

T.C
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
GÜVENLİK STRATEJİLERİ VE YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

İHALEYE FESAT KARIŞTIRMA SUÇUNUN ORTAYA
ÇIKIŞ BİÇİMLERİNE GÖRE İSTİHBARİ YORUMU: 2000-
2022 YILLARI ARASI YARGITAY 5. CEZA DAİRESİNE
AİT KARAR METİNLERİNİN İÇERİK ANALİZİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Mustafa MERİÇ

Danışman
Doç. Dr. Deniz TURAN

Ankara - 2023

TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

...../...../2023

Mustafa MERİÇ

ÖNSÖZ

Fedakarlıklarıyla bizi büyüten annemin, babamın, hakkı olan vakitten ve ihtiyacı olan ilgiden tasarruf ederek çalışmak mecburiyetinde kaldığım karım ve oğullarımın,

Tez danışmanım Sayın Doç. Dr. Deniz TURAN'ın, Polis Akademisine girdiğim günden bugüne eğitimime katkısı olan hocalarımın ve meslek büyüklerimin, ayrıca tezin konusunu oluşturan suçlara karşı omuz omuza mücadele verdiğimiz silah arkadaşlarımın da payı olan bu çalışmanın;

Türk bayrağının dalgalandığı topraklarda, adaletin varlığına ve polislik mesleğine zerre miktarınca dahi olsa bir katkı sağlamasını Rabbimden niyaz ederim, bu çalışmayı tamamlamamda bana destek olan, yukarıda saydığım tüm sevdiklerime teşekkürlerimi sunarım.

Temmuz, 2023

Mustafa MERİÇ

ÖZET

T.C.
Polis Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Güvenlik Stratejileri ve Yönetimi Anabilim Dalı
İhaleye Fesat Karıştırma Suçunun Ortaya Çıkış Biçimlerine Göre İstihbari Yorumu:
2000-2022 Yılları Arası Yargıtay 5. Ceza Dairesine Ait Karar Metinlerinin İçerik Analizi
Hazırlayan: Mustafa MERİÇ
Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışmanı: Doç. Dr. Deniz TURAN
2023, 142 Sayfa (Ekler hariç)

Bu çalışmanın amacı, diğer suç türlerine kıyasla daha nitelikli unsurları profilinde barındıran mali suçların, önemli bir kısmıyla bir arada vuku bulan ihale suçlarının, gerçekleşme biçimlerine bakarak istihbari yorumunu yapabilmek, bu noktada istihbaratın alt dalları olan ekonomik, psikolojik ve siber savaşın hangi unsurlarını mikro planda uhdesinde bulundurduğunu ortaya koymak, ihale suçlarının ortaya çıkış biçimleri ve faillerin stratejik, operasyonel ve taktiksel hareket tarzlarını inceleyerek örgütlü mali suçlarla mevcut mücadele stratejilerinin gözden geçirilmesini ve bu noktada yenilikçi yaklaşımların mümkün olup olmadığını tartışmaktır.

Çalışmanın ortaya koymak istediği şey ise, mali suçlar ağırlıklı olarak mağdurların iknasına dayalı olduğu için psikolojik savaşın, maddi menfaat ve kamu zararı gibi iktisadi yönleri olması sebebiyle ekonomik savaşın, bilişim sistemleri veya kamu kurumlarına ait veri tabanlarının yetkisiz erişimine dayalı olduğu için siber savaşın konusunu oluşturan -ve böylece istihbaratın alt başlıklarına denk düşen- unsurları mikro planda içinde bulundurmasıdır. Mali suçların faili olan şahıslar, kriminal bir uzmanlaşmaya sahip olmaları ve nitelikli bir plan ve program üzere hareket etmeleri sebebiyle akıl oyunu olarak tabir edebilecek anlamıyla (intelligence) istihbaratçı gibi düşünür ve davranır, suça konu fiillerini hileli davranışlarla ortaya koyarlar. Her mali suçun istihbari anlamda stratejik, operasyonel ve taktiksel seviyedeki hedeflerini belirlemek mümkündür. Hem failleri hem de mağdurları ve mücadeleciler için örtülü bir istihbarat savaşı olarak ortaya çıkan mali suçların, stratejik seviyedeki hedefi hipoteze göre maddi menfaat temin etmektir, operasyonel seviyedeki hedefler mali suçun türüne, taktiksel seviyedeki hedefler ise suçun gerçekleşme biçimine bakılarak belirlenebilir. Olay örneklerine göre rüşvet, zimmet, irtikap, nitelikli dolandırıcılık ve diğer mali suç türlerinin hemen hemen tümünün bir arada gerçekleştiği gözlemlenen ve böylece diğer mali suç türlerini kapsayıcı yönü bulunan ihaleye fesat karıştırma suçunun stratejik, operasyonel ve taktiksel seviyedeki hedeflerini belirlemek mali suçların geneli için anlamlı bir yorum yapma imkanı sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mali Suçlar, İhale Hukuku, İhaleye Fesat Karıştırma, Edimin İfasına Fesat Karıştırma, Nitelikli Dolandırıcılık, İstihbarat, Ekonomik Savaş, Psikolojik Savaş, Siber Savaş

ABSTRACT

**Turkish National Police Academy
Institute of Security Sciences
Department of Security Strategies and Management
Intelligence Interpretation of Tender Crimes In Turkey: Examination of
Supreme Court Decisions
Mustafa MERİÇ
Master's Thesis
Supervisor: Assoc. Doç. Dr. Deniz TURAN
2023 - 142 Pages (Excluding appendices)**

The aim of this study is to make an intelligence interpretation of the financial crimes, which contain a significant part of the financial crimes, which contain more qualified elements compared to other types of crimes, by looking at their realization patterns, at this point, to reveal which elements of economic, psychological and cyber warfare, which are sub-branches of intelligence, are under its responsibility in the micro plan. The aim of the study is to review the current fighting strategies against organized financial crimes by examining the emergence of procurement crimes and the strategic, operational and tactical actions of the perpetrators and to discuss whether innovative approaches are possible at this point.

The claim of the study is that, since financial crimes are predominantly based on the persuasion of victims, economic warfare is based on unauthorized access to information systems or databases of public institutions because psychological warfare has economic aspects such as financial benefit and public harm, which constitutes the subject of cyber warfare - and thus the lower level of intelligence. It contains the elements corresponding to the titles in the micro plan. Persons who are perpetrators of financial crimes think and act like intelligence agents, in the sense that we can call it a mind game, because they have a criminal specialization and act according to a qualified plan and program, and they reveal their criminal acts with fraudulent behavior. It is possible to determine the strategic, operational and tactical targets of each financial crime in terms of intelligence. Financial crimes, which take place as a covert intelligence war for both its perpetrators and victims and combatant units, the strategic level goal is to provide material benefit according to the hypothesis, the operational level targets can be determined by the type of financial crime, and the tactical level targets can be determined by the way the crime takes place. Determining the strategic, operational and tactical targets of the Tender Rigging Crime, which is observed to occur almost all of the types of Bribery, Embezzlement, Extortion, Skilled Fraud and other financial crimes according to the incident examples, and thus includes other types of financial crimes, is a meaningful tool for financial crimes in general. will give you the opportunity to comment.

Key Words: Financial Crimes, Tender Law, Bid Rigging, Fraudulent Execution, Qualified Fraud, Intelligence, Economic Warfare, Psychological Warfare, Cyber Warfare

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ONAY	II
TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ.....	III
ÖNSÖZ.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR LİSTESİ	XI
TABLolar LİSTESİ.....	XIII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM İSTİHBARAT KAVRAMI VE TÜRLERİ

1.1. İSTİHBARAT KAVRAMI VE TARİHÇESİ	2
1.2. İSTİHBARAT ÇARKI VE ANALİZ YÖNTEMLERİ.....	6
1.2.1. İstihbarat Çarkı.....	7
1.2.2. İstihbarat Analiz Yöntemleri	11
1.3. İSTİHBARAT SEVİYELERİ VE KONULARI	15
1.3.1. Seviyelerine Göre İstihbarat	15
1.3.2. Konularına Göre İstihbarat	17
1.3.2.1. Ekonomik Savaş ve Ekonomik İstihbarat.....	18
1.3.2.2. Siber Savaş ve Siber İstihbarat	28
1.3.2.2.1. Siber Savaş ve Siber Güvenlik	32
1.3.2.2.2. Siber Saldırı ve Siber Strateji.....	36
1.3.2.2.3. Siber İstihbarat	42
1.3.2.2.4. Siber Savaş ve İstihbarat Örnekleri	46
1.3.2.3. Psikolojik Savaş ve Psikolojik İstihbarat	48
1.4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	53

İKİNCİ BÖLÜM
KAMU DÜZENİ İLE EKONOMİ GÜVENLİĞİ BAĞLAMINDA MALİ
SUÇLAR VE İHALE HUKUKU

2.1. KAMU DÜZENİ VE EKONOMİ GÜVENLİĞİ	55
2.1.1. Kamu Düzeni Kavramı ve Genişleyen İçeriği	56
2.1.2. Ekonomi Güvenliği Kavramı ve Tarihsel İçeriği	57
2.1.3. Ekonomik Kamu Düzenini Sağlayan Güvenlik Politikalarının Karşı Karşıya Olduğu Hususlar	62
2.2. EKONOMİK VE MALİ SUÇLAR	64
2.2.1. Ekonomik ve Mali Suçların Tanımı ve İçeriği	65
2.2.2. Türk Ceza Kanunu'ndaki Düzenlemeler ve Mali Suçların Tasnifi	66
2.2.3. Ekonomik Kamu Düzenine En Yüksek Tehdidi Oluşturan Mali Suçlar	68
2.2.3.1. Sermaye Piyasası Suçları.....	68
2.2.3.2. Tefecilik Suçu.....	68
2.2.3.3. Sahtecilik Suçları	69
2.2.3.4. Hileli İflas Suçu.....	69
2.2.3.5. Kara Para Aklama Suçu.....	70
2.2.3.6. Rüşvet ve İrtikap Suçları	70
2.2.3.7. Zimmet.....	71
2.2.3.8. Bankacılık Suçları.....	71
2.2.3.9. Nitelikli Dolandırıcılık Suçu.....	71
2.2.3.10. İhale Suçları.....	72
2.2.4. Türkiye'de Mali Suçlarla Mücadele Eden Bazı Kurumlar.....	72
2.3. İHALE HUKUKU VE İHALE SUÇLARI.....	74
2.3.1. İhale Kavramı ve İçeriği.....	76
2.3.2. İhale Hukukunun Temel İlkeleri	79
2.3.2.1. Saydamlık İlkesi	79
2.3.2.2. Rekabet İlkesi	79

	Sayfa
2.3.2.3. Eşit Muamele İlkesi	80
2.3.2.4. Güvenilirlik İlkesi.....	80
2.3.2.5. Gizlilik İlkesi.....	80
2.3.2.6. Kamuoyu Denetimi İlkesi	81
2.3.2.7. İhtiyaçların Uygun Şartlarla Zamanında Karşılanması İlkesi ile Kaynakların Verimli Kullanılması İlkesi.....	81
2.3.3. E-İhale Sistemi.....	82
2.3.4. İhale Suçları.....	84
2.3.4.1. İhaleye Fesat Karıştırma Suçu	84
2.3.4.2. İhaleye Fesat Karıştırma Suçunun Konusu ve Maddi Unsurları.....	86
2.3.4.3. Hileli Davranışlar	86
2.3.4.4. Cebir veya Hile	89
2.3.4.5. Fiyatı Etkilemek İçin Aralarında Açık veya Gizli Anlaşma Yapma	89
2.3.4.6. Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçu ve İhaleye Fesat Karıştırma Suçundan Farkı.....	90
2.3.5. İhaleye Fesat Karıştırma Suçuyla Birlikte İşlenen Diğer Suçlar	91
2.3.5.1. Rüşvet ve İrtikap Suçları	91
2.3.5.2. Dolandırıcılık ve Belgede Sahtecilik.....	92
2.4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ.....	93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İHALEYE FESAT KARIŞTIRMA SUÇUNUN İSTİHBARİ YORUMU

3.1. YÖNTEM	95
3.1.1. Araştırma Yöntemi ve Yöntemin Seçilme Sebebi	95
3.1.1.1. Arşiv Araştırması	95
3.1.1.2. Karma Analiz.....	96
3.2. VERİ KAYNAKLARI.....	96
3.3. YÖNTEMİN UYGULANMASI.....	97
3.3.1. Kavramsallaştırma ve İşlemselleştirme	97

	Sayfa
3.3.2. Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler	101
3.3.2.1. Bağımsız Değişken.....	101
3.3.2.2. Bağımlı Değişkenler	101
3.4. BULGULAR.....	111
3.4.1. 2012-2022 Yıl Aralığındaki Bulgular	112
3.4.2. Elde Edilen Bulguların Stratejik, Operasyonel ve Taktiksel Açıdan Değerlendirilmesi.....	124
3.4.2.1. Stratejik, Operasyonel ve Taktiksel Seviye Anlayışı Hakkında	124
3.4.3. Elde Edilen Bulguların Yorumu	126
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	128
KAYNAKÇA.....	132
EKLER.....	1
ÖZGEÇMİŞ	HATA! YER İŞARETİ TANIMLANMAMIŞ.

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKİS	: Açık Kaynak İstihbaratı
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BM	: Birleşmiş Milletler
BTk	: Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurum
CIA	: Merkezi Haberalma Teşkilatı (Central Intelligence Agency)
EGM	: Emniyet Genel Müdürlüğü
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
FAPSI	: Federal Hükümet İletişim ve Bilgi Ajansı (Rusça: Федеральное Агентство Правительственной Связи и Информации)
FBI	: Federal Soruşturma Bürosu (Federal Bureau of Investigation)
HUMINT	: İnsan İstihbaratı (Human Intelligence)
IMINT	: Görüntü İstihbaratı (Imaginary Intelligence)
İKK	: İstihbarata Karşı Koyma
İNİS	: İnsan İstihbaratı
JGK	: Jandarma Genel Komutanlığı
KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KİK	: Kamu İhale Kurumu
KOM	: Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Başkanlığı
KVKK	: Kişisel Verileri Koruma Kurumu
MASAK	: Mali Suçları Araştırma Kurulu
MD	: Madde
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
NDK	: Nükleer Düzenleme Kurumu
OSINT	: Açık Kaynak İstihbaratı (Open Source Intelligence)
RTÜK	: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu
SEDDK	: Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu

TDK	: Türk Dil Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
VB	: Ve Benzeri
VD	: Ve Diğerleri
YY	: Yüzyıl

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1.1: NATO Tarafından Sunulan Alternatif Analiz Yöntemi	14
Tablo 1.2: İstihbaratın Tasnifi	15
Tablo 1.3: Güvenlik – Siber Güvenlik Yorum Tablosu	35
Tablo 2.1: EGM KOM Başkanlığının Mali Suçlar Tasnifi	67
Tablo 3.1: DALAVERE Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu.....	103
Tablo 3.2: PEŞKEŞ Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu	103
Tablo 3.3: İÇ ETME Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu	104
Tablo 3.4: RIZA Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu	105
Tablo 3.5: GÖZDAĞI Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu.....	106
Tablo 3.6: ALDATMA Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu	106
Tablo 3.7: MANİPÜLASYON Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu	107
Tablo 3.8: CEBİR Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu	108
Tablo 3.9: SEHVEN Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu	109
Tablo 3.10: Karma Olay Örneği (1)'e Ait Karar İnceleme Formu	109
Tablo 3.11: Karma Olay Örneği (2)'ye Ait Karar İnceleme Formu	110
Tablo 3.12: Karma Olay Örneği (3)'e Ait Karar İnceleme Formu	111

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

Şekil 1.1: İstihbarat Çarkı	7
Şekil 1.2: Batılı İstihbarat Servisleri Tarafından Kullanılan Bazı Geleneksel Yöntemler	12
Şekil 1.3: ABD'de Ekonomik İstihbarat Ağı	21
Şekil 1.4: Almanya'nın Ekonomik İstihbarat Yapısı	22
Şekil 1.5: Ekonomik İstihbarat Dağılımı	24
Şekil 3.1: 367 Karar İnceleme Formunun Tamamına Ait Veriler	112
Şekil 3.2: Ekonomik İstihbarat Unsuru İçeren Toplam 250 Karar İnceleme Formuna Ait Verilerde Tek-Çift Taraflılık Durumu	114
Şekil 3.3: Ekonomik İstihbarat Unsuru İçeren Toplam 250 Karar İnceleme Formuna Ait Verilerde Alt Unsurların Durumu	115
Şekil 3.4: DALAVERE Alt Unsuru Özelinde Tek-Çift Taraflılık Durumuna İlişkin Toplam 250 Karar İnceleme Formuna Ait Veriler	116
Şekil 3.5: DALAVERE Alt Unsuru Özelinde Kamu-Özel Ayrımına İlişkin Toplam 80 Karar İnceleme Formuna Ait Veriler.....	117
Şekil 3.6: Psikolojik İstihbarat Unsuru İçeren Toplam 116 Karar İnceleme Formuna Ait Veriler	118
Şekil 3.7: İstihbarat Dışı Unsurlar İçeren Toplam 23 Karar İnceleme Formuna Ait Veriler	120
Şekil 3.8: Karma Yapıya Sahip Toplam 22 Karar İnceleme Formuna Ait Veriler.....	121
Şekil 3.9: Toplam 367 Karar İnceleme Formunun Yıllara Göre Dağılımı	122
Şekil 3.10: Yıllara Göre İstihbarat Unsurları Grafiği.....	123
Şekil 3.11: Entegre İstihbarat Şeması.....	125
Şekil 3.12: Stratejik, Operasyonel ve Taktiksel Seviye Şeması	126
Şekil 3.13: İhaleye Fesat Karıştırma Suçunun İstihbari Yorumunun Şema Hali.....	127

GİRİŞ

İhaleye Fesat Karıştırma Suçunun gerçekleşme sürecini istihbarat kavramlarıyla açıklamaya çalışarak, hukuki, istihbari ve polisiye açılardan özgün bir yaklaşım geliştirmenin ve özet metninde belirtilen kazanımların hedeflendiği çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk iki bölümde araştırma konusuna zemin oluşturacak literatür bilgisi işlenmiş, üçüncü bölümde ise arşiv araştırması ve karma analiz yöntemleri kullanılarak yapılan araştırmanın hem sürecine hem de sonucuna ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Bu kapsamda Birinci Bölüm olan İstihbarat Kavramı ve Türleri başlığı altında istihbarat literatüründeki temel bilgiler ve bu temel bilgilerin çalışmaya has özgün yorumları ele alınmıştır. Örneğin istihbaratın kavram olarak ne olduğu, bir istihbarat faaliyetinin hangi aşamalardan oluştuğu, seviyeleri ve türleri hakkında temel bilgiler verilmiş, özgün yorumlamalar bakımından ise psikolojik istihbaratta acısız öğrenme, siber istihbaratta siber espionaj, siber örtülü operasyon gibi kavramlar hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci Bölümde daha detaylı ele alındığı için ekonomik savaş ve ekonomik istihbarat başlığı Birinci Bölümde nispeten daha dar kapsamlı işlenmiştir.

İkinci Bölüm olan Kamu Düzeni ve Ekonomi Güvenliği Bağlamında Mali Suçlar ve İhale Hukuku başlığı altında çalışmanın eksenini oluşturan kamu düzeni, ekonomik kamu düzeni, ekonomi güvenliği, mali suçlar, ihale suçları gibi kavramlar ihtiyaç duyulabilecek tüm detayları kapsayıcı şekilde açıklanmaya çalışılmış, ayrıca hangi mali suçların ekonomik kamu düzeni için tehdit oluşturduğu dolayısıyla ekonomi güvenliğinin konusu edilerek ekonomik savaş ve ekonomik istihbarat bağlamında mücadele edilmesi gerektiğine dair kamu zararı, kitlesel mağduriyet ve suçun yaygınlaşma eğilimi kriterleri üzerinden değerlendirmede bulunulmuştur.

Üçüncü Bölümde ise yapısı itibariyle tüm mali suçlar hakkında çıkarım yapabilme imkanı sunacağı değerlendirilen İhaleye Fesat Karıştırma Suçu, olay özetlerinin temini için anılan suçta görevli Yargıtay 5. Ceza Dairesinin karar metinleri temin edilerek arşiv araştırması, karar metinlerinin tek tek nicel ve nitel analize tabi tutularak da karma analiz çalışması yapılarak elde edilen nicel sonuçlar tablolar halinde, nitel sonuçlar ise Genel Değerlendirme ve Sonuç kısmında sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSTİHBARAT KAVRAMI VE TÜRLERİ

İstihbarat kavramının ne olduğuna ilişkin yapılan literatür taramasında, çok çeşitli tanım ve yaklaşımların mevcut olduğu görülmüş ancak büyük çoğunluğunda müştereken yer alan unsurların “*haber alma, bilgi edinme, edinilen bilgilerin tasnif ve analize tabi tutulması ve yapılan çalışma sonucunda istihbari bir bilgi elde edilmesi*” şeklinde bir süreçte işaret ettiği anlaşılmıştır. Ayrıca literatürde ve istihbari çalışma yürüten kurumsal yapılarca, “*istihbarat çarkı*” olarak adlandırılan bahse konu süreç, istihbari bilginin üretimindeki bir tür iş akış süreci olup, ağırlıklı olarak devlet istihbaratı ekseninde ele alınmıştır. Bu sebeple istihbari bilginin politika yapıcılar için üretildiği, devletlerin dış tehdit ve olası güvenlik risklerini öngörmesi adına kullanıldığı yaygın olan yaklaşımdır.¹

Mevcut çalışmada ise istihbaratın devletlere has bir bilgi ve/veya faaliyet türü olmadığı, makro ve mikro seviyelerinin belirlenebileceği, bu sebeple şirketler, bireyler hatta hayvanlar için dahi söz konusu olabilecek, anılan varlıkların rol aldığı eylem ve olaylarda gözlemlenebilecek bir olgu olduğu değerlendirilmesi üzerinden hareket edilmiştir. Bu bölümde istihbarat kavramı, tarihsel süreçte geçirdiği aşamalar ve başlıca istihbarat türleri ele alınacaktır.

1.1. İSTİHBARAT KAVRAMI VE TARİHÇESİ

Türkçede kullanılan “İstihbarat” kelimesi İngilizcedeki karşılığı olan “intelligence” kelimesi ile temelde farklı anlamları ihtiva etmektedir. Intelligence, zekâ, akıl ve bilgi gibi anlamları ihtiva eder.² Oxford Learners English ise bu terimi “*bir şeyleri mantıklı bir şekilde öğrenme, anlama ve düşünme kabiliyeti; bunu iyi bir şekilde yapma; örneğin, özellikle düşman olan, yabancı bir ülke hakkında toplanan gizli bilgi, bu bilgiyi toplayan insanlar*” olarak tanımlamaktadır.³ Görüldüğü üzere uluslararası

¹ Mehmet Burak Berk ve Gökhan Sarı, “İstihbarat Çarklarının SWOT Analizi Çerçevesinde İncelenmesi”, *International Journal of Politics and Security*, C. 4, S. 2, Malatya 2022, s. 65.

² Niyazi Tılısbık ve Özdemir Akbal, *İstihbarat ve Türkiye*, Nüve Kültür Merkezi, İstanbul 2006, s. 11.

³ Oxford Learners English, “Intelligence”, 2022a,

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/intelligence?q=intelligence>, (Erişim: 06.12.2022).

literatürde kullanılan kavram yalnızca bir haber alma işini değil bu haberin analizini, yorumlanmasını, akıl süzgecinden geçirilerek öğütülmesini de içeren bir yapıya işaret etmektedir. İstihbarat kelimesi ise Arapça kökenli olup, Türk Dil Kurumunca kavramın *yeni öğrenilen bilgiler, haberler, duyumlar; bilgi toplama, haber alma*” şeklinde tanımlandığı görülmektedir.⁴

İstihbarat kelimesinin kökeni haber alma ve bilgi elde etme çabasını tanımlamaktadır. Buna karşın istihbaratın konusu yalnızca haber almayı içermez. Hatta bu yönüyle yerel kamuoyunda “resmi dedikodu” olarak değerlendirilen istihbarat faaliyetine yönelik bakış açısı yerli yazında eleştirilmektedir. Zira bu yönüyle istihbarat faaliyeti, uzak durulması gerekli olan “tehlikeli” bir ameliye olarak değerlendirilmekte ve kınanmaktadır.⁵ Buna karşın dikkat edilen bir olgu bulunmaktadır ki istihbaratın koruduğu hukuki ve siyasi değerın kamu güvenliği ve toplumun huzuru olmasıdır. Bu bağlamda istihbarat düşman ya da rakip grupların birbirleri ile ilişkili bilgileri temin etmesi ve analiz etmesi, gerekli yerlere bu bilgiyi dağıtması ve bilgilendirmesiyle ilgili bir süreci tarif etmektedir. Bu noktada önemli olan olgu “gizlilik” olarak ortaya çıkar. Zira gizlice toplanan bilgilerin siyasi karar alma süreçlerinde değerlendirilmesi, istihbaratı herhangi bir bilgiden ya da kamuoyundaki tabiriyle resmi dedikodudan ayıran temel unsurdur.⁶

Balcıoğlu’na göre istihbarat, genel olarak her ülkenin yabancı devletler hakkında bilgi toplamak ve bu bilgileri değerlendirerek hassas taraflarını kullanmak suretiyle onları zayıflatmak için yapılan faaliyetleri tanımlar.⁷ İlter’e göre ise istihbarat, elde edilen bilginin sınıflandırılması, değerlendirilmesi, yorumlanması ve işlenerek bir ürün ortaya konulması olarak değerlendirilmektedir⁸. Çınar’a göre istihbarat yalnızca bir devlet ile özdeşleştirmez. Diğer kurum ve kuruluşların da kendilerine özgü istihbarat girişimleri bulunmaktadır. Buna göre devletler ve bu kurum ve kuruluşlar güvenlik bağlamında, diğer devletlere, hükümetlere, politik gruplara,

⁴ Türk Dil Kurumu, “İstihbarat”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022a, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim: 06.12.2022).

⁵ Ünal Acar ve Ömer Ural, *Devlet, Güvenlik, İstihbarat, Terörizm*, Ankara 2007, s. 194.

⁶ Hakan Fidan, *Intelligence and Foreign Policy: A Comparison of British, American and Turkish Intelligence Systems*, Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1999, s. 9.

⁷ Mustafa Balcıoğlu, *Teşkilat-ı Mahsusadan Cumhuriyete*, İstanbul 2001, s.1.

⁸ Erdal İlter, *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi*, Ankara 2002, s.1.

orduya ya da diğer gruplara ilişkin verilerin toplaması, bu verilerin kıymetlendirmesi, üretilmesi ve yine onlara karşı kullanılması şeklinde değerlendirilmektedir⁹.

İstihbarat kavramının tanımına yönelik çeşitli açıklamalar sonrasında bir kavram kargaşasının ortaya çıktığı görülmektedir. Bu yöndeki değerlendirmeler arasında istihbaratın yalnızca bir bilgi ya da veri olarak görülemeyeceği, kavramın uluslararası terimi olan *intelligence* olarak istihbaratta, verinin *mantıki bir şekilde öğrenme* olgusuna işaret edilerek asıl önemli olanın bilginin yorumlanması ve kıymetlendirilmesi olduğuna vurgu yapıldığı, dolayısıyla istihbarat, elde edilen bilgilerin kıymetlendirilmesi ve alıcı mekanizmalara sunulması, bu sayede, güvenlik politikalarının ve muhtemel eylemlerin bu bilgiler çerçevesinde şekillenmesi ve desteklenmesi olduğu ifade edilmektedir¹⁰.

Diğer yandan istihbarat ile tanımsal anlamda ilişkili bir diğer kavram da casusluk (*spy*) faaliyetidir. İstihbarat faaliyeti genel anlamda bir bilgi toplama, analiz ve üretim işidir. Yani bir süreçtir. Fakat casusluk işi gizli bilgiye ulaşma işidir. Yani esasında istihbarat sürecinin başlangıcı ile ilgilidir denilebilir¹¹.

İfade edilen yönleri itibarıyla istihbaratın devlet aygıtının kendini muhafazası ve bu anlamda yüksek çıkarları ile ilgili durumlarda gerekli kararları alabilmesi için bazı verilere duyduğu ihtiyacın istihbarat araçları yoluyla giderilebileceği açıktır. Zira bu durum hem mevcut hem de gelecekteki bazı tehditleri her zaman cari kılmaktadır. Dolayısıyla istihbarat faaliyeti yoluyla üretilen verinin yeri geldiğinde ve uygun zamanda kullanılabilmesi ve bu yolla geliştirilen politikaların uygulanabilmesi kamu güvenliği ve toplumun menfaatleri açısından oldukça önemlidir. Kaldı ki kadim bir öğretiyeye dayalı olarak denilebilir ki kendi imkânlarını bilen ve düşmanını iyi tanıyan kimse/grup/devlet, ne kadar çok ve derin mücadele ile hemhâl olursa olsun endişe etmesini gerektirecek bir durum söz konusu değildir¹².

⁹ Bekir Çınar, *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*, Ankara 1997, s.105.

¹⁰ Ozan Kavsıracı, “İstihbarat Süreci ve İnsan Kaynaklı İstihbaratın Analizi”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, C. 16, S. 27, Antalya 2020, s. 704-705.

¹¹ Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, Ankara 2010, s.39.

¹² İlhan Bozkurt, “Dünyadaki Bazı İstihbarat Teşkilatlarının Kısa Tarihçesi”, *Türk İstihbarat Tarihi*, İ. H. Demircioğlu, A. Özcan, N. Çencen ve Y. Yiğit (Ed.), İstanbul 2021, s. 829; Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, (Çev. Adil Demir), Ankara 2020, s. 19.

İstihbarat, bilgi toplama anlamıyla düşünüldüğünde, insanlığın en eski meslekleri arasında kabul edilebilir. Bu noktada örgütsel bir istihbarat teşkilatı olarak ilk yapının ne zaman kurulduğuna dair somut bir veri bulunmamakla birlikte M.Ö. 550-470 yılları arasında yaşayan Çinli düşünür Sun Tzu, konu ile ilgili ilk görüş açıklayanlardan biri olarak kabul edilmektedir. Düşünürün ünlü *Savaş Sanatı* isimli çalışmasında casusluğu, doktorluk mesleği ile karşılaştırdığı görülmektedir. Düşünüre göre düşmanları yenmenin en iyi olanı onları savaşmadan yenmektir. Zira silahları yalnızca savaş kaçınılmaz olduğunda kullanmak gerekir çünkü onlar uğursuzdur. Onun yerine düşmanların planlarını ortaya çıkarmak daha iyidir. Bu düşmanı hareketsiz bırakır. Bu öyle iyi bir silahtır ki, geleneksel silahlar marifetiyle düşmana saldırmak, ilaç ile hastalığı tedavi etmeye; şehirleri kuşatmak, ameliyata benzerken istihbarat faaliyetleri ise sağlıklı insanı hastalık karşısında daha hastalık ortaya çıkmadan dirençli tutmaya benzer¹³.

Diğer yandan benzer tarihlerde Atinalılar ile Persliler arasında gerçekleşen Maraton Savaşı'nda Atinalıların galip gelmesinin ardında yatan temel gücün istihbarat olduğu, Hz. Musa'nın Filistin'in yerleşim yeri olarak tespit edilmesi için yöreye gönderdiği görevlileri eliyle bölge hakkında temel bilgileri elde ettiği ve toplumsal yapıyı bu veriler üzerinden analiz ettiği dile getirilmektedir. Bugün coğrafi, askeri ve politik istihbarat faaliyetlerini de içine alan önemli bir olay olarak tahlil edilen bu olayda sahaya gönderilen on iki görevli, bugünkü anlamda casus olarak nitelendirilebilir. Görevliler bölgede kırk gün boyunca kalmışlar ve bölge hakkında veriler toplamayı başarmışlardır. Bu ise günümüzün propaganda aygıtlarına benzetilmektedir.¹⁴

M.Ö. 1370'li yıllara gelindiğinde ise tarihin ilk yazılı kaynakları arasında yer alan Hitit tabletlerinde istihbarat hakkında bazı değerlendirmelerin yer aldığı görülmektedir. Söz konusu metinlerde II. Ramses ile Hititliler arasında yapılan Kadeş Anlaşması ile Hititlileri yakından tanıma imkânı bulmuştur.

Çinliler istihbarat faaliyetlerinin kurumsallaşması ve örgütlenmesi bakımından önemli bir rol oynamıştır. Bu bağlamda yazılı metinler incelendiğinde Çinlilerin uyguladıkları bazı yöntemlerin bugün dahi geçerli olduğu görülmektedir. Örneğin

¹³ Tzu, *a.g.e.*, s. 81 vd.

¹⁴ Merve Seren, "Türk İstihbaratının Değişen Dinamikleri: Son 10 Yılda Reform, Siyasa ve Operasyonel Açılım", *TESAM Akademi Dergisi*, C. 8, S. 2, İstanbul 2021, s. 371-405.

Göktürkler karşısında Çinlilerin 570 ve civarındaki yıllarda yürüttükleri istihbari faaliyetler örgütlü bir hal almıştır. Bu nedenle istihbaratı teşkilatlandıran ilk medeniyet olarak Çinlileri göstermek yanlış olmayacaktır. Benzer şekilde Hindistan medeniyetinde istihbaratın önemli bir rolü olduğu ifade edilmektedir. Önemli bir devlet adamı olan Kautilya'nın, *Arthashastra* isimli eserinde Hint tarihine değindiği ve burada ajan sözcüğüne çalışmasında yer verdiği ifade edilmektedir. Dolayısıyla ilgili eserin istihbarat çalışmaları bağlamında ele alınabilecek tarihsel önemi olan bir eser olduğu ifade edilmektedir¹⁵.

İstihbarat organik ve fonksiyonel anlamda Osmanlı Devleti tarafından da kullanılmıştır. Bilindiği üzere bu konuda en öne çıkan padişah II. Abdülhamit'tir. Sultan, bizzat kendi iradesi ile Yıldız İstihbarat Teşkilatı'nın kurulmasını sağlamıştır. Böylece kendisine yönelik olarak yapılacak girişimleri önceden haber almak ve Osmanlı Devleti'nin yıpratılmasına yönelik çabaları engellemek istediği düşünülmektedir¹⁶. Diğer yandan yabancı devletlerin Ortadoğu'daki planlarını engellemek ve ayrılıkçı isyanları bastırmak için aynı zamanda Harbiye Nazırı Enver Paşa tarafından Teşkilatı Mahsusa adı verilen bir gizli örgütün daha kurulduğu ve profesyonel anlamda kurulan düzenli bir örgüt olarak bu yapının zikredilebileceği ifade edilmektedir¹⁷.

1.2. İSTİHBARAT ÇARKI VE ANALİZ YÖNTEMLERİ

İstihbaratın kavram olarak tanımlanması ve sınırlarının çizilmesi hususunda birbirinden farklı yaklaşımların bulunmasına karşılık, teoriden pratiğe geçişi anlamına gelen uygulama alanında bazı temel konuların daha geniş bir müşterek sağladığı görülmektedir. Örneğin istihbarat çarkı ve analiz yöntemlerinin sıralaması ve adlandırmalarında ufak tefek farklılıklar olmasına karşılık her seviyeden istihbaratın üretilmesinde dünya genelinde benzer süreçler işletilmektedir.

¹⁵ Merve Seren, *Stratejik İstihbarat & Ulusal Güvenlik*, Ankara 2017, s. 104; Gökhan Sarı, "Geçmişten Günümüze Stratejik İstihbarat Çalışmaları", *Türk İstihbarat Tarihi*, İ. H. Demircioğlu, A. Özcan, N. Çencen ve Y. Yiğit (Ed.), İstanbul 2021, s. 803.

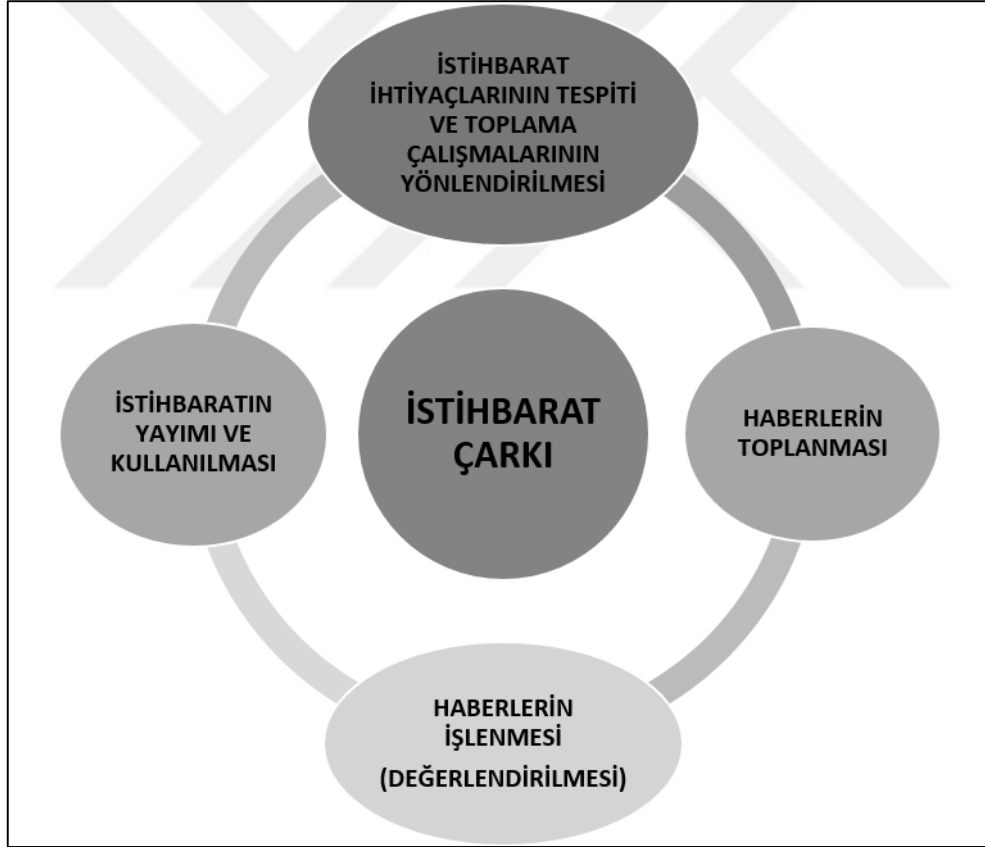
¹⁶ İlter, *a.g.e.*, s. 7.

¹⁷ İlter, *a.g.e.*, s. 9.

1.2.1. İstihbarat Çarkı

İstihbaratı bilgi üretiminin nasıl işlediği ayrı bir önem taşımaktadır. Şekil 1.1’de verildiği üzere, istihbarat öncelikle ihtiyacın tespiti ve toplama çalışmalarının yönlendirilmesi, verinin toplanması, işlenmesi ve istihbaratın yayımı ve kullanımına dayanmaktadır. İstihbarat faaliyetleri hem savaş dönemlerinde hem de barış dönemlerinde söz konusudur. Karar alıcıların belirlediği ihtiyaçlar çerçevesinde istihbarat faaliyetlerinin yürütülmesi ve elde edilen ürünlerin politikaya dönüşmesi hayatidir. Bu noktada bilgilerin toplanması gibi riskli aşamalar olduğu gibi bu elde edilen bilgilerin veriye dönüştürülmesi gibi analiz yöntemleri de ayrı bir uzmanlık gerektirmektedir. Kaldı ki verinin kategorik olarak değerlendirilmesi de bu aşamada belirlenmektedir.

Şekil 1.1: İstihbarat Çarkı¹⁸

İstihbarat çarkını birbiri ardına sıralanmış ve genelde sıklıkla yinelenen bir aşamalar dizisi, bir çeşit işlem ya da iş akış süreci olarak tarif etmek mümkündür¹⁹.

¹⁸ İlter, *a.g.e.*, s. 83.

¹⁹ Berk ve Sarı, *a.g.m.*, s. 65.

İstihbarat çarkı kavramının ortaya çıkışı süreci Clausewitz ile özdeşleştirilmektedir. Savaş Üzerine (*On War*)²⁰ isimli çalışma kapsamında yazar, istihbarat raporlarının teyitlenmesi adına farklı ihtimalleri ortaya koyan bir dizi kurgusal sonucu da tartışması gerektiğine, bilgilerin sistematik bir şekilde işlenmesine işaret eden bir raporlama sistemi önermektedir. Bilhassa günlük teknolojinin hızla geliştiği ve askeri alana da sirayet ettiği zaman dilimi içerisinde istihbarat da sonar, radar, kodlama ve kod kırma gibi teknik ihtiyaçları da kapsayacak bir noktaya evrildiğinden, söz konusu istihbarat raporlarının niteliği de önem kazanmaya başlamıştır²¹.

Temelde istihbarat çarkının hedefin belirlenmesi ve verilerin toplanmasına ilişkin planların yapılması ile başladığı ve konu ile ilgili ürünün ortaya çıkarılmasına kadar devam ettiği açıktır. Bu kapsamda istihbarat temelde dört bileşenden oluşan bir süreci ortaya koymaktadır. Bunları ham bilginin toplanması, kategorize edilmesi, analizi ve kullanılması olarak ifade etmek mümkündür. Bu noktada istihbaratı yorumlayan kimsenin bilgiyi işleyerek sürece dahil etmesi önemlidir. Yorumlama veya yeterli imkânın olmaması nedeniyle ortaya çıkan diğer hata durumları nedeniyle istihbaratın doğru olmaması durumunda saha ya da eleman değişikliği yoluna gitmek kaçınılmaz olmaktadır. Dolayısıyla hem verilerin doğru toplanması hem de süreç içerisinde doğrulanması hayatidir. Bu ise uygulamalı bir araştırma biçimi olarak istihbaratı karşımıza çıkarmaktadır. Araştırma sahasının iyi planlanması, genel hazırlıkların detaylı yapılması, ihtiyacın araştırmacı bir bakış açısıyla belirlenmesi ve verilerin önyargıdan uzak bir şekilde değerlendirilmesi önemlidir²².

Bir önceki paragrafta verilen dörtlü tanımlamanın dışında, özellikle yabancı yazında, altı ya da yedi basamaktan oluşan farklı kategorik incelemelerin de olduğu görülmektedir. Örneğin Nicolae Sfetcu'ya göre istihbarat çarkı (1) planlama ve hedefleme, (2) hazırlık ve toplama, (3) süreç işleme ve verilerin kullanılması, (4) analiz ve üretim, (5) bilginin yayılması ve bütünleştirilmesi, ve son olarak (6) değerlendirme ve geri bildirim aşamalarından oluşmaktadır²³.

²⁰ Carl Von Clausewitz, *On War*, New Jersey 1832, s. 117.

²¹ Berk ve Sarı, *a.g.m.*, s. 66.

²² Don McDowell, *Strategic Intelligence: A Handbook for Practitioners, Managers and Users*, Australia 1998, s. 12.

²³ Nicolae Sfetcu, "Intelligence Cycle", <https://www.telework.ro/en/intelligence-cycle/>, 01.03.2019, (Erişim: 06.12.2022).

Diğer yandan ABD Merkezi İstihbarat Teşkilatı (*Central Intelligence Agency-CIA*), görevlilerinin özel bir proje için atandıklarında beş adımlı bir süreci takip ettiklerini ve buna da istihbarat çarkı adını verdiklerini ifade etmektedir. Bu süreçleri ise *planlama ve yönlendirme, toplama, işleme, analiz ve üretim* ve son olarak *yayma* olarak tasnif etmektedirler. Her bir aşamanın içeriği aşağıda ayrıntılı olarak verilmektedir. Buna göre²⁴:

- *Planlama ve yönlendirme*: Özel bir iş ile görevlendirilen ajanlar, neyi nasıl yapacaklarını planlamakla işe başlamaktadır. İşin doğru bir şekilde yapılması için özel bir yönde hareket eden görevliler bu bağlamda konu ile ilgili olarak bildikleri şeyleri listelerler ve akabinde neleri bilmeleri gerektiğini ayrıca listelemektedirler. Son olarak ise gerekli istihbaratı toplamanın yollarını tartışmaktadırlar. Literatürde, bu aşamanın da kendi içinde dört kademeye ayrılabilirdiği ifade edilmektedir. Bunları ise *gerekli bilgilerin tanımlanması ve öncelik sırasına konulması, uygun istihbari mimarinin geliştirilmesi, bir toplama planı yapılması ve istihbarat örgütlerine talep ve emrin yönlendirilmesi*.²⁵
- *Toplama*: İstihbarat görevlileri bilgiyi açık bir şekilde ya da üstü örtülü bir şekilde toplayabilmektedir. Yabancı gazeteleri ve magazin dergilerini okuyarak, yabancı radyoları dinleyerek, deniz aşırı TV yayınlarını izleyerek, kısacası, kamuya zaten açık olan kaynakları kullanarak veri toplayabilmektedirler. Buna ek olarak gizli dinleme aygıtları ve gizli kameralar gibi araçları kullanarak bilgi toplamak gibi örtülü istihbarat elde etme yöntemlerinin de kullanıldığı ifade edilmektedir. Benzer şekilde alan tarama imkânı tanıyan uydu fotoğraflama teknolojilerinden de yararlanılmaktadır. Örneğin uydu marifetiyle alınan görseller incelenerek yabancı bir askeri üstte ne kadar askeri hava aracı olduğunu görülebilmektedir.

²⁴ CIA, “The Intelligence Cycle”, <https://www.cia.gov/spy-kids/parents-teachers/docs/Briefing-intelligence-cycle.pdf>, 2022, (Erişim: 06.12.2022).

²⁵ Sfetcu, *a.g.m.*, s. 4.

- *İşleme*: Topladıkları bu bilgiyi alan görevliler, istihbarat raporu olarak bu verileri raporlaştırır. Rapor içerisinde uydu fotoğraflarının tanımlanmasından çeviri metinlere kadar her bilgi yer alabilir.
- *Analiz ve Üretim*: Bu adımda yapılan şeyler daha ziyade elde edilen bilgilerin yakından incelenmesi ve nasıl bütünleştirileceğinin, nasıl yorumlanacağına kararlaştırılması aşamasıdır. Bu noktada analistler an itibarıyla “*ne olduğunu*”, “*niye olduğunu*”, “*sonra ne olabileceğini*” ve “*ülke menfaatlerini nasıl etkileyebileceğini*” değerlendirir.
- *Yayma*: Bu aşama istihbarat çarkının son aşamasıdır. Bu adımda görevliler politika üretici mercilere yazılı metni sunar ki genelde aynı politika yapıcı merci istihbarat çarkını başlatan kimse olmaktadır. Nihai analiz raporunun okunması ve kaynak soruya verilen cevabı öğrendikten sonra, politika yapıcı merci daha fazla soru ile tekrar gelebilir. Sonrasında ise tüm süreç yeniden başlayacaktır.

Bu çarkın gösterdiği bazı hususlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki istihbaratın toplanması ve bunların analiz edilmesi iki farklı meseledir. Dolayısıyla ikisi de ayrı uzmanlıklar gerektirmektedir. Başka bir deyişle farklı insan gruplarının istihdamını gerekli kılmaktadır. Geleneksel istihbarat süreçleri bu yönüyle literatürde eksik ve yetersiz olarak değerlendirilmiştir²⁶. Diğer yandan istihbarat çarkı ile ilgili değerlendirilebilecek husus ise bir karar verici merci/politika yapıcı ve bir de istihbarat merci gibi iki farklı kurumsal yapı istihbarat çarkı içerisinde birlikte hareket etmektedir. Bu iki kurumsal yapı arasındaki ilişki yakın olursa istihbarat süreci içerisindeki temaslar dolayısıyla sürecin sağlıklı ilerlemesi söz konusu olabilir. Zira yukarıda görüldüğü üzere politika yapıcılar sürecin başında ve sonunda sahneye çıkmaktadır. Fakat etkileşimin sahada yapılan çalışmalar dolayısıyla pek mümkün olamayacağı da yazında kabul edilen bir gerçek olarak ifade edilmektedir²⁷.

İstihbarat açısından verilerin toplanması süreci de dikkat çekicidir. İstihbarat çarkı içerisinde veriyi toplayan ve analiz eden gruplar akademik bir hassasiyetle meseleye yaklaşmaktadır. Bu kapsamda, hedef gruba yönelik olarak kitap/dergi/makale/TV/Radyo ve günümüzde Youtube/Twitter/Facebook gibi sosyal

²⁶ Seren, *a.g.e.*, s. 257.

²⁷ Seren, *a.g.e.*, s. 258.

medya araçları gibi açık kaynaklardan toplanabilecek verilerin incelenmesi, analiz edilmesi söz konusu olmaktadır. Diğer yandan bu imkânlar üzerinden bir sonucun elde edilemediği durumlarda ise örtülü kaynakların devreye girdiği görülmektedir²⁸.

1.2.2. İstihbarat Analiz Yöntemleri

İstihbarat analizi açısından öncelikli olarak neyin bildiğinin ortaya konması önem taşımaktadır. Bunun tespitinin akabinde “*bilinenler içinden hangisi analiz edilecektir?*” sorusu ortaya çıkmaktadır. İstihbarat anlamında dört farklı tür bilgi bulunmaktadır. Bunlar açık bilgiler, gizli bilgiler, sahte bilgiler ve an itibarıyla sır olan bilgilerdir. Analizcinin bu noktada var olan bilgiler üzerinden gizli bilgilere ulaşması, bu bilgiler içerisinden gerçek olmayanları ayırması gerekir. Analizci öncelikle bilinebilir bilgileri bulur. Bilinenler ile bilinmeyenler arasındaki boşluğu doldurarak bilinmeyenlere ulaşır²⁹. Aşağıda Şekil 2’de verildiği üzere istihbarat analizi; stratejik, ekonomik ya da operasyonel açıdan ehemmiyet arz eden yapılar ile ilgili bilgileri işlemeyi, an itibarıyla olan ve gelecekte olma ihtimali olan durumları gözden geçirmeyi, tahminler üretmeyi ve sorunlara cevaplar bulmayı amaç edinen bir süreçtir³⁰.

İstihbarat sürecinde bilginin analiz edilmesi ayrı bir aşama ve alt kategorilere ayrılan bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira istihbaratın analiz edilmesine ilişkin farklı yöntemler geliştirilmiştir. Bilginin kurtarılması; dokümanlarda bilginin aranması, dokümanın kendisi için bizatihi araştırmanın yapılması, dokümanları tanımlayan meta dataların araştırılması ya da data merkezleri içinde araştırmaların yapılması kendisine has uzmanlık isteyen bir bilim ve hatta bir sanat olarak tanımlanmaktadır³¹. Bu anlamda verilerin toplanarak doğru resmin elde edilmesi gerekmektedir. Bu amaçla bazı kuralların geliştirildiği ifade edilmektedir. Bunlardan

²⁸ Sait Yılmaz, *Temel İstihbarat: Toplama, Analiz ve Operasyonlar*, Ankara 2018, s. 80.

²⁹ Jack Davis, “Tensions in Analyst-Policymaker Relations: Opinions, Facts, and Evidence”, *Kent Center Occasional Papers*, C. 2, S. 2, USA 2003, <https://www.cia.gov/static/196642e931f119b510c4d30767fafdaa/Tensions-in-Analyst-Policymaker-Relations.pdf>, (Erişim:06.12.2022).

³⁰ Namık Çencen, Serkan Kocamanoğlu ve Mehmet Burak Berk, “Yapılandırılmış İstihbarat Analiz Tekniklerinden Değişen Göstergeler Analiz Tekniğinin Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, *SDE Akademi Dergisi*, C. 2, S. 4, Ankara 2022, s. 106-107.

³¹ Korkusuz, Ahmet ve Tekir, Selma, “Intelligence Analysis Modeling”, *2006 International Conference on Hybrid Information Technology (ICHIT'06)*, Jeju Island 2006, s. 2.

ilki parçaları ayrı ayrı incelemektir. Zira her bir parça bütünü doğru okunmasına katkı sağlar. Dolayısıyla parçaların da birbiri ile ilişkisi değerlendirilmeli ve gerekli olanlar birleştirilmelidir. Bunlardan ikinci olarak geçmişteki eğilimler incelenmelidir. Zira geçmişteki eğilimler muhtemelen gelecekte de tekrar edeceğinden öngörüyü kuvvetlendirecek bir sonuca ulaşmak mümkün olacaktır. Üçünü kural ise eylemler ve sonuçları arasındaki doğru neden-sonuç ilişkisini kurmak olacaktır. Son olarak analizcinin ulaşması gereken veri orantılılık değerlendirmesinden çıkar. Buna göre nispeten önemsiz bir eylem önemsiz bir sonuç üretirken daha önemli ve büyük eylemler büyük sonuçlar doğurur. Bunu yapabilmek için analizcinin çağın gerektirdiği hızı ve değişimi doğru okuyabilmek için tanımlama, izah etme, değerlendirme ve tahmin kabiliyetlerini haiz olması önemli görülmektedir³². Bu bağlamda bazı geleneksel analiz yöntemlerini incelemek yerinde olacaktır.

Şekil 1.2: Batılı İstihbarat Servisleri Tarafından Kullanılan Bazı Geleneksel Yöntemler³³

1980’li yıllarda geliştirilen yapılandırılmış analiz tekniklerinden bu noktada bahsetmek gerekmektedir. Bu yöntemler başlangıçta alternatif olarak ele alınan ancak sonrasında geleneksel yöntemlerin yerini alarak analiz tekniklerini yeniden oluşturan bir tekniktir. Bu tekniklerin tanısal teknikler varsayımlarının veya istihbari anlamdaki bilgi eksikliklerinin şeffaflaşmasını sağlar. Muhalif teknikler mevcut düşüncenin

³² Sait Yılmaz, “Alternatif Analiz”, *Academia*, 2019, https://www.academia.edu/38101109/Alternatif_Analiz_, (Erişim: 06.12.2022).

³³ S. Yılmaz, *a.g.m.*, 2019, s. 3.

sorgulanması için kullanılır. Yaratıcı teknikler ise farklı bakış açıları geliştirmeyi hedefler ve alternatif sonuçlar üretir³⁴.

Bu bağlamda rakip hipotezlerin analizi yüksek ölçekte etkin bir analiz tekniği olarak ifade edilmektedir. Tek bir analist bu analiz yöntemini kullanabilirken küçük bir takım ile çok daha etkili sonuçlar üretebilir. Bu bağlamda bir hipotezler matrisi oluşturulması ve zaten toplanmış olan verilerin bu matris içerisine dahil edilmesi bir gün ya da daha kısa sürede yapılabilir. Eğer verinin yeniden toplanması gerekiyorsa ilave bir zaman istenebilir. Bilhassa analistlerin tartışmaları, konularda açık bir kayıt değerlendirmesi gerekiyorsa bu durumda geliştirilen analiz matrisi diğer analistlerin denetimine ve anlaşma sağlanan ya da sağlanamayan alanların işaretlenmesine katkı sağlayabilir. Bu matris ile delil daha sistematik bir şekilde incelenebilir ve analistler bu teknikleri aldatma ya da reddetme ihtimali karşısında ideal bir teknik olarak kullanabilir³⁵.

Bugün bazı yeni analiz yöntemlerinin geliştirilmekte olduğu görülmektedir. Bunun nedeni daha küresel bir bakış açısı nedeniyle daha geniş bir siyasi, stratejik ve operasyonel karar alma sürecine olan ihtiyaçtır. Bu bağlamda, Tablo 1’de görüleceği üzere, alternatif analiz yönteminin geliştirildiği görülmektedir. Böylece politika yapıcılara, bağımsız eleştirel düşünme ve geleneğin dışında, alternatif bakış açıları sunan, geniş bir uygulama alanı kabiliyeti sunan bir analiz yöntemi olarak sunulmuştur. Bu analiz yönteminin sorunlara yönelik geliştirdiği yaratıcı çözümler ile riskleri asgari bir seviyeye indireceği ve fırsatları artıracakı düşünülmektedir.

³⁴ Çencen ve diğerleri, *a.g.m.*, s. 108.

³⁵ US Government, “A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis”, Berkeley 2009, <https://www.stat.berkeley.edu/~aldous/157/Papers/Tradecraft%20Primer-apr09.pdf>, (Erişim: 06.12.2022).

Tablo 1.1: NATO Tarafından Sunulan Alternatif Analiz Yöntemi³⁶

		UYGULAMA ÜRÜNÜ				KATILIMCI SAYISI			KOLAYLIK
AltA Tekniği		YAPILANDIRMA	YARATICILIK	GÖZDEN GEÇİRME	DEĞERLENDİRME	TEK	2-10	10+	K: KOLAY O: ORTA Z: ZOR
Yapısal	Akıl Yürütme	X	X			X	X		K
	Konsept Haritası	X	X			X	X		K
	Resim	X	X			X	X		O
	Zenginleştirme								
Yaratıcı	Beyin Fırtınası	X	X	X		X	X		K
	Karşı Beyin Fırtınası	X	X	X		X	X	X	O
	Yazılı Beyin Fırtınası	X	X				X	X	K
	Yıldız Beyin Fırtınası	X	X	X	X	X	X	X	K
	Altı Şapkalı Düşünme	X	X	X	X	X	X		O
	Yaratıcı Kombinasyonlar	X	X			X	X	X	Z
	SWOT	X	X			X	X	X	K
	PMI	X		X	X	X	X	X	K
	Beş Niçin	X				X	X		K
	Temel Varsayımlar	X		X	X	X	X		K
Teşhis	Bilginin Kalitesini Ölçmek			X	X	X	X		K
	Dışarıdan Düşünme	X	X			X	X		O
	Vekil Rakip/Rol Oyunu	X	X	X	X	X	X		O
	Alternatif Gelecekler	X		X	X	X	X		Z
	Şeytanın Avukatlığı			X	X	X	X		K
Meydan Okuma	A Timi/B Timi			X	X	X	X		O
	Ölüm Öncesi	X	X		X	X	X		O
	Ya Olursa	X	X			X	X		Z

Alternatif analiz yönteminin teknikleri, yapısal teknikler, yaratıcı teknikler, teşhis teknikleri, meydan okuma teknikleri gibi çeşitli tekniklerdir. Analizin başında temel hususlar belirlenir. Analizin amacı, muhtemel sorun sahaları, uygulanacak süre gibi alanlar bunlardandır. Grubun toplanması ile uygulama başlar ve grup üyelerinin

³⁶ S. Yılmaz, *a.g.m.*, 2019, s. 4.

müzakereleri, tartışmaları ve başlangıçtaki sorulara verilen cevaplara göre bitebilir ya da yeni soruların oluşması ile yön değiştirebilir³⁷.

1.3. İSTİHBARAT SEVİYELERİ VE KONULARI

İstihbarat literatürde farklı açılardan incelenmektedir. Bu bağlamda istihbarat faaliyetini türlerine göre ve konularına göre tasnif etmek mümkündür.

Tablo 1.2: İstihbaratın Tasnifi³⁸

Seviyelerine Göre İstihbarat	Konularına Göre İstihbarat
• Stratejik İstihbarat • Operasyonel İstihbarat • Taktik İstihbarat	• Askeri İstihbarat • Coğrafi İstihbarat • Biyografik İstihbarat • Ekonomik İstihbarat • Siyasal İstihbarat • Sosyolojik İstihbarat • Bilişim ve Teknolojik İstihbarat • Ulaşım ve İletişim İstihbaratı • Siber İstihbarat

1.3.1. Seviyelerine Göre İstihbarat

Seviyelerine göre istihbaratı üç gruba ayırmak mümkündür. Tablo 1.2’de verildiği üzere bunlar; stratejik, operasyonel ve taktik istihbarattır. *Stratejik istihbarat*, politika yapıcıların karar verme esnasında karar verecekleri konunun risk, tehdit ya da fırsat yapısını ortaya koymak için ihtiyaç duydukları bilgilerin ve analizin yapılmasını kapsar. Bu bağlamda Kent’e göre stratejik istihbarat, tehditler ve riskler karşısında devletleri önceden uyararak karar alım sürecine etki eder ve böylece ulusal güvenliğin korunmasına katkı sağlar. Kaldı ki ulusal güvenlik ve dış politika açısından belirlenen pek çok kararın altında bir stratejik istihbarat faaliyetinin bulunduğu ifade edilmektedir³⁹. Bu bağlamda stratejik istihbarat devletin geleceğe dair bakış açısını şekillendirir ve uzun erimli planlar ve projeksiyonlar çizer.

Stratejik istihbaratın temel özellikleri ise hedef aldığı nesne ya da insan topluluğu hakkında genel bir bakış açısı ve resim ortaya koymak; potansiyel sorunları belirleyerek onların tehdit, risk ve güvenlik açıkları bağlamında bir tavsiye raporu sunarak geleceğe dair olasılıklar sunmak; politika yapıcıların karar verme sürecinde

³⁷ S. Yılmaz, *a.g.m.*, 2019, s. 5.

³⁸ Sherman Kent, *Strategic Intelligence for American World Policy*, Connecticut 1965, s. 51.

³⁹ Kent, *a.g.e.*, s. 51.

bilgi ve analiz anlamında desteklenmesi ve seçenekler sunulmasına katkı sağlamak ve devlet kaynaklarının tahsisine yardımcı olmak olarak sayılabilir⁴⁰. Stratejik istihbaratın bir devletin yerel ve uluslararası siyasi ve askeri programının ve planlarının şekillenebilmesi açısından hükümetler tarafından uluslararası alanda askeri, diplomatik, siyasi ve ekonomik alanları içerecek şekilde hazırlatılan ve bu nedenle de geniş bir yelpazeye yayılan istihbarat bilgilerini içerdiği ve bunların işlendiği bir süreci ortaya koyduğu görülmektedir⁴¹.

Operasyonel istihbarat ise temelde askeri, politik ve tıp istihbaratı gibi eylem odaklı alanlarda tercih edilen bir istihbarat türüdür. Adından anlaşılacağı üzere (operation: çalışma/eylem anlamlarına gelmektedir) fiil ve eylem üzerinden gerçekleşen ve belirlenen hedeflere yönelik olarak harekete geçecek kurumlara, hedefler ile ilgili verilerin paylaşılması, düşman unsurların niyetleri ve kabiliyetlerinin (özellikle askeri kabiliyetlerinin) tahliline katkı sağlamaktadır.⁴²

Seviyelerine göre istihbaratın son türü taktik istihbarattır. Hedef alınan ülkenin an itibarıyla sahip olduğu kabiliyetlerini ve amaçlarını tespit etmeye yarayan bir istihbarat türü olarak ortaya çıkar. Bu istihbarat türü, genelde zaten devam etmekte olan bir operasyonun desteklenmesi maksadıyla kullanılmaktadır⁴³. Günümüzde terör örgütlerinin, sıklıkla yaşanan göç hareketliliğinin, küresel krizlerin ve savaşların ortasında taktik istihbarat giderek önemini artırmaktadır. Devletlerin bu konuda ayrıca bütçeler ayırmaya da başladıkları vakidir.

Diğer yandan operasyonel ve taktik istihbaratı bir arada değerlendirdiğimizde görmekteyiz ki bu istihbarat türleri tek başına orta ve uzun vadede geleceği kurmak, geleceği yönetmek için yeterli değildir. Ayrıca istihbarat ihtiyacına konu meselelerin karmaşıklık seviyesi bakımından da bir fark vardır. Bu noktada sorunların karmaşıklık seviyesi ile uzun vadeli planlamaların söz konusu olduğu durumlarda taktiksel veya operasyonel istihbarat değil, stratejik istihbarat ihtiyacı doğar diyebiliriz.⁴⁴.

⁴⁰ Hank Prunckun, *Handbook of Scientific Methods of Inquiry of Intelligence Analysis*, Maryland 2010, s. 6-7.

⁴¹ Seren, *a.g.e.*, s. 273.

⁴² Kenan Karataş, *İstihbarat Örgütleri*, İstanbul 2017, s. 126-127.

⁴³ Özdağ, *a.g.e.*, 2010, s. 138.

⁴⁴ Koca, Halil İbrahim, "Stratejik İstihbarat", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 6, S. 4, İstanbul 2019, s. 2190-2196.

1.3.2. Konularına Göre İstihbarat

Yukarıda görüldüğü üzere konularına göre istihbarat oldukça çeşitli alanlara yayılmaktadır. Bu başlık altında bir bütün olarak istihbarat türleri hakkında genel açıklamalarda bulunulacak ve devamında ekonomik, siber ve psikolojik istihbarat konuları ayrıca detaylı olarak ele alınacaktır.

İstihbarat kavramının tarihsel yönünü ele alan bölümde de vurgulandığı üzere, istihbaratın en yaygın kullanıldığı ve istihbarat denince ilk akla gelen tür olarak *askeri istihbarat* konusu ön plana çıkmaktadır. Askeri istihbarat, bünyesinde birbirinden farklı türde istihbarat türlerini de barındıran ve askeri nitelikli görevlerin ifasında ihtiyaç duyulan istihbari bilgiyi üretir. Bu noktada hiç şüphesiz bir dış istihbarat konsepti içerisinde, uluslararası nitelikli, birçok alt dalları olan ve birbirinden farklı alanların uzmanlığını gerektiren bir faaliyet olduğu söylenebilir.

Askeri istihbaratın üretim sürecinde başvurulmuş bir istihbarat türü de *coğrafi istihbarat* olarak ortaya çıkmaktadır. Askeri planları etkileyecek hedef bölgenin sınırları, yer şekilleri, yerleşim yerleri gibi unsurlarının incelenmesi ve analiz edilmesini kapsamaktadır⁴⁵.

Yine askeri operasyonlar bağlamında değerlendirilebilecek bir diğer istihbarat türü de *ulaşım ve iletişim istihbaratıdır*. Burada hedef ülkenin demiryolu, karayolu, alt yapı, deniz ve hava ulaşım kabiliyeti gibi durumuna ilişkin veri toplanması ve analizini içerir. Bu istihbarat temelde askeri lojistiğin kabiliyetini ve etkinliğini anlamak amacıyla kullanılmaktadır⁴⁶.

İstihbarat türlerinden bir diğeri de *biyografik istihbarat* olarak değerlendirilebilir. Bu istihbarat türünde, hedef ülkenin potansiyel öneme sahip kişileri hakkında kimlik bilgileri, politik yönelimleri, özel ilgi alanları, eğitimleri gibi temel bilgiler toplanır.⁴⁷

Bu istihbarat konusu ile ilgili bir diğer istihbarat konusu da *sosyolojik istihbarat* olarak karşımıza çıkar. Burada istihbaratın yöneldiği husus hedef ülkenin

⁴⁵ Özdağ, a.g.e., 2010, s. 62.

⁴⁶ Özdağ, a.g.e., 2010, s. 108.

⁴⁷ Free Dictionary, <https://www.thefreedictionary.com/biographical+intelligence>, (Erişim Tarihi: 12.07.2023)

yabancı düşmanlığı, dinsel, dilsel, mezhepsel gruplaşmalar, işsizlik durumu, dini inançların kuvveti, dayanışmanın yapısı, aile birliğinin sağlamlığı gibi hususlardır⁴⁸.

Ekonomik istihbarat ise rakip devletlerin ekonomik faaliyetlerinin incelenmesini içerir. Bu istihbarat türü temelde iki amaçla kullanılmaktadır. Birincisi her devletin kendi toplumunun refah seviyesini yükseltmek amacıyla diğer devletlerin ekonomik faaliyetlerini takip etmektir. İkincisi ise ülkenin kendi öz şirketlerinin küresel ve bölgesel ölçekteki faaliyetlere katılımını bu bilgiler sayesinde yönlendirerek karlılık oranlarını artırmaktır⁴⁹.

Bilişim ve teknolojik istihbarat türünde ise amaç, ülkenin savunma sanayi ve bunun dışında diğer teknolojik kabiliyetleri ile ilgili bilgi edinilmesini içerir⁵⁰.

Bilişim ve teknoloji istihbaratı ile ilişkili bir istihbarat türü ise *siber istihbarattır*. Burada maksat hedef devlete karşı üstünlük elde edebilmek adına ilgili devletin kitle iletişim araçlarına, internet ağına ve bilişim sistemlerine yasa dışı yollarla sızılması ve bu suretle bilgi temin edilmesi amaçlanmaktadır. Siber istihbarat bağlamında kullanılan yüksek teknik kabiliyete sahip araçlarla yukarıda adı geçen pek çok istihbarat faaliyetinin işini yapmak mümkün hale gelmektedir. Haliyle bu şekilde, siber istihbarat kabiliyeti yüksek olan bir devletin hız ve etkinlik kazanması da kaçınılmazdır⁵¹.

1.3.2.1. Ekonomik Savaş ve Ekonomik İstihbarat

19. yüzyılın son çeyreğinde ulus devletlerin liderleri devletlerin uluslararası ekonomik düzene entegre olması ve küreselleşmenin stratejik işaretleri karşısında ulusal güvenlik menfaatleri ile ilgili pek çok zihni sorunla karşılaşmışlardır. Zira ekonominin ülkelerin siyasi ve uluslararası alandaki konumunu kırılganlaştırması gibi bir durum söz konusuydu. Yine de 1938'e kadar devletler ekonomiyi ideolojik ve diplomatik mücadelelerden ayrı bir şekilde çalışma imkânı bulabilmekteydi. Bugün de ülkeler küresel anlamda birbirlerine sıkı sıkıya bağlı bulunmaktadır. Fakat bu bağlılığın yerini

⁴⁸ Atilla Akar, *Casuslar; Derin Savaşın Sıradışı Neferleri*, İstanbul 2005, s. 78-79.

⁴⁹ Özdağ, *a.g.e.*, 2010, s. 81.

⁵⁰ Akar, *a.g.e.*, s. 82.

⁵¹ Cuma Özçoban, *21. Yüzyılda Ulusal Güvenliğin Sağlanması ve Siber İstihbaratın Rolü ve Önemi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul 2014, s. 75.

bağımlığa (*dependency*) bırakması durumunda ülkeler arasında birbirlerinin ekonomilerini zayıflatma üzerinden ilerleyen bir tür savaş durumu ortaya çıkmaktadır⁵². Bu savaş türünün kullandığı yöntem oldukça klasik bir yöntemdir ve ekonomik yaptırımlar, finansal ambargolar, finansal kurumları SWIFT sisteminden, uluslararası borsalardan ve finansal kurumlardan çıkarma, malların nakliyesi konusunda limanları ve gemileri engellemek gibi yöntemleri içeren düşmanca ekonomik tedbirler uygulanabilmektedir.⁵³

Fakat küreselleşmenin getirdiği bir diğer sorun da şudur ki ekonomik savaş yalnızca düşmanları etkilememektedir. Aksine tüm dünya bu tür mücadelelerden olumsuz olarak etkilenmektedir. Zira sıra dışı ekonomik gerilemeler, küresel ekonomik krizler, kitlesel enflasyon, yüksek işsizlik oranları, fakirlik ve tedarik zincirindeki kırılma gibi sorunlar tüm devletler tarafından yaşanan hadiseler olarak kendisini göstermeye başlamaktadır. Örneğin ABD, Çin devletinin ekonomik olarak büyümesinin kendi çıkarları ile çatıştığı ve gelecekte ABD'nin Çin'in dünya üzerindeki konumunu devralabileceği düşüncesi ile Çin'e yönelik bir dizi ekonomik yaptırım kararı almıştır. Bu kapsamda 2018 yılında, ABD başkanı Donald Trump Çin'den gelen ithal ürünlere ilişkin olarak gümrük vergilerinin artırılmasına karar vermiştir. ABD'li yetkililer bu tedbirlerin gerekçesi olarak Çin'in ABD ürünleri ile ilgili olarak fikri mülkiyet hırsızlığı yaptığı ve teknolojinin rıza dışında kullanıldığını gerekçe göstermiştir. Çin'deki korsan yazılım üretiminin ABD'ye yıllık 600 milyar ABD doları zarar ettirdiğini ifade etmiştir. Çin de aynı şekilde ABD'den ithal edilen ürünler için vergileri artırmıştır. Fakat bu durumun hem ABD hem de Çin ekonomisine etkisi olduğu gibi dünya ekonomisine de önemli zararları olduğu ifade edilmektedir⁵⁴.

Benzer şekilde Rusya ve Ukrayna arasında devam eden savaşta Rusya ve AB ülkeleri arasında bir ekonomik savaş cereyan etmektedir. Buna göre AB ülkeleri Rusya'nın ticaretini engellemeye yönelik tedbirler alırken Rusya, Avrupa ülkelerine

⁵² Ali Hamurcu, "Ekonomik İstihbarat", *Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler – I*, Ayşe Çatalcalı Ceylan ve Gözde Sunal (Ed.), Ankara 2021, s. 62.

⁵³ Syod Ahsanul Islam Ashik, Sahariya Afroje ve Nazmul Hossain, "Economic War and Multipolar Economic World", *Advances in Social Sciences Research Journal*, C. 9, S. 11, Birmingham 2022, s. 24-25.

⁵⁴ Sara Johnson ve John Anton, "Impact of a Global Trade War on the Economy", *S&P Global*, 2022, <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/solutions/us-china-trade-war-impacts.html>, (Erişim: 06.12.2022).

sattığı doğal gazı kesmekle tehdit etmiştir⁵⁵. Uluslararası yazında bu tedbirler bir “ticaret savaşı” (*trade war*) olarak değerlendirilse de açıkçası Çin ekonomisine zarar vermek ve ülkenin gerilemesine sebep olmak amacı taşıdığından bu tedbirler ekonomik savaş olarak değerlendirmek mümkündür.

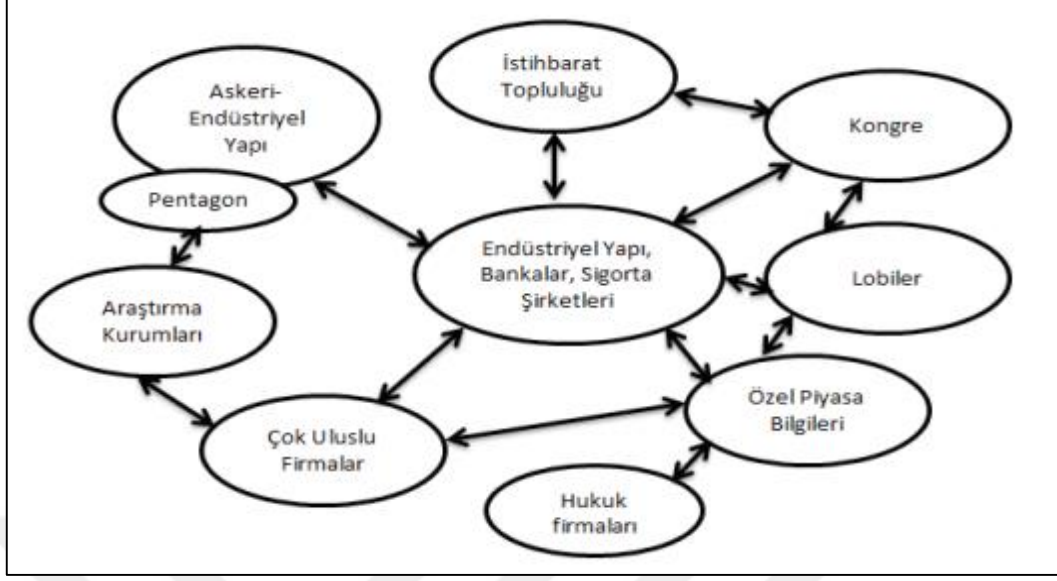
Her savaşta olduğu gibi ekonomik savaşta da istihbarat önemli bir yer tutmaktadır. Bu kapsamdaki istihbari faaliyetler de yukarıda görüldüğü üzere, ekonomik istihbarat olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik istihbarat yeni ekonomi paradigmaları içerisindeki yerini almıştır. Bu kavramın temel dayanağı, ekonomi ajanlarının prensip olarak rekabetçi çevrenin gözetimi sistemine dayanmaktadır ve sonrasında bu sistem üzerinde hareket etmelerini kapsamaktadır⁵⁶. Bu noktada ekonomik istihbarat, rakip devlet ya da grupların ekonomik gücü hakkında detaylı bilgi sahibi olmak için girişilen istihbari faaliyetleri tanımlamaktadır.

Ekonomik istihbarat yöntemleri ile elde edilen bilgiler firmalara ya da devletlere taktik ve stratejik olarak daha iyi hizmet eden bir araç olarak ortaya çıkar. Bilhassa Berlin Duvarının yıkılmasından sonraki süreçte Soğuk Savaş sona ermiş ve dünyada güvenlik kaygıları askeri olmaktan çok ekonomik olmaya doğru evrilmiştir. Bu bağlamda ekonomik istihbaratın üç etmen çerçevesinde gerçekleştiği ifade edilmektedir. Bunlar; geleneksel ekonomik analizlerin devamı, ekonomik rekabette avantajlı bir pozisyon sahibi olmak ve ekonomik istihbarat faaliyetleri ile tehlikelere karşı korunmak olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda örneğin ABD Kongresi her yıl ekonomik istihbarat faaliyetleri ile ilgili bilgileri rapor halinde almakta ve incelemektedir. ABD’de bulunan istihbarat hizmetlerinin geniş ağı da bu sayede ekonomik yapıyı kontrol altında tutmayı başarmaktadır. Şekil 3’de görüldüğü üzere ABD istihbaratının bilhassa şirketler, bankalar ve lobiler ile yakın ilişkisi gözlemlenebilmektedir.

⁵⁵ Paul Hannon, “Russia’s Economic War Hits Europe’s Factories”, *Wall Street Journal*, 14 Eylül 2022, <https://www.wsj.com/articles/russias-economic-war-hits-europes-factories-11663150511>, (Erişim: 06.12.2022).

⁵⁶ Minodora Ursăcescu ve Mihai Cioc, “The Economic Intelligence Practices and Their Impact on the Organization’s Strategic Behavior”, *Review of International Comparative Management*, C. 13, S. 2, Bucharest 2012, s. 213.

Şekil 1.3: ABD'de Ekonomik İstihbarat Ağı⁵⁷

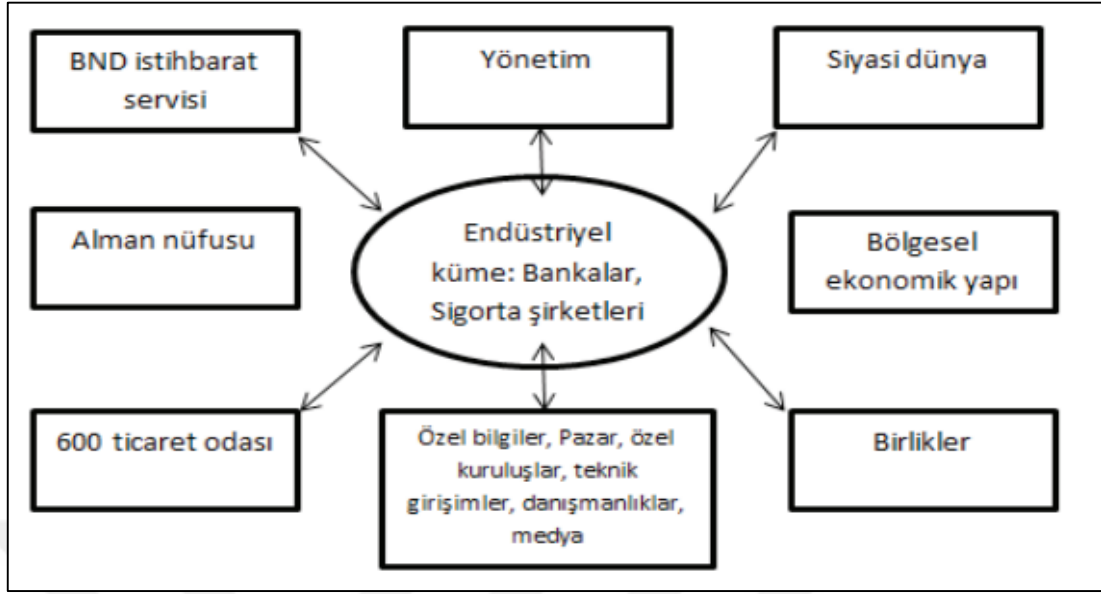

Yine benzer şekilde Almanya, Fransa ve Rusya gibi ülkelerde de ekonomik istihbarata yönelik girişimlerin ve çalışmaların olduğu ifade edilmektedir. Bilhassa Almanya'nın İkinci Dünya Savaşı'ndan büyük bir yıkım ile çıkmasından sonra hızla ekonomik iyileşmesini sağlamasının ardında ekonomik istihbarat ağının önemli bir yer tuttuğu ifade edilmektedir. Küreselleşme ile birlikte Alman istihbaratı, Almanya'daki küresel şirketlerin yapısı hakkında bilgi ve veri toplamaktadır. Şekil 4'de verildiği üzere Almanya'da ekonomik istihbarat kapalı bir devre şeklinde çalışmaktadır. Öyle ki sistem kapsamında, resmî istihbarat kuruluşlarının yanında sivil toplum kuruluşları, siyasî yapı, birlikler ve meslek odaları da bulunmaktadır⁵⁸.

⁵⁷ Selim Duramaz ve Ali Rıza Gökbunar, "Ekonomik İstihbarat Sisteminin Oluşturulmasına Yönelik Türkiye için Yeni Bir Model Önerisi", *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, C. 12, S. 47, İstanbul 2017, s. 59.

⁵⁸ Duramaz ve Gökbunar, *a.g.m.*, s. 58.

Şekil 1.4: Almanya'nın Ekonomik İstihbarat Yapısı⁵⁹

Ekonomi kavramının birlikte anıldığı diğer kavramların tamamlayıcısı olarak görüldüğü ve ikincil konumda algılandığı düşünce yapısı, hem akademik çalışmalarla hem de küreselleşme olgusunun birey, kurum, devlet olmak üzere her düzeyden öznenin varoluşuna tesir edişinden ileri gelen gelişmeler sonucunda değişime uğramıştır. Bu değişimle birlikte başka her kavram ekonominin tamamlayıcısı olarak görülmeye başlanmış olup, ekonomi artık birlikte anıldığı her kavramın ana ögesi haline gelmiştir.

Örneğin “*savaş için ekonomi*” algısı “*ekonomi için savaş*” algısına dönüşmüştür. Literatür ise Marx’tan beri tarihte yapılan savaşların da daima ekonomik kazanım gayesiyle yapıldığını vurgulayan, diğer siyasi ve askeri sebeplerin yanı sıra mutlak suretle ekonomik boyutunu inceleyen çalışmalarla zenginleşmiştir. Nitekim sömürgecilik faaliyetleri, I. ve II. Dünya Savaşları ülkelerin dini ve ya ideolojik gerilim yaşadıkları komşu ülkelerle değil, ekonomik kazanım elde etme potansiyeli bulunan bambaşka coğrafyalarda, aynı dine inanan ve coğrafi olarak birbirlerinden uzak ülkeler arasında yaşanmıştır. Bu kapsamda “*savaş için ekonomi*” algısının uzun süre zihinlerdeki hâkimiyetini korumuş olduğu söylenebilse de günümüzde savaşa dair yaşanan her türlü konvansiyonel, siber ya da diğer olan bitenin “*ekonomi için savaş*” konsepti içerisinde cereyan ettiği kabul edilmelidir.

⁵⁹ Duramaz ve Gökbnar, *a.g.m.*, s. 58.

Yine literatürde yapılan çalışmalar ve terörle mücadele esnasında yapılan gözlemler gösteriyor ki terör örgütlerinin ideolojik hedeflerine ulaşmak için yapacakları eylemleri finanse edebilmek için ekonomik güç peşinde oldukları sanılsa da aslında bunun tam tersi olarak ekonomik kazanım elde etmek için ideolojik söylem ürettikleri, “*terör için ekonomi*” değil, “*ekonomi için terör*” şeklinde bir varoluş sergiledikleri anlaşılmaktadır.

Ayrıca akademik çalışmalar ile pratik gözlemlerin yanı sıra ekonomi fenomeninin doğasından ileri gelen sebeplerin de bu zihinsel dönüşümde payı olduğu söylenebilir. Savaşlar her ne için yapılıyor olursa olsun ekonomik gereklilikler yerine getirilmeden savaşmak mümkün değildir. Her ne yapılmak istenirse istenilsin ekonomik gereklilikler yerine getirilmeksizin harekete geçilmesi söz konusu değildir. Bu sebeple ekonomi birlikte anıldığı kavramlara karşı ister birincil ister ikincil konumda olsun, birlikte anıldığı kavramdan tezahür edecek her türlü aksiyonun doğası gereği ön şarttır.

Uluslararası alanda faaliyet gösteren her türlü kurumun ekonomik anlamda bir değer ifade eden bilginin temini hususunda ciddiyle çalışmaları yürüttüğü bilinmektedir. Bu bilgilerin temini noktasında yapılan iş ve işlemler ekonomi güvenliğinin sağlanması içindir ve ekonomik istihbarat niteliğini taşır⁶⁰. Ekonomik istihbarat, teknolojik, finansal, ticari veya siyasi nitelik taşıyan ülkeye doğrudan ya da dolaylı olarak katkı sağlayabilecek ekonomik bilginin elde edilmesidir. Uygulama alanları ise Şekil 5’de verildiği üzere, ekonomik casusluk, endüstriyel casusluk, bilimsel casusluk, teknoloji casusluğu, ticaret istihbaratı, rekabet istihbaratı başlıkları altında toplanır.

FBI tarafından yapılan ekonomik tanıma göre

“Ekonomik İstihbarat, yasadışı yoldan veya gizli olarak hassas ekonomik politika kararlarını etkilemek veya hassas finansal, ticari veya ekonomik politika bilgilerini, özel ekonomik bilgi veya kritik teknolojiler almak için tasarlanan, ABD hükümetine veya ABD şirketlerine, kuruluşlarına veya şahıslarına yönelik yabancı güç destekli veya koordine edilmiş istihbarat faaliyetleridir. Bu hırsızlık, açık ve gizli yöntemlerle, yabancı işletmelere

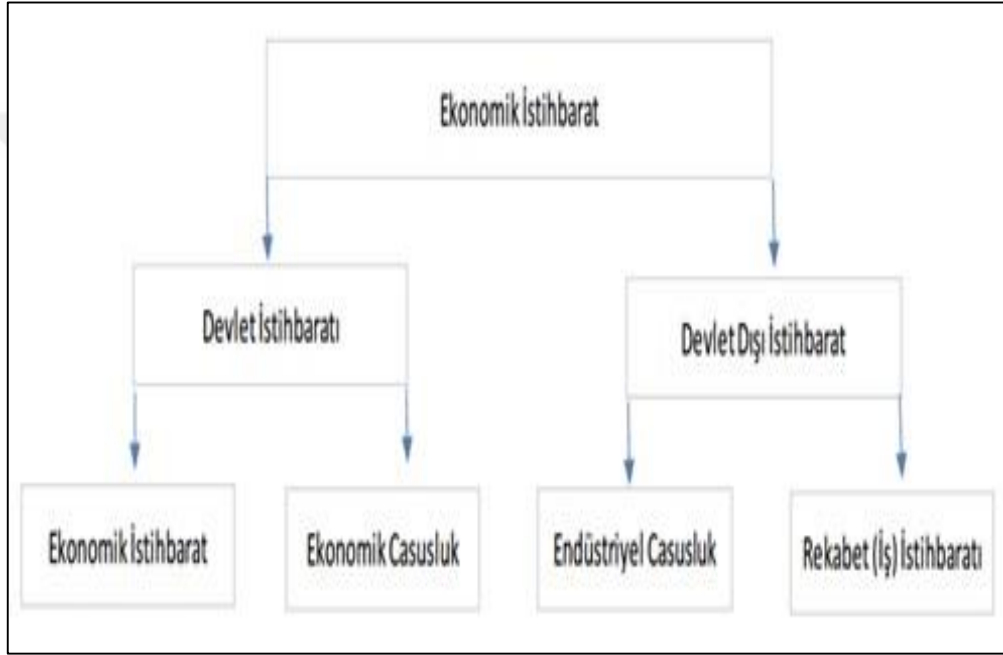
⁶⁰ Ahmet Tarık Miman, *Küreselleşmenin Ordusu Ekonomik İstihbarat*, İstanbul 2007, s.14.

araştırma ve geliştirme maliyetlerinin bir kısmını alarak hayati özel ekonomik bilgiler sağlayabilir ve önemli ekonomik kayıplara neden olabilir.”⁶¹

şeklindedir.

CIA eğitim dokümanlarındaki ekonomik istihbarat tanımı şu şekildedir; “Bir alanın veya politik birimin temel üretken kaynaklarını, kaynakları kontrol altına almak isteyenlerin hizmet etmelerini istedikleri amaç ve hedefleri ve bu kaynakların gerçekte ne şekilde ve etkin oldukları ile ilgili istihbarattır.”⁶²

Şekil 1.5: Ekonomik İstihbarat Dağılımı⁶³

Ekonomik istihbarat, ekonomi güvenliğinin olmazsa olmaz bir unsurudur. İstihbaratın ekonomik analiz, savunma istihbaratı ve karşı istihbarat olmak üzere üç kolu vardır. Ekonomik istihbarat hem devlet hem özel sektör için ekonomiyi kapsayan tüm verilere erişmeyi gerektirir. Dolayısıyla bu çok kapsamlı bir teknik analiz çalışması gerektirir ve eksik veriyle hatalı analizler ortaya çıkar. Sıradan bir istihbarat görevlisi farkında olmadan ekonomik istihbarat verisi de toplar. Çünkü ulusal

⁶¹ Federal Bureau of Investigation, “What is ‘economic espionage’?”, FBI, 2021, <https://www.fbi.gov/about/faqs/what-is-economic-espionage#:~:text=Economic%20espionage%20is%20foreign%20power,sensitive%20financial%2C%20trade%2C%20or%20economic>, Erişim:26.05.2021.

⁶² Max F. Millikan, “The Nature and Methods of Economic Intelligence”, *CIA Studies in Intelligence*, C. 1, USA 1956, s. 3.

⁶³ Valentyn Levytskyi, *Economic Intelligence of the Modern State*, Master’s Thesis, Navy Postgraduate School, California 2001, s. 36.

güvenlikle yakından ilişkili bir alandır Ekonomik istihbaratın ülkeden ülkeye değişen uygulamaları olsa da müşterek gaye ulusal güvenliğin sağlanmasıdır.⁶⁴

Günümüzde teknolojik gelişmelerin çok daha hızlı ve yapılan üretimlerin çok daha teknolojiye dayalı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, mevcut küresel ekonomik sistemde endüstriyel istihbarat faaliyetlerinin çok daha yoğun şekilde yürütüldüğü ve hem devletlerin hem de şirketlerin bu durumu dikkate alarak hareket etmeleri gerektiği anlaşılmaktadır.

Siber uzayda faaliyet gösteren sosyal medya platformlarının sunmuş oldukları hizmetler esnasında toplayabilme imkanı elde ettikleri big datanın sıklıkla güvenlik alanında kullanıldığı, devletlerin birbirleri aleyhine istihbarat elde ettikleri sıklıkla vurgulanmaktadır. Ancak konunun güvenlik boyutu çoğu zaman muğlak bırakılarak devletlerin birbirleri aleyhine ne tür bir istihbarat bilgisi depoladıkları açıklanmamaktadır.

Bu noktada öncelikle büyük devletlerin küresel ölçekte big dataya sahip olmak için büyük bir siber savaş halinde olduklarının anlaşılması önem taşımaktadır. Örneğin Google sunmuş olduğu hizmetler üzerinden big dataya sahip olabiliyorken, Huawei teknolojik ürünleri daha ucuza satarak siber uzayda kullanılan yazılımların kendi firmasına ait cihazlar üzerinden kullanılması yoluyla big dataya sahip olmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda siber savaşın big dataya sahip olma ve rekabet halindeki devletlerin big data elde etmesini engelleme üzerine kurulu olduğu söylenebilir. Ancak elde edilen big datanın ne tür bir istihbarat üretimi amacıyla kullanılıyor oluşu burada anlaşılması gereken en önemli konudur.

Big data elde eden yapılar, yok edici siber saldırılar düzenlemekten ziyade müşteri profillerini elde ediyor olmaları yönüyle avantaj elde etmektedirler. Bu kapsamda küresel ölçekte faaliyet gösteren şirketlerinin faaliyetlerini desteklemek suretiyle makro bir ekonomik büyüme ve kalkınmayı gaye edinmişlerdir. Yapılan siber savaşın amacı big datayı endüstriyel istihbarata dönüştürerek rakip firma ve devletlerle rekabet etmek ve aslında eş zamanlı yürütülen ekonomik savaşın galibi olmaktır. Endüstriyel istihbarat çalışmaları, devlet istihbaratının ve devlet dışı istihbaratın

⁶⁴ Levytskyi, *a.g.t.*, s. 36.

birbirini beslediği, devletlerin maddi menfaatlerini koruyarak bir ekonomi güvenliği politikası yürüttükleri sahada cereyan eder.

Ekonomik istihbaratın uygulama alanları; (a) Ekonomik Casusluk, (b) Endüstriyel Casusluk, (c) Bilimsel Casusluk, (d) Teknoloji Casusluğu, (e) Ticaret İstihbaratı, (f) Rekabet İstihbaratı başlıkları altında toplanmaktadır.⁶⁵

Espiyonaj kavramının casusluk anlamına geldiği ve illegal yollardan bilgi ve belge temin etmeye dayalı bir faaliyet alanı olduğu bilinmektedir. Bu kapsamda endüstriyel casusluk ya da endüstriyel espionaj faaliyetlerinin de yine illegal yollardan bilgi ve belge temini olduğu ancak bu bilgi ve belge temininin şirketlere yönelik, patent, buluş, yeni üretim modelleri vb. konulara odaklanarak gerçekleştirildiği anlaşılabılır. Endüstriyel Casusluk olgusunun, literatürde Ekonomik İstihbaratın bir alt dalı olarak yer aldığı görülmektedir. Bu noktada farklı istihbarat teşkilatlarının farklı uygulamaları ve teşkilatlanma biçimleri söz konusu olsa da temel gayelerinin aynı olduğu söylenebilir.⁶⁶

Ülkeler açısından bakıldığında ekonomik faaliyetlerin bütününe yönelik temel gayenin ekonomik büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirilmesi olduğunu görürüz.⁶⁷ Nitekim ekonomisi büyüyen ülkenin, uluslararası ilişkilerde, askeri alanda ve diğer alanlarda da büyüme göstereceği kabul edilir. Bu kapsamda ekonomiyi büyütecek olan küresel şirketlerin devlet istihbaratı tarafından desteklenmesi anlaşılabılır bir durumdur. Ayrıca sunduğu hizmetler esnasında big data toplayabilen küresel şirketlerin de elde ettikleri datalar üzerinden üretilen devlet-dışı istihbaratla, devleti desteklemesi yine anlaşılabılır bir durumdur. Bu kapsamda kamu ile özel sektörün istihbarat alışverişlerinin hem devletleri hem de şirketleri besleyen bir süreç olduğu yorumu yapılabilir.

Günümüzde teknolojik gelişmelerin çok daha hızlı ve yapılan üretimlerin çok daha teknolojiye dayalı olduğu göz önünde bulundurulduğunda, mevcut küresel

⁶⁵ Levytskyi, *a.g.t.*, s. 69-73.

⁶⁶ Vatan Gazetesi, “Yıllar sonra ortaya çıktı! Putin'le ilgili şok iddia”, *Basın Bülteni*, 09.12.2015, <https://www.gazetevatan.com/gundem/yillar-sonra-ortaya-cikti-putinle-ilgili-sok-iddia-892763>, Erişim: 19.05.2021.

⁶⁷ Deutsche Welle, “Sentetik kauçuğun ilginç öyküsü”, *Ekonomi Bülteni*, 24.12.2009, <https://www.dw.com/tr/sentetik-kau%C3%A7u%C4%9Fun-ilgin%C3%A7-%C3%B6yk%C3%BCs%C3%BC/a-5053235>, Erişim: 19.05.2021.

ekonomik sistemde endüstriyel istihbarat faaliyetlerinin çok daha yoğun şekilde yürütüldüğü ve hem devletlerin hem de şirketlerin bu durumu dikkate alarak hareket etmeleri gerektiği anlaşılmaktadır.

Endüstriyel istihbarat çalışmaları, devlet istihbaratının ve devlet dışı istihbaratın birbirini beslediği, devletlerin maddi menfaatlerini koruyarak bir ekonomi güvenliği politikası yürüttükleri sahada cereyan etmektedir. Ayrıca ekonomik istihbaratın, stratejik istihbaratın bir kolu olduğu ve dış istihbarat faaliyeti olarak görüldüğü yönünde yorumlar mevcuttur. Bu yorumların temelinde devletlerin ekonomi güvenliğini tehdit eden olayların genellikle ülke dışından geleceği düşüncesi yatmaktadır.

Ancak ekonomi güvenliğinin yalnızca ülke dışından değil ülke içinden de tehlikeye atılabileceği durumların olduğu değerlendirilmektedir. Örneğin mali suçlar başlığı altında sayılabilecek İhaleye Fesat Karıştırma, Edimin İfasına Fesat Karıştırma, Kamu Kurumu Dolandırıcılığı (*Nitelikli Dolandırıcılık TCK Md. 158/1/e-d*) gibi yüksek miktarda kamu zararına sebep olan suçlar ekonomi güvenliğini ülke içinden tehdit eden olaylar arasında sayılabilir.

Ekonomik istihbarat kadar siber istihbarat niteliği de taşıyan sosyal medya platformları üzerinden toplanan big data verileri sıklıkla devlet istihbaratında kullanılan ve gelecekte önemli makamlara gelmesi muhtemel kişilerin aleyhine kullanılabilmesi adına depolandıkları zannedilmektedir. Oysa bu düşünce her ne kadar geçerliliğini korusa da big datanın esas önemini ıskalayan bir yaklaşımdır. Sıradan bir kişi big data toplayan istihbarat kurumları tarafından yalnızca gelecekte önemli bir devlet adamı olduğunda değil mevcut haliyle de anlam ifade etmektedir çünkü her şeyden önce sıradan insanlar birer müşteridir. Hatta müşteri kimliğiyle e-ticaret dünyasında belki de her türlü makam sahibi kişiden daha büyük bir değer ifade ediyor olabilir. Ürün satmak isteyen bir kurum için e-ticaret kullanmayan büyük devlet adamlarındansa e-ticaret alışkanlıkları gelişmiş sıradan insanlar daha değerlidir. Dolayısıyla ekonomik istihbaratın doğrudan devlet istihbaratı olarak algılanması isabetli bir yaklaşım değildir.

Öncelikle büyük devletlerin küresel ölçekte big dataya sahip olmak için büyük bir siber savaş halinde olduklarının anlaşılması gerektiği kanaatindeyim. Örneğin

Google sunmuş olduğu hizmetler üzerinden big dataya sahip olabiliyorken, Huawei teknolojik ürünleri daha ucuza satarak siber uzayda kullanılan yazılımların kendi firmasına ait cihazlar üzerinden kullanılması yoluyla big dataya sahip olmayı hedeflemektedir. Bu kapsamda siber savaşın big dataya sahip olma ve rekabet halindeki devletlerin big data elde etmesini engelleme üzerine kurulu olduğu söylenebilir. Ancak elde edilen big datanın ne tür bir istihbarat üretimi amacıyla kullanılıyor oluşu burada anlaşılması gereken en önemli konudur.

1.3.2.2. Siber Savaş ve Siber İstihbarat

Çok eskiden kılıç, ok ve mızrakla, yakın tarihe kadar ise ateşli silahlar, modern teçhizat ve araçlar ile icra edilen savaşlar, günümüzde şekil değiştirmiştir. Elbette hala geleneksel silahlar ve araçlar vasıtasıyla savaşlar icra edilmeye devam etmektedir fakat açıktır ki teknolojinin hızla gelişmesi ve dünyanın aynı internet ağı üzerinden birbirine entegre olması, bu birlikteliğin karşılıklı olarak kırılganlığa dönüşmesine de netice vermiştir. Tıpkı havacılık alanındaki teknolojik yeniliklerin göklere hâkim olma yarışını tetiklediği gibi siber alanın ortaya çıkması da bu alanın hâkimiyetini güvence altına alma yarışını tetiklemiş ve yeni stratejik imkân ve tehditlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur⁶⁸.

Siber savaş kavramı günümüzde ortaya çıkmış sıcak bir konu olarak ifade edilmektedir. Silahlı kuvvetler, istihbarat ve hukuk uygulama kurumları bu bağlamda yüksek bedeller ödeyerek bilgisayar güvenliğini sağlamak için yatırımlar yapmakta ve istihdam sağlamaktadır. Bu bağlamda siber savaş, savaşta bilgisayarların ve internet ağlarının hedef alınması ve bu araçların kullanılması ile ilgilidir. Bu nedenle söz konusu kavramın hem saldırı amaçlı hem de savunma maksatlı kullanıldığı söylenebilir. Siber savaş; bir ulus devlet tarafından yapılan eylemlerin bir başka ulus devletin bilgisayarlarını, internet ağlarını onu bozmak ya da ona zarar vermek maksadıyla etkilemesi şeklinde tanımlanabilir. Fakat bu kavramın ulus devletleri içine alan dar bir tanımlama olduğu, diğer terörist grupları, şirketleri, siyasi ve ideolojik aşırı grupları, hacker olarak tanımlanan kimseleri ve uluslararası suç örgütlerini de içine alacak şekilde kapsamının genişletilmesi gerektiğini ileri süren görüşler de

⁶⁸ Robinson Michael, Jones Kevin ve Janicke Helge, Cyber Warfare: Issues and Challenges, *Journal of Computers and Security*, C. 49, Indiana, 2015, s. 72.

bulunmaktadır⁶⁹. Bu kapsamda Alford siber savaşı “*kendi ulusal iradesini yerine getirmek amacıyla, muhaliflerin sistemi içindeki süreçleri kontrol eden yazılım aleyhine idare edilen, bir muhalifi baskılamayı niyetlenen herhangi bir irade*” şeklinde tanımlamaktadır. Carr’a göre ise siber savaş; “*Siber savaş muhalifinin kanını akıtmaksızın onu yenmek türünden, savaşmadan savaşıma sanattır*”⁷⁰.

Diğer yandan bu savaş türünün saldırı maksatlı operasyonlar bağlamında da kullanılma ihtimali oluşu ifade edilmektedir. Bu bağlamda ulusal seviyede ilan edilen savaşlarda kullanılan stratejilerin bir parçası olabileceği gibi gizli operasyonlar bağlamında da rol alabileceği ifade edilmektedir⁷¹. Bu noktada siber istihbarat önem kazanmaktadır. Bu kavram, hedefin bilgisi ya da rızası olmadan siber alanda, hedefin bilgisayarlarına ya da diğer teçhizatına yönelik olarak hacking ve diğer teknikler üzerinden sızmak, önemli verilerin elde edilmesi ve bu verilerin istihbarat çarkına dahil edilmesi faaliyeti olarak görülmektedir. Bu anlamda söz konusu kavramın yalnızca teknik boyutu olan bir hususiyet arz etmediği söylenmelidir. Bu yolla elde edilen veriler sosyal mühendislik, psikolojik savaş ya da diğer hassas alanlarda kullanılarak hedefe yönelik zarar verme ya da önemli kurumlarının işleyişini bozmak şeklinde işleyebilir. Söz konusu verilerin elde edilmesinin önemi açıktır zira bugün siber alan üzerinden kimin nerede olduğu, hangi işle iştigal ettiği kolayca tespit edilebilmektedir.⁷²

Diğer yandan siber istihbarata yönelik girişimlerin her zaman bilgi elde etmek amaçlı kullanılmadığı da ifade edilmektedir. Bu noktada, siber savaşın bir aracı olarak ilgili ülkenin e-devlet altyapılarının tahrip edilmesi, kimi zaman tamamen kullanılamaz hale getirilmesi, kurumlarına ait sitelerin erişilemez hale getirilmesi, hacklenmesi gibi yöntemler kullanılabilir. Bu durumda ortaya çıkan yıkıcı sonuçlar yalnızca maddi sonuçlar olmaz, aynı zamanda bu yolla bazı propaganda faaliyetlerinin yürütülmesi ya da ilgili ülkenin itibarının sarsılması da bu saldırıların bir sonucu olarak

⁶⁹ Richard A. Clarke, *Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It*, New York 2010, s. 1; Sean Collins, “Stuxnet: The Emergence of a New Cyber Weapon and Its Implications”, *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, C. 7, S. 1, United Kingdom 2012, s. 84.

⁷⁰ Michael ve diğerleri, *a.g.m.*, s. 78.

⁷¹ Michael ve diğerleri, *a.g.m.*, s. 156.

⁷² Atalay Keleştemur, “Siber İstihbarat Tanımı ve Faaliyet Alanı”, *Academia*, 2022, https://www.academia.edu/30032177/Siber_%C4%B0stihbarat_Tan%C4%B1m%C4%B1_ve_Faaliyet_t_Alan%C4%B1, (Erişim: 07.12.2022), s. 6.

ortaya çıkabilir. Diğer yandan bu saldırıların internet üzerinden ticaret yapan siteler ve bankalar gibi bir ülkenin ekonomik anlamda hassas kurumlarının altyapılarına yöneltilerek o ülkeye maddi anlamda verilen hasarın boyutları da büyüyebilir⁷³.

Sosyal medya, bir ülkenin siber istihbarat birimleri tarafından en sık kullanılan ve denetlenen alanlardan biri olarak ortaya çıkmaktadır. Zira sosyal medya mecraları bugün bir ülkenin gündelik yaşamının doğrudan yansıdığı alanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada bazı ülkeler ilgili şirketlerin sahipleri ile yaptıkları sözleşmeler neticesinde doğrudan istihbarat faaliyetlerini yürütebilmektedir. Facebook ve Twitter gibi büyük sosyal medya şirketleri güvenilirliklerini zedelemek adına devletlere yönelik katı kurallar koymakta ise de bu devletler bu şirketlerden bazen doğrudan bazen ise dolaylı yollara başvurarak bilgi alabilmektedir⁷⁴. Diğer yandan gelişmiş ülkelerin istihbarat servislerinin bu mecralardaki veriyi daha doğru bir şekilde analiz etmeye yarayacak alt yapılar geliştirmek maksadıyla yatırımlar yaptığı ifade edilmektedir. Bu istihbarat faaliyetleri aynı zamanda sosyal medyanın gündemini etkilemeye dönük de olabilir. Zira bu mecraların politik etkisi tahmin edildiğinden daha yüksek olabilmektedir. Bilindiği üzere Arap Baharı'nı başlatan olaylarda gruplar sosyal medya mecraları üzerinden örgütlenmiştir. Benzer şekilde ülkemizde de Gezi Parkı olaylarının sosyal medya üzerindeki faaliyetler neticesinde hareketlilik kazandığı dile getirilmektedir⁷⁵.

İnternetin hayatlarımızın bir parçası olduğu günlerden, hayatlarımızın tamamı olduğu günlere geçiş oldukça hızlı bir biçimde gerçekleşti. Siber uzay, dijital dünya, sanal alem vb. adlandırmalar yapılan oluşum, bir zamanlar fiziksel dünyanın yalnızca küçük bir kısmına etki edebilen hayli sınırlı bir varoluşa sahipti ve o zamanlar, hayatlarımızda olup bitenlerin neredeyse hiçbiri siber uzayda gerçekleşmiyor ve 24 saatimizin yalnızca küçük bir kısmı siber uzayda geçiyordu. Ancak teknolojik gelişmeler ile bu gelişmelerin hızla ticarileşmesi ve küresel ölçekte yayılması, hayatlarımızı hızla siber uzaya taşıdı. Özellikle 2020 yılında tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 salgın hastalığıyla mücadele kapsamında alınan tedbirlerin de açıkça

⁷³ Keleştemur, *a.g.m.*, s. 7.

⁷⁴ Serkan Savaş ve Nurettin Topaloğlu, "Sosyal Medya Verileri Üzerinden Siber İstihbarat Faaliyetleri", *8. Uluslararası Bilgi Güvenliği Ve Kriptoloji Konferansı Bildiriler Kitabı*, Ankara 2015, s. 64.

⁷⁵ Savaş ve Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 64.

gösterdiği gibi artık hayatlarımızda olup bitenlerin önemli bir kısmı siber uzayda gerçekleşiyor. Uzaktan çalışma, uzaktan eğitim, e-ticaret vd. modellerin beklenmedik bir kararlılıkla hayatlarımıza tutunması, siber uzaydaki varoluşumuzu derinleştiren gelişmelere örnek verilebilir.

Günümüzde mikro olgular kadar kamusal varoluşlara müzahir savaş, saldırı, savunma, istihbarat vd. makro olguların da siber uzayda karşılık bulduğunu söyleyebilirim. Siber savaş azımsanmayacak kadar sık duyulan bir kavram olsa da bulanık zihinlerimiz az sayıda ve sığ nitelikte sonuçlar doğuran tanım denemelerinin ötesine geçemiyor. Benzer bir deneme savaş kavramı üzerinden yapıldığında ise çok sayıda ancak yine sığ nitelikte sonuçlar elde edilebiliyor. Savaşı tanımlamaya kalkan kişi, ülkeler ve ordular üzerinden elbette bir şeyler söyleyebilir ancak *savaş ile kavga aynı şey midir, şiddet içermeyen mücadeleler savaş olarak adlandırılabilir mi, savaş mutlaka ordular arasında mı olmalıdır, ilk savaş nasıl oldu* gibi sorular üzerine düşünülünce aslında savaşın da ne olduğu noktasında zihinlerimizin bulanık olduğu anlaşılacaktır. Dolayısıyla çalışmaya *savaş nedir* sorusuyla başlamak en güvenli yol olacaktır.

Bu kapsamda çalışmanın bu bölümü hazırlanırken daha isabetli zihinsel çözümlemelerin yapılabilmesi için siber uzayda olup bitenlere yönelik –özellikle siber savaş olgusunu merkeze alarak- yapılan kavramsallaştırmalar üzerinden mümkün olabildiğince kuramsal bir yaklaşımdan söz etme ve bahse konu teorik çerçeveye uyumlu tarihsel örnekler sunma gayesiyle hareket edilmiştir.

Siber uzayın, fiziksel uzayı işgali yahut fiziksel uzaya ait ontolojik iktidarı elde etmesi olarak ifade edebileceğim durum varlığın düşünsel ve duyuşsal her yönüyle ortaya çıkmaktadır. Savaş kavramı silikleşerek, savaşa dair olan bitenlerin siber savaş olarak tezahür ettiği gözlemlenebiliyor. Siber ontolojiyi savaş kavramını baz alarak tarif etmeye çalışırken kuramsal bakışı netleştirme adına savaş kavramıyla yakından ilişkili olan *güvenlik, saldırı, savunma, strateji ve istihbarat* kavramları ele alınacaktır. Bu kapsamda elde edilen bulgular ile yenilikçi yaklaşımlar *siber savaş ve siber güvenlik, saldırı ve siber strateji, istihbarat ve siber istihbarat* şeklinde kategorize edilecektir.

1.3.2.2.1. Siber Savaş ve Siber Güvenlik

Konvansiyonel çatışmaların halen devam ettiği bölgelerde yaşayanlar müstesna, büyük çoğunluğun savaş kavramıyla tanışıklığı herhalde tarih dersleriyle olmuştur. Hatta aşağı yukarı tüm tarihin, savaşlar tarihi olduğu, farklı konularda tarih yazımının nispeten yeni bir uğraşı olduğu bile söylenebilir. Peki savaş nedir? Savaşı, “Devletler veya devlet grupları tarafından, millî güç unsurlarının tamamının veya bir kısmının kullanılması suretiyle icra edilen ve taraflarca savaş niteliği kabul edilen, kuvvet kullanılmasını içeren, düşmanca niyet ve/veya eylem” olarak tanımlamak mümkündür.’⁷⁶.

Savaş kavramının belirleyici özellikleri arasında, **(i) kuvvet kullanma hali olması, (ii) düşmanca bir tutum/eylem içermesi, (iii) hukuki bir durum yaratması, (iv) failinin devlet olması** sayılabilir⁷⁷.

Tüm savaşlar aldatmaya ve hileye dayanır, güçlüyken zayıf, cesurken korkak görünmek gerekir, en iyi saldırı düşmanın nasıl savunacağını bilmediği saldırıdır, en iyi savunma düşmanın nasıl saldıracağını bilmediği savunmadır, savaşmadan kazanmak en iyisidir⁷⁸.

Savaşı tanımlarken ön plana çıkan unsurların *düşmanlık, kuvvet kullanımı, aldatma, hile, düello* olduğuna ve bu unsurların makro ölçekte yani *devletlerin düellosu, devletlerin düşmanlığı, devletlerin kuvvet kullanımı* vd. biçimde tezahür edişine vurgu yapıldı. *Tüm bunların siber uzayda gerçekleşmesi siber savaştır* şeklinde kestirme bir tanım yapılabilir. Fiziksel uzay ve siber uzay kıyaslaması yaparken siber uzay diye adlandırılan boyut, bir savaş alanı olabilmesi bakımından nasıl bir yapıya sahiptir?

“Siber alan, bütün iletişim ağlarını, veri tabanlarının ve bilgi kaynaklarının bir araya gelerek geniş kapsamlı, karmaşık ve çeşitli, elektronik nitelikli karşılıklı iletişim kütlesi oluşturmasını ifade etmektedir. Bir ‘ağ ekosistemi’ ortaya çıkmıştır; sanaldır, ‘telefon telleri, ortak ağlarla’ her yerde mevcuttur (Dyson et al. 1996). Ancak sunucular, kablolar, bilgisayarlar, uydular ve benzeri şeylerden oluştuğu için siber alan sanal olmakla kalmamaktadır. Halk dilinde siber alan ve internet kavramları birbirlerinin yerine kullanılmaktadır.

⁷⁶ Ali Bilgin Varlık, “Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım”, *Avrasya Terim Dergisi*, C. 1, S. 2, İstanbul 2013, s. 119.

⁷⁷ Varlık, a.g.m., s. 114-129.

⁷⁸ Sun Tzu, *Savaş Sanatı*, (Çev. Sibel Özbudun ve Zeynep Ataman), 5. Baskı, İzmir 2008.

İnternet en önemlilerinden olsa da siber alanın unsurlarından sadece biridir.'⁷⁹.

Herhangi bir şekilde siber uzayla ilişkili olan her makine ve sistem siber savaşın nesnesi olabilir. Bu tip makine ve sistemlere siber saldırı gerçekleştirildiğinde, izinsiz para transferleri yapılabilir, petrol ve doğalgaz boru hatları kontrol altına alınabilir, tren ve uçak kazaları yapılabilir, jeneratörler patlatılabilir ve aslında bu sayılanların çok daha ötesi de mümkündür. İşte bu felaket senaryoları siber uzayda ve siber savaş konsepti içerisinde gerçekleşme potansiyeli taşımaktadır. Sıklıkla konfor çağında yaşanıldığının vurgulandığı günümüzde, hayatın olağan akışını bozan en küçük aksaklıklara tahammül edilememeyişi de göz önünde bulundurulursa, siber savaşın ortaya çıkartacağı olumsuzlukların hayatları yaşanmaz hale getireceği aşıkardır.

Siber savaş, aslında hibrit savaş diye anılan bir sınıflandırmanın kollarından biridir. Silah ve sayı üstünlüğüne dayalı kuvvet kullanımlı yalın savaş esnasında düşmanın içişlerine müdahale edici, onu zayıflatıcı psikolojik, ekonomik, siber vd. nitelikte alışılmışın dışında hamleler söz konusu olduğunda savaş yalınlığını kaybetmekte ve çok değişkenli, daha stratejik niteliğe haiz '*hibrit savaş*' diye anılan farklı bir kavram kullanılmaktadır. '*Hibrit savaş: özel kuvvetler, düzensiz ve düzenli güçler, ekonomik savaş, siber savaş, yerel muhaliflerin desteği, bilgi savaşı ve propaganda ile diplomasiyi savaş sırasında birlikte kullanan bir savaş türüdür. Hibrit savaşlarda bütün bu unsurlar bir arada kullanılmaktadır.*'⁸⁰ Bu kapsamda siber savaş '*bir devletin başka bir devletin bilgisayar sistemlerine ve ağlarına sızarak hasar veya kesinti yaratmak üzere hareket etmesi*'⁸¹ şeklinde tanımlanabilir.

Siber savaşın, ilk bilinen anlamda meydana gelen savaşların öncülü⁸² ve/veya bir cephesi olduğu yönünde görüşler vardır ya da bulunmaktadır. Ancak siber uzayın ontolojik varlığın merkezi olması bakımından ilk bilinen anlamda meydana gelen savaşların, siber savaşın öncülü ve/veya cephesi olduğu daha doğru bir ifade olur. Nitekim günden güne artan hızla dijitalleşme sürmekte ve tahmin edilemeyecek

⁷⁹ Myriam Dunn Cavelty, "Siber Güvenlik", *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, Allan Collins (Ed.), (Çev. Nasuh Uslu), İstanbul 2017, s. 363.

⁸⁰ Serkan Yenal, "Savaş Kavramının Dönüşümü: 1. ve 2. Körfez Savaşı Örneğinde Hibrit Savaşların İncelenmesi", *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, C. 30, S. 1, Ankara 2020, s. 94.

⁸¹ Richard A. Clarke ve Robert K. Knake, *Siber Savaş*, (Çev. Murat Erduran), İstanbul 2010, s. 8.

⁸² Clarke ve Knake, *a.g.e.*, s. 9.

detaylarıyla yaşam, siber uzaya taşınmaktadır. Dolayısıyla savaş kavramından anlaşılan esasın siber savaştan ibaret hale gelmesi, cepheden yürüyen tankların yalnızca siber savaşın hantal bir yan dalı olmaya başlaması abartılı bir söylem değildir. Hatta bakışın bu tarife uygun şekilde modellenmesi belki de bakış açısının genişletilmesi ve mevcut hakikate bir adım daha yaklaşılması anlamına gelecektir.

Askeri uçakların herhangi bir hedefi bombalarken hedef bölgenin hava savunma sistemini devre dışı bırakmadan harekate başlaması savaş değil kumar olur. Hedef seçilen bölgenin hava savunma sistemi devre dışı bırakılabilirse, hedefi vuracak olan insansız uçakların da uzaktan kontrolü mümkündür. Dolayısıyla herhangi bir hedefin yok edilmesi siber becerilerle mümkündür. Siber becerilere sahip olmayan unsurların silah gücü ve sayı üstünlüğü tartışmalıdır. Günümüzde savaş, siber savaştır. Siber savaş, savaş türleri arasında bir tür değil, aksine savaşmanın siber savaş formatında mümkün olduğu ve diğer savaş türleri olarak görülen kuvvet kullanımlı düelloların siber savaşın alt dalları olduğu ileri sürülebilir.

Savaş kavramının belirleyici özellikleri arasında *kuvvet kullanımının* sayıldığı belirtildi. Savaş esnasında ve hatta başka herhangi bir düello içerisinde *kuvvet kullanımının* amacı ne olabilir şeklinde bir soru sorulduğunda, cevaplar hiç şüphesiz savunma ve saldırı kavramlarıyla ilişkili olacaktır. Bu kapsamda saldıran ve savunan taraflar güvenliğin sağlanmasına yönelik bir çaba içerisindedirler. Güvenlik çalışmaları literatürde geniş yer bulan bir alan olduğu için güvenliğin ne olduğuna dair çok sayıda tanım içermektedir. Güvenlik kavramı, en temel şekilde, “*bireylerin kendilerine yönelen gerçek veya algılanan bir tehditten arî olmaları hali*” olarak tanımlanabilir⁸³.

Güvenlikle ilgili literatürde çok çeşitli teoriler ve sınıflandırmalar ortaya atılmış, ayrıca *kimin için güvenlik, ne kadar süreyle güvenlik, ne pahasına güvenlik* gibi konuyu derinleştirici sorulara cevap aranmıştır. Çalışmamda siber güvenlik konseptinin anlaşılabilmesi için güvenliğin kurumsal görünümü ile tehdit unsurları baz alınarak bir sınıflandırma yapılmıştır. Özellikle güvenliği sağlamak için varlık gösteren asker, polis, özel güvenlik görevlileri ve bu tipolojilerin bağlı bulunduğu

⁸³ Güvenlik Portalı, “Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK)”, 2021, <https://trguvenlikportali.com/ders-1-guvenlik-kavrami/> Erişim: 08.05.2021.

kurumlar uhdesinde görev yapan diğer profesyonel kuvvet kullanıcıları göz önünde bulundurularak, günlük hayatta güvenlikle karşılaşılacak durumlar üzerinden hareket edilmiştir.

Bu kapsamda Tablo 3’de verildiği üzere, *iç güvenlik, dış güvenlik ve özel güvenlik* şeklinde bir ayırım yapılarak, bahse konu güvenlik konseptlerini tehdit eden unsurlar, güvende olma halini bozan saldırılar, bu saldırıların söz konusu olması halinde ortaya çıkan durumlar ve bunlarla mücadele eden birimler baz alınarak bir tasnif yapılmıştır. Bu şekilde mümkün olabildiğince kapsayıcı bir güvenlik haritası çıkarmak ve bu haritada yer alan her kavramın siber güvenlikteki karşılığını bulmak amaçlanmıştır.

Tablo 1.3: Güvenlik – Siber Güvenlik Yorum Tablosu⁸⁴

KONSEPT	DIŞ GÜVENLİK	SİBER DIŞ GÜVENLİK
TEHDİT	Konvansiyonel Saldırı	Siber Saldırı
DURUM	Savaş	Siber Savaş
KURUM	Ordu	Siber Ordu
KONSEPT	İÇ GÜVENLİK	SİBER İÇ GÜVENLİK
TEHDİT	Yasadışı Faaliyet	İzinsiz Erişim, Veri Çalma
DURUM	Suç	Siber Suç
KURUM	Adli Makamlar ve Kolluk Kuvvetleri	Siber Suçlarla Müc. Dai. Bşk.
KONSEPT	ÖZEL GÜVENLİK	SİBER ÖZEL GÜVENLİK
TEHDİT	Cebir, Şiddet, Taşkınlık vd.	Hacking
DURUM	Yaralanma veya Ölüm	PC Çökmesi, Yavaşlaması
KURUM	Meşru Müdafaa	Anti-virüs Yazılımlar

Savaşın failinin devletler olduğu ifade edildi. Güvende olma halini makro ölçekte bozan bir durum olarak savaşın faili devletler ise, güvenliğin faili de devletler olabilir. Nitekim devletsiz bir yaşam alanı Thomas HOBBS’un tarif ettiği *doğa durumuna* karşılık gelecektir⁸⁵. Bu durumda güvenlikten yola çıkarak bir siber güvenlik çerçevesi çizerken devlet ekseninde bir yorum geliştirmek isabetli olacaktır ve bu yaklaşımın en dış halkası devletlerin birbirlerine karşı tehdit oluşturduğu uluslararası güvenlik ya da diğer bir deyişle dış güvenlik konseptidir. Devletler dış

⁸⁴ Yazar tarafından oluşturuldu.

⁸⁵ “Doğa durumu ile savaş durumu Hobbes için aynı şeyi ifade etmektedir. Ona göre, bu savaş herkesin herkesle savaşmasıdır. Hobbes doğa durumunu savaş durumu olarak görürken, savaş durumunu sürekli mücadele olarak değil, mücadeleye sürekli hazır olma diye tanımlar. Bu “hazır olma” durumu hiç kimsenin rahat olamaması, her an bir tehlikeyle yüz yüze geleceği anlamına gelir. Bu tasarıma göre, insanlar bu durumda, yani sürekli savaş ya da savaşa hazır bir durumda yaşayamaz. Bu nedenle bu durumdan çıkmak, barış içinde yaşamak ya da barışı aramak gerekir.” Yavuz Kılıç, “Hobbes, Locke ve Rousseau’da ‘Doğa Durumu’ Düşüncesi”, *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, S. 2, Kayseri 2014, s. 103.

güvenliği sağlamak için ve olası herhangi bir saldırı durumuna karşılık verme adına, ayrıca bu tür bir saldırının hiç gerçekleşmemesi için caydırıcı askeri ordulara sahiptirler. Bu ordular, dış güvenliği tehdit edici konvansiyonel saldırıları bertaraf etmek için daima görev yaparlar. Devletlerin diğer devletlerle yahut devlet dışı aktörlerle giriştiği konvansiyonel çatışmalar savaş halidir.

Dış güvenlik, askeri orduların savaş durumunda vuku bulan konvansiyonel saldırıları bertaraf etmesiyle sağlanır. Bu durumda siber dış güvenlik, siber saldırı, siber savaş ve siber orduların durumu da bu şekilde açıklanabilir. Devletlerin diğer devletlerle yahu devlet dışı aktörlerle siber saldırı ve dolayısıyla siber savaş durumuna girmesi siber dış güvenliğin konusudur. Siber dış güvenlik, aynı zamanda siber milli güvenliktir ve ister casusluk ister zarar vermeye yönelik gerçekleştirilsin, devletlere yönelik yapılan kamusal veya kitlesel siber saldırılar bir siber savaş hali olarak tanımlanabilir. Bu saldırıları gerçekleştiren kuvvetler ise siber ordular olarak adlandırılabilir. Ancak fiziksel uzayda vuku bulan savaşların aksine siber savaş için çok sayıda hackerdan oluşan bir siber orduya gereksinim duyulmamaktadır. Herhangi bir devlete yönelik tek kişi tarafından kamusal ve kitlesel siber saldırı gerçekleştirilmesi mümkündür.

1.3.2.2.2. *Siber Saldırı ve Siber Strateji*

Saldırının ne olduğu sorusuna etraflıca cevap aramak psikolojik şiddet, nefret söylemleri, ceza hukukunda cebir vd. konu dışı çok sayıda konuya götürebilir. Bu sebeple saldırı kavramını geniş kapsamda ele almak yerine doğrudan siber saldırı kavramını ele almak daha isabetli olacaktır. Siber saldırıların gerçekleştirilebiliyor olmasının altında yatan bazı sebepler vardır. Öncelikle siber alanda belirgin bir yönetim söz konusu ve belli bir otoritenin tüm sistemi kontrol altında tutarak müdahale edilebilmesi söz konusu olmamaktadır. Bunun yanı sıra adresleme sistemi, işletim sistemlerinin şifresiz ve dış müdahalelere fazlasıyla açık oluşu, malware denilen zararlı yazılımlar da siber saldırıları mümkün kılan sebepler arasında yer almaktadır.

Başlıca siber saldırı araçları şunlardır: ⁸⁶

⁸⁶ Vahit Güntay, “Siber Güvenliğin Uluslararası Politikada Etki Aracına Dönüşmesi ve Uluslararası Aktörler”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C. 14, S. 22, Ankara 2018, s. 82-83.

“Solucan (Worm): Kurt da denmektedir; bağımsız, kendi kendine çoğalabilen, ağda bir bilgisayardan diğerine yayılma yollarını araştıran ve yayılan bir programdır. Saniyeler içinde milyonlarca bilgisayara ulaşabilir.

Virüs: Başka programlara bağımlı, kendi kendine çoğalabilen, yerleşebileceği bir programa ihtiyaç duyan bir programdır. İçine gizlendiği program çalıştırıldığı anda veya sistemde istenen herhangi bir işlemin yapılmasından sonra başka programlara bulaşır.

Truva Atı (Trojan): Normalde yararlı bir program gibi gözüken, ancak gizli bir şekilde, yerleştiği bilgisayara zarar vermeye yönelik olarak kullanılan programlardır. Truva atı, genelde kötü niyetli fonksiyonu harekete geçirmek için duruma bağlı bir test içerir.

Mantık Bombası (Logic Bomb): Belirli bir zamanda veya belirli bir durum oluştuğunda çalışan programlardır. Mantık bombası, bilgisayarda gizli bir şekilde çalışacağı günü bekleyebilir veya kullanılan bir programda zamanı geldiğinde zararlı işlemleri yapacak şekilde ayarlanabilir.

Arka Kapı (Backdoor, Trapdoor): Tuzak kapı olarak da bilinmektedir. Sadece saldırgan tarafından bilinen, normal kimlik kontrol mekanizmalarını kullanmadan karşıdaki sisteme gizli bir kanalla ulaşmayı sağlayan yöntem veya giriş noktasına verilen isimdir.

Köle Bilgisayarlar (Botnet, Zombie): Bilgisayarlar, yüklenen bir program vasıtasıyla uzaktan kontrol edilebilmektedirler. Kullanıcı bilgisayarına gizlice yüklenen ve saldırganın hedef sistemi, internet bağlantısı üzerinden uzaktan kontrol edilmesine imkân sağlayan programlar aracılığıyla köle bilgisayarlar kontrol edilir.

Tuş Dinleyiciler (Keylogger): Temel olarak klavyede basılan tuşları sürekli olarak kayıt etmekte ve bunları belli bir metin dizisi haline getirerek ağ üzerinden saldırgana iletmektedir. Tuş dinleyiciler özellikle siber istihbaratçılar tarafından kullanılmaktadır.

Script: Script’ler web sayfalarında çalışan kod topluluklarıdır. Bot desteği ve script’ler kullanılarak toplu saldırılar gerçekleştirmek mümkündür.”

Metin içeriğinde belirtilenler dışında da birçok siber saldırı yöntem ve tekniklerinin bulunduğu ancak bahse konu yöntem ve tekniklerinin tümünün 3 temel saldırı olgusuna karşılık geldiği söylenebilir.

- (i) Uzaktan Erişim
- (ii) Bilgi ve Belge Temin Etme
- (iii) Sistemi Bozma, Ağı Engelleme

Öncelikle siber saldırıların **casusluk, maddi menfaat veya yıkıcı faaliyet** niteliğinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu kapsamda uzaktan erişim yapılması, hem maddi menfaat temini hem de yıkıcı faaliyet için kullanılabilen yahut ilerleyen dönemde yine bu tip amaçlar için kullanılabilen üzere bekletilmektedir. Yapılan tasnife göre uzaktan erişim olarak kast edilen durum; bir bilgisayarın, dışardan yabancı

bir bilgisayar kullanıcısı tarafından kontrol edilmesinin yanı sıra hedef bilgisayarın keylogger vb. saldırılara maruz kalarak gizliliğini büyük ölçüde yitirmesi veya phishing denilen yöntemle kimlik ve şifre türü bilgilerin çalınması da dahil edilmektedir. Kullanıcıların kendi siber uzayları uhdesinde yer alan her türlü bilgi, belge, erişim opsiyonunu dış müdahale yoluyla ihlal edilmesi yukarıda uzaktan erişim olarak adlandırılan durumu ifade etmektedir.

Uzaktan erişim tek başına yapıldığında bu bir ihlaldir ve suçtur. Uzaktan erişim ilerleyen dönemde yapılması planlanan bir siber örtülü operasyon veya siber suç faaliyeti için kullanılmak üzere erişim sonrası herhangi bir bilgi ve belge temin etmeksizin bekleme biçiminde tezahür ediyor ise bu durum izinsiz bir erişim olması sebebiyle siber suçtur, hedef kişinin siber alanından çok sayıda kişisel veriyi edinme imkanı sunar.

Eğer uzaktan erişim yapan kullanıcılar, hedef kullanıcının kimlik ve şifre bilgilerini elde etmek suretiyle (*Bilgi ve Belge Temini*) maddi menfaat temin ediyor ise bu bir siber suçtur ve Türkiye Cumhuriyeti'nde, Emniyet Genel Müdürlüğü Siber Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı koordinesinde ve ilgili savcılık makamınca yürütülecek bir adli tahkikat konusudur. Eğer uzaktan erişim yapan kullanıcılar, hedef kullanıcı hakkında istihbari bilgi topluyor ise bu illegal yöntemlerin kullanıldığı bir istihbarat faaliyetidir. Dolayısıyla uzaktan erişim yoluyla bilgi ve belge temini biçiminde tezahür eden siber saldırılar, siber suç ve/veya siber istihbarat faaliyetlerine konu olabilir.

Sistemi bozma veya ağı engelleme biçiminde tezahür eden siber saldırılar ise herhangi bir maddi menfaat yahut bilgi ve belge temini amaçlamaz. Amaç yıkıcı faaliyet yürütmektedir. Yıkıcı faaliyet sunucuları meşgul ederek geçici olarak erişimi engelleme, sistemin tamamen çökmesini sağlama, sistem içerisinde kaos çıkarma vb. biçimlerde ortaya çıkabilir. Bu durum siber savaş biçiminde gerçekleşebileceği gibi siber terör şeklinde anılan bir siber suç faaliyeti olarak da oluşabilir.

Gelişmiş ülkelerde dijitalleşmenin de yüksek seviyede olması beklenir. Nitekim dijitalleşme arttıkça sunulan hizmetlerde çeşitlilik, kaliteyle birlikte artış gösteriyor. Ancak siber savaş durumunda en kırılgan ülkeler yine dijitalleşmenin yüksek seviyede olduğu ülkeler olacaktır. Günlük yaşamın devamlılığını sağlayan

hemen hemen tüm hizmetlerin siber alanda sunulması kullanışlı olduğu kadar çok ciddi riskleri de bünyesinde barındırmaktadır. Siber savaşın potansiyel yıkım gücü karşısında bu yıkımı engelleyebilecek belirgin bir siber savunma anlayışının olmaması ise oldukça ilginçtir. Siber uzay, herkesin birbirine saldırabildiği ancak bir başkasından gelecek saldırılara karşı kendini savunamadığı bir savaş alanıdır. Öte yandan siber saldırı gerçekleştirmeye hazır az sayıda kullanıcının, makro yapılar için stratejik baskın yapabildiği bir savaş alanı. Bu sebeple savaş ile siber savaşın stratejik yapılarının birbirinden farklı olduğu aşikardır. Bu bölümde siber stratejiye ilişkin dikkat çekici hamlelerde bulunan ülkelerin genel yaklaşımları ele alınacaktır.

Amerika Birleşik Devletleri⁸⁷

Dijitalleşmenin en yüksek seviyede olduğu ülke olarak ABD'nin siber saldırılara karşı dünyadaki en kırılgan yapıya sahip ülke olduğu söylenebilir. Bunun yanı sıra Stratejik Kuvvetler Komutanlığına bağlı Siber Güvenlik Komutanlığını kurmuş, teknoloji üretimi ve teknolojik üstünlüğün big data toplama gibi stratejik yönlerini en iyi şekilde kullanması bakımından siber saldırı yapma konusunda dünyadaki en güçlü devlet olduğu söylenebilir. Ne var ki en kuvvetli siber saldırıları yapabiliyor olmak, siber savaş halinde en büyük zayıfatı verecek olmanın önüne geçememektedir. İlgili makamların ısrarlı isteksizliği sebebiyle bu konuda net adımlar atılamamış ve siber alan, bugün ABD'nin süper güç olmasına ilişkin şüphe uyandıran yegane cephe olarak kalmıştır.

Özellikle bankacılık ve finans sektörüne yönelik gerçekleştirilecek kapsamlı bir siber saldırı tüm sistemin çökmesine neden olabilecek seviyede bir stratejik baskın haline dönüşebilir. Siber istihbarat faaliyetleriyle Pentagon'dan büyük boyutlarda veri çalınması tarihte örnekleri olan olaylardır. Bu çerçevede içerisinde ABD siber saldırı gücünü arttırma yoluyla bir caydırıcılık elde etme, saldırı altından olma durumunda şoku hızlı atlatma ve toparlanma gibi stratejiler üzerinde duruyor olsa da aslında siber bir stratejik baskın ihtimalini bertaraf edebilmiş değildir. Öte yandan siber savaş sınırlandırıcı uluslararası anlaşma önerilerine de sıcak yaklaşmamaktadır. Bu tavrının

⁸⁷ Clarke, Richard A. ve Knake, Robert K., *Siber Savaş*, (Çev. Murat Erduran), İstanbul: İKÜ Yayınevi, 2010, s.12

sebebi siber saldırı gücü üstünlüğünü tamamen devre dışı bırakmamak için veyahut siber istihbarat imkanlarını tartışmalı hale getirmemek için olabilir.

Kısaca ABD'nin mevcut siber stratejisinin eksenini siber saldırı gücü üstünlüğünün korunması ve daha da arttırılarak siber caydırıcılık oluşturmaktadır. Ancak siber saldırıların kim tarafından gerçekleştirildiğinin çoğu zaman tespit edilememesi kime karşı caydırıcılık sorusunu gündeme getirmektedir. Siber saldırıların failinin kim olduğu hususunda kesin bir sonuca ulaşamama durumu literatürde **atıf problemi** olarak geçmektedir.

“Atıf problemi –siber saldırı gerçekleştirenleri ve onları motive eden faktörleri tespit etmede karşılaşılan zorluğu ifade etmektedir – siber alandaki büyük sorunlardan bir tanesidir. Siber alanın sahip olduğu özellikten dolayı internetteki kimlikler ciddi şekilde gizlenebilmektedir. ‘Cui bono’ (kimin faydasına) mantığına dayanarak suçlamada bulunmak siyasi eyleme geçmek için yeterince kanıt oluşturmamaktadır. Görünüşte belli devletlerin faydasına gözüken saldırılar ve kötüye kullanmalar, değişik motivasyonlara sahip başka aktörlerin işi olabilir. Bu bağlamda eylemleri gerçekleştirenleri tespit etmede karşılaşılan zorlukları devlet aktörlerine makul yalanlamalarda bulunma ve resmi olarak kendilerini saldırılardan uzak tutma imkanı tanımaktadır”⁸⁸

Siber saldırılara ilişkin atıf problemi siber caydırıcılık stratejisini de tartışmalı hale getirmektedir. ABD'nin üstün siber gücünden çekinerek siber saldırısından vazgeçecek unsurlar için kendilerini gizleme yahut saldırılarının ABD ile problem yaşayan farklı güç odaklarının eliyle yapıldığı izlenimi verme yöntemlerini kullanabilmeleri imkansız değildir.

Çin

Her ne kadar siber savaşta siber savunma şeklinde bir hamle imkanının olmadığını vurgulanmış olsa da aslında Çin siber savunmaya en yakın stratejiye sahip ülkedir.⁸⁹ Her şeyden önce özellikle askeri bilişim sistemlerinde *Kylin* isimli hususi

⁸⁸ Cavelti, a.g.e., s. 368.

⁸⁹ “...Çin, ordusunu küçültüp, yeni teknolojilere yatırım yapmaya başladı. Bu konuda görüşlerini belirten Çinli bir bilişim Albayı şunları söyledi: ‘düşmana karşı internet üzerinden paralyze edici bir darbe vurulabilir. Bilişim baskınlığını kaybeden üstün bir güç, bilişimde üstün olan zayıf bir güç tarafından yenilebilir.’ Albay herhalde burada ABD ve Çin’den bahsediyordu. Askeri Akademi Strateji Başkanı Tümgeneral Wang Pufeng, zhixinquan, yani bilişimde baskınlık konusunda makale yazdı. Genelkurmay’da görevli olan Tümgeneral Dai Qingmin ise, bu baskın konuma ancak önceden kapsamlı bir ilk vuruş ile siber uzayda üstünlük sağlayarak gelinebileceğini belirtti. Kalitatif askeri eksiklerini giderme amacıyla 1990’lı yılların sonlarında, Çin de aynı ABD gibi siber savaş birlikleri kurdu... Kısıtsız Savaş Yöntemleri isimli iki Çinli Albayın yazdığı 1999 yılında yayımlanan bir kitap, asimetrik savaş yoluyla, statüko güçlerinin zayıf ülkelerce nasıl alt edilebileceğini anlatıyor. Bu kitap Çinlilerin siber savaşı nasıl algıladığını çok iyi anlatıyor”. Clarke ve Knake, a.g.e., s. 33-34.

bir işletim sistemi kullanmaktadır ve kendi vatandaşları içinde internet özgürlüğünü kısıtlayan *Green Dam* ve *Great Firewall* adında güvenlik sistemleri mevcut. Çin siber uzaydan kendini tecrit edebilme imkanına sahip denilebilir. Bunların yanı sıra Microsoft ve Google gibi ABD menşeli dev teknoloji şirketleriyle karşı karşıya geldiği çok sayıda olay vardır ve bu ihtilaflardan ağırlıklı olarak Çin'in baskın çıktığı söylenebilir. Huawei'in ortaya çıkışı ve tüm dünyayı etkisi altına alacak denli büyümesi de apayrı bir siber stratejik fenomendir ancak Huawei'yle ilgili konuya Sonuç bölümünde değinilecektir.

Rusya Federasyonu

Siber uzayda ABD'li yetkililer tarafından Çin'den daha tehlikeli görülen ülke Rusya'dır ve Rusya'da FAPSI adındaki güvenlik birimi uhdesinde çok kapsamlı bir hacker okulu bulunmaktadır⁹⁰. Rusya'nın siber uzayda son derece güçlü ve operasyonel kabiliyeti yüksek bir konum elde ettiği söylenebilir. Nitekim mevcut savunma, dış politika ve Siber Güvenlik Strateji Belgelerinin ana eksenini ısrarlı bir şekilde enformasyon ve siber güvenliğin sağlanması oluşturmaktadır. Ayrıca enformasyon savaşı, dezenformasyon, propaganda vb. konseptler içerisinde de siber stratejik yaklaşımları mevcuttur. Bu yaklaşımlarıyla yürütmüş olduğu siber harekâtları, dış politikada bir baskı aracı olarak kullandığı gözlemlenebilmektedir. Tüm bunların yanı sıra kendine ait sosyal medya platformları oluşturmasıyla, yerli yazılımlar üretme çabalarıyla siber dış bağımlılıktan kurtulmaya çalıştığı ve bu hususta önemli kazanımlar elde ettiği aşikardır⁹¹.

Ayrıca BM toplantılarında Rusların şaşırtıcı bir siber silahsızlanma önerisi üye ülkelere iletilmiştir. Ancak öneri ABD tarafından yine şaşırtıcı bir biçimde reddedilmiştir. Rusların teklifi yalnızca propaganda amaçlı bir teklif olarak değerlendirilmekte ve siber saldırımazlık türü anlaşmalarla siber istihbarat imkanlarının kaybedilmesi yahut uluslararası hukuk açısından bir sorun olarak tanımlanması ABD'li yetkililer tarafından istenmemektedir.⁹²

⁹⁰ Clarke ve Knake, *a.g.e.*, s. 37.

⁹¹ Burak Darıcılı ve Barış Özdal, "Rusya Federasyonu'nun Siber Güvenlik Kapasitesini Oluşturan Enstrümanların Analizi", *Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi (BİLİG)*, Avrasya'nın Siyasal İktisadi Özel Sayısı, S. 83, Ankara 2017, s. 139-140.

⁹² Clarke ve Knake, *a.g.e.*, s. 113-118.

1.3.2.2.3. Siber İstihbarat

Siber uzay, istihbarat konusunda başka hiçbir konuda olmadığı kadar elverişli bir yapıya sahiptir. Özellikle sosyal medya platformlarının hayli yaygınlaştığı günümüzde artık biyografik istihbarat toplama noktasında insan istihbaratına ve saha çalışmalarına olan ihtiyacın ortadan kalktığı söylenebilmektedir. Elbette kişisel verilerini koruma noktasında hassasiyet gösteren bireyler halen tedbirli olabilir ancak sosyal medya platformlarının kullanıcısı olan yaygın profiller hakkında biyografik istihbarat bilgisi edinmek basit ve ucuz yöntemlerle mümkündür. Bu durumun klasik istihbarat çarkının çalışma sistemini dahi değiştirdiği yönünde görüşler mevcuttur. Örneğin, talep, toplama, analiz, dağıtım şeklinde özetlenebilecek istihbarat çarkı artık dünya genelinde klavyede basılan her tuşun kayıt altına alınabildiği ve ucuz yöntemlerle dijital arşivlerde saklanabildiği günümüzde, *her şeyi arşivle, ihtiyaç duyunca analiz et* şeklinde özetlenebilecek yeni bir istihbarat çarkı modelinin geçerli olduğu öne sürülmektedir⁹³.

Nitekim küresel ölçekte kullanılmasına karşılık çalışma sistemi bakımından abonelik ücreti veya reklam geliri olmayan yazılımların hangi amaçla hizmet gösterdikleri sıklıkla soru işareti olmakta ve medyada zaman zaman bu yazılımların kişisel verileri kullanımı bakımından hukuki tartışmalar yer almaktadır. İnterneti geliştiren ve ilk kullanan kurumların askeri nitelikli yahut askeri kurumlarla iltisaklı yapılar olmasının da bu tartışmaları körüklediği söylenebilir. İnternet tabanlı uygulamaların istihbari faaliyetler için kullanıldığı hususunda en dikkat çekici söylem hiç şüphesiz Putin'e aittir. Rusya devlet Başkanı Vladimir Putin 2014 yılında, *“internetin bir CIA projesi olduğunu”*⁹⁴ dile getirmiştir.

İstihbarat kurumlarının **(i) İstihbarat Üretme, (ii) Örtülü Operasyon, (iii) Propaganda ve Psikolojik Savaş, (iv) Koruyucu Güvenlik** olmak üzere 4 temel faaliyet alanı vardır.⁹⁵ Bu model baz alınarak bir siber istihbarat kuramı geliştirilmek istenildiğinde her istihbarat faaliyetinin alt dallarında yahut uhdesinde yer alan

⁹³ Tayfun Şahin, *Sosyal Paylaşım Sitelerinin Biyografik İstihbarat Amacıyla Kullanılması: Facebook Örneği*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harp Akademileri Üniversitesi, İstanbul 2015, s. 64-87.

⁹⁴ Ewen MacAskill, “Putin Calls Internet a 'CIA Project' Renewing Fears of Web Breakup”, *The Guardian*, 24.04.2014, <https://www.theguardian.com/world/2014/apr/24/vladimir-putin-web-breakup-internet-cia>, Erişim: 14.05.2021.

⁹⁵ Sait Yılmaz, *Temel İstihbarat Toplama, Analiz ve Operasyonlar*, 2. Baskı, Ankara 2019, s. 1-704.

kavramların siber uzaydaki karşılıklarını açıklamaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda *siber istihbarat, siber örtülü operasyon, siber propaganda, siber psikolojik hareket, siber koruyucu güvenlik* şeklinde adlandırmalar ve bu adlandırmalara karşılık gelen muhtemel fiili durumların ele alınması gerekmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde yalnızca *siber koruyucu güvenlik* konusunda herhangi bir yorum yapma ihtiyacı duyulmamıştır, nitekim siber koruyucu güvenlik, siber istihbarata karşı koyma faaliyetleri zaten genel anlamda bir siber savunma, siber güvenlik sorunları olarak karşımıza çıkmış olduğundan ayrı bir başlıklandırma ihtiyacı duyulmamıştır.

- ***İstihbarat Üretme – Siber İstihbarat Üretme***

İstihbarat faaliyetleri kabaca insan istihbaratı (HUMINT/İNİS) ve teknik istihbarat (TECINT/TEKİS) olmak üzere ikiye ayrılabilir. Bu ayrım üzerinden siber istihbarat üretiminin bir teknik istihbarat faaliyeti olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

- ***İstihbarat Çarkı – Siber İstihbarat Çarkı***

Bir önceki bölümde belirtildiği gibi siber istihbarat çarkının, klasik istihbarat çarkından farklı olarak, bilgiye erişimin kolaylığı ve edinilen bilgilerin fazlalığı sebebiyle “*önce arşivle – ihtiyaç duyunca analiz et*” şeklinde özetlenebilecek farklı bir model üzerinden işlediği söylenebilir.

- ***Espiyonaj – Siber Espiyonaj***

Casusluk faaliyeti olan espionajın, siber ortamda yapılması ve bilgi sızdırma adına uzaktan erişim, bilgi ve belge temini saldırı konseptlerini uygulamak suretiyle gerçekleşmesi halinde yapılan işlemin bir siber espionaj olduğu söylenebilir. Espiyonaj, illegal yöntemleri de içinde barındıran bir casusluk faaliyeti olduğu için siber espionajın da internet üzerindeki açık kaynaklar üzerinden elde edilen bilgilerin analizi değil, yasadışı bir uzaktan erişim yoluyla toplanan bilgi ve belgelerin temini olduğu kavramın anlaşılması bakımından daha isabetli olacaktır.

- ***Kontr-Espiyonaj – Siber Kontr-Espiyonaj***

Casusluğa ve/veya istihbarata karşı koyma olarak da anılan kontr-espionaj faaliyetleri Koruyucu Güvenlik kapsamında yer alan faaliyetler olup, siber kontr-

espiyonajın da yine genel anlamda bir siber savunma ve siber güvenlik başlığı altında ele alınması gerektiğinden bahisle hususi bir tanımlamaya ihtiyaç duyulmamıştır. Ancak literatürde sosyal mühendislik olarak geçen ve aslında insan istihbaratı (HUMINT/İNİS) yöntem ve tekniklerine benzer metodların kullanıldığı faaliyetler yoluyla hem espiyonaj hem de siber espiyonaj olarak adlandırılmaya müsait hamlelerden korunma adına yine hem kontr-espiyonaj hem de siber kontr-espiyonaj olarak adlandırılmaya müsait mekanizmalar geliştirmek mümkündür. Sosyal mühendislik ve sosyal mühendisliğe⁹⁶ karşı koyma işi adeta hem fiziksel uzay hem de siber uzayın istihbarat konusunda en geçişken noktası olabilir.

- *Örtülü Operasyon – Siber Örtülü Operasyon*

Herhangi bir istihbarat operasyonunun siber uzayda yürütülmesi daha önce açıklanan *atıf probleminden* ötürü zorunlu olarak örtülü bir nitelik kazanmaktadır. Bu sebeple *her siber operasyon, bir örtülü operasyondur* denilebilir. Siber saldırının söz konusu olduğu herhangi bir hareket ister siber istihbarat amaçlı ister siber savaş amaçlı olsun atıf probleminden ötürü örtülü kalmakta dolayısıyla siber örtülü operasyon şeklinde tezahür etmektedir. Ancak siber örtülü operasyonlar başlığı altında meydana gelebilecek olaylar herhangi bir örtülü operasyonun çok ötesinde gerçekleşebilir.

*Örnek siber politik örtülü operasyon*⁹⁷;

- ❖ **Adım (1):** Pasifize edilmek istenen bir siyasi aktörün kullanımında olan bilgisayara sızılmak suretiyle bilgisayarın içine pedofil içerik yerleştirilmesi.
- ❖ **Adım (2):** Yerleştirilen pedofil içeriğin hedef şaşırtmaya ve işin içinden çıkılmaz hale gelmesi için, hedef kişiyle aynı siyasi oluşum içerisinde yer almakla birlikte birbirlerine karşı rekabet duygusu taşıyan diğer kişi ya da kişilerle iltisaklı ve mümkünse bilgisayar uzmanlığıyla tanınan kişilerin kullanımında olan bilgisayarlara sızılarak o kişilere ait bilgisayarlar üzerinden yapılması.

⁹⁶ “Sosyal mühendislik, iletişim (kişiler arası, kişiyle kurum arası, kurumlar arası) açıklıklarından ya da insan davranışlarındaki istismara açık alanlardan faydalanarak güvenlik süreçlerini etkisiz hale getirme yöntemlerine dayanan yasadışı müdahale süreçleridir.” Hasan Bağcı, “Sosyal Mühendislik ve Denetim”, *Denetim Dergisi*, S. 1, Ankara 2009, s. 43.

⁹⁷ Yazar tarafından oluşturuldu.

- ❖ **Adım (3):** Bahse konu siyasi aktöre yönelik özellikle dijital materyal incelemesi gerektirecek farklı bir suçlama yapılması. Burada suçlama konusunun farklı olması kastidir, nitekim pedofil içeriğin dijital materyal incelemesinde tesadüfen ele geçirilmesiyle, resmi suçlama gerçek dışı olsa dahi tesadüfen ele geçen delilin gerçek olabileceği izlenimi yaratılmış olacaktır.
- ❖ **Sonuç (1):** Farklı bir suçlama kapsamında siyasi aktöre yönelik yapılan operasyonda, hedef kişinin kullanımında olan bilgisayarın imajını alan adli bilişimciler, yapacakları incelemede hem yasal suç olan hem de toplum nezdinde tiksinti uyandıracak bu durumu tesadüfi delil kapsamında raporlayarak savcılık makamına arz edeceklerdir.
- ❖ **Adım (5):** Olayın medyada geniş yer edinmesi ve sosyal medyada sürekli gündemde tutulmasının sağlanması.
- ❖ **Adım (6):** Siyasi aktörün istifaya zorlanması yahut istifa etmese dahi konunun aslı anlaşılan kadar kitlelerin nezdinde itibar kaybına uğramasının sağlanması.
- ❖ **Sonuç (2):** Siyasi aktör büyük ölçüde pasifize edilmiş olacaktır. İşin aslı anlaşılrsa dahi toplum nezdinde siyasi baskıyla olayın kapatıldığı, siyasi aktörün sahidenden de sapkın eğilimler taşıdığı algısı baskın çıkacaktır.
- ❖ **Sonuç (3):** Siyasi aktörün yer aldığı oluşum içerisinde ciddi bir güvensizlik ortamı oluşturulmuş olacaktır.

Verilen örneğe benzer şekilde muhtemel olaylar türetilabilir ve uzaktan erişim sağlanan bilgisayara pedofil içerik gibi çok bariz bir unsur yerine gerçek olabileceği yönünde kanaat uyandırması daha muhtemel dijital unsurlar yerleştirilebilir. Örneğin hedef kişinin kendi cenahından insanlarla ilişkilerini bozacak aşağılayıcı konuşmaların geçtiği sahte yazışmaların yer aldığı dokümanların dijital materyal incelemesi neticesinde elde edildiğinden bahisle medyaya sızdırılması toplum nezdinde güvensizlik ve siyasi oluşum içerisinde infial uyandırabilir. Verilen örnekler siber siyasi örtülü operasyonlara örnek olmakta birlikte, buna benzer faaliyetlerin şirket yöneticilerine yönelik gerçekleştirilmesi ve borsa manipülasyonu amacıyla kullanılması, patentli ürünlere ait bilgilerin sızdırılması ve bu sızıntıların şirket içinden kişilerce gerçekleştirildiği algısını oluşturacak sahte dijital delillerin bırakılması vd.

çok boyutlu senaryolarla ekonomik veya askeri örtülü operasyonların da yapılması mümkündür.

- ***Siber Psikolojik Savaş ve Siber Propaganda***

Siber uzayın istihbari faaliyetler bakımından en fazla ön plana çıkan alanı muhtemelen psikolojik hareket ve propaganda faaliyetleridir. Psikolojik hareket ve propaganda faaliyetlerinin özellikle II. Dünya Savaşı sırasında kitle iletişim araçları üzerinden yoğun olarak uygulandığı bilinmektedir. Kitle iletişim teknolojisi geliştikçe bu faaliyetlerin de yeni düzene uyum sağlayarak günümüzde sık kullanılan sosyal medya platformlarına taşınması, faaliyet içeriğinde herhangi bir değişim yaşanmamasına karşılık yapılan işler kavramsal olarak siber nitelik kazanmıştır.

Günümüzde psikolojik savaş ve propaganda denildiğinde zaten ağırlıklı olarak siber uzayda yürütülen faaliyetler anlaşılmakta dolayısıyla harici bir siber psikolojik savaş, siber propaganda benzeri adlandırmalara ihtiyaç duyulmamaktadır. Ancak siber uzayda yürütülen propaganda faaliyetlerinin etki gücünü anlamak bakımından; *Gaziantep ilinde jandarma görevlilerince yapılan uygulamada cep telefonunda DEAŞ üyeleriyle yazışmalarının bulunduğu görülen Japonya’da yaşayan ve Japon vatandaşı olan M.M adlı şahsın gözaltına alınma haberi*⁹⁸ oldukça dikkat çekicidir. Bambaşka bir medeniyetin mensubu olarak dünyaya gelen kişilerin dahi adeta bir zihin kodlama işleminden geçecek kadar kuvvetli propaganda faaliyetlerine maruz kalması hiç şüphesiz hayatlarımızın siber uzaya taşınmış olmasının sonuçlarıdır.

1.3.2.2.4. Siber Savaş ve İstihbarat Örnekleri

ABD, Çin, Rusya ve diğer güçler arasında kesintisiz bir siber savaşın devam ettiği yönünde bazı söylemler olsa da günlük yaşamı etkileyecek kadar kritik öneme haiz siber olaylar siber savaşın tarihsel sürecinin en belirgin duraklarıdır. Bu kapsamda siber savaş deyince mutlaka değinilen bazı olaylar bu tarihsel sürecin kült örneklerini oluşturmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde bahse konu kült örnekler arasında yer alan

⁹⁸ NTV, “İŞİD’e katılmak isteyen Japon Gaziantep’te yakalandı”, 23.03.2016, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/iside-katilmak-isteyen-japon-gaziantep-te-yakalandi,sTX1563MU0a3XQwYFQ6DLw>, Erişim:14.05.2021.

ve günlük yaşamı etkileyecek çapta olumsuz sonuçlar doğurmuş siber savaş durumları ele alınacaktır.

- *ABD-Rusya/Sibirya Doğalgaz Patlaması Olayı*

1982 yılında ABD ile Rusya arasında gerçekleşen olay tarihteki ilk siber savaş olarak geçmektedir. Rusların doğalgaz boru hatlarını kontrol etmek için kullandıkları bir yazılımın içerisine virüs yerleştirmeyi başaran ABD'liler, boru hatlarını olağandışı bir akış rejimine sokarak boruların patlamasına sebep olmuşlardır. Uzaydan görülebilecek kadar büyük çaplı bir patlamaya sebep olan ABD'liler, Ruslara büyük bir maddi kayıp vermiştir.⁹⁹

- *Estonya Siber Savaşı*

II. Dünya Savaşı sırasında Rusların, Estonya'ya koyduğu bronz heykelin kaldırılması üzerine 3 haftadan uzun süren bir siber savaş yaşanmıştır. Estonya'nın özellikle kamu kurumlarına ait web sitelerinin çalışmaz hale getirilmesine yönelik sunuculara aşırı yüklenme yapılarak gerçekleştirilen saldırının kimin tarafından yapıldığı hiçbir zaman ortaya konulamamış olsa da bazı yetkililer doğrudan Rusya'yı suçlamıştır.¹⁰⁰

- *Suriye-İsrail Olayı*

Suriye'de yer alan ve Kuzey Kore tarafından işletilen nükleer bir tesis olduğu değerlendirilen binanın İsrail uçakları tarafından vurulmasıyla neticelenen olayda, Suriyeli yetkililer vurulma anından çok sonra olaydan haberdar olabilmiş çünkü Suriye'ye Ruslar tarafından kurulan radar sistemi siber saldırıyla pasifize edilerek İsrail uçaklarının Suriye hava sahasına girişi Suriye'nin radar monitöründe görüntülenememiştir.¹⁰¹

- *ABD-Irak Savaşında Siber Müdahale*

ABD'nin ikinci kez Irak'a saldırı düzenlediği savaşın başında, ABD'li askeri unsurlar harekete geçmeden önce Irak'ın askeri ağına sızarak tüm ordu mensuplarına savaşmadan teslim olmaları yönünde ikna edici mesajlar içeren e-postalar

⁹⁹ Cahit Karakuş, "Kritik Alt Yapılara Siber Saldırı", İstanbul 2013, <http://ckk.com.tr/bilimsel/siber.pdf>, (Erişim: 15.05.2021).

¹⁰⁰ Cavelty, *a.g.e.*, s. 370.

¹⁰¹ Clarke ve Knake, *a.g.e.*, s. 3-4.

göndermiştir. Gönderilen e-postaların Irak ordusuna ait resmi e-posta servisi üzerinden geliyor oluşu başlı başına psikolojik bir hareket özelliği taşımaktadır. Çok sayıda Iraklı subay emrindeki askerleri savaş öncesi izne göndermiş, kendileri de sivil kıyafetle karargahları terk etmişlerdir. Irak'ın tankları karargah dışında savunmasız alanda park edilmiş halde ABD uçaklarının hedefi olmuşlardır.¹⁰²

- *Rusya – Gürcistan Olayı*

Rusya ile Gürcistan arasında Güney Osetya'dan dolayı çıkan konvansiyonel çatışmalar esnasında tıpkı Estonya örneğinde olduğu gibi hizmet dışı bırakmak için yoğun siber saldırılar da gerçekleştirilmiş ve neticesinde Gürcistan'ın dış dünyayla bağı koparılmıştır. Saldırıları Moskova merkezli ve Türkiye, Kanada, Estonya'daki botnetler üzerinden gerçekleştirilmiştir. İnternete Rusya ve Türkiye üzerinden bağlanan Gürcistan, Rusya'dan gelen internet trafiğini kapatmasına rağmen saldırıları önleyememiştir. Bankacılık sistemini kilitlemeyi başaran saldırılar, Gürcistan üzerinden tüm dünya bankalarına yöneldiğinde, tüm dünya bankaları Gürcistan ile irtibatını kesmek durumunda kalmıştır. Saldırıların hiçbir teknik bilgisi olmayan kişiler tarafından da yapılabilir hale getirildiği, basit bir yazılımı bilgisayarına indiren kişilerin saldırıyı başlat butonuyla Gürcistan internetinin kullanılamaz hale getirilmesini sağladığı bir hale gelmesiyle çok sayıda kişi saldırılara dahil olmuştur. Olayların Rus hükümetinin kontrolünde gerçekleştiği yönünde genel kanı oluşsa da Rus yetkililer bazı vatanseverler tarafından gayri resmi çabalarla yapıldığı yönünde açıklamada bulunmuştur¹⁰³.

1.3.2.3. Psikolojik Savaş ve Psikolojik İstihbarat

Psikolojik savaş, günümüzde sıklıkla müracaat edilen ve hedef ülkenin sınırlarına, toplumsal birliktelik ve dayanışma duygusuna, genel anlamda gündelik yaşamının huzur ve sükûnet içinde ilerleyişine yönelik olarak geliştirilen sınırları germeyi, korkutmayı amaçlayan bir savaş türü olarak ortaya çıkmaktadır. Calusewitz'in *Tüm askeri eylemler psikolojik güçler ve etkileriyle iç içe geçmiş durumdadır*" şeklinde

¹⁰² Clarke ve Knake, *a.g.e.*, s. 11-12.

¹⁰³ Clarke ve Knake, *a.g.e.*, s. 16-18.

tanımladığı gibi, bugün psikolojik savaş, geleneksel askeri savaştan ayrı ve bağımsız değil, onu tamamlayan bir görünüm arz etmektedir.¹⁰⁴

Psikolojik savaş; düşmanın psikolojik durumunu zayıflatmak üzerine kurulu olup, baskı ve ikna yöntemlerini etkili biçimde kullanmayı gerektirir. Bu noktada düşman kitleyi iyi tanıma ve analiz etmeye ihtiyaç duyulur. Psikolojik savaşta temel gaye hedef kitlede psikolojik çöküntü yaratarak mücadele azmini kırmaktır. Korku duygusunun yükselişi zafer inancını zayıflatarak düşmanın elindeki gücünü de etkin kullanamamasına yol açar. Temelde bu savaş türü hedef kitlenin düşünce yapısını, inanışlarını etkilemeyi amaçlamaz. Zira bu oldukça etkili ve büyük maliyetler gerektiren ve uzun süreli bir etkileşimi gerekli kılan bir faaliyet türü olurdu. Bunun yerine psikolojik savaş, hedef kitlenin davranışlarını etkilemeyi amaçlar. Bu anlamda beyinleri ve vicdanları ele geçirmeyi hedefleyen, sembolleri ve sloganları bu yolda araç edinen bir savaş türü olarak ifade edilmektedir.

Bu savaş türü geçmişte de vardı. Fakat günümüzde yaygınlaşmasının altında yatan başlıca sebepler askeri savaşın oluşturduğu olumsuz etkilerdir. Dünya ekonomik anlamda birbirine bağlanmışken askeri savaşların doğuracağı mali yıkımın sadece savaşan ülkeleri etkilemesi düşünülemez. Bu maksatla askeri savaşlardan genelde kaçınılır. Son olarak enformasyon anlamında birbirine iyice bağlanmış olan bir dünyada baskı ve tehdidin de etkili araçlar olarak kullanılabildikleri söylenemez. Bunun yerine hedef ülkelerin karar mekanizmalarına etki edecek yöntemler gerekmektedir. Bu maksatla 1950 yılında ABD’de Psikolojik Strateji Kurulu’nun, 1953 yılında ise Psikolojik Savaş Merkezi’nin kurulduğu ifade edilmektedir. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında ABD’nin Afganistan ve Irak’a yönelik başlattığı tek yönlü işgal hareketlerini bir “savaş” olarak sunmasının da bu anlamda bir propaganda faaliyeti olduğu ifade edilmektedir¹⁰⁵.

Tarih tıpkı bu şekilde kazanma şansı olmasına karşılık mücadeleyi bırakan tarafların yenilgileriyle doludur. Korku duygusunun yükselişi ise *toplumda itaat duygusunu artırmak, uluslararası kamuoyunu yanıltmak, halkla yönetimin arasını açmak, komutanları yanıltmak, kültür değişimini sağlamak* gibi taktiksel yaklaşımlarla sağlanabilir. Psikolojik savaşın yürütüldüğü cepheler propaganda, eğitim ve

¹⁰⁴ Yunus Karaağaç, “Sinir Savaşının Aktörleri: Psikolojik Harp, Psikolojik Harekat ve Propaganda”, *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 2, İstanbul 2018, s. 82.

¹⁰⁵ Karaağaç, *a.g.m.*, s. 82-83.

provokasyondur. Bu faaliyetler söz, yazı, resim, broşür ve e-posta şeklinde biçimlenebilir. Temel gaye beyin yıkama ve hedef kitleyi ikna yoluyla dönüştürmedir.¹⁰⁶

Siber uzayın istihbari faaliyetler bakımından en fazla ön plana çıkan alanı muhtemelen psikolojik hareket ve propaganda faaliyetleridir. Psikolojik hareket ve propaganda faaliyetlerinin özellikle II. Dünya Savaşı sırasında kitle iletişim araçları üzerinden yoğun olarak uygulandığı bilinmektedir. Kitle iletişim teknolojisi geliştikçe bu faaliyetlerin de yeni düzene uyum sağlayarak günümüzde sık kullanılan sosyal medya platformlarına taşınması, faaliyet içeriğinde herhangi bir değişim yaşanmamasına karşılık yapılan işler kavramsal olarak siber nitelik kazanmıştır.

İster bireysel ölçekte isterse kitlesel ölçekte, insan zihnini kontrol etmeyi amaçlayan ikna ve yönlendirme faaliyetleri aslında kontrolü dışında olan insana, bildiklerini unutması yahut reddetmesi için sebepler sunarak mantıksal sürecin dışında bir takım müdahalelerle bildiklerini ona yeniden öğretmeyi, gerçeği buharlaştırmayı ve kontrolü dışında olan insanın kontrol edilebilir hale dönüştüğü yeni bir gerçeklik inşa etmeyi mümkün kılmaktadır. İkna ve yönlendirme ekseninde ilerleyen algı yönetim faaliyetlerinin gerek bireysel gerek kitlesel ölçekte insan zihninin istismar edilmesi anlamına geldiği, bireysel ölçekte psikolojik sorunlar ortaya çıkartabileceği gibi kitlesel ölçekte milli güvenlik sorunları çıkartabilme ihtimali bulunmaktadır. Bu sebeple bireylerin özellikle teknolojik multimedya iletişim unsurlarını tüketiminde bilinçli hareket etmesi, devlet düzeyinde ise ilgili kurumların mutlak suretle karşı istihbarat hamleleri yapmasına ihtiyaç duyulduğu değerlendirilmiştir.

Algı oluşumunu göz önünde bulundurma ve algının istenildiği biçimde oluşmasını sağlama şeklinde tarif edilebilecek algı yönetimi, stratejik iletişimin temelidir. Algının oluşumu ve devamındaki zihinsel süreç, sinir fizyolojisi faaliyetlerinin ön planda olduğu bir süreçtir. Algının iç ve dış olmak üzere ikiye ayrıldığı sıklıkla dile getirilir. Dış algılar, dış dünyadaki uyaranların zihnindeki görünümleridir. İç algılar ise dış algılarla toplanan görünümlere dair zihnin arka planından ileri gelen duygu ve kanaatlerdir. İç ve dış algıların müştereken değerlendirilmesi neticesinde algılamaya konu hususa ilişkin zihinde algı inşa edilmiş

¹⁰⁶ Nevzat Tarhan, *Psikolojik Savaş-Gri Propaganda*, İstanbul 2003, s. 23-24.

olur. Bu noktada özellikle iç algı kanadıyla ilgili kişinin psikolojik durumu, atfettiği değerler, geçmiş yaşantısı önem taşır.¹⁰⁷

Başarılı algı yönetiminde, hedef kitle ya da kişi tarafsız yahut kendi zihinsel arka planının inşa ettiği bir algının yerine algı oluşumunu yöneten tarafın istediği biçimde düşünmeye ve tercihte bulunmaya başlar. Dolayısıyla algı yönetiminde hedef öznenin özgür iradesinin kısıtlandığı söylenebilir. Bu çalışmalarda temel gaye, algıyı yöneten tarafın aleyhine nitelikteki olumsuz algıların, olumlu algılarla yer değiştirmesini sağlamaktır. Bu kapsamda *Kamu Diplomasisi, Psikolojik Operasyonlar, Kamu Bilgilendirme, Aldatma, Gizli Eylem* gibi çalışmaların algı yönetimi başlığı altında sayılabilecek faaliyetler arasında yer aldığı söylenebilir.¹⁰⁸

Bu kapsamda toplumu yönlendirmek isteyen yönetici erkler için algının aslında bir ham madde niteliği taşıdığı, kitle iletişim araçları üzerinden algı yönetimini gerçekleştirme çabalarının ise yönetici erklerin temel uğraşı alanını oluşturduğu söylenebilir. Bu noktada algı yönetiminin hedef öznesi olan kişi ya da gruplar; (i) *algı*, (ii) *tutum* ve (iii) *davranış* şeklinde kategorize edilebilecek zihinsel süreçten geçirilerek ekonomik, sosyal, kültürel, askeri ya da siyasi menfaatlere uygun biçimlendirmeye maruz kalırlar.¹⁰⁹

Aslında her algı yönetim faaliyeti insan doğasını keşfedebildiği ölçüde hedef kitlesini eğiterek/öğretmek manipüle etmeye çalışan bir süreçtir. Zihin kontrolü ya da zihin kodlama şeklinde de adlandırılacak faaliyetlerin günlük yaşamın rutini içerisinde gayet olağan bir varoluş sergiliyor olmalarına karşılık, esasında günlük yaşam rutinine olağanüstü müdahalelerde bulunarak post-truth inşasında kullanıldığı anlaşılmaktadır. Nesnel gerçekliğin, duygusal ve kişisel kanaatlerden daha arka plana itilmesi durumunu ifade eden *post-truth*, gerçekliğin buharlaşması olarak da anılmaktadır. Toplumda her norm birer gerçekliktir ancak toplumsal DNA'nın keşfedilmesiyle ortaya konan normlar üzerine yapılan *HİPNOZ – BEYİN YIKAMA – BEYİN EROZYONU* süreci işletildiğinde gerçek buharlaştırılır ve norm değişime uğrar. Normların değişime uğratılmasıyla elde

¹⁰⁷ Hasan Tutar, *Simetrik ve Asimetrik İletişim Bağlamında Örgütsel Algılama Yönetimi*, İstanbul 2008, s. 94.

¹⁰⁸ S. Yılmaz, *a.g.e.*, 2019, s. 530.

¹⁰⁹ Ayten Çalış, *Bir Kamuoyu Oluşturma ve Manipülasyon Aracı Olarak Algı Yönetimi: Kurtlar Vadisi Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2018, s. 30.

edilmek istenen netice toplumsal birlik ve bütünleşmenin engellenmesi, mücadele azminin kırılmasıdır.¹¹⁰

Bu noktada beklenti yönetimi diye ifade edilen husus önem taşımaktadır. Toplumda beklentilerin yükseltilmesi, kitle psikolojisini toplumsal ayrışmaya, beklentilerin düşürülmesi ise toplumsal birlik ve bütünleşmeye doğru itmektedir. Bu formül üzerinden toplumsal konuların sosyal medya platformlarındaki ele alınış biçimleri incelendiğinde yapılan tüm değerlendirmelerin beklenti yükseltme şeklinde tezahür ettiği ve sosyal medya platformlarının kullanım kültürü ve söylem dili ağırlıklı olarak toplumsal ayrışmaya iten bir niteliğe sahip olduğu söylenebilir.¹¹¹

Acısız öğrenme şeklinde adlandırılan model iki başlık altında kategorize edilmiştir. Bunlar; gizli öğrenme ve bilinçaltı aracılığıyla öğrenmedir. Öğrenmek için farkında olarak ve kasıtlı bir çaba sarf edilmeyen ancak farkında olmaksızın kendiliğinden gerçekleşen öğrenme süreçlerine gizli öğrenme denilmektedir. Acısız öğrenmenin gerçekleştiği bir diğer yol bilinçaltı aracılığıyla öğrenmedir. Bilinçaltı aracılığıyla öğrenme konusu arketip kullanımı ve subliminal mesaj olarak iki şekilde gerçekleşmektedir. Öte yandan şirketlerin reklamcılık sektöründe, devletlerin siyasi arenada, terör örgütlerinin ideolojik eğitimlerinde sıklıkla acısız öğrenme tekniklerini kullandıkları bilinmektedir. İnsan sağlığı üzerinde kapsamlı bir etki analizi araştırması yapılmamış olması sebebiyle ve dışardan gözlemlenebilen diğer bireysel ve toplumsal olumsuz sonuçları göz önünde bulundurulduğunda acısız öğrenmenin zihinsel bir istismar olduğu değerlendirilmiştir.¹¹²

1859'de Alman fizyolog A. W. Volkman tarafından geliştirilen “takistoskop cihazı” sayesinde bir saniyenin 1/3000'i gibi kısa bir sürede açılıp kapanan bir film projektörü subliminal mesajların başlangıcı kabul edilebilir. Ayrıca 1920'li yıllarda BBC'nin radyo yayınlarında arka planda subliminal mesaj içeren sesler kullanılmıştır.

¹¹⁰ Ufuk Ayhan, “Algı Yönetimi Dersi – 10. Hafta Ders Notları”, Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, İstihbarat Araştırmaları Yüksek Lisans Programı, 2020-2021 Bahar Dönemi, Kişisel Arşiv.

¹¹¹ Ufuk Ayhan, “Algı Yönetimi Dersi – 9. Hafta Ders Notları”, Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, İstihbarat Araştırmaları Yüksek Lisans Programı 2020-2021 Bahar Dönemi, Kişisel Arşiv.

¹¹² Mükerrerem Akbulut Taş, *Kavram ve Genelleme Yapısının Doğrudan Öğretiminin ve Örtük Olarak Öğrenilmesinin Sınıflama ve Açıklama Davranışına, Sınıflama ve Açıklama Davranışının Kalıcılığına ve Transfere Etkisi*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana 2010, s.47-53.

Algı eşiğinin altında olması sebebiyle duyu organlarında algılanamamasına karşılık bilinçaltı tarafından kaydedilen subliminal mesajlar ikna ve yönlendirme amacıyla kullanılabilir. Elektronik aletler, kitle iletişim araçları, sosyal medya platformları vd. multimedya unsurlar insan hayatının neredeyse tamamına tesir etmektedir. Algı eşiğinin altında ve üstünde çokça mesaj içeren multimedya unsurlarının zihinlere ne gibi etkilerde bulunabileceğinden hiçbir zaman emin olunamayacaktır. Nitekim ses ve görüntü içeren paylaşımların yapıldığı platformlarda fark edilebilir boyutunda herhangi bir olumsuzluk bulunmadığı gözlemlenebilen paylaşımların subliminal mesaj içerip içermediği teste tabi tutulamaz. Bu test teknik olarak yapılması mümkün olsa dahi günlük hayat içerisinde tüketilecek her multimedya sıradan vatandaşlar tarafından subliminal mesaj testinden geçirilemeyecektir.¹¹³

Bu kapsamda acısız öğrenme tekniklerinin hem birey hem de toplum açısından sorun tehlikeli olabilecek boyutları öngörülerek milli güvenlik yönüyle ilgili kurumların hassasiyetle takip etmeleri, bireylerin ise multimedya tüketimlerinde çok daha seçici ve tıpkı yediklerine dikkat ederek sağlıklı beslenen insanların yaptığı gibi izlediği ve dinlediği multimedya unsurlara dikkat ederek, tüketmiş olduğu multimedya'yı ise eleştirel felsefi aklın süzgecinden geçirmek suretiyle sorgulayarak zihinsel bir sindirim yapması gerektiği kanaatine varılmıştır.

1.4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İstihbarat kavramı, üzerinde uzlaşılmış tanımı olmayan, birbirinden hayli farklı birçok tanıma sahip ve kapsama alanı geniş olmakla beraber sınırları çizilmekte güçlük çekilen ancak uygulama bakımından daha belirgin ve müşterek kabulleri uhdesinde barındıran bir olgudur.

Birinci Bölümde verilen yaygın tanımlar, istihbarat çarkı, analiz yöntemleri, psikolojik istihbarat, siber istihbarat, ekonomik istihbarat gibi giriş ve başlangıç seviyesindeki bilgilerin hem literatürdeki en temel konuların bilinmesi hem de çalışmaya esas teşkil eden hususlara vakıf olunması bakımından yeterli olacağı değerlendirilmektedir.

¹¹³ Sefer Darıcı, *Subliminal İşgal*, İstanbul 2017, s. 343-347.

Ayrıca psikolojik savaş ve psikolojik istihbarat ile siber savaş ve siber istihbarat başlıkları altında verilen bilgilerin özellikle insanın yeryüzündeki varlığına ilişkin yeni bir farkındalık edindirebilecek hususları kapsadığı görülmektedir. Örneğin psikoloji alanında yapılan bazı çalışmalarda insanların hafızalarından silerek unuttukları olayların kişiyi sağlıklı kıldığı söylenir. Yaşanılan her şeyi taze bir şekilde hatırlayan bir zihnin acılarını ve utançlarını da en taze haliyle hatırlayacağı aşikardır. Bunun yanı sıra Antik Yunan mitolojisinde, insanın antropomorfolojik tanrıların elinde oyuncak olduğu yönünde bir anlatı vardır. Olan biten her şey çocuksu ve kaprisli tanrıların iradesiyle gerçekleşmekte, insanoğlu bir türlü kendi iradesini ortaya koyamamaktadır.

Hiçbir şeyi unutmamıza müsaade etmeyen arşivlerin ve bizi bizden daha iyi tanıyan yapay zekaların günden güne Antik Yunan tanrılarına dönüştüğü bir dünyada, irade ortaya koymaya kalktığı her an arşiv acımasızlığıyla cezalandırılan ve yapay zekanın onu ittiği tuzakları kendi seçimi zanneden insanoğlu, bir karşı istihbarat hamlesi yapacaksa, çalışmalarına biyografik istihbarattan başlamalı ve ilk hedef kişisi de kuşkusuz bizatihi kendisi olmalıdır. Bir istihbarat varlığı olduğunu keşfeden insan, hem bireysel hem toplumsal olarak çok farklı bir varoluş ve irade ortaya koyabilir.

Ayrıca psikolojik istihbarat ve siber istihbarat başlıkları altında ele alınan konular arasında, insanın günlük hayatını manipüle eden çoğu durumun satış, ticaret, reklam, tüketim olguları üzerinden ilerlediği, böylelikle insanın kendisine zarar veren unsurları kendi kanyla beslediğine dair klişe bir metaforu hatırlamakta fayda olduğu, dolayısıyla erişilmesi gereken farkındalığın merkez noktasının ekonomik savaş ve ekonomik istihbaratla ilgili olduğu, İkinci Bölümde daha detaylı ele alınan ekonomik kamu düzeni ve ekonomi güvenliği konularının yalnızca devletler seviyesinde değil artık bireyler seviyesinde kritik önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KAMU DÜZENİ İLE EKONOMİ GÜVENLİĞİ BAĞLAMINDA MALİ SUÇLAR VE İHALE HUKUKU

Hem makroekonomik planda hem de mikro ekonomik planda ele alınan bir kavram olarak ekonomi güvenliği her seviyede kamu düzeniyle doğrudan ilişkili bir niteliğe sahiptir. Ayrıca mikro ekonomik planda olsa dahi ekonomi güvenliğini tehdit eden unsurlar hiç şüphesiz yine kitlesel ölçekte mağduriyetlere yol açan olgulara sebebiyet verecektir. Dolayısıyla ekonomi güvenliği mikro ekonomik özneleri fert ya da kurum dahi olsa tek tek ele almak suretiyle bir ekonomi güvenliği yaklaşımı göstermez, ekonomi güvenliğinin konusu olan olaylar mütemadiyen etki alanı geniş nitelikte olur.

Bu kapsamda hangi mali suçların ne sebeple ekonomi güvenliğinin konusu olabileceği hususunda literatürde ön plana çıkan çalışmalar incelenmiş olup, ekonomi güvenliğini tehdit edip etmediklerine ilişkin değerlendirmede bulunulmuştur. Yapılan değerlendirmelerde ele alınan suçların etki alanının genişliği baz alınmış, bahse konu alan genişliği ise 3 kategori üzerinden belirlenmeye çalışılmıştır:

- *Kamu zararı miktarı,*
- *Kitlesel mağduriyet,*
- *Suçun yaygınlaşma eğilimi.*

Çalışmanın İkinci Bölümünde kamu düzeni ve ekonomi güvenliği kavramları ekseninde mali suçlarla ilgili literatürde öne çıkan çalışmalar incelenerek, yukarıda belirtilen kriterler üzerinden ekonomi güvenliğinin konusu olup olmama, ele alınan suçun ekonomi güvenliğini tehdit edip etmeme hususlarında değerlendirmede bulunulması hedeflenmiştir.

2.1. KAMU DÜZENİ VE EKONOMİ GÜVENLİĞİ

Nicelik boyutu fark etmeksizin insanların bir arada yaşamaya başlamasıyla kamu düzeni olarak işaret edilen olgunun da temel öğelerinin ortaya çıkmaya başladığı söylenebilir.¹¹⁴ Ancak akademik metinlerde tarif edilen anlamda bir kamu düzeninin

¹¹⁴ Platon, *Devlet*, (Çev. Sabahattin Eyüpoğlu ve M. Ali Cimcoz), İstanbul 1999, s.55.

yerleşik hayata geçiş ve ilk devletlerin ortaya çıkışıyla söz konusu olduğu oldukça yaygın bir kabuldür. Modern dünyanın dolayısıyla da modern devletlerin ortaya çıkışının kronolojide ön plana çıkan unsurları arasında ise sanayi devrimi ve internetin yaygınlaşması sayılabilir. Çok kısa bir tarifle bu süreçte karşı karşıya kalınan tabloya bakıldığında, klişe bir söylem olduğu sıklıkla dile getirilse de özellikle iktisadi olarak küreselleşen bir dünyada, kamu düzenini sağlamak için ekonomi güvenliği hususunda ciddi tasarruflarda bulunmakla ekonomik suçlarla mücadele eden ekonomik kolluk birimlerini tesis etmekle yükümlü modern devletlerle karşılaşılmaktadır.¹¹⁵

Bu noktada kamu düzeni kavramının, tarihsel olarak devletlerin ortaya çıkışıyla, felsefi olarak da devletlerin varlık sebepleriyle paralellik gösterdiği, ekonomi güvenliğinin ise tarihsel olarak küreselleşme olgusuyla, felsefi olarak ise egemenlik kavramıyla paralellik gösterdiği, bahse konu kavram, olay ve olguların birbiriyle hayli iltisaklı olduğu ve birbirinden kopuk halde ele alınmalarının oldukça güç olacağı değerlendirilmektedir.

2.1.1. Kamu Düzeni Kavramı ve Genişleyen İçeriği

Büyük ölçüde devletlerin ortaya çıkışıyla bugünkü çerçevesini edinen ancak kronoloji olarak temel öğelerinin devletlerden de eskiye dayandırılabilirdiği kamu düzeni kavramı aynı zamanda hukukun temel kavramları arasında sayılmakta, hukuk alanında da farklı başlıklar altında sıklıkla vurgu yapılmaktadır. Bu kapsamda bahse konu kavramın birçok araştırmanın eksenini oluşturması tarih, hukuk, felsefe ve sosyoloji başta olmak üzere farklı uzmanlık alanlarında eş zamanlı olarak ele alınmasının doğal bir sonucudur.

Kamu düzeninin tesis edilmesi ve devamlılığının sağlanması hiç şüphesiz devletlerin en temel varlık sebebidir. Benzer araştırma konularında sıklıkla vurgu yapılan kamu yararı kavramıyla da ilişkilendirilebilecek en üst seviyeli başlık olarak kamu düzeni için “...toplumun barış ve güven içinde gelişmesini ve yaşamını sürdürmesini sağlayacak bir ortam...”¹¹⁶ şeklinde tanım mevcuttur.

¹¹⁵ Turgut Tan, “Ekonomik Düzen ve Anayasa”, Türkiye Barolar Birliği, Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı, Ankara 2001, s. 857.

¹¹⁶ Şeref Gözübüyük, *Yönetim Hukuku*, (26. Baskı), Ankara 2008, s. 303.

Üst başlıkta tarif edilen yerleşik hayata geçiş, ilk devletlerin ortaya çıkışı, sanayi devrimi ve internetin yaygınlaşması sürecinde küreselleşen dünyadaki girift uluslararası ilişkiler ortamı, kamu düzeni kavramının da içeriğinin genişlemesine böylece kendi uhdesinde ekonomik kamu düzeni, ekolojik kamu düzeni, sosyal kamu düzeni gibi alt kavramlardan söz edilmeye başlamasına sebep olmuştur.¹¹⁷

Bu noktada kamu düzenini açıklamaya çalışan klasik ve modern görüş arasındaki farkın ortaya konulmasında fayda vardır. Klasik görüşe göre kamu düzeninin varoluş gayesi genel kamu yararının ve toplum çıkarlarının tesisi ve korunması iken modern devletlerin ortaya çıkmasıyla kavramın içeriği yukarıda tarif edildiği şekilde modern devlet yapısının gerektirdiği öngörülemeyen noktalara doğru genişlemiştir. Böylelikle pozitif anlamda kamu düzeni şemsiyesi altında sayılabilecek ekonomik kamu düzeni, ekolojik kamu düzeni, kentsel kamu düzeni, kamu ahlakı, insan onuru ve etik gibi yeni unsurlar da konuya dahil olmuştur.¹¹⁸

Kamu düzeninin kapsadığı bu yeni alt başlıklardan ekonomik kamu düzeni kavramı özel bir öneme sahiptir. Ekonomik liberalizmin devletleri getirdiği noktada, ekonomiyle ilgili her konunun uluslararasılaşması, devlet ekonomilerinin birbirlerine bağlı zincirler haline gelmesi, çok daha karmaşık bir ekonomi güvenliği anlayışı gerektirmiş, böylelikle ekonomik kamu düzeninin sağlanması ve korunması doğrudan egemenliğin korunması kadar hayati seviyede milli güvenliğin en kritik cephesini oluşturmaya başlamıştır.¹¹⁹

2.1.2. Ekonomi Güvenliği Kavramı ve Tarihsel İçeriği

Literatürde ağırlıklı olarak aynı şeyi ifade etmek için kullanılan *ekonomi*, *iktisat*, *politik-ekonomi* gibi kavramların¹²⁰ ne olduğu ve hangi sorunların çözümüne odaklandığı hususunda tarihsel sürece göz atılırsa ön plana çıkan isimlerin *Adam Smith*, *David Ricardo*, *Thomas Malthus*, *John Baptiste Say*, *John Maynard Keynes*,

¹¹⁷ Gürsel Örer, “Ekonomik Kamu Düzeni ve Devletin Ekonomiye Müdahalesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 6, Ankara 2015, s. 366-367.

¹¹⁸ Deniz Turan, “Türkiye’de İctimai İqtisadi Nizamın Temin Edilmesinde Konstitusional Kaydalar”, *İqtidiyyatın Inkisafında Yeni Tendensiyalar*, Zivar Zeynalova (Ed.), Bakü 2018, s. 204-206.

¹¹⁹ Deniz Turan, “Economic Law Enforcement Activities as a Tool for Increasing Economic Efficiency and Productivity in Turkey”, *Selected Issues on Current International Economics and Macroeconomics*, Selim Başar ve Atakan Durmaz (Ed.), Cambridge 2020, s. 238-250.

¹²⁰ Alfred Marshall, *Principles of Economics*, (8th Edition), London 2013, s. 29.

Karl Marx vd. olduğu söylenebilir. Bu isimler aynı zamanda literatürde en çok sayıda atıf yapılan eserleri de vermiş olan kişilerdir.

Ekonominin bir bilim dalı ortaya çıkışında aydınlanma çağı büyük önem taşır ve bu noktada özellikle batı aydınlanmasını kısımlara ayırdığımızda İskoç Aydınlanması olarak anılan, 18.yy İskoçyasında teşekkül etmiş ve İskoç Okulu ya da İskoç Ekolü şeklinde adlandırılan, aralarında Adam Smith, David Hume, Francis Hutcheson ve Adam Ferguson gibi isimlerin yer aldığı düşünsel devrim süreci özel bir yere sahiptir. Dönemin genel ruhunu yansıtır şekilde doğal düzene dayanan bir iktisadî yaklaşım ortaya koyan İskoç Okuluna göre sistemlerin müdahalesiz bir biçimde doğal akışına uygun işlemesi gerektiği öne sürülerek özellikle kurucu olarak görülen Adam Smith tarafından ekonomiye devletin müdahale etmemesi gerektiği, nitekim doğal akışta piyasanın denge halini kendisinin yakalayacağı, devletin temel yükümlülüklerinin adalet, güvenlik, savunma gibi oldukça kısıtlı temel faaliyetlerle sınırlı kalması gerektiği dile getirilmiştir. İskoç Okulu tarafından öne sürülen görüşlerin iktisat tarihinde belirgin izler bıraktığı söylenebilir¹²¹. 18. ve 19.yy aralığında ekonomiye ilişkin çalışmalar, ulusların zenginliğinin niteliği ve sebepleri ile üretim dağıtımını düzenleyen yasaları inceleyerek, 1870 yılı ve sonrasında ise alternatif kullanım olanaklarına sahip kıt kaynakların kullanımıyla ilgili insan davranışına odaklı sürdürülmüştür¹²².

Ekonomi biliminin amacı halkı ve devleti zenginleştirmek, onların yönetsel gücünü artırmak, satın alma gücünü artırmak, toplumsal refahını artırmaktır. Bu kapsamda özellikle halkı ihtiyaçlarını karşılayabilecek duruma getirmek ve kamu hizmetlerine yetecek bir gelirle donatmak amacı ön plana çıkmaktadır¹²³. Ekonomi, sıradan insanların çalışma hayatında gelirini ne şekilde temin ettiğini ve harcadığını araştırarak aslında toplumun zenginliğini de inceler.¹²⁴ Zenginliğin toplumsal yaşama ilişkin her alanda bir refah artışı olarak kabul edilmesi şartıyla iktisat, zenginliğin,

¹²¹ Kadir Göçeri ve Sema Yılmaz Genç, “Politik İktisadın Gelişiminde İskoç Aydınlanmasının Etkisi”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, C. 12, S. 2, İzmir 2020, s. 143-144.

¹²² Özgür Balmumcu, “Ekonominin İlkeleri-I – Ders Notları”, 2017-2018 Güz Dönemi, Adnan Menderes Üniversitesi Söke İşletme Fakültesi Ekonomi Bölümü, 2017, <https://akademik.adu.edu.tr/bolum/sokeisletme/ekonomi/webfolders/files/ECO101%20EKONOMINI%20ILKELERI%20I%20DERS%20NOTLARI%20ILK%203%20HAFTA.pdf>, (Erişim: 25.05.2021).

¹²³ Adam Smith, *Milletlerin Zenginliği*, (Çev. Haldun Derin), İstanbul 2011, s. 971-1098.

¹²⁴ Marshall, *a.g.e.*, s. 29.

üretimi dağılımı ve tüketiminin bilimidir. Refah artışıyla kast edilen ise yalnızca para ya da malın yeterliliği ya da çokluğu değil, kamusal hizmetlerin sunumu, sanatsal faaliyetlerin artışı vb. kazanımlardır.¹²⁵

Güvenliğin ne olduğu, güvenlik kapsamında değerlendirilen unsurların kaybedilme tehdidiyle belirginleşir. Bu sebeple güvenlik kavramı, tehditler aracılığıyla tanımlanır. Bu açıdan güvenlik sadece amaç değil, aynı zamanda sonuç olarak karşımıza çıkar.¹²⁶ Güvenlik, kazanılmış değerlere yöneltilen tehditleri ölçmek ve bu değerlere saldırılacağı yönünde korkuların olmaması halidir.¹²⁷

Askeri güvenlik ya da siber güvenlik gibi, güvenlik kavramının daha geleneksel sınırları içerisinde kalan ve milli güvenlikle doğrudan ilişkili konseptleri çağrıştıran alanların aksine ekonomi güvenliğini tehdit eden unsurlar çokça alternatif uhdesinde barındıran savunma mekanizmalarına sahiptir. Farklı seçeneklerin değerlendirilmeye alınmasıyla güvensizlik hali giderilebilir. Bu kapsamda güvenlik kavramı, her seviyeden özneyi (*birey, kurum, devlet*) somut ya da algı düzeyinde tehdit eden unsurlardan koruma, bahse konu tehdit unsurlarını bertaraf etme sayesinde edinilen bir durum olarak tarif edilebilir. Tehdit unsurlarının yalnızca somut değil aynı zamanda algı düzeyinde de ortaya çıkabileceği oldukça dikkat çekici bir husustur. Güvenlik ve algı ilişkisi çerçevesinde, güvende olunmasına rağmen güvende hissetmeme yahut güvende olunmamasına rağmen güvende hissetme durumu ortaya çıkabilir.

Çeşitli psikolojik harekât ve propaganda faaliyetleriyle güvenlik öznesi, güvende olunmasına rağmen güvende olmama hissine kapılabilir ve bu durum toplumsal eylemlere sebep olur. Ancak güvende olunmamasına rağmen güvende olma hissi güvenlik öznesini taktik ve stratejik baskılara açık hale getirir. Bu kapsamda güvenlik yalnızca tehditlerin bertaraf edilmesiyle ulaşılan sabit bir durumu değil, sürekli takip ve analiz gerektiren bir süreç-durumu ifade etmektedir.

¹²⁵ Britannica, “J.-B. Say – French Economist”, 2021, <https://www.britannica.com/biography/J-B-Say>, (Erişim: 25.05.2021).

¹²⁶ Richard H. Ullman, “Redefining Security”, *International Security*, C. 8, S. 1, Massachusetts 1983, s. 129-153.

¹²⁷ Arnold Wolfers, “‘National Security’ as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, C. 67, S. 4, USA 1952, s. 481-502.

Barry Buzan ve Ole Wæver'in ortak çalışmalarıyla doğmuş bir kuram olan Kopenhag Okulu, güvenliğin askeri ekseninde ele alınan bir konu olmasına karşı çıkarak *sektörel yaklaşım* adı altında öne sürdüğü görüşüyle *askeri, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevre güvenliği* olmak üzere güvenliği beş başlık altında toplamış, ayrıca *güvenlikleştirme* kavramını literatüre kazandırmıştır.¹²⁸

Bahse konu yaklaşımın güvenlik kavramını askeri alanın dışına çıkartarak farklı alanlarda da ele alınan bir kavram haline gelişi ve ekonominin güvenlik çalışmalarının bir parçası oluşu noktasında bir başlangıç olarak yorumlanması mümkündür. Ancak ekonomi güvenliği ile güvenlik ekonomisi birbirine karıştırılmamalıdır. Örneğin askeri güvenliğin ekonomik bir boyutu vardır ancak ekonomi güvenliğine olumsuz yansımaları olduğundan bahisle askeri güvenlik uygulamalarından imtina edilmesi makul bir yaklaşım olmayacaktır. Bu sebeple güvenliğin ekonomik boyutu ile ekonomi güvenliği birbirinden ayrı ele alınması gereken konulardır.

*“Ekonomi güvenliği ülkelerin varlığının sürekliliğini ve halkın refahını sağlayan, stratejik ekonomik unsurlarının korunması ile olası tehdit ve risklere karşı hazırlıklı olma halidir.”*¹²⁹

Ayrıca ekonomi güvenliğinin sağlanması yönündeki faaliyetler *“bir ülke vatandaşlarının yakalamış olduğu yaşam standardının sürdürülebilir olmasını sağlayacak elde edilmiş değerlerin himaye edilmesi ve yaşam standardını artıracak potansiyel değerlerin de elde edilmesinin önündeki engellerin kaldırılması”*¹³⁰ şeklinde ortaya çıkmaktadır.

Ekonominin güvenlik çalışmalarına özellikle makroekonomik planda konu oluşu ve uluslararası ilişkiler dalında önemli bir yer edinmesi liberal ekonomik sistem ve küreselleşme olgularıyla yakından ilişkilidir. Liberal ekonomik sistemle ilgili hususların başında özellikle serbest piyasa ekonomisinin denge durumunu kendiliğinden yakalayacağı düşüncesi yer almaktadır.

¹²⁸ Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK), “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme - Prof.Dr. Sinem Akgül Açıkmeşe”, 2019, https://www.youtube.com/watch?v=B17EFLPsp_E&t=90s, (Erişim: 25.05.2021).

¹²⁹ M. Levent Yılmaz, “Güvenlik Kavramında Yeni Bir Boyut: Ekonomi Güvenliği Türkiye Ne Kadar Güvende?”, Ankara 2013, s.19-20.

¹³⁰ M. Levent Yılmaz, *Güncel Örneklerle Ekonomi Güvenliği Yazıları*, (1. Baskı), Ankara 2020, s.8

Bu düşünceye göre piyasada arz ve talep, diğer tüm değişkenleri düzenleyici bir unsur olarak yer alır ve böylece faydayı maksimize etmeye yönelik daima rasyonel tercihler yapan aktörler dengede kalır. Teorik olarak oldukça akla yatkın ve ilk bakışta itiraz edilebilir herhangi bir tarafı bulunmayan bu kusursuz tasarım içerisinde faydanın maksimize edilmesine yönelik rasyonel tercihlerin devamlılığı beklentisi aslında hayli iyimser bir varsayım olarak kalmaktadır. Nitekim bu varsayım piyasadaki her düzeyden aktörün ekonomiyle ilgili her bilgiye vakıf ve tüm davranışlarını hayatın iktisadi yönünü ilerletme üzerine kurduğu ön kabulünü içermektedir.

Herhangi bir durumda eksiksiz bilgi sahibi olan kişi rasyonel tercih yapar ancak *bilgi asimetrisi* olarak da tarif edilen eksik ya da eşitsiz bilgi durumunda yapılan tercihler görünürde rasyonel olsa da aslında irrasyonel tercihler olacaktır. Bu durumda piyasa aktörlerinin adeta bir makinanın dişlileri gibi ısrarla ve istikrarla rasyonel tercih yaparak kendi kendini dengeleyeceği yönündeki tasarım kusursuzluğunu kaybetmiş oluyor.

Bu kapsamda satıcıların sahip olduğu bilgilere sahip olmayan alıcılar, kaliteli mal ve ile kalitesiz malı birbirinden ayırt edemeyerek her kalitede ürün için belirlediği ortalama fiyatı baz alarak alış veriş yapacaktır ve bu durum tüm alıcılar için daima bu şekilde gerçekleştiğinde zamanla kaliteli mal sunan satıcılar piyasadan çekilecektir. Bilgi asimetrisinden kaynaklanan bu durum orta ve uzun vadede piyasanın tüm aktörleri için olumsuz sonuçlar doğuran, denge bozucu etki yaratacaktır.¹³¹

Her seviyeden özne için (*birey, kurum, devlet*) yanlış bilgiyle yanlış ekonomik kararlar alınmasını önlemek için, ekonomi güvenliği bilgi asimetrisiyle mücadele eden bir faaliyet olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda ekonomi güvenliği politikası araçları, ekonomik yaptırımlar, ticaret, finans ve ekonomik yardımlar şeklinde kategorize edilebilir. Bu araçların kullanımı denge durumunu yakalamak için yapılan tercihler olup, ciddi bir optimizasyon gerektirir. Ayrıca karma ekonomik modelde devletin uygun piyasa müdahaleleri ve gerekli düzenlemeleri yapmaması halinde

¹³¹ George Akerlof, “The Market For ‘Lemons’: Quality, Uncertainty and the Market Mechanism”, *The Quarterly Journal of Economics*, C. 84, S. 3, Cambridge 1970, s. 488-500.

ekonomik istikrarın ve ekonomi güvenliğinin tesisi noktasında başarılı olunamayacağı ifade edilmektedir.¹³²

Dolayısıyla günümüzde ekonomik düzenin kendiliğinden oluşacağı anlayışı gittikçe zayıflayan bir görüş haline gelmekte olup, piyasa unsurlarının serbest hareket edip rekabet ortamından beklenen kamu yararını sağlamaları adına ekonomik kamu düzeni olarak ifade edilen durumun tesisi için gerekli anayasal düzenlemelerin yapılması ve ekonomik kolluk birimleri üzerinden ekonomi güvenliğine ilişkin süreçlerin yürütülmesi tüm devletler için zorunlu bir ihtiyaç haline gelmiştir.¹³³

2.1.3. Ekonomik Kamu Düzenini Sağlayan Güvenlik Politikalarının Karşı

Karşıya Olduğu Hususlar

Ekonomik büyüme ve kalkınma, ülkelerin temel hedefleri arasında yer alır. Kalkınma seviyesinin artmasıyla oluşan yeni düzenin ekonomik büyümeyi de beraberinde getireceği varsayılarak ekonomik kalkınmanın, ekonomik büyümeye göre öncelenmesi gereken bir hedef olduğu söylenebilir. Kalkınma olgusu ise ifade ettiği gelişmişlik seviyesi ve bu değerlerin korunması bakımından ekonomi güvenliğiyle yakından ilişkilidir. Nitekim ekonomi güvenliğinin sağlanmasıyla hedeflenen hususlardan biri de kalkınmaya ilişkin kazanımların devamlılığıdır.

Ekonomi güvenliği uluslararası ilişkiler bağlamında ele alındığında özellikle dış yatırımlar önemli bir yer tutar. İç ve dış güvenliği sağlama noktasında ve hukuk devleti niteliğine haiz olma noktasında sorun yaşayan ülkeler yatırımcı bulmakta zorlanabilirler. Bu noktada daha fazla güvenlik harcaması yapmak orta vadede yatırımları çekebilse dahi kısa vadede bütçeyi darboğaza itecektir. Ekonomi ile güvenlik kavramlarının birbirlerini besleyen kavram-süreçler olduğu düşüncesine örnek teşkil eden bu durum, savunma harcamalarını arttırabilen ekonomik olarak iyi koşullara sahip ülkelerin, genel güvenliğin artışı ve güvenliğin artışıyla da yatırımların artışını sağlamaları muhtemeldir. Bu durumda ekonomi ve güvenlik daha iyi bir seviyeye müştereken yükselmiş olacaktır.

¹³² Joseph E. Stiglitz, *Kamu Kesimi Ekonomisi*, (2. Baskı), (Çev. Ömer Faruk Batırel), İstanbul 1994, s. 6-8.

¹³³ Turan, *a.g.e.*, 2020, s. 16-37.

Bu kapsamda karşılıklı ilişkiler ağı olarak küreselleşme, ekonomilerin kalkınması ve büyümesi için gerekli sermaye hareketliliğini mümkün kılan bir olgudur. Yabancı yatırımların gelişi teknoloji ve know-how bilgisini de beraberinde getirerek farklı konularda da katkı sağlayacaktır. Ancak küreselleşme olgusunu yalnızca bu yönüyle değerlendirmek şüphesiz yanlış olur. Nitekim küreselleşmenin tarihsel süreç içerisinde sömürgecilik faaliyetleriyle başlayan ve ekonomik liberalizme uzanan bir öyküsü vardır. Her ne kadar sömürgecilik faaliyetleri ve ekonomik liberalizm çeşitli söylemler üzerinden rasyonalize ediliyor olsa da teknoloji devrimiyle birlikte küreselleşme olgusu yalnızca ekonomiyle sınırlı kalmayacak biçimde tüm ulus-devletlere güç kaybettiren bir fenomen olarak çokça eleştirilmektedir.

Küreselleşmeyi savunan söylemler genelde devletlerin hantal olduğu, ekonomilerin serbestleşmesinde engel oluşturdukları, bu engellerin kaldırılması için devletlerin yalnızca savunma, sağlık, eğitim gibi alanlarda faaliyet göstererek düzenleyici bir unsur olması gerektiği yönündedir. Bu sebeple de gerek para politikası gerek vergi politikası araçlarıyla serbest ekonomiye devlet müdahalesini yanlış bulurlar. Serbest piyasa ekonomisinin kendi kendine işlemesini isterler ancak bu serbestlik her zaman ulus-devletin lehine işlememektedir. Bu kapsamda ekonomi alanında küreselleşme olgusunun getirmiş olduğu uluslararası uygulamaların ekonomi güvenliğini başlı başına tehdit ettiği bir süreç yaşanmaktadır. Küreselleşme politikalarının ilanı *Washington Konsensüsü* adı verilen bir belgeyle ortaya çıkmıştır. ABD Hazinesi ve Bretton Woods'ta kurulan Dünya Bankası, IMF gibi kuruluşların geliştirmekte olan ülkelere yapacakları mali yardımlar, kalkınma yolunda atılacak adımlar, piyasaların ve ticaretin serbestleştirilmesi, devlet müdahalelerinin minimize edilmesi gibi hususlara vurgu yaparak WK Prensipleri şeklinde anılan uygulamaları ifade etmektedir.¹³⁴

Sıklıkla neoliberalizm kavramıyla aynı anlamda kullanılan Washington Konsensüsü Prensipleri, küreselleşmeyi kurumsallaştıran bir vakadır. Konsensüste önerilen politikalar, kriz yaşayan ve gelişen devletlerin ekonomik problemlerini aşmalarını sağlayacak çözüm önerileri olarak planlanmış olmasına karşılık Arjantin,

¹³⁴ Ali Şen, "Washington Konsensüs ve Gelişmekte Olan Ülkeler Sorunları: Eleştirel Bir Değerlendirme", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 2, Isparta 2005, s. 181.

Meksika, Türkiye gibi ülkelerde ortaya çıkan krizler ile 2008 küresel ekonomik krizini öngörmemiş ve piyasanın kurlsızlaştırılması karşısında sessiz kalmışlardır.¹³⁵

Washington Konsensüsünde yer alan politikaların her biri, finans-kapitalizm diye anılan olgunun ortaya çıkışını sağlayacak şekilde, ekonomi alanında ulus-devletlerin rolünü küçülten bir serbestlik konseptini inşa etmiştir. Bu kapsamda ekonominin, uluslararası ilişkilerde bir mücadele alanı olduğu, uluslararası kurumlar üzerinden yürütölen politikaların kimi devletleri küçültürken kimi devletleri büyüten yönlerinin olduğu bir farkındalık olarak ortaya çıkmıştır. Bu farkındalığın ekonomi ve güvenlik kavramlarının müştereken ele alınması ve ekonomi politikalarının milli güvenliğin bir parçası olarak algılanmaya başlamasına kaynaklık ettiği söylenebilir.

Dolayısıyla stratejik hedefi ekonomik kamu düzeninin tesis edilmesi olan operasyonel süreçte uygulanacak ekonomi güvenliği politikasının, ekonomik liberalizmin ve küreselleşmenin getirdiği zararlı olgularla mücadele ederken belirleyeceği taktiksel hamlelerde hem makroekonomik hem de mikro ekonomik planda alınan riskleri de göz önünde bulundurularak oluşturulması zorluk seviyesi hayli yüksek olan fakat gerekliliği mutlak bir durumu ifade etmektedir.

2.2. EKONOMİK VE MALİ SUÇLAR

Günümüzde ekonomik bağımsızlığın, egemenliğin asli unsurları arasında yer aldığı ve ölkeler arasındaki güç savaşlarında ekonomik gücün hayati önemi inkar edilemez bir gerçektir. Ekonomik kamu düzeni olarak tarif edilen ideale karşıt bir unsur olarak ekonomik suçlar veya mali suçlar özellikle sanayi devrimi sonrası karmaşıklaşan iktisadi ilişki ağının bir sonucu olarak çok daha ciddi bir tehdit haline gelmiştir.

Önemine vurgu yapılmasının akabinde bir kavram karmaşasının önüne geçmek için ekonomik suç ve/veya mali suç olarak işaret edilen hususların çerçevesini çizmekte fayda vardır. Literatürde hem ekonomik suçlar hem de mali suçlar olarak tarif edilen hususların büyük ölçüde aynı alt başlıkları kapsayan bir üst başlık olarak ele alındığı görölmektedir. Yer yer ticari suçlar, vergi suçları, bankacılık suçları, borsa suçları vb. farklı alt başlıkların her biri ekonomik suçlar veya mali suçlar üst başlığı

¹³⁵ Birol Karakurt, “Washington Konsensüsü’nden Küresel Mali Krize Mali Disiplin ve Türkiye’deki Gelişmeler”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 25, S. 1, Erzurum 2011, s. 31.

altında toplanmıştır. Öte yandan çalışmaya kaynaklık eden metinlerde ağırlıklı olarak ekonomik suç kavramının daha çok tercih edildiği görülmüş ancak kamusal yapılanmada bilhassa bahse konu suçlarla mücadele eden kurum adlarında mütemadiyen mali suç kavramının tercih edildiği gözlenmiştir. Örneğin, Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (MASAK) ya da Mali Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü gibi.

Ayrıca Ekonomik Suçlar kavramının Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Başkanlığının teşkilatlanma yapısında Mali Suçlar başlığı altında sayılan üç tür suçtan biri olarak ele alındığı görülmektedir. KOM Başkanlığının tasnifine göre Mali Suçlar; Yolsuzluk Suçları, Sahtecilik Suçları ve Ekonomik Suçlar olmak üzere üç başlık altında toplanmakta ve alt birimleri de bu tasnife uygun şekilde adlandırılmış durumdadır. Dolayısıyla mali suçlar ve ekonomik suçlar kavramlarının birbirine karışmaması adına yukarı belirtilen diğer nedenlerle, yapılan çalışmada konunun kavramsal ve akademik yönünü inceleyen kısımlarda ekonomik suç kavramı, uygulamadaki yönünü inceleyen ve olgusal yönün ağır bastığı kısımlarda mali suç kavramı alt başlıklarda detayları verilen hususlarla aynı içeriği işaret etmek üzere kullanılmıştır.

2.2.1. Ekonomik ve Mali Suçların Tanımı ve İçeriği

Literatürde ekonomik suçun “toplumun himaye edilmesi gereken ekonomik menfaatlerine zarar veren veya bunları tehlikeye sokan ve bu sebeple yasaklanmış olan fiiller” şeklinde tanımlandığı görülmektedir.¹³⁶

Bu kapsamda ekonomik suç kavramı, mali, iktisadi, ticari vb. nitelikli tüm suçları uhdesine alan bir genel kavram olarak kabul edilebilir. Bahse konu suçlar en başta devletlerin vergi kaybına yol alan, piyasadaki güven ve istikrarı tehlikeye sokan nitelikleri göz önünde bulundurulduğunda birey, kurum (kamu ya da özel) ve devlet seviyelerinde her türlü öznenin ekonomik çıkarlarını tehdit eden bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca gelişen teknolojinin bahse konu suçların örgütlü ve sınır aşan nitelikte işlenmesini de kolaylaştırdığı gözlenmekte olup, en yüksek seviyeli

¹³⁶ Sulhi Dönmezer, “Ekonomik Suçlar”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 7, Kayseri 1985, s. 19.

mağduriyeti devletlerle de sınırlı kalmayıp, uluslararası ölçekte sorunların kaynağı haline gelmektedir. Özellikle uluslararası ticaretin tarihin en yüksek seviyesine ulaştığı bir dönemde, sınır aşan organize suç konsepti içerisinde vuku bulan ekonomik suçların birden fazla devletin mağduriyetine sebep olmasına karşılık mücadele imkanlarının kısıtlı olduğu durumların ortaya çıkması sıklıkla karşılaşılan suç olguları arasında sayılabilir.

Kamu zararı, kitlesel mağduriyet ve suçun yaygınlaşma eğilimi kriterlerinin her birini uhdesinde barındıran ekonomik suçların engellenmesi, ekonomik kamu düzeninin sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır.

2.2.2. Türk Ceza Kanunu’ndaki Düzenlemeler ve Mali Suçların Tasnifi

Mali suç kavramı anılan suçlarla mücadele eden birimler tarafından sık kullanılıyor olmasına karşılık, Türk Ceza Kanunu’nda ya da ilgili diğer mevzuatta ‘‘Mali Suçlar’’ adını taşıyan bir başlık bulunmamaktadır. Bu kapsamda hangi suçların mali suç olduğu, hangi suçların mali suç olmadığı noktasında net bir tasnifin mevcut olmadığı ancak ağırlıklı olarak parayla ilgili kriminal olguların mali suç olarak anıldığı görülmektedir.

Uygulamada hangi suçların mali suç olarak anıldığının anlaşılması adına EGM KOM Başkanlığınca tanzim edilen ve açık kaynaklarda yayınlanan *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2019 Raporu* adlı çalışmaya göz atılırsa *Mali Suçlarla Mücadele* bölümünde, mali suçların *Yolsuzluk Suçları*, *Sahtecilik Suçları* ve *Ekonomik Suçlar* olmak üzere üç başlıkta toplandığı, anılan başlıklar altında ise *İhaleye Fesat Karıştırma*, *Edimin İfasına Fesat Karıştırma*, *Rüşvet*, *Zimmet*, *İrtikap*, *Nitelikli Dolandırıcılık*, *Tefecilik*, *Parada Sahtecilik*, *Belgede Sahtecilik* vd. suçların yer aldığı görülmektedir.¹³⁷

Bu kapsamda mal, hizmet, yapım işi, ticaret, para, vergi, borsa, anlaşma, prim, teşvik vb. hususlar ekseninde cereyan eden usulsüzlük, hak kayıpları, sahtecilik, dolandırıcılık vb. faaliyetlerin mali suçlar kapsamına alınabileceği söylenebilir.

¹³⁷ EGM KOM Daire Başkanlığı, *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2019 Raporu*, Ankara 2020, s. 18-42, <https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/kom/YAYINLARIMIZ/T%C3%9CRK%C3%87E/2019-RAPORU-TR.pdf>, (Erişim: 28.03.2021).

KOM Başkanlığının yapmış olduğu tasnif ve teşkilatlanma biçimi göz önünde bulundurularak mali suçlar başlığı altında sayılan suçlar aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.1: EGM KOM Başkanlığının Mali Suçlar Tasnifi¹³⁸

MALİ SUÇLAR		
<i>Sahtecilik Suçları</i>		
1)	Başkasına Ait Kimlik Veya Kimlik Bilgilerinin Kullanılması	TCK 268
2)	Mühürde Sahtecilik	TCK 202
3)	Özel Belgede Sahtecilik	TCK 207
4)	Resmi Belge Hükmünde Belgeler	TCK 210
5)	Açığa İmzanın Kötüye Kullanılması	TCK 209
6)	Özel Belgeyi Bozmak, Yok Etmek Veya Gizlemek	TCK 208
7)	Parada Sahtecilik	TCK 197
8)	Paraya Eşit Sayılan Değerlerde Sahtecilik	TCK 198
9)	Para Ve Kıymetli Damgaları Yapmaya Yarayan Araçlar	TCK 200
10)	Resmi Belgede Sahtecilik	TCK 204
11)	Resmi Belgenin Düzenlenmesinde Yalan Beyan	TCK 206
12)	Resmi Belgeyi Bozmak, Yok Etmek Veya Gizlemek	TCK 205
13)	Vergi Kaçakçılığı	213 Sayılı Kanun
14)	Kıymetli Damgada Sahtecilik	TCK 199
<i>Ekonomik Suçlar</i>		
15)	Bankacılık Kanununa Muhalefet	5411 Sayılı Kanun
16)	Türk Ticaret Kanunu	6102 Sayılı Kanun
17)	Sporda Şiddet Ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun (Madde 11 Şike Ve Teşvik Primi)	6222 Sayılı Kanun
18)	Sermaye Piyasası Kanununa Muhalefet	6362 Sayılı Kanun
19)	Fiyatları Etkileme	TCK 237
20)	Banka Kartları Ve Kredi Kartları Kanununa Muhalefet	5464 Sayılı Kanun
21)	Hileli İflas	TCK 161
22)	Taksirli İflas	TCK 162
23)	Kamuya Gerekli Şeylerin Yokluğuna Neden Olma	TCK 238
24)	Mal Veya Hizmet Satımından Kaçınmak	TCK 240
25)	Nitelikli Dolandırıcılık	TCK 158
26)	Tefecilik	TCK 241
27)	Ticari Sır, Bankacılık Sırrı Veya Müşteri Sırrı Niteliğindeki Bilgi Veya Belgelerin Açıklanması	TCK 239
<i>Yolsuzluk Suçları</i>		
28)	Görevi Kötüye Kullanma	TCK 257
29)	İhaleye Fesat Karıştırma	TCK 235
30)	Edimin İfasına Fesat Karıştırma	TCK 236
31)	İrtikap	TCK 250
32)	Rüşvet	TCK 252
33)	Zimmet	TCK 247
34)	Denetim Görevinin İhmali	TCK 251
35)	Nüfuz Ticareti	TCK 255
36)	Mal Bildirimde Bulunulması Rüşvet Ve Yolsuzlukla Mücadele	3628 Sayılı Kanunun 4 VE 13. Maddeleri
37)	Kamu Görevlisinin Ticareti	TCK 259
38)	Nitelikli Dolandırıcılık (Kamu Kurumu Zararına Nitelikli Dolandırıcılık)	TCK 158/1 D VE E Bentleri

¹³⁸ Yazar tarafından oluşturuldu.

2.2.3. Ekonomik Kamu Düzenine En Yüksek Tehdidi Oluşturan Mali Suçlar

İkinci Bölümün giriş kısmında tarif edildiği şekilde; kamu zararı, kitlesel mağduriyet ve suçun yaygınlaşma eğilimi kriterleri baz alındığında ekonomik kamu düzenine en yüksek tehdidi oluşturduğu değerlendirilen mali suçların; sermaye piyasası suçları, tefecilik suçu, ihale suçları, bankacılık suçları, nitelikli dolandırıcılık, rüşvet, zimmet, irtikap suçları olduğu değerlendirilmiş, her biri alt başlıklar halinde belirtilen kriterler bakımından ele alınmıştır.

2.2.3.1. Sermaye Piyasası Suçları

Ekonomi güvenliğini doğrudan ilgilendirdiği değerlendirilen sermaye piyasasıyla ilgili,

“sermaye piyasası suçları bilgi suiistimali, piyasa dolandırıcılığı, usulsüz halka arz ve izinsiz sermaye piyasası faaliyeti, güveni kötüye kullanma ve sahtecilik, bilgi ve belge vermeme ile denetimin engellenmesi, yasal defterlerde, muhasebe kayıtlarında ve finansal tablo ve raporlarda usulsüzlük ve sır saklama yükümlülüğüne aykırılıktır. Bu suçların bazıları sermaye piyasasına özgü olarak ortaya çıkan suç tipleri iken, bazıları ise TCK’da düzenlenmiş suç tiplerinin nitelikli halleri olarak karşımıza çıkmakta”¹³⁹

olduğu anlaşılmıştır.

Bu kapsamda sermaye piyasası suçlarının hem borsa manipülasyonu olarak tabir edilen boyutu hem bilgi sızdırma şeklinde gerçekleşen boyutu göz önünde bulundurulduğunda, kitlesel mağduriyete ve yüksek miktarda kamu zararına sebep olacağı ve piyasanın bu tarz müdahalelere açık hale gelmesi neticesinde anılan suçların yaygınlaşma eğilimi göstereceği kanaatiyle sermaye piyasası suçlarının ekonomik güvenliğini tehdit eden mali suçlar arasında yer aldığı değerlendirilmektedir.

2.2.3.2. Tefecilik Suçu

Tefecilik suçunun paranın parayı doğurduğu bir olgu olarak yüksek miktarda faiz karşılığında borç verme işlemleri şeklinde tanımlandığı, geçmişi çok eskiye dayanan bir uygulama olduğu, hukuk literatüründe Antik Yunan Hukuku, Roma Hukuku, Kilise Hukuku, Eski Alman Hukuku, Türk Hukukunda nasıl bir karşılık bulduğunun tarihsel

¹³⁹ Burak Adıgüzel, *Sermaye Piyasası Hukuku*, (2. Baskı), Ankara 2018, s. 326.

açından incelendiği, para tefeciliği, kira tefeciliği, hizmet tefeciliği ve sosyal tefecilik olarak türlerinin bulunduğu¹⁴⁰ anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda piyasayı bozucu etkisi ve yetkilendirilmiş kuruluşların aleyhine özellikleri bakımından ve ayrıca organize suçlulukla yakın ilişkisi sebebiyle kitlesel mağduriyetlere sebep olabileceği ve suçun yaygınlaşma eğilimi göz önünde bulundurularak anılan suçun ekonomi güvenliğinin tehdit eden mali suçlar arasında yer aldığı değerlendirilmektedir.

2.2.3.3. Sahtecilik Suçları

Resmi Belgede Sahtecilik Suçu ile Özel Belgede Sahtecilik Suçunun genel olarak art niyetli şahısların yalan beyanları ve/veya bahse konu belgeleri bazı teknik imkânlar kullanarak usulsüz üretmeleri şeklinde ortaya çıktığı¹⁴¹ anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda ekonomi güvenliğini doğrudan tehdit etmemekle birlikte ekonomi güvenliğini tehdit eden diğer mali suçların öncül suçu konumunda olduğu değerlendirilmektedir. Parada sahtecilik suçunun ise içerik itibarıyla doğrudan doğruya ekonomi güvenliğini tehdit eden mali suçlar arasında yer aldığı değerlendirilmiştir.

2.2.3.4. Hileli İflas Suçu

“Halk arasında; batmak, parayı, pulu bitirmek, sıfırı tüketmek anlamında kullanılan iflas, hem kamu hukuku hem de özel hukuk kapsamında olan, karma nitelikli ve her yönden zorlu bir süreçtir. Sürecin tamamlanması ile ortaya çıkan hukuki, aynı zamanda da fiili olan iflas neticesi sadece konunun ana aktörlerinden borçlu taraf açısından değil, borçlu dışındakiler açısından da geçerlidir. Çünkü ortaya çıkan bu netice sadece iflas edeni değil, çalışanlarını, alacaklılarını, yakınlarını, ülke ekonomisini hatta toplumsal yapıyı da olumsuz bir şekilde etkileyecek güce sahiptir.”¹⁴²

İcra ve iflas Kanununda yer alan hükümler de göz önünde bulundurularak yüksek miktarda kamu zararına sebep olma, kitlesel mağduriyete sebep olma ve suçun yaygınlaşma eğilimi bakımından etki alanı geniş suçlar arasında yer aldığı kanaatiyle ekonomi güvenliğini tehdit eden suçlar arasında yer aldığı değerlendirilmektedir.

¹⁴⁰ Z. Özen İnci, *Tefecilik Suçu*, (2. Baskı), Ankara 2017, s.5-22

¹⁴¹ Gökhan Taneri, *Uygulamadan Örnek Hükümlerle Sahtecilik Suçları*, Ankara 2017, s.17-34

¹⁴² Ali Hakan Evik, *Türk Ceza Hukukunda Hileli ve Taksirli İflas Suçları*, (2. Baskı), İstanbul 2015, s.5.

2.2.3.5. Kara Para Aklama Suçu

Çıkar amaçlı suç örgütlerinin kriminal faaliyetleri ile bu faaliyetlerden elde edilmiş gelirlerin aklanması ekseninde TCK m d. 220 Suç İşlemek Amacıyla Örgüt Kurma ve 5549 sayılı Suç Gelirlerinin Aklanmasının Önlenmesi Hakkında Kanun'a atıfta bulunulan konuların ele alınarak çıkar amaçlı suç örgütlerinin suça konu fiillerden elde etmiş olduğu gelirlerini aklama yönünde yoğun çaba sarf ettiği, bu kapsamda yapılan gerçek dışı iş ve işlemler ile çeşitli usulsüzlükler yapıldığı anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda kayıt dışı ekonomiyi ve organize suçluluğu destekleyen yönleri göz önünde bulundurulduğunda kitlesel mağduriyet ve suçun yaygınlaşma eğilimi potansiyeli bulunduğu kanaatiyle anılan suçun ekonomi güvenliğini tehdit eden mali suçlar arasında yer aldığı değerlendirilmektedir.

2.2.3.6. Rüşvet ve İrtikap Suçları

Rüşvet ve irtikap suçunun görevin ifasıyla ilgili bir işin yapılması veya yapılmaması karşılığında kamu görevlisi kişinin karşı taraftan maddi menfaat temin etmesi şeklinde gerçekleştiği, rüşvet suçunda usulsüz bir işin yapılması veya yapılmaması karşılığında hem kamu görevlisi kişi hem de karşı tarafın suçun faili olduğu, irtikap suçunda ise herhangi bir usulsüz işin söz konusu olmamasına karşılık kamu görevlisi kişinin karşı tarafı mağdur edecek şekilde icbar, hatadan yararlanma veya ikna suretiyle maddi menfaat temin etmesi şeklinde gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda birbirine oldukça benzeyen rüşvet ve irtikap suçları arasında, rüşvet suçunun usulsüz bir iş ve işlem karşılığı maddi menfaat temini olması sebebiyle usulsüzlüğe konu iş ve işlemin son derece mahrem konular olabileceği (örneğin ekonomi güvenliğiyle doğrudan ilişkili bilgilerin sızdırılması) göz önünde bulundurularak yüksek miktarda kamu zararı, kitlesel mağduriyet potansiyeli olduğu kanaatiyle ekonomi güvenliğini tehdit eden mali suçlar arasında yer aldığı ancak irtikap suçunda şüpheli kamu görevlisi tarafından hatadan yararlanma, ikna ve icbar suretiyle vatandaşların mağdur edilmesi söz konusu olduğu için kitleselleşemeyeceği, yaygınlaşamayacağı ve sıradan vatandaşların bilinçsizliğinden faydalanılması bakımından yüksek miktarda kamu zararına dönüşemeyeceği kanaatiyle ekonomi güvenliğini tehdit eden mali suçlar arasında yer almadığı değerlendirilmektedir.

2.2.3.7. Zimmet

Kamuya ait malların görevi nedeniyle zilyedinin devredildiği yahut koruma ve gözetimiyle yükümlü kılındığı kamu görevlilerinin, bahse konu malı kendisi veya başkalarının zimmetine geçirmesinin Türk Ceza Kanununda tarif edilen zimmet suçunu oluşturduğu, suçun gerçekleşme biçimine göre basit zimmet yada nitelikli zimmet şeklinde adlandırılabilceği anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda anılan suçun kitleselleşme ve yaygınlaşma eğilimi bulunmadığı ancak yüksek miktarda kamu zararına sebep olabileceği göz önünde bulundurularak diğer mali suçlara kıyasen daha düşük bir potansiyelle ekonomi güvenliğini tehdit eden mali suçlar arasında yer aldığı değerlendirilmektedir.

2.2.3.8. Bankacılık Suçları

Bankacılık iş ve işlemlerinde izinsiz faaliyette bulunma, mevduat ve katılım fonu sahiplerinin haklarını engelleme, düzeltici, iyileştirici ve kısıtlayıcı önlemleri almama, yetkili merciler ile denetim görevlilerince istenen bilgi ve belgeleri vermeme ve görevlerini yapmalarını engelleme, gerçeğe aykırı beyanda bulunma, işlemlerin kayıt dışı bırakılması ve gerçeğe aykırı muhasebeleştirme, sistemi engelleme bozma verileri yok etme veya değiştirme, itibarın zedelenmesi, sırların açıklanması, bankacılık zimmeti vd. fiilerin suç oluşturduğu ayrıca bankacılık iş ve işlemlerinin büyük ölçüde kayıt altında tutularak BDDK tarafından sıkı takip edildiği anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda anılan suçların kitlesel ve eş zamanlı şekilde gerçekleşemeyeceği kanaatiyle bahse konu suçların ekonomi güvenliğini tehdit eden suçlar arasında yer almadığı ancak büyük çaplı bir siber saldırı durumunda bankacılık iş ve işlemlerinin aksaması, tamamen durması, müşteri bilgilerinin çalınması, müşterilere ait hesaplar üzerinde izinsiz tasarrufta bulunulması gibi durumların ortaya çıkması halinde doğrudan ekonomi güvenliğini tehdit eder bir niteliğe sahip olacağı değerlendirilmiştir.

2.2.3.9. Nitelikli Dolandırıcılık Suçu

Kitlesel mağduriyetin en belirgin örneklerini oluşturan güncel vakaların yaşandığı ülkemizde nitelikli dolandırıcılık hiç şüphesiz ekonomi güvenliğini tehdit eden mali

suçlar arasında yer almaktadır. Ayrıca nitelikli dolandırıcılık suçunun kamu kurum ve kuruluşlarının aleyhine yahut kamu kurum ve kuruluşlarının aracı kılınmasıyla işlenmesi halinde de yüksek miktarda kamu zararına sebep olunan ve sıklıkla Kamu Kurumu Dolandırıcılığı şeklinde anılan ayrı bir boyutu da göz önünde bulundurulmalıdır. Kitlesel mağduriyet ve yüksek miktarda kamu zararına sebep olma potansiyeli bakımından Nitelikli Dolandırıcılık Suçunun her işleniş biçiminin ekonomi güvenliğini tehdit eden mali suçlar arasında yer aldığı değerlendirilmektedir.

2.2.3.10. İhale Suçları

Kamu kaynaklarının etkin kullanımı için düzenlenen ihale organizasyonlarında ortaya çıkan usulsüzlüklerin ihaleye fesat karıştırma ve edimin ifasına fesat karıştırma suçlarını oluşturduğu anlaşılmaktadır.

Bu kapsamda anılan suçların yüksek miktarda kamu zararına sebep olabileceği, özellikle ülke genelinde her idarenin kendi ihalesini yapma yetkisi bulunduğu göz önünde bulundurulduğunda etki alanı geniş suçlar arasında yer aldığı, oluşan kamu zararının milli servete yansarak devleti mağdur ettiği, engellenen hak sahibi firmaların ise vatandaşı mağdur ettiği, daha açık bir ifadeyle adeta hem devletin hem de milletin dolandırıldığı suç türlerinden olduğu kanaatiyle ihale suçlarının ekonomi güvenliğini ciddi anlamda tehdit eden mali suçlar arasında yer aldığı değerlendirilmektedir. İhale Hukuku ve İhale Suçları başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.2.4. Türkiye’de Mali Suçlarla Mücadele Eden Bazı Kurumlar

Emniyet Genel Müdürlüğü Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Başkanlığı: 1981 yılında Kaçakçılık Daire Başkanlığı olarak kurulmuş, 1983 yılında Kaçakçılık İstihbarat ve Harekât Daire Başkanlığı, 1995 yılında ise Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele (KOM) Daire Başkanlığı, son olarak 2022 yılında ise Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele (KOM) Başkanlığı adı altında yapılmıştır.¹⁴³

¹⁴³ Emniyet Genel Müdürlüğü, “Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı – Tarihçe ve Tanıtım”, 2023, <https://www.egm.gov.tr/kom/baskanligimiz-tarihce-ve-tanitim>, (Erişim: 23.07.2023).

Başkanlık uhdesinde merkez birimi olarak Mali Suçlarla Mücadele Şube Müdürlüğü, İstanbul, Ankara ve İzmir illerinde taşra birimi olarak Mali Suçlarla Mücadele Şube Müdürlükleri, diğer illerde ise KOM Şube Müdürlükleri uhdesinde Mali Büro Amirlikleri olarak teşkilatlanan bahse konu birimler KOM Daire Başkanlığının 2020 faaliyet raporuna atıfta bulunularak ayrı bir başlık altında tablolar halinde listelenen mali suçlarla mücadele etmektedir.

Benzer şekilde Jandarma Genel Komutanlığı uhdesinde de KOM Daire Başkanlığı olarak anılan ve benzer suçlarla mücadele eden birim mevcuttur.¹⁴⁴

Mali Suçları Araştırma Kurulu Başkanlığı (MASAK): 19.11.1996 tarihinde yürürlüğe giren 4208 sayılı Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun ile kurulan kurum 17 Şubat 1997 tarihinde faaliyete geçmiş ve ağırlıklı olarak mali suçlarla ilgili çalışma yapıyor olsa da yalnızca mali suçlarla ilgili değil tüm suçlarla mücadelenin mali yönüne ilişkin ilgili kurumların talepleri üzerine araştırma, inceleme, raporlama şeklinde çalışmalar yürütmektedir.

Kamu İhale Kurumu (KİK): 2002 yılında kurulmuş olan kurum, 2009 ve sonrasında ülke genelinde Kamu İhale Kanunu kapsamında yapılan tüm ihaleleri dijital olarak arşivleyen ayrıca EKAP adlı platformda bahse konu ihalelere ilişkin veri paylaşan, ihale yapan kurumlara yapılan şikâyetlerin itiraz merci olarak itirazen şikâyet adı altında başvuruları inceleyip karara bağlayan bir kurumdur. Kamu İhale Kurumuyla ilgili detaylı bilgiler İhale Hukuku ve İhale Suçları başlığı altında ayrıca ele alınmıştır.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK): 1981 yılında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'yla ve bahse konu mevzuatta ifade edildiği biçimiyle “*sermaye piyasasının açıklık ve kararlılık içerisinde işlemesini, tasarruf sahipleri veya yatırımcıların korunmasını sağlamak*” amacıyla kurulmuştur. Borsadaki düzenleyici rollerinin yanı sıra spekülative ve manipülatif kriminal faaliyetlere karşı mücadele etmektedir. Sermaye piyasasıyla ilgili suçlarda savcılık makamının harekete geçmesi için ağırlıklı

¹⁴⁴ Jandarma Genel Komutanlığı, “Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı”, 2023, <https://www.jandarma.gov.tr/asayis/kacakcilik-ve-organize-suclarla-mucadele-daire-baskanligi>, (Erişim: 23.07.2023).

olarak SPK Başkanlığının raporuna ihtiyaç duyulmakta olup, bu sebeple anılan kurum bahse konu suçlarda oldukça yetkili ve neredeyse tek söz sahibi unsur konumundadır.

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK): 4389 Sayılı Bankalar Kanunuyla kurulmuş olup, anılan mevzuatta ifade edildiği biçimiyle “*finansal piyasalarda güven ve istikrarın korunması, kredi sisteminin etkin şekilde çalışması, tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması*” amacıyla faaliyet yürütmektedir. Araştırma ve raporlama çalışmalarıyla bankacılık faaliyetlerinin yürütülmesi esnasında vuku bulan ve genelde bankacılık suçları olarak anılan konularda önemli tespitlerde bulunmaktadır.

Rekabet Kurumu: 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunu ile ve bahse konu mevzuatta ifade edilen özet bilgilere göre tekelleşmeyi önlemek, tüketicinin faydasını arttırmak ve piyasanın sağlıklı olarak işlemesini sağlamak amacıyla faaliyet yürütmektedir.

Kamuoyunda ön plana çıktığı için yukarıda detay bilgileri verilen kurumların yanı sıra, Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK), Nükleer Düzenleme Kurumu (NDK), Kişisel Verileri Koruma Kurumu (KVKK), Sigortacılık ve Özel Emeklilik Düzenleme ve Denetleme Kurumu (SEDDK), Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (KGK), Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK), Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK), Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı (SGK) ve Bakanlıklara bağlı her türlü kamu kurumunun müfettişlik birimleri olmak üzere çok çeşitli kurumlar mali suçlarla mücadelede oldukça önemli rol almaktadır.

2.3. İHALE HUKUKU VE İHALE SUÇLARI

Çalışmanın bu kısmında geçmişten günümüze ihale kavramının tanımı, dönüşümü ve ülkemizde ihale süreci ile ilgili mevzuat ve bu mevzuat kapsamında düzenlenen ihale suçları incelenmiştir.

İhale, “*eşyaların ona en çok parayı teklif eden kişiye satıldığı bir kamusal satış*” şeklinde ya da “*İş, mal vb.ni birçok istekli arasından en uygun şartlarla kabul edene verme, eksiltme veya artırma.*” Şeklinde tarafımda tanımlanabilir.

Bu bağlamda tarihsel olarak ihale süreçlerinin Babil ve Roma medeniyetleri ile özdeşleştirilebileceği ifade edilebilir. Özellikle Roma hukuki ilişkileri sosyal ilişkiler

çerçevesinde ele almış bir medeniyet olarak, Roma kentinin inşası (M.Ö. 753) sonrasındaki süreçte mülkiyet ve mübadele ilişkilerini doğuran sosyal ilişkilerin üzerine hukuk sistemini inşa etmesi ile zaten alım-satım, takas gibi konulara teknik anlamda eğilen önemli bir medeniyet olması bakımından ihale sürecine de önem vermiştir. Bugün ise ihale, özellikle kamu ihaleleri önemli bir çalışma alanıdır. Bu ihaleler güvenilirlik, şeffaflık, eşit muamele, rekabet gibi bazı temel prensipleri barındırmak durumundadır. Böylece katılımcıların ihale sürecine ve devlete olan güvenlerinin zedelenmemesi sağlanır. Kaldı ki ihale süreçlerinin titizlikle yürütülmesi ve denetlenmesi bakımından ülkemizde Kamu İhale Kurumu kurulmuştur.

Diğer yandan günümüzde ihale süreçlerinin etkinliğini artırmak için yeni yollar kullanılmaktadır. Bunlardan biri olarak, elektronik ihale ya da e-ihale adı verilen ihale yönetimi kamu tedarik sisteminin bir enstrümanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ücretlerin ve diğer unsurların aşağı yönlü olarak yeniden revize edilmesi gibi bir anlayış söz konusudur. Bu yöntemin görüşülen teklif fiyatlar için etkili bir teknik olduğu ve maliyet azaltma konusunda önemli bir katkı sağladığı ifade edilmektedir. Fakat bu yollar netice itibarıyla kötü niyetli kimseleri engelleyebilecek kadar kusursuz değildir. Kötü niyetli kimseleri engellemek adına Türk Ceza Kanunu ile ihaleye fesat karıştırma suçu ve edimin ifasına fesat karıştırma suçlarının düzenlendiği görülmektedir. Bilhassa ihaleye fesat karıştırma suçu hem kamu görevlileri hem de diğer kimseler tarafından, cebir veya tehdit ile ya da hile ile işlenebilir bir suç olması bakımından TCK tarafından ihtimamla düzenlenmiş bir suç tipidir. Bu suç tipinin ayrıca belgede sahtecilik, dolandırıcılık, rüşvet ve irtikap gibi diğer suç tipleri ile birlikte işlenmesi durumunda ilgili kimselere yönelik olarak fikri içtimanın değil gerçek içtimanın uygulanacağı ifade edilmektedir. Ayrıca ihaleye fesat karıştırma suçu bakımından, ilgililere belli hakların kullanımından mahrum bırakma, eşyanın ya da kazancın müsadere ve ihalelere katılmaktan belirli bir süre ile yasaklanma gibi güvenlik tedbirlerine hükmedilebilir.

2.3.1. İhale Kavramı ve İçeriği

Oxford Learners English sözlüğü ihaleyi (*auction*) “eşyaların ona en çok parayı teklif eden kişiye satıldığı bir kamusal satış”¹⁴⁵ şeklinde tarif etmektedir. Benzer şekilde Türk Dil Kurumunun kavrama ilişkin tanımlaması da “İş, mal vb.ni birçok istekli arasından en uygun şartlarla kabul edene verme, eksiltme veya artırma.”¹⁴⁶ şeklindedir. Dolayısıyla ihalenin bir eşyanın birden fazla istekliye yönelik olarak tertip edilen bir eşya satım süreci olduğu söylenebilir. Bu noktada önemli olan olgunun, sürecin “kamusal” bir nitelik arz etmesi olacağı açıktır¹⁴⁷.

Tarihsel anlamda ihale usulünün avantajlarını ilk fark eden ve uygulayan medeniyetin peşine düştüğünde ortaya öncelikle Babil medeniyeti çıkmaktadır. Ancak onların ihale anlayışına ilişkin bakış açıları günümüzdekinden oldukça farklıdır. Hededot’a göre Babilliler yıllık olarak toplanırlardı ve genç bakireler, en yüksek bedeli veren kimselere teslim edilerek bir evlilik ilişkisi kurulması sağlanırdı. Bugünkü anlamıyla ihale satışlarının ilk uygulandığı medeniyet ise Roma medeniyetidir.

Roma medeniyeti, hukuki ilişkileri sosyal ilişkiler çerçevesinde ele almış bir medeniyet olarak, Roma kentinin inşası (M.Ö. 753) sonrasındaki süreçte mülkiyet ve mübadele ilişkilerini doğuran sosyal ilişkilerin üzerine hukuk sistemini inşa etmesi ile zaten alım-satım, takas gibi konulara teknik anlamda eğilen önemli bir medeniyettir¹⁴⁸. İhaleler hem kamusal hem de özel sektörlerce düzenlenmekteydi. Buna karşın ihaleye ilişkin tüm süreçlerin Roma’nın medeni yasası olan *Corpus Iuris Civilis*’te tahdidi olarak sayılmadığı ifade edilmektedir. Buna göre açık artırmalar ya kamusal alanlarda herkese açık olarak, ya da ona ilişkin hususi odalarda veya *atria auctionaria* olarak tanımlanan salonlarda icra edilmekteydi. Bir mızrak, ihalenin yapıldığı salonun ya da alanın girişine kurulmaktaydı. Bu mızrağın veya başka bir işaretin (*hasta*) varlığı o

¹⁴⁵ Oxford Learners English, “Auction”, 2022b, https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/auction_1?q=auction, (Erişim: 05.12.2022).

¹⁴⁶ Türk Dil Kurumu, “İhale”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022b, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim: 05.12.2022).

¹⁴⁷ Nicholas Unkovich, “Three Types of Auction Sales”, *Dickinson Law Review*. C. 34, S. 4, Pennsylvania 1930, s. 233.

¹⁴⁸ Eren Toprak, “Akademik Çalışma Alanı Olarak Kamu İhale Hukuku: Kavram ve Kapsam Üzerine Bir İnceleme”, *TBB Dergisi*, C. 145, Ankara 2019, s. 370.

alanda açık artırma yapıldığına dair yasal bir işaret (*a legal sign*) olarak ifade edilmektedir. Bu işaret önemsenmiştir ve hala da önemsenmektedir zira bazı devletlerin uygulamalarında hala ihale salonlarının girişlerine kırmızı bir bayrak asıldığı görülmektedir. Satış işlemi bu işaretler altında yapıldığından, “*sub hasta*” (*işaret altında*)” kavramının sıklıkla yanlış bir şekilde “*sub hastio*” (*acele altında*), olarak telaffuz edilmiştir. Bir çığırkan (*crier/praeco*) bedelleri yüksek sesle seslendirir ve satılan ürün mekânda mevcut bulunan bir idareci (*magistrate*) tarafından en yüksek bedeli veren kimseye satılırdı. Bir para-kırıcı (*money broker/argentarius*) bu süreçte parayı alır ve ürünün satışını güvenlik altına almak için korurdu. Diğer yandan savaşlarda elde edilen savaş ganimetleri, mühimmatlar ya da savaş esirlerinin de yaygın bir şekilde Romalılar tarafından açık artırma usulü ile satıldığı ifade edilmektedir ve İngiltere’yi kısmen fethettikleri dönemlerde toprağın en verimli taraflarını da çoğunlukla en yüksek bedeli veren kimselere sattıkları ifade edilmektedir¹⁴⁹. Bu dönemde de tarihin en ünlü ve açık ara en pahalı satışı da Roma döneminde cereyan etmiş görünmektedir. Roma İmparatoru Pertinax zalimce öldürüldükten ve Sulpicianus ünlü Praetorian Koruma Muhafızları ile muamele gördükten sonra Muhafız liderleri fark etti ki Sulpicianus’un onlara teklif ettiği toplam diğer müreffeh Romalıların onlara teklif ettiğine eşit değildi. Bu noktada Muhafızlar, an itibarıyla Roma politikasının ve askeriyesinin en güçlü yapısı olmalarının verdiği güçle diğerleri ile anlaşmayı arzuladılar. Böylece Muhafızlar, şehrin dışındaki kendi surlarından şunu ilan ettiler: Roma İmparatorluğu ve tüm Roma medeniyeti en yüksek bedeli verene meyletmelidir. Bu haberi alan Roma’nın en zenginlerinden biri olan senatör Didius Julianus bu ihalede bulunmuştur ve her bir asker için 6250 dirhem (*drachms 1930’ların 1000 doları*) teklif etmiş ve bu teklifin kabul edilmesi üzerine Muhafızlık, Julianus İmparator olana kadar onu korumuş, Senato da bu süreci kabul etmek durumunda kalmıştır.¹⁵⁰

Roma İmparatorluğu’nun yıkılması sonrasında ise iki temel ihale uygulamasının ortaya çıktığı görülmektedir. Bunlardan ilki Hollanda’da tatbik edilmiştir. Bu uygulamada, satışın başlangıcında, mülkiyetin değerinin üzerinde bir bedel toplanır ve sonrasında satış devam eder. Eşyanın ücreti kademeli olarak

¹⁴⁹ Unkovich, *a.g.m.*, s. 233-234.

¹⁵⁰ Unkovich, *a.g.m.*, s. 234.

düşürülür ta ki birileri ürünü satın alana kadar. Diğer türde bir ihale usulü ise İngiliz bölgesine aittir. Buradaki yerel topluluklarda, küçük bir yanan mum açık artırmalarda bulunmaktadır. Mum yanarken herkes teklifini vermektedir. Fitil düştüğünde, en son teklifi veren kimse satın alan kimse olarak değerlendirilmektedir. Bu yöntem açıkça eskimiştir.¹⁵¹

Günümüzde açık artırmaların önemli bir kısmı devletler tarafından özel alıcılara ya da satıcılara (ürün ve hizmet sağlayıcılara) yönelik olarak düzenlenmektedir. Bunun temel nedenleri arasında, bilhassa İkinci Dünya Savaşı sonrasında, devletlerin iktisat anlayışındaki radikal değişim ile ilgilidir. Devletlerin ekonomi ile içli-dışlı olarak ekonominin verimliliğini, istihdamın artışı, kalkınma, sağlamak için Keynesyen bir ekonomi ve maliye politikası benimsediği ifade edilmektedir. Her ne kadar 1980’li yıllardan itibaren ekonomi politikasında yeniden liberal bir düzene geçiş sağlanmış ise de devletin ekonomi içerisindeki yeri azımsanacak bir noktaya gerilemiş değildir. Öyle ki kamu harcamalarının 1990’lı yıllarda sanayileşmiş ülkelerdeki oranın gayri safi milli hâsıla içerisindeki oranının %50’leri bulduğu ifade edilmektedir.¹⁵² Bu noktada devletlerin kamu hizmetini yerine getirebilmek maksadıyla yaptığı satın alma işlemlerini tanımlayan *kamu harcamaları* olarak değerlendirirken bu harcamaları da *cari harcamalar*, *yatırım harcamaları* ve *transfer harcamaları* olarak değerlendirmek mümkündür. Bu noktada personel giderleri, bakım ve onarım giderleri, maaşlar gibi devlet örgütünün işleyişinin aksamaması için yapılan harcamalar cari harcamalar olarak tanımlanırken geleceğe yönelik olarak fayda beklenen ve üretimin artırılması gibi amaçlar taşıyan harcamalara da yatırım harcamaları adı verilmektedir.¹⁵³

¹⁵¹ Unkovich, *a.g.m.*, s. 234.

¹⁵² Osman C. Kanca ve Metin Bayrak, “Ekonomik Tasnif Esnasında Türkiye’de Kamu Harcamaları”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 1, Muş 2015, s. 108; Özhan Çetinkaya, Murat Filibe ve Kamuran Üstün, “Tarihsel Boyutu ile Kamu Alım Usullerindeki Gelişmeler ve Günümüzdeki Yapının Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 1, İstanbul 2018, s. 312 vd.

¹⁵³ Nihat Edizdoğan, Özhan Çetinkaya ve Erhan Gümüş, *Kamu Maliyesi*, Bursa 2015, s. 88 vd.

2.3.2. İhale Hukukunun Temel İlkeleri

Devlet, tüm eylem ve işlemlerinde hukukun üstünlüğünü gözetmesi gereken bir örgüttür. Bu zorunluluk, devletin vatandaşlarını eşit birer yurttaş olarak gördüğünün bir ispatı olarak değerlendirilmelidir. Tanım olarak hukuk devleti

“hükümet görevlileri ve vatandaşların hukuk tarafından sınırlandırılması ve hukuka tabi olması” anlamına gelmektedir.¹⁵⁴ Benzer şekilde bu kavramın “bir ülkede yerleşmiş hukuk düzenine, yalnız bireylerin değil idarenin de uymasını gerektiren bir ilke”

olduğu ifade edilmektedir.¹⁵⁵

Buradan hareketle, devletin kamu ihale hukuku bağlamında da bazı ilkelere uyması gerektiği ifade edilmektedir. Bunlar şu şekildedir:

2.3.2.1. Saydamlık İlkesi

İhalenin saydamlığı ya da açıklığı ilkesi, vatandaşların ihalenin hukuka uygunluğunu denetleyebilmesi maksadıyla “günüşğinde” yapılmasının zorunlu olmasıdır. Bu bağlamda ihalenin öncesinde ve sonrasında ilan zorunluluğun getirilmesi ve kararların ilan edilmesi; gerekçelerin ilgililere bildirilmesi gerekir.¹⁵⁶

2.3.2.2. Rekabet İlkesi

Rekabet, devletin ihtiyaçlarını karşılamak için açtığı ihalelerde ve devlet mallarının satılması için açılan ihalelerde isteklilerin fazla olması ve böylece fiyat teklifleri arasından en uygununun seçilerek idari işlemin kamu yararına gerçekleştiğinden emin olunmasını netice verir. Bu noktada idarenin ihale dokümanını olabildiğince açık ve anlaşılır düzenlemesi gerekir ki katılımcılar hatalı teklifler vermesinler. Rekabetin ortadan kalkmasını engelleyecek tedbirler alınmalıdır. Bu kapsamda bir kimsenin birden fazla teklif vermesi, katılımcılar arasında organik ya da temsili bağ olmamalıdır. İlaveten ihaleyi düzenleyen görevlilerin eş, üçüncü dereceye kadar kan ve kayın hısımları, ortaklar ve şirketleri ihaleye katılamaz. Ancak ihalede diğer şartlar

¹⁵⁴ Brian Z. Tamanaha, “The History and Elements of the Rule of Law”, *Singapore Journal of Legal Studies*, Singapore 2012, s. 233.

¹⁵⁵ Şeref Gözübüyük ve Turgut Tan, *İdare Hukuku – Cilt I*, Ankara 2014, s. 34.

¹⁵⁶ Bahtiyar Akyılmaz; Murat Sezginer ve Cemil Kaya, *Türk İdare Hukuku*, Ankara 2017, s. 553 vd.; İsmet Giritli, Pertev Bilgen, Tayfun Akgüner ve Kahraman Berk, *İdare Hukuku*, İstanbul 2015, s. 1321; Kemal Gözler, *İdare Hukuku – Cilt 2*, Bursa 2009, s. 113.

sağlanmış fakat yalnızca bir katılımcı teklif vermiş ise bu durumda sürecin hukuka aykırı olduğu anlamı çıkarılamaz.¹⁵⁷

2.3.2.3. Eşit Muamele İlkesi

Bu ilke rekabet yasağı ile yakından ilişkili bir ilkedir. İhaleyi yürütenlerin tarafsız olmasını ve katılımcılar arasında eşitliği sağlamasını zaruri kılar. Eşit muamele ilkesi, Anayasa'nın 10. maddesi ile düzenlenen eşitlik prensibinden çıkarılan genel bir ilkedir. Bu noktada, ihale sürecinde, katılımcıların bazı isteklerinin onlar lehine kabul edilmesi ve bunların tüm katılımcıları kapsamaması ya da aksine bazı kimseler aleyhine ihale sürecinde eşitlik ilkesine aykırı engeller çıkarılması bu ilkeyi ihlal eder. Bu noktada kriter olarak “vatandaşlık” şartının getirilmesi eşitlik ilkesini ihlal etmiş kabul edilmeyecektir.¹⁵⁸

2.3.2.4. Güvenilirlik İlkesi

Bu prensip idarenin katılımcılar nezdinde, ihalenin yapılış usulü, şartları ve muamelesi bakımından güven vermesi ile ilgilidir. Dolayısıyla objektif, tarafsız hukuka uygun ve istikrarlı olduğu yönünde olumlu bir intibayı uyandırması gerekir. Çünkü katılımcıların düzenlenen ihalelere katılma güdüsünü uyandıran husus onların tecrübeleridir ve tecrübeler güven duygusu ile olumlu yöne kanalize edilebilir. Bunu engellemek için ihale düzenleyicileri hukuka uygun hareket etmeye özen göstererek, ihalenin güvenilirliğini ihlal edebilecek eylemler karşısında tedbirler almalıdır.¹⁵⁹

2.3.2.5. Gizlilik İlkesi

Başlangıçta gizlilik ilkesi ile saydamlık ilkesi arasında bir çelişki olduğu düşünülebilir. Ancak idarenin süreci şeffaflık içerisinde yürütmesi ve tarafları bilgilendirmesi, sonuçları ilan etmesi süreci yönetmesi ile ilgilidir. Fakat ihale sürecinde rekabetin eşit şartlarda yürütülebilmesi için tarafların birbirlerinin tekliflerini önceden bilmemesi,

¹⁵⁷ Akyılmaz ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 554; Metin Günday, *İdare Hukuku*, Ankara 2011, s. 200-201; Ender Ethem Atay, *İdare Hukuku*, Ankara 2014, s. 561; Aziz Taşdelen, *Kamu Harcamaları Hukukunda İhale Süreci*, Ankara 2004, s. 56; Gözler, *a.g.e.*, s. 115; Giritli ve diğerleri, *a.g.e.*, s. 1321.

¹⁵⁸ Günday, *a.g.e.*, s. 202; Gözler, *a.g.e.*, s. 116; Taşdelen, *a.g.e.*, s. 57.

¹⁵⁹ Yaşar Gök, “Kamu İhale Hukukuna Hakim Olan İlkeler”, *Dış Denetim Dergisi*, S. 2, Ankara 2010, s. 17; Taşdelen, *a.g.e.*, s. 58.

böylece süreci infisah ettirecek şekilde eylemlerde bulunmamaları amacıyla gizliliğe de önem atfedilmektedir. Bu nedenle idarenin belirlediği yaklaşık maliyetin düşük tutulması ve isteklilerle paylaşılmaması önemlidir. Böylece tekliflerin piyasa şartları içerisinde belirlenmesi önemli hale gelmektedir.¹⁶⁰

2.3.2.6. Kamuoyu Denetimi İlkesi

Bu ilke, vatandaşların kamuoyu olarak ihale süreçlerini takip edebilmelerini, hukuka aykırı ya da belirsiz, muğlak eylem ve işlemlere yönelik olarak ilgili mercilere konunun taşınabilmesini sağlamaya dönük önemli bir ilkedir. Sonuçların ilan edilmesinin altında yatan temel teşvik de temelde budur. Açıktır ki bu ilke ile saydamlık ilkesi arasında yakın bir ilişki söz konusudur¹⁶¹.

2.3.2.7. İhtiyaçların Uygun Şartlarla Zamanında Karşılanması İlkesi ile Kaynakların Verimli Kullanılması İlkesi

Bu iki ilke birbirine simbiyotik bir ilişki çerçevesinde bağlı olarak addedilmektedir. Bu bağlamda idare, kamunun parasını harcamaktadır. Öyleyse yaptığı harcamayı en düşük maliyetle ve en yüksek kalitede ürün satın alarak ya da en yüksek ücreti alarak bir eşyayı ihale yoluyla satarak sonuçlandırmak durumundadır. Bu noktada ekonomik olarak en uygun olanı tercih etmek demek yalnızca en ucuz teklifi verenden hizmet/ürün satın almak demek değildir. Aynı zamanda kaliteli ürünü, zamanında ve gereken diğer koşulları da sağlayan kimselerden/şirketlerden satın almak anlamına da gelmektedir¹⁶².

Ülkemizde söz konusu ilkeler çerçevesinde iki adet temel kanun bulunmaktadır. Bunlardan biri, kamu hukukuna tâbi olan veya kamunun denetimi altında bulunan veyahut kamu kaynağı kullanan kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları ihalelerde uygulanacak esas ve usulleri belirlemeyi amaç edinen, 4734 sayılı ve 22.1.2002 tarihinde Resmi Gazete 'de yayımlanan *Kamu İhale Kanunu* 'dur.

¹⁶⁰ Günday, a.g.e., s. 202; Gözler, a.g.e., s. 117.

¹⁶¹ Nurdoğan Ünal, *İhale Suçları-İhaleye Fesat Karıştırma ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma*, Ankara 2017, s. 30; Behiye Eker Kazancı, *İhaleye Fesat Karıştırma ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları*, (2. Baskı), Ankara 2011, s. 37.

¹⁶² Ümit Süleyman Üstün ve Hande Sena Çalış, "4734 Sayılı Kamu İhale Kanununa Hakim Olan İlkelerin Değerlendirilmesi", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 26, S. 2, Konya 2018, s.130-134.

Kanun, 70 esas ve 2 geçici maddeden oluşmaktadır. Kanun toplamda 64 kez değişmiştir. Bunlardan 3'ünün Anayasa Mahkemesi kararı ile oluştuğu görülmektedir¹⁶³. Diğer yandan ülkemizde bir de Genel bütçeye dâhil dairelerle katma bütçeli idarelerin, özel idare ve belediyelerin alım, satım, hizmet, yapım, kira, trampa, mülkiyetin gayri ayni hak tesisi ve taşıma işleri bu Kanunda yazılı hükümlere göre yürütülmesi amacıyla 2886 sayılı ve 10.9.1983 tarihinde Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren *Devlet İhale Kanunu* bulunmaktadır.

2.3.3. E-İhale Sistemi

Elektronik ihale ya da e-ihale adı verilen ihale yönetimi kamu tedarik sisteminin bir enstrümanı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu noktada ücretlerin ve diğer unsurların aşağı yönlü olarak yeniden revize edilmesi gibi bir anlayış söz konusudur. Bu yöntemin görüşülen teklif fiyatlar için etkili bir teknik olduğu ve maliyet azaltma konusunda önemli bir katkı sağladığı ifade edilmektedir. Örneğin AB bölgesinde kamu yatırımlarının önemli bir kısmında bu yöntemle yapılan ihaleler sayesinde kamu harcamaları bakımından %1 etkililik ve 20 milyar dolar değerinde bir birikimin yıllık temelde sağlandığına yönelik veriler bulunmaktadır. Bu yöntemin AB kamu satın alım usulleri arasına 2004 yılında dahil olduğu (2004/18/EC) ifade edilmektedir. Direktif'in önsözünde elektronik ihale ile ilgili olarak şu ifadeler yer almaktadır:¹⁶⁴

“Elektronik ihale tekniğinin kullanılması artma eğilimi olduğundan, bu ihalelere bir Topluluk tanımlaması verilmesi ve eşit muamele, ayrımcılık yasağı ve şeffaflık gibi ilkeleri garanti edebilmek adına önceden belirlenmiş kurallar vasıtasıyla yönetilmesi gerekmektedir. Bu hedefe ulaşmak için, hüküm yalnızca iş sözleşmeleri, tedarikler ya da hususi yönleri kesin kaidelerle belirlenebilir olan hizmetler ile ilgili anlaşmaya varabilmek için böyle elektronik ihaleler yapılmalıdır, Bu yöntem bilhassa tekrarlanan tedarik malzemeleri, işler ve hizmet sözleşmeleri için söz konusu olabilir. Aynı amaçla, elektronik ihalenin herhangi bir aşamasında fiyat verenlerin söz konusu sıralamalarını kurmak da mümkün olmak zorundadır. Elektronik ihalelerin kaynağı sözleşmecilerle otoritelere fiyat verenlere yeni ücretler sunmak, aşağı yönlü revize etmek ve sözleşme ekonomik olarak en avantajlı fiyatı veren kişiye verildiğinde ayrıca ücretten başka tekliflerin unsurlarını geliştirmek isteyip istemediklerini sormak imkânı da vermektedir.

¹⁶³ Bkz. 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, Resmi Gazete, Sayı:24648, 22.01.2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4734.pdf>, (Erişim: 05.12.2022).

¹⁶⁴ Mario Rašić, Melita Milenković ve Goran Vojković, “Electronic Auction in European and Croatian Public Procurement Law”, *42nd International Convention on Information and Communication Technology, Electronics and Microelectronics (MIPRO)*, 2019, s. 1559.

Açıktır ki geleneksel ihale yöntemleri fiziksel sınırlara tabidir. Fakat günümüzün gelişen teknolojisi sayesinde ihale yapılma biçimlerinin de internet vasıtasıyla elektronik ortama aktarıldığı görülmektedir. Bunun geleneksel ihale yöntemleri ile kıyaslandığında bazı avantajları olduğu ifade edilmektedir. Bir kere bu yöntem daha kolaydır. Bir kere ihaleye katılanların fiziksel olarak belirli bir konuma gitmelerine gerek yoktur. Diğer yandan bu uygulama aynı şekilde zamandan tasarruf sağlamaktadır. Zira ihalenin yapıldığı alanda birden fazla ürün için ihale yapılması durumunda belirli bir eşya için ihaleye katılacak olan katılımcıların sıra beklemesi gerekmektedir¹⁶⁵. Dolayısıyla internet üzerinden yapılan ihalelerde katılımcıların tek bir ihaleye katılması, kendi ihalesi yapılacak olan eşya için ayrıca beklemek zorunda kalmaması bu sistemin avantajları arasında gösterilmektedir. Diğer yandan geleneksel ihale yöntemlerine kıyasla bürokratik karmaşası daha az olan elektronik ihale uygulamasının insanlar tarafından rağbet görmesinin nedenlerinden biri olduğu ifade edilmektedir. Son olarak elektronik ihaleye katılacak olanlar, geleneksel ihale yöntemlerinin aksine, sunulacak eşya konusunda daha fazla bilgi sahibi olma imkânına sahip olmaktadır. Buna karşın sahtekârlıklar, veri gizliliği sorunu, işlem yönetimi ya da aşırı ödeme gibi bazı sorunları olduğu da ihmal edilmemesi gereken eksiklikleri olarak ifade edilmektedir¹⁶⁶.

E-ihale sistemi literatürde dinamik alım sistemi ile özdeşleştirilmektedir. Bu sistem ihale dokümanına uygun ön teklif veren kimseleri kapsamaktadır. Bu kimseler eğer sistemin geçerlilik süresi içerisinde gerekli şartları sağlamakta iseler bu durumda sisteme kabul edilmektedirler. Dolayısıyla piyasada bulunan eşyanın tedariki ile ilgili olarak bütünüyle elektronik sistem içerisinde bir alım süreci gerçekleşmektedir. İfade edilmelidir ki bu yöntem yalnızca mamul şekilde piyasada var olan eşya ile ilgili yürütülebilen bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer yandan ihale usulleri ile ilgili olarak yukarıda belirtilen genel ilkeler olarak saydamlık, eşit muamele ve

¹⁶⁵ Rashesh G. Chothani, Nainesh A. Patel, Asagarali H. Dekavadiya ve Punit R. Patel, “A Review of Online Auction and It’s Pros and Cons”, *International Journal of Advance Engineering and Research Development*, C. 2, S. 1, India 2015, s. 10-11.

¹⁶⁶ Chothani ve diğerleri, *a.g.m.*, s. 11.

rekabeti sağlamak gibi ilke ve prensipler aynı zamanda e ihale ya da dinamik alım olarak isimlendirilen uygulama için de geçerlidir¹⁶⁷.

Bu sistemin, gerekli şartları sağlayan ve ön teklif veren tüm isteklileri kapsadığı ifade edilmiştir. Bu noktada ön tekliflerin, ihale dokümanında yer alan şartlara uygun olduğu ölçüde geliştirilebilmesi mümkündür. Bu noktada sürecin şeffaflığı ve saydamlığı adına tüm gelişmeler taraflara bildirilir. Bu sistem ile alım yapılacağı ya da alım yapılmaktan vazgeçildiği, tarafların ön tekliflerinin kabul edildiği ya da reddedildiği gibi bilgiler taraflara bildirilmektedir.¹⁶⁸

2.3.4. İhale Suçları

İhale, devlet kaynaklarının belirli bir kişiye, şirkete ya da sektöre yönlendirilmesi ile ilgili bir uygulama olduğundan açıkça ekonomik anlamdaki bazı suçlar ile yüzleşebilmektedir. Bu noktada hem eski 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda hem de yeni Türk Ceza Kanunu'nda konuya ilişkin düzenlemelerin olduğu görülmektedir. Bu bağlamda devletin alım ve satımına fesat karıştırmak, arttırma ve eksiltmelere fesat ve hile karıştırmak suçları bulunmaktaydı (362-368. maddeler arasında). Bu düzenlemelerin 5234 sayılı Türk Ceza Kanunu ile birlikte 235. maddede düzenlenen ihaleye fesat karıştırmak ve 236. maddede düzenlenen edimin ifasına fesat karıştırmak suçları olarak ikiye ayrılarak incelendiği görülmektedir.

2.3.4.1. İhaleye Fesat Karışdırma Suçu

İhaleye fesat karışdırma suçu, 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu ile ikiye ayrılmıştı ve bunlar devlet aleyhine işlenen suçlar başlığı altında 205 ve 208. maddelerde devlet adına yapılan alım ve satımlara fesat karışdırma suçu olarak düzenlenmişti. Sonraki süreçte ise 366-368. maddeler arasında hükümet namına yapılan artırma eksiltmelere fesat karışdırma düzenlemek suretiyle devlet ve hükümet namına şeklinde ikili bir ayrıma gidilmişti. Yeni düzenlemede bu ikili ayrım yer almamaktadır. 5237 sayılı Kanun'un ihaleye fesat karışdırma başlığını taşıyan 235. maddesi şu şekildedir:

¹⁶⁷ 5812 sayılı Kamu İhale Kanunu ile Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, Resmi Gazete, Sayı:27075, 05.12.2008, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/12/20081205-1.htm>, (Erişim: 05.12.2022).

¹⁶⁸ Cevdet Bozkurt, "4734 sayılı Kamu İhale Kanununun Son Değişiklikler (5812 sayılı Kanun) de Dikkate Alınarak Genel Bir Değerlendirmesi", *Denetişim*, S. 2, Ankara 2009, s. 68.

(1) (Değişik: 11/4/2013-6459/12 md.) Kamu kurumu veya kuruluşları adına yapılan mal veya hizmet alım veya satımlarına ya da kiralamalara ilişkin ihaleler ile yapım ihalelerine fesat karıştıran kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Aşağıdaki hallerde ihaleye fesat karıştırılmış sayılır:

a) Hileli davranışlarla;

1.İhaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olan kişilerin ihaleye veya ihale sürecindeki işlemlere katılmalarını engellemek,

2.İhaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmasını sağlamak,

3.Teklif edilen malları, şartnamesinde belirtilen niteliklere sahip olduğu halde, sahip olmadığından bahisle değerlendirme dışı bırakmak,

4.Teklif edilen malları, şartnamesinde belirtilen niteliklere sahip olmadığı halde, sahip olduğundan bahisle değerlendirmeye almak.

b) Tekliflerle ilgili olup da ihale mevzuatına veya şartnamelere göre gizli tutulması gereken bilgilere başkalarının ulaşmasını sağlamak.

c) Cebir veya tehdit kullanmak suretiyle ya da hukuka aykırı diğer davranışlarla, ihaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olan kişilerin ihaleye, ihale sürecindeki işlemlere katılmalarını engellemek.

d) İhaleye katılmak isteyen veya katılan kişilerin ihale şartlarını ve özellikle fiyatı etkilemek için aralarında açık veya gizli anlaşma yapmaları.

(3) (Değişik: 11/4/2013-6459/12 md.) İhaleye fesat karıştırma suçunun;

a) Cebir veya tehdit kullanmak suretiyle işlenmesi hâlinde temel cezanın alt sınırı beş yıldan az olamaz. Ancak, kasten yaralama veya tehdit suçunun daha ağır cezayı gerektiren nitelikli hâllerinin gerçekleşmesi durumunda, ayrıca bu suçlar dolayısıyla cezaya hükmolunur.”

Literatürde söz konusu düzenleme ile mal ve hizmet alım ya da satım gibi önemli meselelerin çözümü kavuşturulduğu ihale süreci ile ilgili olarak kamu görevlisine olan güveni korumanın amaç edinildiği ifade edilmektedir. Zira ihale kamusal bir süreçtir ve kamu hukuku işlerindendir. Dolayısıyla devlet kudreti, kamu gücü kullanılarak icra edilen bu işlemde vatandaşın devlete ve onun görevlilerine yönelik güveninin sarsılması ciddi bir kamu güvenliği sorunudur.¹⁶⁹ İhaleye fesat karıştırma suçunun failine yönelik olarak ilgili hükümde bir sınırlı belirlenim yoktur. Bu noktada kamu görevlisi sıfatını taşımayan kimselerin de bu suçun faili olabileceği ifade edilmelidir. Dolayısıyla suçun faili herkes olabilir. Bu noktada cebir kullanma kabiliyetini haiz kimselerin üçüncü kişilerin ihaleye katılmak isteyen kimseleri zor kullanarak engellemesi ya da ihaleye katılma yeterliliğini taşımayan kimselerin hileli

¹⁶⁹ Sulhi Dönmezer ve Sahir Erman, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım – Cilt 1*, (11. Baskı), İstanbul 1994, s. 36 vd.

davranışlarla ihaleye katılmasını sağlamak da bu suçu işleyebilir.¹⁷⁰ Bu suç tipinde ise mağdur olarak belirli bir kişi ya da kişi grubundan ziyade tüm toplum mağdur olarak ele alınmakta, toplumun iktisadi yararı korunmaktadır.¹⁷¹ İhaleye katılanların engellenmesini konu edinen suç tipinde ise dar anlamda katılımı engellenen kimseler de mağdur olarak değerlendirilmektedir.¹⁷²

2.3.4.2. İhaleye Fesat Karıştırma Suçunun Konusu ve Maddi Unsurları

İhaleye fesat karıştırma suçunda suçun maddi konusu açıkça ihaledir. İhaleye fesat karıştırma suçunun temelde ihale şartnamesinde ve ilgili mevzuatta belirtilen hususlara aykırı davranışlar söz konusudur. Bu noktada ihalenin niteliği ya da kapsamı ile ilgili sınırlayıcı bir belirlenim yapıldığı söylenemez. Bunun yerine ihalenin kapsamını tanımlayıcı bir belirlenimden de bahsedilebilir. Şöyle ki 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun ilgili madde hükmünün gerekçesi incelendiğinde görülmektedir ki suçun konusu mal veya hizmet alım veya satımına ilişkin ihale ya da kiralama ihalesidir. Yani *satın alım ya da kiralama*, diğer yandan ise *mal veya hizmet* şeklinde ikili tasnifler şeklinde ihalenin kapsamı belirlenmektedir. Ayrıca gerekçede Kamu İhale Kanunu ya da Devlet İhale Kanunu kapsamında yapılması şartının aranmadığı, bunun yerine örneğin 6114 sayılı Ölçme, Seçme ve Yerleştirme Merkezi Başkanlığı'nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun" gibi diğer konuları düzenleyen mevzuat çerçevesinde icra edilen ihaleler bakımından da ihaleye fesat karıştırma suçunun söz konusu olabileceği ifade edilmektedir¹⁷³.

2.3.4.3. Hileli Davranışlar

Suçun maddi unsurları bakımından ayrı bir inceleme yapmak gerekmektedir. Hükmün a fıkrasına göre *hileli davranışlarla ihaleye fesat karıştırmak* söz konusudur. Bu bağlamda ise *ihaleye katılma yeterliliğine sahip olmayan kişilerin ihaleye veya ihale sürecindeki işlemlere katılmalarını engellemek* ya da aksine *ihaleye katılma yeterliliğine sahip olmayan kişilerin ihaleye katılmasını sağlamak* suçun bir görünümü

¹⁷⁰ Doğan Soyaslan, "İhaleye Fesat Karıştırma Suçu", *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof Dr. Dursun Yarsuvat'a Armağan*, C. 9, S. 2, İstanbul 2012, s. 195; Necati Meran, *İhaleye Fesat Karıştırma ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları*, Ankara 2011, s. 114.

¹⁷¹ Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Ankara 2013, s. 106.

¹⁷² Çetin Arslan, *İhaleye Fesat Karıştırma Suçu*, Ankara 2017, s. 172.

¹⁷³ İzzet Özgenç, *İhale Sürecinde İşlenen Suçlar*, Ankara 2013, s. 35-38; Meran, *a.g.e.*, s. 19, 117.

olarak ortaya çıkmaktadır.¹⁷⁴ 4734 sayılı Kanunun 10. maddesi ve 11. maddesi yeterlilik şartlarını ve ihaleye katılamayacak olan kimseleri saymıştır. Bu noktada, katılımcıların belgelerinin yok edilmesi, sahte belgeler düzenlenmesi suretiyle başvurunun reddedilmesine sebep olunması gibi durumlarda ihaleye fesat karıştırma suçunun oluşması söz konusu olabilecektir.¹⁷⁵ Dikkat edilmelidir ki bu noktada öncelenen husus “hile” olmasıdır. Cebir ya da şiddet bu kapsamda sayılamaz.¹⁷⁶ Bu noktada belgede sahtecilik suçunun da işlenmesi durumunda 212. madde kapsamında hem sahtecilik hem de ihaleye fesat karıştırma suçları ayrı ayrı söz konusu olacak ve gerçek içtimaı uygulanacaktır.¹⁷⁷ Bu noktada hileli hareketi detaylandırmak gerekmektedir. Öyle ki katılma yeterliliği ile ilgili olarak, bir kimsenin ihaleye katılmayacak bir duruma sahip olması fakat bunu saklaması, gizlemesi ya da ihaleye katılma engellerini ortadan kaldırmaya dönük hileli hareketleri bu suçun işlenmesine yol açacaktır¹⁷⁸. Ya da ilanda belirtilen tariten sonra yapılan başvuruların geçerli tarihlerde yapılmış gibi kabul edilmesi, ekonomik ve mali yeterlilik şartlarını sağlayamayan kimselerin başvurularının görevliler tarafından uygunluk değerlendirmesi yapılarak kabul edilmesi, zorunlu belgelerin eksikliği durumunda yetkililerin belgeler eksik değilmiş gibi muamele ederek başvuruyu kabul etmeleri de “hile” kapsamındadır¹⁷⁹.

Aynı fıkranın *ac.* hükmü de *teklif edilen malları şartnamesinde belirtilen niteliklere sahip olduğu halde, sahip olmadığından bahisle değerlendirme dışı bırakmak*” eylemini de ihaleye fesat karıştırma suçunun kapsamına almaktadır. Mal ve hizmetin niteliği, ihalenin teknik şartnamesi ile ilgili bir husustur. Teknik şartname ile belirlenen hususların verimlilik ve işlevsellik gibi temel amaçları karşılayan, rekabeti engellemeyen ve fırsat eşitliğini önceleyen bir kapsamı haiz olması gerekmektedir. Teknik şartnamede işin adı, niteliği, türü, miktarı ya da işin tanımı gibi iş ile ilgili temel bilgiler bulunur. Keza ihalenin adresi, ihale usulü, tarih ve saat, teklifin geçerlilik süresi gibi temel unsurlar da bu noktada teknik şartnamenin

¹⁷⁴ Eker Kazancı, *a.g.e.*, s. 152; Ersan Şen ve Ertekin Aksüt, *Uygulamada İhaleye Fesat Karıştırma Suçları*, Ankara 2014, s. 86.

¹⁷⁵ Şen ve Aksüt, *a.g.e.*, s. 86.

¹⁷⁶ Şen ve Aksüt, *a.g.e.*, s. 86.

¹⁷⁷ Meran, *a.g.e.*, s. 497; Özgenç, *a.g.e.*, s. 44.

¹⁷⁸ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, E. 2014/1087, K. 2016/8505, T. 01.03.2016.

¹⁷⁹ Ramazan Arıtürk, *İhaleye Fesat Karıştırma Suçu*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2011, s. 214-215.

içerisinde yer alan bilgiler içerisindedir.¹⁸⁰ Bu noktada ulusal ve/veya uluslararası kapsamda, ihalenin konusu hizmet ya da mal alımı ile ilgili olarak bir standart söz konusu değilse bu durumda “benzeri”, “muadili” ya da “dengi” gibi ifadeler söz konusu olur¹⁸¹. Bu kapsamda, şayet teknik şartnamede belirtilen özellikleri haiz mal veya hizmet sunulmuş fakat bu mal/hizmet görevliler tarafından değerlendirme dışı bırakılmışsa bu eylem ihaleye fesat karıştırma suçunu oluşturur. Dikkat edilmelidir ki teklif edilen mal ya da hizmetin teknik şartnamede yer alan şartları taşımadığı halde sanki taşıyormuş gibi değerlendirmeye alınması, suçun tamamlanması açısından yeterlidir. Buna ek olarak değerlendirmeye alınan teklifin ayrıca ihaleyi kazanması, işin bu teklif verenin üzerine bırakılması gibi bir şart bulunmamaktadır. Bu noktada teknik şartnamede yer alan unsurları olumlu anlamda taşımayan mal ya da hizmet tekliflerini ayrı tutmak gerekmektedir. Başka bir deyişle, teklif olarak sunulan diğer mal ya da hizmetlerden daha nitelikli teklifler bu anlamda ihaleye fesat karıştırma suçunun maddi unsurunu gerçekleştirmiş olarak kabul edilemez¹⁸². Bunun aksi de *ad. hükmü* ile suç kabul edilmektedir. Buna göre *teklif edilen malları, şartnamesinde belirtilen niteliklere sahip olmadığı hâlde, sahip olduğundan bahisle değerlendirmeye almak* da ihaleye fesat karıştırma suçunu oluşturacaktır¹⁸³.

Hileli davranışların bir diğer görünümü de gizli kalması gereken bilgilere başkalarının ulaşmasını sağlamak olarak ortaya çıkmaktadır. Gizliliğin önemi, rekabetin eşit bir şekilde idamesini sağlayabilmek için üçüncü kişiler ile paylaşılmasını engellemektir. Dolayısıyla burada amaçlanan yaklaşık maliyetin gizli tutulmasıdır¹⁸⁴. Bu nedenle yaklaşık maliyete, ihale ve ön yeterlilik ilanlarında yer verilmez. Fiyatlandırmanın piyasa koşullarında yapılması beklenir. Kaldı ki Kamu İhale Kanunu’nun 61. Maddesine göre de teknik ve mali yönlerine ilişkin gizli kalması gereken bilgilerin ve dokümanların yaklaşık maliyet verileri ifşa edilemez. Kendi nam ve hesaplarına ya da üçüncü kişilerin yararına kullanılamaz¹⁸⁵. Bu eylemler aynı kanunun 58 ve 60. maddelerine göre yaptırıma tabidir. 58. madde ilgililerin ihaleye

¹⁸⁰ Eker Kazancı, *a.g.e.*, s. 155-156.

¹⁸¹ Eker Kazancı, *a.g.e.*, s. 156.

¹⁸² Arslan, *a.g.e.*, s. 155.

¹⁸³ Arslan, *a.g.e.*, s.155-156.

¹⁸⁴ Arslan, *a.g.e.*, s.155-156.

¹⁸⁵ Hatice Sarıştaş, “İhaleye Fesat Karıştırma ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları”, *Sayıştay Dergisi*, S. 73, Ankara 2009, s. 58.

katılmaktan yasaklanmasını, 60. madde ise görevlilerin cezai sorumluluğunu düzenlemektedir. Fail bu noktada ihalede görevli bir kimse olmak zorunda değildir. Bu bilgilere sahip bir kimsenin bilgiyi başkaları ile paylaşması durumunda da bu suçun işlenmiş olacağı kabul edilmektedir. Dolayısıyla suçun bu görünümü de herkes tarafından işlenebilir¹⁸⁶.

2.3.4.4. Cebir veya Hile

235. maddenin 2/c hükmüne göre *cebir veya tehdit kullanmak suretiyle ya da hukuka aykırı diğer davranışlarla, ihaleye katılma yeterliğine veya koşullarına sahip olan kişilerin ihaleye, ihale sürecindeki işlemlere katılmalarını engellemek* de ihaleye fesat karıştırma suçunu oluşturmaktadır. Bu noktada cebir, ilgililere yönelik olarak kullanılan zorlama yöntemleri ile onların ihaleye katılmasını engellemeyi ifade etmektedir. Cebir özgür iradeyi etkiler. Bireylerin iradesini sakatlar. Bu bağlamda kişinin hürriyetinden alıkonulması, bir yere kapatılması, zorla kendisine uyuşturucu ya da uyarıcı maddeler verilmesi bu kapsamda değerlendirilmektedir. Unutulmamalıdır ki burada önemli olan mağdura yönelik olarak tatbik edilen zorlamanın onun direncini kırarak kabiliyette olmasıdır¹⁸⁷. Cebir fiziken gerçekleşen bir eyleme dayanır fakat bu suç tipi ayrıca tehdit yoluyla da işlenebilmektedir. Şöyle ki ihaleden çekilmemesi durumunda kişinin kendisinin ya da yakınlarının öldürüleceği, dövüleceği ya da başka bir şekilde kendisine ya da yakınlarına zarar verileceği gibi korkutmaya dayalı eylemler de ihaleye fesat karıştırma suçunun işlenmesi anlamına gelmektedir¹⁸⁸. Bu noktada cebir ve tehdit gerçekleşmiş fakat mağdur ihaleye girmekten vazgeçmemiş ve katılmış ise bu durumda söz konusu suç işlenmiş kabul edilmez. Onun yerine eylemin niteliğine göre TCK'da sayılan diğer suç tiplerinin gerçekleşip gerçekleşmediği konusunda farklı bir değerlendirme yapılır¹⁸⁹.

2.3.4.5. Fiyatı Etkilemek İçin Aralarında Açık veya Gizli Anlaşma Yapma

Bu hüküm, ihaleye katılmak isteyen kişilerin ya da zaten halihazırda ihaleye katılmış kişilerin ihale şartlarına etki etmek, bilhassa fiyat üzerinde belirleyici bir rol oynamak

¹⁸⁶ Eker Kazancı, *a.g.e.*, s. 159.

¹⁸⁷ Arslan, *a.g.e.*, s.163.

¹⁸⁸ Eker Kazancı, *a.g.e.*, s. 169.

¹⁸⁹ Özgenç, *a.g.e.*, s. 51.

maksadıyla aralarında bir anlaşma yapmalarını suç olarak düzenlemektedir. Bu filler açıkça kamu ihale uygulamasına aykırıdır. Bu anlaşma bir kartel oluşturma amacını matuftur ve temelde rakipler arasındaki rekabetin azalmasına ya da tamamen ortadan kalkmasına netice verir. Dolayısıyla kamu ihale hukukunun temel prensiplerinden birini ihlal eder.¹⁹⁰ Bu suç kasten ya da olası kast ile işlenebilir bir suç olarak ortaya çıkmaktadır.

2.3.4.6. Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçu ve İhaleye Fesat Karıştırma Suçundan Farkı

Edimin ifasına fesat karıştırma suçu TCK'nın 236. maddesinde şu şekilde düzenlenmektedir:

“1) Kamu kurum veya kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, bunların iştirakiyle kurulmuş şirketler, bunların bünyesinde faaliyet icra eden vakıflar, kamu yararına çalışan dernekler ya da kooperatiflere karşı taahhüt altına girilen edimin ifasına fesat karıştıran kişi, üç yıldan yedi yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

(2) Aşağıdaki fiillerin hileli olarak yapılması halinde, edimin ifasına fesat karıştırılmış sayılır:

a) İhale kararında veya sözleşmede evsafi belirtilen maldan başka bir malın teslim veya kabul edilmesi.

b) İhale kararında veya sözleşmede belirtilen miktardan eksik malın teslim veya kabul edilmesi.

c) Edimin ihale kararında veya sözleşmede belirtilen sürede ifa edilmemesine rağmen, süresinde ifa edilmiş gibi kabul edilmesi.

d) Yapım ihalelerinde eserin veya kullanılan malzemenin şartname veya sözleşmesinde belirlenen şartlara, miktar veya niteliklere uygun olmamasına rağmen kabul edilmesi.

e) Hizmet niteliğindeki edimin, ihale kararında veya sözleşmede belirtilen şartlara göre verilmemesine veya eksik verilmesine rağmen verilmiş gibi kabul edilmesi.

(3) Edimin ifasına fesat karıştırma dolayısıyla menfaat temin eden görevli kişiler, ayrıca bu nedenle ilgili suç hükmüne göre cezalandırılırlar.”

Görüldüğü üzere bu suç tipi ihale sürecinin tamamlanması ve sözleşmenin kurulmasından sonraki süreç ile ilgilidir. Bu suç kamu kurum veya kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, bunların iştirakiyle kurulmuş şirketler, bunların bünyesinde faaliyet icra eden vakıflar, kamu yararına çalışan dernekler ya da

¹⁹⁰ Eker Kazancı, a.g.e., s. 168.

kooperatiflere karşı taahhüt altına girilen edimin ifasına fesat karıştırmaları durumunda gerçekleşmiş olur. Edimin ifasına fesat karıştırma niteliğindeki hareketlerin ortak özelliği “hileli” davranışlar olmasıdır. Görüldüğü üzere bu suç tipi hileli bir davranışı ön plana almaktadır. Oysa ihaleye fesat karıştırma suçunun tarafların aralarında gizlice anlaşması yoluyla ya da cebir veya tehdide başvurmak suretiyle de işlenebildiği görülmektedir. Diğer yandan ihaleye fesat karıştırma suçuna benzer şekilde bu suç tipi kamu görevlileri tarafından işlenebileceği gibi ayrıca başka kimseler tarafından da işlenebilir. Bu noktada bu kimselerin bir menfaat elde etmiş olmaları bir zorunluluk olarak görülmemektedir. Menfaat elde edilmiş olması durumunda TCK’da sayılan konu ile ilgili diğer suç tipleri de gündeme gelebilir¹⁹¹.

2.3.5. İhaleye Fesat Karıştırma Suçuyla Birlikte İşlenen Diğer Suçlar

2.3.5.1. Rüşvet ve İrtikap Suçları

İhaleye fesat karıştırma suçu TCK’da düzenlenen farklı suç tipleri ile birlikte işleme kabiliyetini haizdir. Bilhassa suçun maddi unsurunun gerçekleşmesi bakımından, failin kamu görevlisi olduğu durumlarda rüşvet ve irtikap suçları gündeme gelmektedir.

İrtikap suçu TCK’nın 250. maddesinde düzenlenmektedir. Buna göre kamu görevlisinin, görevinin gerektirdiği yetkilerini kötüye kullanarak kendisine maddi menfaat elde etmek için üçüncü kişileri zorlaması, ikna etmesi ve bu suretle kanunen vermemesi gereken bir menfaati mağdurun bilgisizliğinden yararlanarak elde etmesi durumunda söz konusu suç gerçekleşmektedir¹⁹². Bu eylemlerin suç olarak nitelendirilmesindeki başat rol, kamu görevlisinin, devletin kendisine verdiği imkânı, yetkiyi ve nüfuzu, haksız bir gelir elde etmek maksadıyla kullanması olarak dikkati çekmektedir¹⁹³. 5237 sayılı Kanun’un 235/4 hükmüne göre ihaleye fesat karıştırma suçunu işleyen kimsenin kamu görevlisi olması ve bu durumdan bir menfaat elde etmesi durumunda kamu görevlisi her iki suç tipi bakımından ayrı ayrı cezalandırılacaktır. Böylece bu durumda kamu görevlisi açısından fikri içtima hükümleri değil gerçek içtima uygulanacaktır¹⁹⁴. Bu noktada

¹⁹¹ Mehmet Reis Koca, “Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçu ve Uygulamada Öne Çıkan Sorunlar”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 2, Ankara 2013, s. 210 vd.

¹⁹² Zeki Hafizoğulları ve Muharrem Özen, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millete ve Devlete Karşı Suçlar*, Ankara 2016, s. 21.

¹⁹³ Hafizoğulları ve Özen, *a.g.e.*, s. 25.

¹⁹⁴ Meran, *a.g.e.*, s. 248.

Yargıtay'ın emsal kararlarından hareketle, ihale kurulu üyesinin katılımcılardan birini, kendisine bir miktar ödeme yapması durumunda, ihaleyi ona teslim edeceğini beyan eden sözleri kendisine menfaat sağlamaya yönelik bir zorlama olarak değerlendirilir ve bu kamu görevlisi bakımından ayrıca irtikâp suçunun da oluştuğu kabul edilir.¹⁹⁵ Dolayısıyla şartlarının oluşması halinde kamu görevlisi ayrıca irtikâp suçundan da cezalandırılacaktır.

Rüşvet suçu TCK'nın 252. maddesinde düzenlenmiştir. Rüşvet, kamu görevlisinin kendi görev alanı içine giren bir konu ile ilgili olarak ifa ettiği kamu görevi sebebiyle yetkisi ve görevi dâhilindeki bir işi menfaat karşılığı yapması ya da yapmamasıdır. Bu noktada menfaat temini açısından doğrudan kamu görevlisine bu menfaatin sağlanması zorunlu olmayıp üçüncü bir kişi de bu menfaatten yararlanabilir. Rüşvet bir nevi sözleşme olarak görülebilir zira iki kişinin olumlu irade açıklamalarına dayanır ve bu şekilde kurulur.¹⁹⁶ İhaleye fesat karıştırma suçu bakımından, örneğin ihale komisyonu görevlisi ile katılımcı ya da üçüncü kişilerin anlaşma yapmak suretiyle menfaat sağlaması halinde, kamu görevlisi açısından ayrıca rüşvet suçu da gündeme gelecektir. Tıpkı irtikâp suçu bakımından olduğu gibi, kamu görevlisi açısından fikri içtima değil gerçek içtima işletilecek ve rüşvet suçu bakımından da ayrıca cezalandırılacaktır.¹⁹⁷ Bu bağlamda Yargıtay, kamu görevlisinin rüşvet suçundan cezalandırıldığı yargılamada ihaleye fesat karıştırma suçunun da gerçekleşmiş olmasına karşın ayrıca bu maddeden de cezalandırılması bakımından bir değerlendirme yapılmamasını hükmün bozulması için bir gerekçe olarak değerlendirmiştir.¹⁹⁸

2.3.5.2. Dolandırıcılık ve Belgede Sahtecilik

Belgede sahtecilik suçları kamu güvenine karşı suçlar kapsamında ele alınmaktadır. Toplumu aldatmaya yönelik kabul edilen bu suç fiili, toplumun güven beslediği nesneler ve beyanlar üzerinde gerçekleştirilen aldatıcı fillerden oluşur. Belgede sahtecilik de yazılı, hukuki içeriğe sahip ve düzenleyicisi belli olan ve gerçeğe aykırılık içererek aldatmayı amaç edinen belgeleri tanımlar¹⁹⁹. Belgede sahtecilik suçu genel anlamda ihaleye katılma yeterlilik ve şartlarını taşımayan kimselerin aksi yönde düzenledikleri sahte belgeler

¹⁹⁵ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, E. 2006/12792, K. 2006/10667, T. 26.12.2006.

¹⁹⁶ Hafızoğulları ve Özen, *a.g.e.*, s. 43-44.

¹⁹⁷ Eker Kazancı, *a.g.e.*, s. 251.

¹⁹⁸ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, E. 509/47920, T. 20.04.2005

¹⁹⁹ Nevzat Toroslu, *Ceza Hukuku Özel Kısım*, Ankara 2013, s. 207; Devrim Güngör, *Resmi Belgede Sahtecilik Suçu*, Ankara 2010, s. 15.

aracılığıyla ihaleye katılmasını tanımlar. Bu noktada TCK md. 212 bağlamında hem sahtecilik suçundan hem de ihaleye fesat karıştırma suçundan ayrı ayrı cezaya hükmedilmesi gerekmektedir. Bu noktada Yargıtay'ın görüşü önemlidir. Yargıtay ihaleye katılma yeterlilik ve şartlarına sahip olmayan kimselerin bu yeterlilik ve şartlara sahiplermiş gibi sahtecilik yaparak sundukları belgelerle ihaleye girmeleri durumunda bu suç kapsamının değerlendirmeye alınmayacağını ifade etmektedir. Yargıtay bu noktada suçun gerçekleştiğinin kabulü için ihaleye giren kimse ile hileli davranışları yapan kişilerin aynı kişiler olmaması gerektiğine dikkat çekmektedir.²⁰⁰ Diğer yandan Yargıtay'a göre, sahte evrak ile ihaleye giren katılımcının bunu ihale görevlileri ile işbirliği içerisinde mi yaptığı yoksa onları kandırarak mı sunduğu belirlenmelidir.²⁰¹

Benzer bir değerlendirme dolandırıcılık suçu açısından da geçerlidir. Bilindiği üzere dolandırıcılık suçu da mağdurun hile ile aldatılması ve ondan bir menfaatin elde edilmesine dayalıdır. İhaleye fesat karıştırma suçu bağlamında dolandırıcılık suçları da temelde nüfuz sahibi kimselerin tanındığı izleniminin verilmesi ve bu suretle ihale sürecinin manipüle edilerek failin menfaat temin etmesine dayanır. Bu noktada hileli hareketin ihale esnasında söz konusu olması durumunda gerçek içtimadan söz edilemez. Bu durumda ihaleye fesat karıştırma suçunun oluştuğu ifade edilmelidir.²⁰²

2.4. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Ekonomi güvenliğinin dış müdahalelerle tehdit edilebileceği öngörüsüne ve ekonomik istihbaratın bir dış istihbarat faaliyeti olarak adlandırılmasına karşılık özellikle mali suçlar başlığı altında sayılan *sermaye piyasası suçları, ihale suçları, rüşvet suçu, parada sahtecilik suçu vd. suçların kitlesel mağduriyete sebep olma, yüksek miktarda kamu zararına sebep olma ve suçun yaygınlaşması* hususlarında sahip oldukları potansiyel itibarıyla ekonomi güvenliğini içerden tehdit eden unsurlar arasında yer almaktadır.

Özellikle rüşvet suçunun yabancı istihbarat kurumlarının da suistimal edebileceği bir alan olarak mutlak suretle ekonomik istihbarata karşı koyma çalışmalarında öncelenmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Ayrıca son derece

²⁰⁰ Yargıtay 4. Ceza Dairesi, E. 1990/7518, K. 1991/723, T. 07.02.1991.

²⁰¹ Yargıtay 5. Ceza Dairesi, E. 2017/2745, K. 2017/4745, T. 06.11.2017.

²⁰² Özgenç, a.g.e., s. 44.

dijitalleşen bankacılık sektörünün siber saldırılara karşı korunması kapsamında yapılacak çalışmaların yine kritik önem taşıdığı anlaşılmaktadır.

Kitlesel mağduriyetlere sebep olması bakımından çok sayıda güncel örneği bulunan nitelikli dolandırıcılık suçunun mikro ekonomik planda ekonomi güvenliğini tehdit eden yapısı göz önünde bulundurularak halkın yatırım kültürü ve ticari basiret ekseninde bilinçlendirilmesi gerektiği değerlendirilmektedir. Özellikle ek gelir için ikinci bir iş yapma eğiliminin oldukça yüksek olduğu ülkemizde borçlananların veya tasarruf sahiplerinin yatırım kültürüne ve finansal okuryazarlığa sahip olmayışı sebebiyle dolandırıcılık vakalarının mağduru haline gelmesi oldukça dikkat çekicidir.

Hemen hemen sayılan tüm diğer mali suçlarla birlikte vuku bulan ihale suçlarının ise kitlesel mağduriyet, kamu zararı ve yaygınlaşma eğilimi bakımından çalışmanın bu bölümünde kriter olarak belirlenen tüm unsurları uhdesinde barındıran kapsayıcı yönü dikkate alındığında gerek istikrar gerek piyasadaki genel güven duygusu bakımından ekonomi güvenliğine ağır tehdit oluşturduğu göze çarpmaktadır.

Mali suçların şüpheli profili itibarıyla beyaz yakalı suçlar olarak anılması ve cebir, şiddet içermemesi sebebiyle cinayet, tecavüz gibi suç vakalarının toplum psikolojisi üzerinde yarattığı dehşet duygusunu uyandırmayışı toplumda mali suç algısını zayıflatan ve bu sebeple de mücadele azmini olumsuz etkileyen bir durumdur. Savaşların ekonomik savaşa dönüştüğü ve diğer tüm uğraşların bir şekilde ekonomik kazanım için yahut ekonomik kazanımlar sayesinde yapılabildiği günümüzde bir iç kanama olarak nitelendirilebilecek mali suç olgusunun ekonomi güvenliğini içerden tehdit eden yönü göz önünde bulundurularak ekonomik kamu düzenin tesisi bağlamında mali suçlarla mücadelenin önemi anlaşılmayı beklemektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İHALEYE FESAT KARIŞTIRMA SUÇUNUN İSTİHBARİ YORUMU

Birinci ve İkinci Bölümde ele alınan kavramların zemin oluşturduğu araştırma konusu, Üçüncü Bölümde tarif edilen araştırma yöntemi uygulanarak araştırmaya konu hususlara cevap aranmıştır.

3.1. YÖNTEM

Araştırmada uygulanan yöntem konusu, çalışmanın bu bölümünde araştırma yönteminin türü kapsamında, yöntemin uygulanma sürecindeki kavramsallaştırma ve işlemselleştirme ile bağımlı ve bağımsız değişkenler boyutlarının anlaşılmasına ön olacak şekilde ele alınmıştır.

3.1.1. Araştırma Yöntemi ve Yöntemin Seçilme Sebebi

3.1.1.1. Arşiv Araştırması

2000 yılından günümüze Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca verilen kararların yayımlandığı <https://karararama.yargitay.gov.tr/> adlı resmi internet sitesi üzerinden ilgili mevzuata göre TCK md. 235 İhaleye Fesat Karıştırma suçunun görev alanına girdiği anlaşılan Yargıtay 5. Ceza Dairesinin anılan suçla ilgili vermiş olduğu kararlar filtrelendiğinde, 2000 yılından günümüze toplam 1852 adet karar metninin bulunduğu görülmüştür. Bahse konu karar metinlerinde hem olayın gerçekleşme biçimine ilişkin anlatılar yer almakta hem de suça ilişkin yüksek yargı makamlarınca verilen hükümler bulunmaktadır. Bu sebeple bahse konu karar metinleri, uzun bir zaman aralığında, Türkiye’de gerçekleşen ve hukuki olarak derinlemesine incelenerek hükme bağlanmış çok sayıda ihale suç olayı hakkında içerik analizine müsait veri içermektedir. İhale suçlarıyla ilgili Yargıtay 5. Ceza Dairesine ait 1842 adet karar metninin içerik analizi yapılarak, ihale suçlarının gerçekleşme biçimleri somut olaylar üzerinden özetlenmiş, böylece çalışma esnasında analize konu veri kaynağı edinilmiştir.

3.1.1.2. Karma Analiz

Araştırmanın ilk aşamasında inceleme altına alınan karar metinleri üzerinden elde edilen olay özetlerinin temini hedeflenmiş, ikinci aşamasında ise ihale suçlarının istihbari yorumunun yapılması, suçun faili olan şahısların stratejik, operasyonel ve taktiksel seviyedeki hedeflerinin ortaya konması için *“ekonomik istihbaratın alanında değerlendirilen kamu zararına dayalı hileler, psikolojik istihbaratın alanında değerlendirilen iknaya dayalı hileler ve siber istihbaratın alanında değerlendirilen yetkisiz erişime dayalı hilelerden”* hangilerini hangi seviyede kriminal bir yöntem olarak benimsediklerinin anlaşılması için olay özetleri teker teker incelenerek her bir olay özeti için Karar İnceleme Formu oluşturulmuştur. Bahse konu form içeriğinde incelenen olay özetinin hangi yıla ve hangi sayılı karara ait olduğu, hangi hile grubunun hangi alt unsurlarının hangi olayda yer aldığı, bu kanaate varılmasına sebep olunan hususlara ilişkin olay özetinin ilgili kısmına ait metinler gibi bilgilere yer verilmiştir. Yapılan bu içerik analizi çalışması neticesinde elde edilen formlardaki tespitler ise karar tarihleri, ihaleye fesat karıştırma suçuyla bir arada işlenen diğer suç nevi ve devamındaki detaylardan müteşekkil bir tablo halinde icmal edilerek nicel analize uygun duruma getirilmiştir. Bu sayede 2000-2022 yıl aralığında seçili dönemlere ait sayısal veriler elde edilmiş, ayrıca araştırmaya konu hususlarda geçmişten günümüze gelindikçe yaşanan değişimlerin matrisler ve grafikler halinde incelenmesi mümkün olmuştur. En nihayetinde elde edilen nicel ve nitel bulgular üzerinden ihaleye fesat karıştırma suçunun istihbari yorumu ile faillerin stratejik, operasyonel ve taktiksel seviyedeki hedefleri hakkında çıkarımlarda bulunularak, mali suçların geneliyle mücadeleye ilişkin güncel istihbari çalışmaların neler olabileceği hususunda değerlendirmelerde bulunulmuştur. Netice itibarıyla nicel ve nitel analiz yöntemlerinden müstereken faydalanılmıştır.

3.2. VERİ KAYNAKLARI

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının resmi internet sitesinde yayınlanan karar örnekleri arasında ilgili mevzuat doğrultusunda ihale suçlarının görev alanında bulunduğu anlaşılan Yargıtay 5. Ceza Dairesine ait TCK md. 235 İhaleye Fesat Karıştırma Suçuyla ilgili 2000-2022 yılları arasında verilen toplam 1842 karar metni temin edilerek, seçilen araştırma yönteminin uygulanma sürecinin birinci aşamasını oluşturan karar metinlerinden olay özetlerinin edinilmesi esnasında toplam 367 karar

metninde araştırmaya konu suçun oluşma biçimine dair olay özetinin çıkarılabildiği, diğer 1475 karar metninde ise yapılan yargılamalar sonucu avukatlara ödenmesi gereken ücretlerin hatalı hesaplanması hususunda ve/veya yargılamaya konu olayın gerçekleşme biçimine ilişkin herhangi bir bilgi paylaşılmaksızın doğrudan verilen hükme ilişkin metinlerin yer aldığı görülmüştür. Böylece 367 karar metni üzerinden olay özeti edinilerek araştırma yönteminin uygulanma sürecini oluşturan birinci Aşama tamamlanmış, edinilen özet metinler üzerinden diğer aşamalara geçilmiştir.

3.3. YÖNTEMİN UYGULANMASI

3.3.1. Kavramsallaştırma ve İşlemselleştirme

Yöntemin uygulanmasına yönelik yapılan kavramsallaştırmanın anlaşılabilmesi için çekirdek kavram olan ve bu yazının birinci bölümünde çok çeşitli tanımları verilen “*istihbarat*” kavramının hangi tanımının benimsenmiş olduğunun izahı gereklidir. İstihbaratın etimolojik kökeni üzerinden haber almayla sınırlı bir istihbarat tanımı yerine (intelligence) akıl, zeka hatta akıl oyunu olarak tarif edilebilecek tanım, araştırma esnasında benimsenen tanımdır. Akıl oyunu olarak benimsenen tanımın içeriği ise hayatın olağan akışı içerisinde edinilemeyecek bilgilerin edinilmesi, kendi kendine gerçekleşmesi muhtemel olmayan olayların veya durumların gerçekleştirilmesi, stratejik seviyedeki hedefler ne ise ona uygun operasyonel ve taktiksel süreçlerin işletilerek hukukla dahi sınırlı kalınmaksızın stratejik hedeflere ulaşılma faaliyetleri olarak özetlenebilir.

Hayatın olağan akışında olan bitenler doğrusal, öngörülebilir veya en azından yarı-öngörülebilir nitelikte ilerler ve bu ilerleyişin getirecekleri istihbarat kabiliyetine haiz unsurların talepleri için yetersiz kalabilir. Böyle bir durumda istihbarat kabiliyetine haiz unsurlar, olağan akışı bozarak taleplerine uygun neticeleri doğuran yöne doğru ilerlemenin yönünü değiştirebilirler. İşte bu noktada talep edilenlerin en büyüğü olan netice stratejik seviye, bu neticeye ulaştıran hareket planları operasyonel seviye, bu hareketin uygulanmasında seçilen yöntemler ise taktiksel seviyede istihbari faaliyetlerdir. Bu da demektir ki her istihbari faaliyetin stratejik, operasyonel ve taktiksel seviyede yorumu yapılabilir.

İstihbari faaliyetlerin yapıları bu şekilde boyutlandırılabilirdiği gibi istihbarat kabiliyetine haiz unsurlar da mikro ve makro olabilir. Bir ülkenin istihbarat teşkilatı

hiç şüphesiz makro bir istihbarat kabiliyetine haiz unsurdur. Buna kıyasen bir şirket veya bir birey ise mikro bir istihbarat kabiliyetine haiz unsur olur. İstihbaratın herhangi bir tarifine uygun faaliyet yürütebilen her unsur istihbarat unsuru olarak kabul edilebilir. Avını tuzağa düşürmek isteyen bir hayvanın veya av olmaktan kurtulmak için çevrede olup bitenleri dikkatle takip edip kendini koruyan bir hayvanın hem haber alma yönüyle hem de akıl oyunu yönüyle istihbari faaliyet yürüttüğü söylenebilir. Hayatın olağan akışında mikro veya makro yapılar içe dönük ve kendi uğraşlarına odaklıdırlar. Oysa kendisiyle benzer uğraşlara sahip unsurların nelerle meşgul olduklarını takip edip pozisyon alınmaya başlanması, hamlelerin zamanlamasının bu veriler dikkate alınarak seçilmesi artık stratejik bir yönetimin varlığına işaret eder. Stratejik yönetimler hayatın olağan akışını bozucu etki yaratarak doğan neticeleri stratejik seviyede belirlenen hedeflere doğru çekmeye başlar. Bu düşünüş ve davranış modelini uygulamaya başlayan varlıklar istihbarat varlıklarıdır. Aynı ekosistemde yer alan her seviyeden unsurların istihbari kabiliyete veya en azından potansiyele sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda ise aslında varoluş içerisindeki tüm olan bitenlerin bir istihbarat savaşı ve bir mücadele süreci olduğu söylenebilir. Tam bu noktada Sun Tzu'nun meşhur savaş tanımını hatırlamak faydalı olacaktır; tüm savaşlar aldatmaya dayanır. Savaşın ve/veya mücadelenin tümüyle aldatmaya dayalı olduğunun söylenmesi ve bu kavramın hile, akıl oyunu gibi yukarıda tarif edildiği haliyle istihbaratla bu denli iltisaklı olması ise dikkat çekici bir durumdur.

Canlılığa ve/veya varoluşa sahip her varlık, talep sahibidir. Bitkiler fotosentez için güneş talep eder, hayvanlar açlığını gidermek için yiyecek talep eder, insanlar Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde yer alan hususları talep eder, şirketler büyüme talep eder, devletler güvenlik ve daha geniş bir iktidar alanı talep eder. Bu şekilde tüm varolanların sahip olduğu talepler ise hiç şüphesiz birbirleriyle çakışır. Dolayısıyla yaşam her seviyeden var olan için bir rekabet ve mücadele gerektiren örtülü bir savaş halini alır. Savaşlar ise aldatmaya dayalıdır. Aldatmadan kasıt çeşitli hileler içeren bir akıl oyunu, yani istihbari faaliyet gerektirir.

Bu kapsamda araştırmamın kavramsallaştırmasını basit önermeler şeklinde sıralayacak olursam,

- Herakletios'un tarifine de uygun şekilde; **(i) varoluş, örtülü bir savaştır.**

- Sun Tzu'nun tarifine uygun şekilde; **(ii) savaşlar, aldatmaya dayanır.**
- Intelligence olarak istihbarat tanımına uygun şekilde; **(iii) istihbarat çeşitli hileleri içerisinde barındıran bir akıl ve aldatma oyunudur.**

Böylece bu önermelerden yapılacak çıkarımda “**örtülü bir savaş halindeki varolanların her biri hileli hamlelerle taleplerini karşılar**” diyebilirim. Bu hileler ise istihbaratın alt dalları olan ekonomik, psikolojik, siber istihbarat başlıkları altında tasnif edilebilir. Hileli hamlelerle taleplerini karşılayan unsurlar mikro veya makro seviyeden olabilir. Yürüttükleri istihbari faaliyetler ise stratejik, operasyonel ve taktiksel seviyede analiz edilebilir.

Yukarıda yer alan açıklamaların tümü müştereken ele alındığında, hayatın olağan akışı içerisinde tıpkı ilgili mevzuatta tanımlandığı gibi gerçekleştirilmesi gereken ve ilgili mevzuatın yürürlüğe girişi esnasında gerekçelendirilen kamu yararlarını önceleyip, mağduriyetleri bertaraf etmesi beklenen ihale organizasyonlarında TCK md. 235 uhdesinde tanımlanan ihaleye fesat karıştırma suçunun vuku bulması hiç şüphesiz hayatın olağan akışını bozucu, hileli stratejik hamlelerin yapılmasıyla söz konusu olabilir. Bu durumda birey ve/veya şirket seviyesinde istihbarat kabiliyetini haiz unsurların yukarıda açıklandığı anlamıyla istihbari girişimlerinin ihaleye fesat karıştırma suçuna sebep olduğu söylenebilir. İhaleye fesat karıştırılırken kullanılan istihbarat unsurları ise kalkışılan hileli davranışın yapısına göre ekonomik, psikolojik veya siber istihbarat başlıkları altında kategorize edilebilir. Ekonomik istihbarat alanında görülen hileler kamu zararına dayalı hilelerdir. Psikolojik istihbarata dayalı hileler, iknaya dayalı hilelerdir. Siber istihbarata dayalı hileler ise yetkisiz erişime dayalı hilelerdir. Bu hile türlerinin her birinin alt unsurları bulunur.

- Kamu zararına dayalı ekonomik istihbaratın alt unsurları araştırmada; peşkeş²⁰³, iç etme²⁰⁴ ve dalavere²⁰⁵ şeklinde adlandırılmıştır.

²⁰³ (i) Başkasının malını birine bağışlamak, (ii) Verilmemesi gereken bir şeyi uygunsuz bir amaçla veya yersiz olarak birine vermek. Türk Dil Kurumu, “Peşkeş”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022c, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim: 05.12.2022).

²⁰⁴ Eline geçen bir şeyi sahibine bildirmeyerek kendine mal etmek. Türk Dil Kurumu, “İç Etme”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022ç, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim: 05.12.2022).

²⁰⁵ Yalan dolanla gizlice görülen kötü iş, gizli oyun. Türk Dil Kurumu, “Dalavere”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022d, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim: 05.12.2022).

- İknaya dayalı psikolojik istihbaratın alt unsurları araştırmada; rıza²⁰⁶, gözdağı²⁰⁷, aldatma²⁰⁸ ve manipülasyon²⁰⁹ olarak adlandırılmıştır.
- Yetkisiz erişime dayalı siber istihbaratın alt dalı araştırmada; yetkisiz erişim olarak adlandırılmıştır.
- Yine TCK md. 235 ihaleye fesat karıştırma suçunu oluşturan ancak herhangi bir hileli davranış içermeyen ve böylece istihbarat dışı unsurlarla vuku bulan olayların tasnifinde ise istihbarat dışı unsurlar araştırmada; cebir ve sehven olarak adlandırılmıştır.

Yapılan bu adlandırmalar çalışmanın özgün tarafını oluşturan kavramsallaştırma sürecinde yapılan bu adlandırmaların seçilmesinde Türk Dil Kurumuna ait dijital sözlüklerden faydalanılmış, yapılan sözlük tanımlarıyla içerik analizine tabi tutulan karar metnlerinde geçen olayın gerçekleşme biçimi arasında bir ilinti kurularak uygun isimlerin seçilmesi hedeflenmiştir.

Seçilen isimlerin araştırma uhdesinde ihtiva ettiği anlamının ne olduğu, çalışmada ele alınan hangi durumlara denk düştüğü Bağımlı ve Bağımsız Değişkenler başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Yukarıdaki kavramsallaştırma ve elde edilen veri kaynakları üzerinden yapılan işlemselleştirme ise (4) aşamadan oluşmaktadır:

- I. AŞAMA;** Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının dijital arşivinde yer alan 5. Ceza Dairesinin 2000-2022 yılları arasında ihaleye fesat karıştırma suçuna yönelik vermiş olduğu kararlara ait metinler temin edilerek, ele alınan her karar metninin içerik analizi yapılmış, bu sayede anılan suça ilişkin gerçekleşen olay özetleri elde edilmiş ve karara konu edilen ihale suçunun gerçekleşme biçimleri ortaya koyulmuştur.
- II. AŞAMA;** Ele alınan her karar metninin içerik analiziyle ortaya çıkarılan olay özetinde yer alan ihale suçunun gerçekleşme biçimine ve faillerin

²⁰⁶ Razi olma, isteme, istek. Türk Dil Kurumu, “Rıza”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022e, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim: 05.12.2022).

²⁰⁷ Sonradan verilecek bir ceza ile korkutma, yıldırma, tehdit. Türk Dil Kurumu, “Gözdağı”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022f, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim: 05.12.2022).

²⁰⁸ Aldatmak işi, desise, al, hıyanet. Türk Dil Kurumu, “Aldatma”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022g, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim: 05.12.2022).

²⁰⁹ Yönlendirme. Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme. Türk Dil Kurumu, “Manipülasyon”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022ğ, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim: 05.12.2022).

harekete geçiş noktalarına bakılarak istihbaratın ekonomik, psikolojik veya siber istihbarat olarak bilinen alt dallarından hangisine ait operasyonel nitelik taşıdığı, ayrıca anılan dalların hangi alt unsurlarını uhdesinde barındırdığı yönünde içerik analizi yapılarak incelenen her karar metni için Karar İnceleme Formları oluşturulmuştur.

III. AşAMA; Yapılan içerik analizi neticesinde elde edilen formlardaki tespitler ise karar tarihleri, ihaleye fesat karıştırma suçuyla bir arada işlenen diğerk suçlar ve devamındaki detaylardan müteşekkil bir tablo halinde icmal edilerek nicel analize uygun duruma getirilmiştir. Bu sayede 2000-2022 yıl aralığında seçili dönemlere ait sayısal veriler elde edilmiş, ayrıca araştırmaya konu hususlarda geçmişten günümüze gelindikçe yaşanan değerişimlerin matrisler ve grafikler halinde incelenmesi mümkün olmuştur.

IV.AşAMA; Elde edilen nicel ve nitel bulgular üzerinden ihaleye fesat karıştırma suçunun istihbari yorumu ile faillerin stratejik, operasyonel ve taktiksel seviyedeki hedefleri hakkında çıkarımlarda bulunularak, mali suçların geneliyle mücadeleye ilişkin güncel istihbari çalışmaların neler olabileceği hususunda değerişlendirmelerde bulunulmuştur.

3.3.2. Bağımlı ve Bağımsız Değerişkenler

3.3.2.1. Bağımsız Değerişken

İhale suçlarıyla ilgili Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nın vermiş olduğu karar metinleri üzerinden edinilen ihaleye fesat karıştırma olayları

3.3.2.2. Bağımlı Değerişkenler

- Kamu zararına dayalı hilelerden oluşan Ekonomik İstihbarat alt unsurları olarak; **PEşKEş – İ ETME - DALAVERE**
- İknaya dayalı Psikolojik İstihbarat alt unsurları olarak; **RIZA – GÖZDAĞI – ALDATMA - MANİPÜLASYON**
- Yetkisiz erişime dayalı hilelerden oluşan Siber İstihbarat alt unsuru olarak; **YETKİSİZ ERİşİM**

- Herhangi bir hileli davranış içermediği için istihbarat dışı unsurlar olarak;
CEBİR - SEHVEN

Yukarıdaki şekilde kategorize edilen unsurları tek tek ele almak gerekirse;

Ekonomik İstihbarat alt unsurları; Tek taraflı ve çift taraflı olarak ayrılmasının sebebi, ekonomik istihbarat unsurlarıyla vuku bulan hile eksenli taktiksel girişimlerin yer aldığı olay örneklerinde faillerin;

- (i) Yalnızca ihale yapan kurum görevlileri,
- (ii) Yalnızca ihaleye katılım sağlayan firma yetkilileri ve
- (iii) Hem kamu görevlileri hem de firma yetkililerinin işbirliğinde olmak üzere 3 grupta toplandığının gözlenmiş olmasıdır. Dolayısıyla Ekonomik İstihbaratın alt unsurları olarak belirlenen kavramlara denk düşen olaylar gerçekleşme biçimine göre tek taraflı veya çift taraflı olarak ayrı alt kategorilerde gruplandırılmıştır. Tek taraflı olay özetleri ise kamu veya özel sektör taraflarından hangisinin fail olduğuna göre tek kamu veya tek özel şeklinde kodlanmıştır. (Örneğin, hile unsurunun ekonomik istihbarat unsurlarından olan dalavere unsuruna denk düştüğü bir olay özetinde eğer ihaleyi düzenleyen kamu görevlileri yalnızca kendilerinin fail olduğu bir dalavere girişimi içerisindeyseler bu olay özeti araştırmamıza konu formlarda eko tek kamu dalavere şeklinde kodlanmıştır.)

Dalavere alt unsuru; Karar inceleme formlarında eko tek özel dalavere, eko tek kamu dalavere veya eko çift dala vere şeklinde kodlanmış olup, İhaleye Fesat Karıştırma Suçunun gerçekleşme biçiminde eğer kamu hizmetlerinin olağan akışına aykırı uygulamalar, karmaşık hileli yöntemler, alenen kamu zararına sebep olma halleri vb. durumların varlığı gözleendiğinde, olay örneğinin ekonomik istihbarat alt unsurlarından dalavere alt unsuruna denk düştüğü değerlendirilmiştir. dalavere alt unsurunun varlığı değerlendirilen örnek Karar İnceleme Formuna ait bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3.1: DALAVERE Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu²¹⁰

YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ			
KARAR NO		2013/11777	
ESAS NO		2012/4333	
KARAR METNİNİN İLGİLİ KISIMLARI			
“...Sanıkların ihaleye konu 5000 ton linyit kömürünü sözleşmeye uygun şekilde Şırnak 23. Jandarma Sınır Tümen Komutanlığına teslim etmelerine karşın, sözleşmedeki niteliklere uygun olmayan, kalan 500 ton kömürü taşıyan kamyonların yapılan ihbar nedeniyle takibe alınarak, kömürlerin stoklandığı yere geldikleri sırada durdurulması şeklinde gelişen olayda, sanıkların işlemeyi kastettikleri suçu...”			
YER ALAN İSTİHBARAT UNSURLARI			
EKONOMİK İST.	PSİKOLOJİK İST.	SİBER İST.	İSTİHBARAT DIŞI UNSURLAR
EKOTEKÖZEL			
DALAVERE			
TEK TARAFLI HİLELİ YÖNTEM	ÇİFT TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		
X			

PEŞKEŞ alt unsuru; Gerçekleşen olayda eğer firma yetkililerinin kamu görevlileriyle işbirliği halinde müşterek fail oldukları ve firma yetkililerinin kamu görevlilerine doğrudan maddi menfaat sağlama şeklinde bir fiilin olduğu yönünde tespitlerin varlığı halinde, olay örneğinin Ekonomik İstihbarat unsurlarından PEŞKEŞ alt unsuruna denk düştüğü değerlendirilmiştir. İhaleye Fesat Karıştırma suçunun Rüşvet suçuyla birlikte vuku bulduğu olay örneklerinde PEŞKEŞ alt unsurunun varlığı değerlendirilmiştir. Rüşvet suçunun hukuki yorumunda çift taraflılık durumunun sabit olduğu göz önünde bulundurularak anılan alt unsurun varlığı gözlenen karar inceleme formları EKOÇİFTPEŞKEŞ koduyla kayıt altına alınmıştır. PEŞKEŞ alt unsurunun varlığı değerlendirilen örnek Karar İnceleme Formuna ait bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3.2: PEŞKEŞ Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu²¹¹

YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ			
KARAR NO		2014/3542	
ESAS NO		2013/14637	
KARAR METNİNİN İLGİLİ KISIMLARI			
“...Sanıklar M. E. ve S. G. hakkında kurulan hükümlerin incelenmesinde ise; Hekimhan Devlet Hastanesine ihale şartnamesinde öngörülen kalyak (kalorifer yakıtı) yerine daha ucuz olan 6 numaralı fueloil'in teslim edildiği, bunun ortaya çıkmaması için S. G.'dan aldığı rüşvet karşılığında ihale komisyon üyesi olan hastane müdür yardımcısı M. E.'in analize gönderilen akaryakıt numunelerini değiştirdiğinden bahisle haklarında kamu davası açılmış ve mahkumiyet kararları verilmiş...”			
YER ALAN İSTİHBARAT UNSURLARI			
EKONOMİK İST.	PSİKOLOJİK İST.	SİBER İST.	İSTİHBARAT DIŞI UNSURLAR
EKOÇİFT			
PEŞKEŞ			
TEK TARAFLI HİLELİ YÖNTEM	ÇİFT TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		
	X		

²¹⁰ Yazar tarafından oluşturuldu.

²¹¹ Yazar tarafından oluşturuldu.

İÇ ETME alt unsuru: Gerçekleşen olayda eğer kamu görevlileri firma yetkililerinin hiçbir dahli olmaksızın kamuya ait maddi değerleri tek taraflı hile eksenli davranışlarla zilyedlerine geçirme biçiminde bir fiilin faili konumundalar ise olay örneğinin Ekonomik İstihbarat unsurlarından İÇ ETME alt unsuruna denk düştüğü değerlendirilmiştir. İhaleye Fesat Karıştırma suçunun yanı sıra Zimmet suçuna benzer unsurların varlığı gözlenen olay örneklerinin İÇ ETME alt unsurunu içerdiği, Zimmet suçunun hukuki yorumunda ise tek taraflılık durumunun mevcudiyeti göz önünde bulundurularak anılan alt unsurun varlığı gözlenen karar inceleme formları EKOTEKKAMUIÇETME koduyla kayıt altına alınmıştır. İÇ ETME alt unsurunun varlığı değerlendirilen örnek Karar İnceleme Formuna ait bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3.3: İÇ ETME Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu²¹²

YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ			
KARAR NO		2016/5517	
ESAS NO		2014/2917	
KARAR METNİNİN İLGİLİ KISIMLARI			
“...Sanık ...'ın...Milli Emlak Müdürlüğünde taşınır ve taşınmaz mal satış işlemlerinin takip ve sonuçlandırılması ile görevli olduğu, Milli Emlak Müdürlüğünde Kapıkule Gümrük sahasında çıkacak olan hurda demir, bakır ve alüminyum ile Sağlık ve Milli Eğitim Müdürlüğünde bulunan hurda demirlerin satışı için 28/05/2008 tarihinde yapılan ihale sonucunda ihaleyi kazanan ...'ya 17/06/2008 tarihinde yer teslimi yapıldığı, ...'nın talimatıyla işin takip ve sorumluluğunun amcasının oğlu ... tarafından yapıldığı, ...'nin de kamyonu ile hurda malzemelerin taşınması işini gerçekleştirdiği, taşınır mal şartnamesi ve sözleşme hükümlerine göre ... Gümrük sahasının yıkımı sırasında çıkan hurda demir, bakır ve alüminyum malzemelerinin ...'ın gözetimi ve sorumluluğu altında yüklenip tartılıp ihalede oluşan birim fiyattan hesaplanarak belirlenecek bedelinin Saymanlığa yatırılmasından sonra mal teslim tutanağı düzenlenerek hurda malzemelerin götürülmesine izin verilebileceği, ayrıca bedeli ödenmeksizin ve alıcı idarenin izin ve bilgisi dışında saha dışına kesinlikle mal çıkarılamayacağı bilinmesine karşın sanıklar ... ve ...'nın azmettirmesi ...'nin de gerçeğe aykırı kantar fişi ve mal teslim tutanaklarıyla teslim edilen malzemeleri taşımak suretiyle yardım ederek katılması sonucu ...'ın koruma ve gözetimiyle sorumlu olduğu bilirkişi raporlarıyla belirlendiği üzere 108.024,80 TL değerinde 229.880 kg hurda malzemelerin gerçek durumu yansıtmayan kantar fişi ve teslim tutanağı düzenleyerek mal edinilmesini sağladığı, bu şekilde zimmet suçunun sübuta erdiği ...”			
YER ALAN İSTİHBARAT UNSURLARI			
EKONOMİK İST.	PSİKOLOJİK İST.	SİBER İST.	İSTİHBARAT DIŞI UNSURLAR
EKOTEKKAMU			
İÇ ETME			
TEK TARAFLI HİLELİ YÖNTEM	ÇİFT TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		
X			

Psikolojik İstihbarat unsurları: İknaya dayalı hileli yöntemlerden oluşan Psikolojik İstihbarat alt unsurları RIZA, GÖZDAĞI, ALDATMA ve MANİPÜLASYON şeklinde tasnif edilmiştir. Psikolojik İstihbarat alt unsurlarının incelenen olay özetlerinde zaman zaman Ekonomik İstihbarat alt unsurlarıyla müştereken yer aldığı görülerek KARMA olay örnekleri ayrı şekilde listelenmiştir.

²¹² Yazar tarafından oluşturuldu.

RIZA alt unsuru: İhale sürecinde görev alan kamu görevlilerinin suçta işbirliği yapmaya ikna edilmiş olmalarına karşılık olay özetinde diğer ekonomik istihbarat, psikolojik istihbarat veya istihbarat dışı unsurların varlığına ilişkin bulguların yokluğu halinde, bir ikna sürecinin varlığı sebebiyle operasyonel seviyede psikolojik istihbaratın varlığı, iknanın ne şekilde gerçekleştiğine dair bilgi yer almadığından, taktiksel seviyenin basit ikna nitelikli RIZA alt unsuru olarak açıklanmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir. RIZA alt unsurunun varlığı değerlendirilen örnek Karar İnceleme Formuna ait bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3.4: RIZA Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu²¹³

YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ			
KARAR NO		2015/7947	
ESAS NO		2014/10084	
KARAR METNİNİN İLGİLİ KISIMLARI			
“...Sanık G.. Ö..’in 30/01/2007, 13/12/2006, 20/12/2006, 21/12/2006 tarihli telefon görüşme içeriklerine göre dosyası tefrik edilen sanıklardan M. E.’e ihaleler süresince bilgi akışı sağlayarak ihalelere fesat karıştırdığı iddiası ile hakkında açılan kamu davasında eylemin...”			
YER ALAN İSTİHBARAT UNSURLARI			
EKONOMİK İST.	PSİKOLOJİK İST.	SİBER İST.	İSTİHBARAT DIŞI UNSURLAR
	X		
	RIZA		
TEK TARAFLI HİLELİ YÖNTEM	ÇİFT TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		
	X		

GÖZDAĞI alt unsuru: Ağırlıklı olarak İhaleye Fesat Karıştırmaya suçunun Tehdit suçuyla bir arada vuku bulduğu olay örneklerinde, tehdit etme eyleminin İstihbarat Dışı Unsur olarak değerlendirilip değerlendirilmemesi noktasında, tehdit etme esnasında sarf edilen sözlerin fiile dönüşmesi halinde zaten ortaya çıkan durumun CEBİR unsuruna denk düşeceği göz önünde bulundurularak, tehditkar tutum ve davranışların aslında Psikolojik İstihbarata ait bir unsur olabileceği kanaatine varılmış olup, bu sebeple GÖZDAĞI alt unsuru olarak adlandırılarak Psikolojik İstihbarat kategorisine dahil edilmiştir. CEBİR alt unsurunun varlığında fiziksel bir şiddetin ortaya çıkıyor olmasına karşılık GÖZDAĞI alt unsurunun varlığında olgusal olarak ortaya çıkan vakanın aslında sözel ve iletişimsel bir süreç olduğu, GÖZDAĞI esnasında sarf edilen sözlerin karşı tarafı kalkıştığı işten vazgeçirmeye dair operasyonel bir ikna girişimi olduğu değerlendirilmiştir. GÖZDAĞI alt unsurunun varlığı değerlendirilen örnek Karar İnceleme Formuna ait bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

²¹³ Yazar tarafından oluşturuldu.

Tablo 3.5: GÖZDAĞI Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu²¹⁴

YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ			
KARAR NO		2013/11348	
ESAS NO		2012/11389	
KARAR METNİNİN İLGİLİ KISIMLARI			
“...Saniğin, oğlunun borcu nedeniyle başlatılan icra işlemleri sonucunda satışa çıkarılan aracının açık artırma yoluyla satışı sırasında "Bu arabayı sattırmam, kimseyi bindirmem, burada tezgah dönüyor, bu arabayı biz alacağız” şeklinde sözler söylemesi, bunun üzerine ihalenin iptal edilmesi şeklinde gerçekleştiği anlaşılan olayda...”			
YER ALAN İSTİHBARAT UNSURLARI			
EKONOMİK İST.	PSİKOLOJİK İST.	SİBER İST.	İSTİHBARAT DIŞI UNSURLAR
		X	
		GÖZDAĞI	
TEK TARAFLI HİLELİ YÖNTEM	ÇİFT TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		

Aldatma alt unsuru; Sahte belge ibraz ederek ihaleye katılım yeterliliği olduğuna ilişkin ihale komisyonunu aldatarak ikna etme çabası içerisinde olunması halinde, durumun Psikolojik İstihbarat unsurları arasında sayılan ALDATMA alt unsuruna denk düştüğü değerlendirilmiştir. Tamamı sahtecilik girişimlerinden oluşan bu olay örneklerine “sahtecilik” şeklinde isim verilmemesinin sebebi kelimenin hukuki karşılığıyla karıştırılabilir olmasından kaynaklanmaktadır. ALDATMA alt unsuru olarak tasnif edilen olay örneklerinin tümünde İhaleye Fesat Karıştırma suçunun, Resmi Belgede Sahtecilik veya Özel Belgede Sahtecilik suçlarıyla bir arada vuku bulduğu gözlenmiştir. ALDATMA alt unsurunun varlığı değerlendirilen örnek Karar İnceleme Formuna ait bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3.6: ALDATMA Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu²¹⁵

YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ			
KARAR NO		2012/10176	
ESAS NO		2012/4397	
KARAR METNİNİN İLGİLİ KISIMLARI			
“...Teklif mektubu ekinde sundukları işbitirme, iş deneyim belgesi ve adres bilgilerinin sanık Salim tarafından sahte olarak düzenlenerek ihale komisyonuna verildiği bu suretle sanıkların ihaleye katılma yeterliliğine ve koşullarına sahip olmadıkları halde sahte belgelerle ihaleye katılmak ve ihaleyi almak suretiyle münnet suçları...ihale evrakına sunulan İş Deneyim Belgesinin ise belge içeriğine göre K... Petrol ve Ürn. Bayiine ait olması karşısında sahtecilik eyleminin ne suretle olduğu, sahtecilik eyleminin varlığı kabul edilse dahi teklif mektubu ekinde sunulan oda sicil kayıt sureti, faaliyet belgesi, ticari ikametgah belgesinde adresin S... Sitesi 26. sok. No:3 olarak belirtilmesi ve iş deneyim belgesinin açıkça...”			
YER ALAN İSTİHBARAT UNSURLARI			
EKONOMİK İST.	PSİKOLOJİK İST.	SİBER İST.	İSTİHBARAT DIŞI UNSURLAR
	X		
	ALDATMA		
TEK TARAFLI HİLELİ YÖNTEM	ÇİFT TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		

²¹⁴ Yazar tarafından oluşturuldu.²¹⁵ Yazar tarafından oluşturuldu.

Manipülasyona alt unsuru; İhaleye katılım sağlayan diğer firma yetkililerini ve/veya ihale komisyonunu etkilemeye yönelik karmaşık hileli yöntemlerin kullanıldığı daha organize ikna süreçlerinin varlığı halinde, durumun Psikolojik İstihbarat unsurları arasında sayılan manipülasyon unsuruna denk düştüğü değerlendirilmiştir. MANİPÜLASYON alt unsurunun varlığı değerlendirilen örnek Karar İnceleme Formuna ait bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3.7: MANİPÜLASYON Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu²¹⁶

YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ			
KARAR NO		2014/6170	
ESAS NO		2014/3767	
KARAR METNİNİN İLGİLİ KISIMLARI			
“...23/01/2008 günü ... Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi tarafından açık ihale usulü ile yapılan hizmet aracı kiralama ihalesi öncesinde, ihale salonu dışında bekledikleri esnada ihaleye katılan firma temsilcileri olan sanıkların görüşerek aralarında yaptıkları anlaşma sonucunda, ihalenin sanık ...'un temsilcisi olduğu ... Gıda isimli firmanın üzerinde kalmasını sağlamak amacıyla ... firmasının temsilcisi olan sanık ...'un şartname gereğince ihaleye katılabilmek için gerekli belgelerden olan oda sicil kayıt belgesini teklif zarfından çıkardıktan sonra zarfı ihale komisyonuna teslim ettiği ve belge eksikliği nedeniyle ... firmasının teklifinin değerlendirme dışı bırakıldığı, böylelikle sanıkların TCK'nın 235/2-d maddesine uyan ihaleye fesat karıştırma suçunu işledikleri 30/01/2009 tarihli CD izleme tutanağı ve kolluk görevlilerince düzenlenen 23/10/2008 tarihli tutanak içerikleri ile tanıklar ... ve ...'nın anlatımlarından anlaşıldığı halde dosya kapsamına uygun düşmeyen gerekçelerle...”			
YER ALAN İSTİHBARAT UNSURLARI			
EKONOMİK İST.	PSİKOLOJİK İST.	SİBER İST.	İSTİHBARAT DIŞI UNSURLAR
	X		
	MANİPÜLASYON		
TEK TARAFLI HİLELİ YÖNTEM	ÇİFT TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		

Siber İstihbarat unsurları; Bilişim sistemleri üzerinden yapılacak hileli hamlelerle ya da bir başka ifadeyle çeşitli hack yöntemleri kullanılarak, ihaleler hakkında saklı tutulması gereken -yaklaşık maliyet gibi- gizli bilgilerin edinilmesi halinde durumun Siber İstihbarat unsurları arasında sayılan YETKİSİZ ERİŞİM alt unsuruna denk düşeceği öngörülmüş ancak incelenen karar metinlerinde Siber İstihbarat unsuruna rastlanılmamıştır. Bu kapsamda İhaleye Fesat Karıştırma suçunun istihbari yorumunda Siber İstihbaratla ilişkili bir tespitin yer almadığı söylenebilir.

İstihbarat Dışı unsurlar; Ekonomik, Psikolojik ve Siber İstihbarat unsurları arasında sayılan hiçbir kavrama denk düşmeyen ve herhangi bir hileli davranışın vuku bulmadığı, suçun gerçekleşmesine sebep olan etkenin şiddet içeren bir eylem olduğu

²¹⁶ Yazar tarafından oluşturuldu.

olay örnekleri ile sehven yapılan işlemlerden ibaret olan durumlar İstihbarat Dışı unsurlar arasında sayılan CEBİR veya SEHVEN alt unsurlarına denk düştüğü değerlendirilmiştir. Hazırlanan Karar İnceleme Formlarında bahse konu unsurlar DİĞERCEBİR veya DİĞERSEHVEN şeklinde kodlanmıştır.

CEBİR alt unsuru; İhaleye Fesat Karıştırma suçuna sebep olan fiilin herhangi bir hileli davranışa dayanmadığı, doğrudan fiziksel şiddet içeren eylemlerde bulunduğu olay örneklerinin İstihbarat Dışı unsurlardan CEBİR alt unsuruna denk düştüğü değerlendirilmiştir. CEBİR alt unsurunun varlığı değerlendirilen örnek Karar İnceleme Formuna ait bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3.8: CEBİR Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu²¹⁷

YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ				
KARAR NO			2015/13096	
ESAS NO			2013/10529	
KARAR METNİNİN İLGİLİ KISIMLARI				
“...Daha önce gemi söküm işi yapan müdahil Osman ile sanık Ahmet'in babası İzzet'in ortak oldukları, bundan dolayı Osman'ın, İzzet aleyhine icra takibi başlattığı; İzzet'ten alacağı olan sanık Sadettin'in Ahmet ile birlikte telefonla müdahili arayarak açık arttırmaya katılmamasını söyledikleri buna rağmen Osman'ın avukatlarıyla beraber arttırmaya girmesini engellemek amacıyla sanık Ahmet'in işçisi olan sanık Suhayip tarafından 6136 sayılı Yasa kapsamındaki silahla üç el ateş edilerek basit tıbbi müdahaleyle giderilemeyecek şekilde yaralandığı iddia ve kabul edilerek sanıkların mahkumiyetlerine...”				
YER ALAN İSTİHBARAT UNSURLARI				
EKONOMİK İST.		PSİKOLOJİK İST.	SİBER İST.	İSTİHBARAT DIŞI UNSURLAR
				X
				CEBİR
TEK TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		ÇİFT TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		

SEHVEN alt unsuru; Gerçekleşen olayda eğer kamu görevlileri, firma yetkililerinin hiçbir dahli olmaksızın ve kamuya ait maddi değerleri herhangi bir şekilde kimsenin lehine kullanmaksızın ve/veya sehven oluşan durumların çeşitli idari tasarruflarla telafisi yoluna gidilerek düzeltilmeye çalışıldığı hallerde, stratejik hedef unsuru olan MADDİ MENFAAT unsurunun yokluğu göz önünde bulundurularak olay örneğinin İstihbarat Dışı unsurlardan SEHVEN alt unsuruna denk düştüğü değerlendirilmiştir. CEBİR alt unsurunun varlığı değerlendirilen örnek Karar İnceleme Formuna ait bilgiler aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

²¹⁷ Yazar tarafından oluşturuldu.

Tablo 3.9: SEHVEN Alt Unsuruna Örnek Karar İnceleme Formu²¹⁸

YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ			
KARAR NO		2018/4897	
ESAS NO		2017/2769	
KARAR METNİNİN İLGİLİ KISIMLARI			
“... Kasabasına ilişkin olarak ... yol inşaatı için 13.080 adet parkenin kasabaya getirilip kullanıldığının, Belediyenin nakit sıkıntısı nedeniyle başkan tarafından Deruhteyi Mesuliyet belgesi imzalanarak ödeme yapılan firmadan 3.180.00 YTL paranın aynı gün nakit geri alınarak Belediyenin Banka hesabına yatırıldığının, ... Kasabasına ilişkin olarak gönderilen ödenekle parke taşının yetmeyeceği düşünülerek ihaledeki 400 bordür yerine 14.000 adet parke alınıp yol işinde kullanıldığı bordür ihtiyacının da Belediyenin bordür kalıplarıyla dökülerek karşılandığı, ... Kasabasına ilişkin olarak da eksik alındığı iddia edilen bordür taşı yerine ihtiyaçlarına binaen parke taşı alındığının belirtilmesi karşısında,...”			
YER ALAN İSTİHBARAT UNSURLARI			
EKONOMİK İST.	PSİKOLOJİK İST.	SİBER İST.	İSTİHBARAT DIŞI UNSURLAR
			X
			SEHVEN
TEK TARAFLI HİLELİ YÖNTEM	ÇİFT TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		

Karma Unsurlar: Ekonomik İstihbarat, Psikolojik İstihbarat, Siber İstihbarat ve İstihbarat Dışı unsurlardan birden fazla kategoriye ait unsuru uhdesinde barındıran olay özetleri KARMA gruba dahil edilmiş, bu grupta yer alan olay örnekleri ayrı bir yorumlamaya tabi tutulmuştur. KARMA unsurlara sahip olay örneklerine ait Karar İnceleme Form örnekleri aşağıda gösterilmiştir:

Tablo 3.10: Karma Olay Örneği (1)’e Ait Karar İnceleme Formu²¹⁹

YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ			
KARAR NO		2016/416	
ESAS NO		2013/14912	
KARAR METNİNİN İLGİLİ KISIMLARI			
“... Devlet Hastanesinin 5'lik hemodiyaliz su arıtma sistemi alımı için gelen ...Firması yetkilisi tanık ...'a ihale tarihi olan 15/12/2006 günü, sanık ...'in yetkilisi olduğu ... İtriyat Firması ve sanık ...'in temsilcisi bulunduğu ... l firması personeli olan tanımadığı kişilerin tehdit ederek darp ettikleri ve ihaleye katılmasını engelledikleri ve ihaleye katılan olmadığından ihale dosyasının firmaya iade edildiği, kurum tarafından 20/12/2006 günü ikinci ihalenin ilansız olarak yapılıp ... firmasının davet edilmediği ve ihaleye katılan tek firma olan ... firmasının kazanması suretiyle atılı suçu işlediklerinden cezalandırılmalarının istendiği,...”			
YER ALAN İSTİHBARAT UNSURLARI			
EKONOMİK İST.	PSİKOLOJİK İST.	SİBER İST.	İSTİHBARAT DIŞI UNSURLAR
EKOÇİFT			DİĞER
DALAVERE			CEBİR
TEK TARAFLI HİLELİ YÖNTEM	ÇİFT TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		
	X		

²¹⁸ Yazar tarafından oluşturuldu.

²¹⁹ Yazar tarafından oluşturuldu.

Tablo 3.11: Karma Olay Örneği (2)’ye Ait Karar İnceleme Formu²²⁰

YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ			
KARAR NO		2018/1971	
ESAS NO		2016/7039	
KARAR METNİNİN İLGİLİ KISIMLARI			
“....bir kısım sanıkların ..., ..., ..., ... Firmaları ile ...,, ... ve ...'den sahte faturalar temin ederek zimmet eylemini gerçekleştirdikleri iddiasıyla ilgili olarak, adı geçen firma ve şahısların ticari defter ve belgeleri üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılarak, belli bir mal ve hizmetin karşılığında verilmiş faturalar olup olmadıklarının araştırılıp saptanması, yine kontrolör raporunda 9.000.000.000 lira keşif bedelli ikinci bölge üç adet terfi kazanı yapımı işinde de müteahhitlerden alınan teklifler üzerinde tahrifat yapılarak tekliflerin değiştirildiği ve en yüksek teklifi veren müteahhidin teklifinin en düşük teklif haline getirilerek ihaleye fesat karıştırıldığı iddiası ile ilgili olarak ... Metal Sanayi ve ... Metal Şirketleri adına teklif veren yetkilileri ile ...'in bilgilerine başvurulması, teklif mektuplarındaki imza ve yazıların teklifi veren firma ve kişilere ait olup olmadığı, aynı elin mahsulü bulunup bulunmadığı hususlarında bilirkişi incelemesi yaptırılması,... Hafriyat adına belediye hesaplarından 1.000.000.000 lira çekilerek zimmete geçirildiği iddiası ile ilgili olarak da ... İcra Müdürlüğünde belediye aleyhine yürütülen icra takip dosyası ile takibe itiraz dosyalarının getirtilip incelenmesi, belediye encümeninin 10/06/1999 tarih 35 sayılı kararına konu 3194 sayılı İmar Kanununun 42. maddesi uyarınca 9.999.000.000 TL para cezası verilen...Otelcilik Turizm Ticaret Limited Şirketinin bu para cezasının encümen kararı üzerinde daksil ile düzeltme yapılarak 25.000.000 TL'ye indirilmesine ilişkin karar aslının getirtilerek encümen üyeleri ve yazı işleri müdürlüğünde görevli ... ve ...'un savunmalarının alınması, sanıklar ... ve ...'in... elektrik firması yetkilisi ... adına 22/12/2000 tarih ...yevmiye nolu verile emri ile gerçeğe aykırı 944.500.000 TL bütçeye emanet kaydı yapılarak bu miktarı belediye hesabından çekip zimmetlerine geçirdikleri iddiası ile ilgili olarak ...elektrik firmasının fatura dip koçanları üzerinde bilirkişi incelemesi yaptırılıp, ...nolu verile emri ekinde noksan gözüken 944.565.155 TL tutarındaki faturanın bu firma tarafından kesilip kesilmediğinin araştırılıp saptanması, ...'in 2002 yılında belediye hudutları içerisinde kurulacak pazar yerlerinden işgaliye parası tahsil etmek için ...'in görevlendirdiği ve bu sanık tarafından makbuzsuz toplanan 5.000.000.000 TL'nin ...'e elden teslim edilmesine rağmen belediye kayıtlarına gelir olarak kaydedilmediği hususunda İçişleri Bakanlığı kontrolörünce yeminsiz olarak dinlenen tanıkların dinlenmesi, işgaliye makbuzlarının getirtilmesi, Serik C.Savcılığınca yürütülen ihaleye fesat karıştırma suçlarına ilişkin dava dosyası sonuçlarının araştırılması, akabinde emekli Sayıştay denetçilerinden... ”			
YER ALAN İSTİHBARAT UNSURLARI			
EKONOMİK İST.	PSİKOLOJİK İST.	SİBER İST.	İSTİHBARAT DIŞI UNSURLAR
EKOTEKKAMU	PSİKO		
İÇ ETME	MANİPÜLASYON		
TEK TARAFLI HİLELİ YÖNTEM	ÇİFT TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		
X			

²²⁰ Yazar tarafından oluşturuldu.

Tablo 3.12: Karma Olay Örneği (3)’e Ait Karar İnceleme Formu²²¹

YARGITAY 5. CEZA DAİRESİ			
KARAR NO		2015/8084	
ESAS NO		2013/13903	
KARAR METNİNİN İLGİLİ KISIMLARI			
“...Öğrenci pansiyonu ve içme suyu hattı inşaatlarının hakedişlerinin düzenlenmesinde kontrol amiri ve denetim görevlisi olarak görev alan ve kamu görevlisi olan sanıklar A.. G., D.. A., Y.. Ö., T.. K. ve T.. A. hakkında öncelikle sahtecilik suçundan 4483 sayılı Kanuna göre soruşturma izni alınmak üzere durma kararı verilip sonucuna göre sanıkların hukuki durumlarının tayin ve takdiri gerekirken eksik inceleme ve yetersiz gerekçeyle yazılı şekilde hüküm kurulması, Islak imzalı ve mühürlü olarak, ... Köyü İçme Suyu ve İnşaatı işinin sözleşmesinin imzalanması aşamasında sanıklar A.. B., M.. Ç.. tarafından ibraz edilen ve 05/11/2007 itibarıyla ilgili şirketin vergi borcunun bulunmadığına ilişkin 05/11/2007 tarih ve 9873 sayılı yazının gerçeğe uygun olup olmadığının Çeşme Vergi Dairesinden sorulması; öğrenci pansiyonu işinin ihale aşamasında sanıklar A.. B., M.. Ç.. tarafından ibraz edilen ve Ö.. P.. tarafından imza inkarında bulunulan 29/07/2008 tarihli "Tekrar İşe Giriş Bildirgesi" başlıklı belge üzerinde bu kişilerin imzaları alınarak kriminal inceleme yaptırılması, aynı işin sözleşmesinin imzalanması aşamasında ise yine sanıklar A.. B., M.. Ç.. tarafından fotokopi olarak ibraz edilen ancak ıslak imzalı olarak noterlikçe aslına uygunluğu onaylanan 04/09/2008 tarih ve 558309 sayılı, sosyal güvenlik borcunun olmadığına ilişkin belgenin doğruluğunun SSK Sigorta İşleri Genel Müdürlüğü İzmir Sigorta İl Müdürlüğünden, keza 07/09/2008 tarih ve sayılı noterlik onayı işleminin Çeşme Noterliğinden teyit edilip sonucuna göre sanıkların hukuki durumlarının tayin ve takdiri gerekirken eksik inceleme ve yetersiz gerekçeyle yazılı şekilde hüküm kurulması, Sanıklar A.. G. ve T.. A.'nın, görevlerinin gereklerine uygun davranmak için menfaat temin ettikleri kabul edilip haklarındaki mahkumiyet hükümlerinin açıklanmasının geri bırakılmasına karar verilmesine karşın, adı geçen kişilere menfaat sağlayan sanıklar A.. B. ve M.. Ç.'nin, TCK'nın 40/2. maddesi uyarınca, bu suça azmettiren veya yardım eden konumunda olup olmadıkları tartışılmaksızın, yetersiz gerekçeyle beraatlerine hükmedilmesi, Kanuna aykırı, katılanlar vekillerinin temyiz itirazları bu itibarla yerinde görüldüğünden hükümlerin 5320 sayılı Kanunun 8/1. maddesi gözetilerek CMUK'nın 321. maddesi uyarınca BOZULMASINA, ...”			
YER ALAN İSTİHBARAT UNSURLARI			
EKONOMİK İST.	PSİKOLOJİK İST.	SİBER İST.	İSTİHBARAT DIŞI UNSURLAR
EKOÇİFT	PSİKO		
PEŞKEŞ	ALDATMA		
TEK TARAFLI HİLELİ YÖNTEM	ÇİFT TARAFLI HİLELİ YÖNTEM		
	X		

3.4. BULGULAR

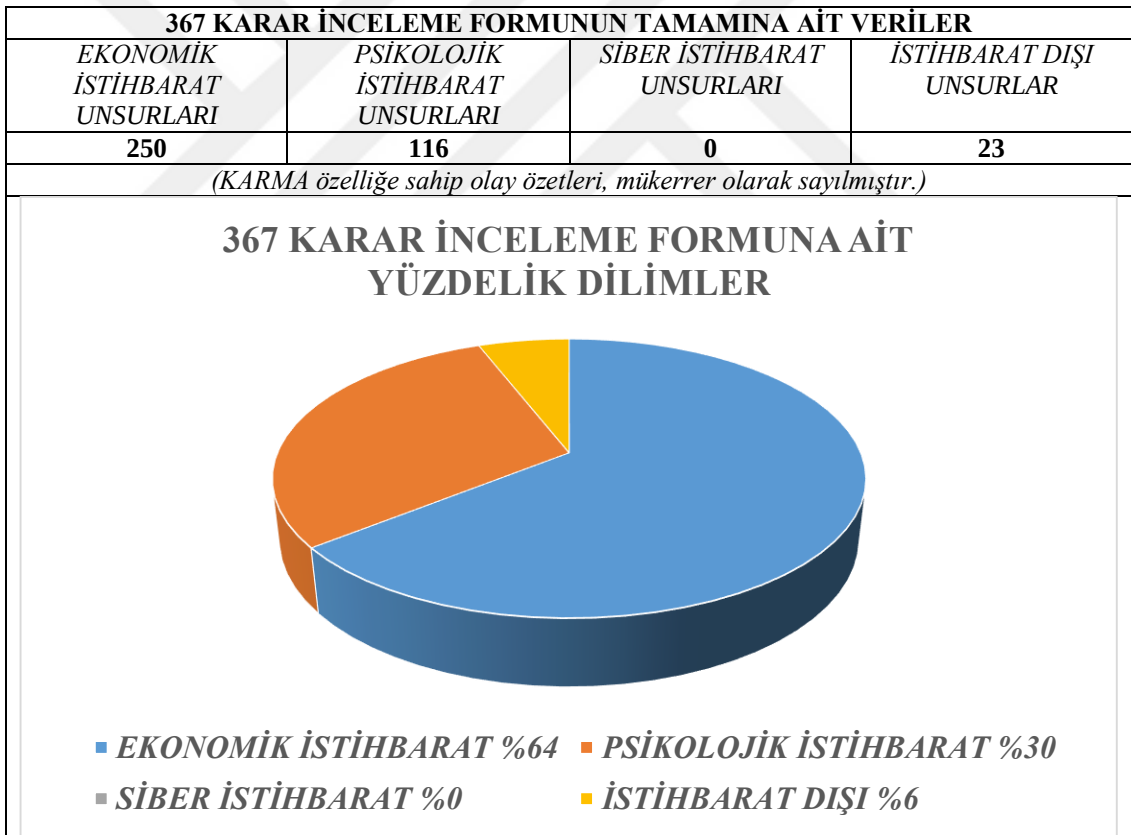
Araştırmanın veri kaynağını oluşturan Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı’nın 5. Ceza Dairesine ait 2000-2022 yılları arasında verilmiş karar metinlerinin, araştırmanın I. AŞAMASINI oluşturan ilk dereceli içerik analizi neticesinde, olay özetleri çıkarılabilir nitelikte olanları seçilerek ayrıştırılmış, böylece elde edilen toplam 367 karar metni araştırmanın diğer aşamalarına konu edilebilmiştir.

²²¹ Yazar tarafından oluşturuldu.

Bu kapsamda her ne kadar araştırmanın başlangıç aşamasında 2000-2022 tarih aralığı baz alınmış olsa da 2012 yılı öncesine ait karar metnlerinin ağırlıklı olarak İhaleye Fesat Karıştırma suçuyla ilgili yapılan yargılamada yanlış hesaplanan avukatlık ücretleri ve/veya herhangi bir olay içeriği paylaşılmaksızın doğrudan hüküm verilen metinlerden oluştuğu görüldüğünden, araştırmanın diğer aşamalarına konu edilen en eski tarihli karar metninin 2012 yılına ait olduğu görülmüş, sonuç bölümünde yapılan çıkarımlara esas olacak incelemelerin 2012-2022 yıl aralığında toplandığı böylece araştırmanın tamamlandığı tarihe göre son 10 yıla ait karar metinlerinden veri toplandığı anlaşılmaktadır.

3.4.1. 2012-2022 Yıl Aralığındaki Bulgular

Şekil 3.1: 367 Karar İnceleme Formunun Tamamına Ait Veriler²²²

Elde edilen bulgulara ilişkin değerlendirmeler:

- ❖ Kamu zararına dayalı hilelerden müteşekkil ekonomik istihbarat unsurlarının %64'lük pay sahibi oluşu, hem kamu görevlilerinin hem de

²²² Yazar tarafından oluşturuldu.

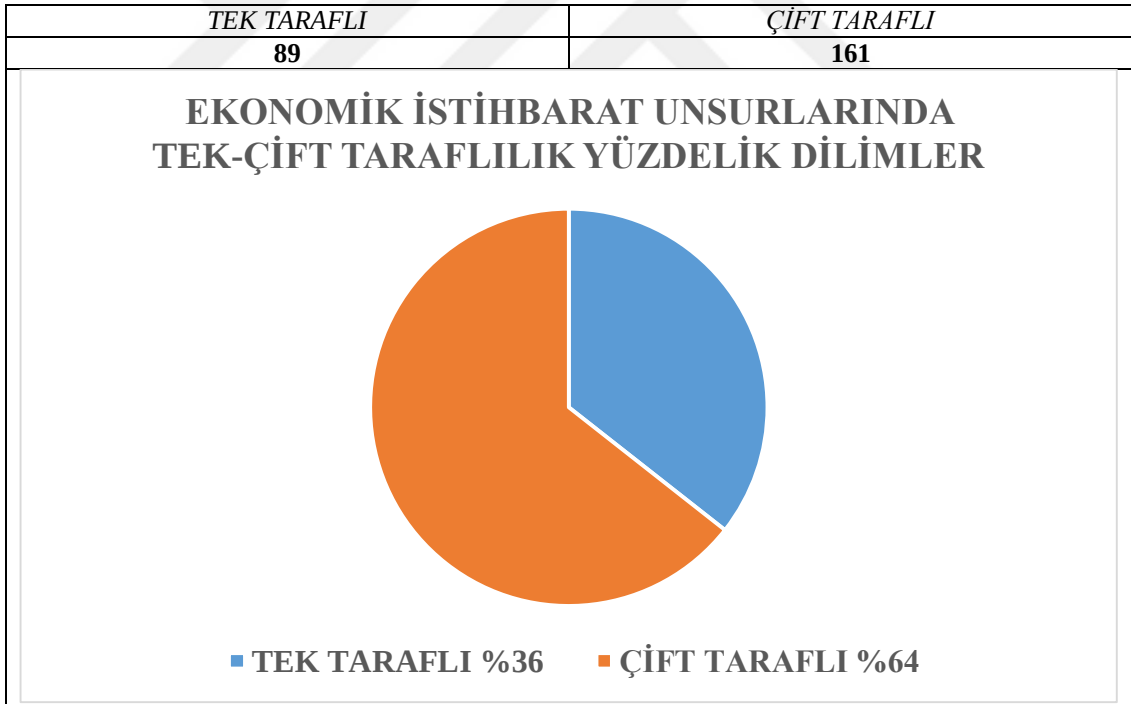
şirket yetkililerinden oluşan sivil kesimin kamuya ait kaynakların yönetiminde veya kullanımında yeterli hassasiyet sahip olmadığı, kamuya ait maddi varlıkların üzerinde serbestçe tasarrufta bulunmaya eğilimli olduğu,

- ❖ İknaya dayalı hilelerden müteşekkil psikolojik istihbarat unsurlarının %30 seviyesinde hiç de azımsanmayacak bir paya sahip oluşu ihale organizasyonlarının tarafı olan kamu görevlileri ile katılımcı şirket yetkililerinin karşılaşabilecekleri kötü niyetli iletişimsel süreçlere karşı bilinçlendirilmesi gerektiği, psikolojik istihbaratın alt unsurları olarak belirlenen hile türlerine karşı bilinçlendirilmiş kişilerin bahse konu girişimlerden minimum oranda etkileneceği, özellikle kamu kurumlarında ihale süreçlerini yürütmekle görevli kişilerin ihale hukukunun yanı sıra ihale güvenliğine ilişkin belge inceleme vb. eğitimler almasının uygun olacağı, bu noktada ihalelere katılım için şartnamelerde belirtilen gerekli belgelerin standartlaştırılmasının da sunulan belgelerin gerçekliğinin teyit edilmesinde faydalı olacağı, ihale mevzuatında tıpkı deneyim belgeleriyle ilgili yapılan ayrıntılı düzenlemeler gibi katılım şartı olarak belirlenen belgelerin de ayrıntılı düzenlemeye konu edilmesinin bu noktada karşılaşılan birçok olumsuzluğu bertaraf edebileceği,
- ❖ Siber istihbarat unsurlarına rastlanılmamasının temel sebebinin bahse konu suçun faili olan kişilerin ilgili muhataplarıyla yakın diyaloga girerek hedeflerine ulaşabilmelerinden kaynaklandığı, yakın diyalogun daha basit ve ucuz olmasına karşılık uzaktan bağlantı yoluyla yetkisiz erişimin daha maliyetli ve teknik bilgi gerektirdiği, ayrıca kamu kurumlarında ihale süreçlerinin idare yetkilisi tarafından belirlenen ihale komisyonunca yürütüldüğü ve bahse konu ihale komisyonunun sabit kişilerden oluşmadığı, her ihalede farklı bir ihale komisyonunun kurulduğu, ayrıca bu komisyon içerisinde yaklaşık maliyetin tespitinden sorumlu ayrı bir alt komisyonun bulunduğu, dolayısıyla uzaktan bağlantı kurulması gereken bilgisayarlı tespit etmenin de ayrı bir operasyonel süreç gerektirdiği, yaklaşık maliyeti önceden bilmenin büyük bir avantaj sağlayacak olmasına karşılık ihaleyi almanın kesin bir yolu olmadığı, oysa ihaleyi yapan

görevlilerle ve/veya ihalenin diğer katılımcılarıyla yapılacak gizli bir anlaşmanın çok daha kesin sonuç verebileceği, hatta istihbarat dışı unsurların dahi siber istihbarat unsurlarına kıyasla daha kesin sonuç vermeye elverişli olduğu, dolayısıyla siber istihbarat unsurlarına rastlanılmamasının şaşırtıcı bir sonuç olmadığı,

- ❖ İstihbarat dışı unsurların %6'lık düşük bir orana sahip olmasının ise toplumdaki yaygın kanaatin aksine ihale organizasyonlarının suç işlemek amacıyla bir araya gelen çeşitli çete türü yapıların veya fiziksel şiddete eğilimli kişilerin doğrudan müdahaleleriyle şekillenmediğine işaret ettiği, bu hususta fiziksel şiddete maruz kalmış kişilerin müşteki olmaktan kaçındığı için yaşanan olayların adli makamlara intikal etmemiş olabileceği ihtimalinin de göz önünde bulundurulması gerektiği değerlendirilmiştir.

Şekil 3.2: Ekonomik İstihbarat Unsuru İçeren Toplam 250 Karar İnceleme Formuna Ait Verilerde Tek-Çift Taraflılık Durumu²²³

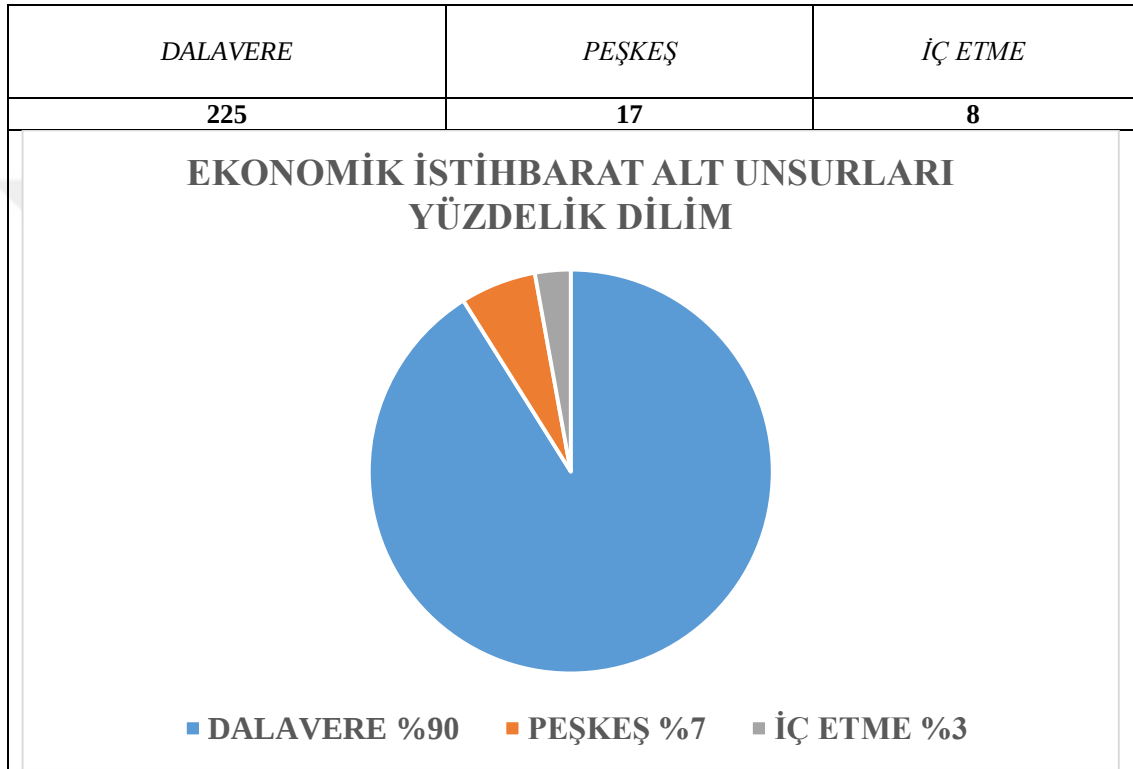
Elde edilen bulgulara ilişkin değerlendirmeler;

- ❖ Kamu zararına dayalı hilelerden müteşekkil ekonomik istihbarat unsurları arasında çift taraflılığın %64'lük oranla daha yüksek olması durumunun,

²²³ Yazar tarafından oluşturuldu.

yalnızca kar payını arttırmayı ve büyümeyi hedefleyen şirketlerin değil aynı zamanda kamu tarafında yer alan görevlilerin de menfaat kaygısıyla hareket ettiği, kamu zararına dayalı hilelerin şirket yetkililerinden oluşan sivil kesime has bir hileci davranış özelliği taşımadığına işaret ettiği değerlendirilmiştir.

Şekil 3.3: Ekonomik İstihbarat Unsuru İçeren Toplam 250 Karar İnceleme Formuna Ait Verilerde Alt Unsurların Durumu²²⁴

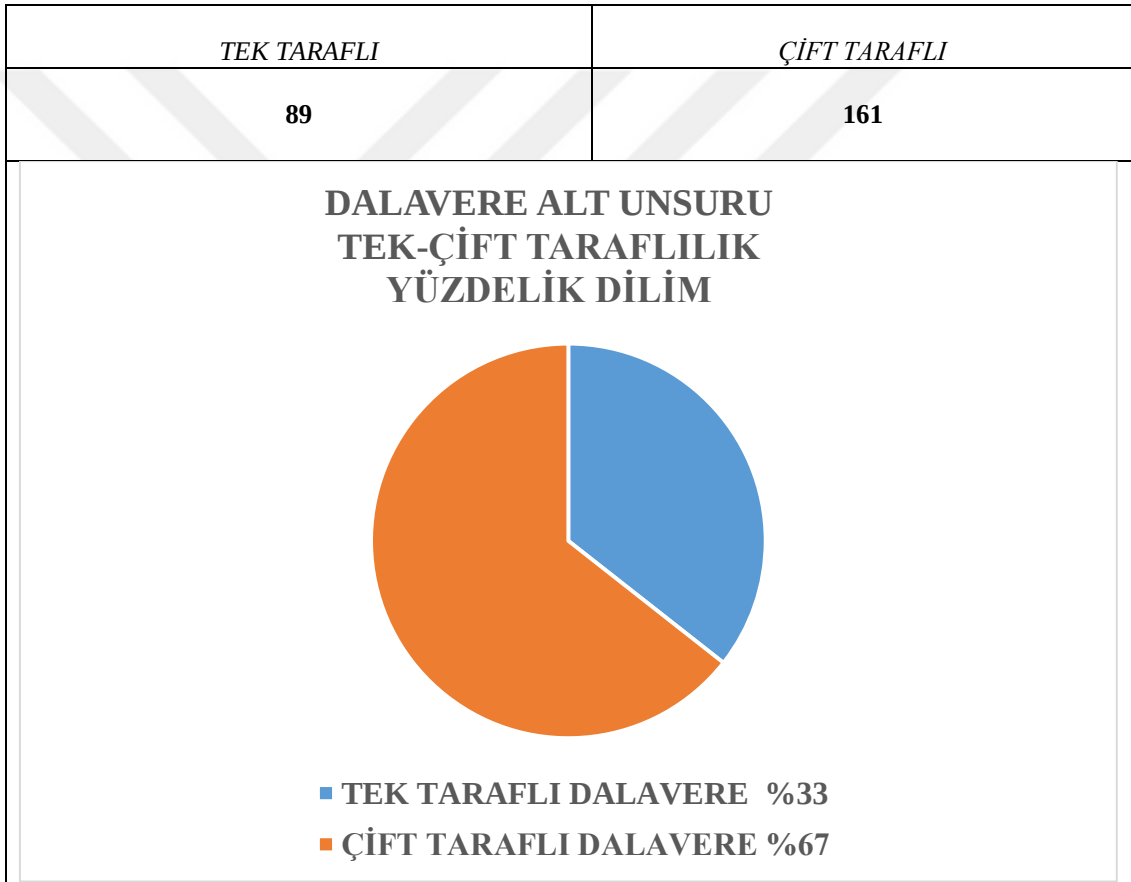
Elde edilen bulgulara ilişkin değerlendirmeler;

- ❖ İÇ ETME ve PEŞKEŞ alt unsurlarına göre daha karmaşık kriminal yöntemlerin kullanımını gerektiren DALAVERE alt unsurunun %90 seviyesinde yüksek bir orana sahip olmasının, ihale süreçleriyle ilgili teknik bilgi yetersizliğinin olmadığı, ihale süreçlerinin tarafı olan unsurların konuya hakimiyet bakımından herhangi bir noksanlığının olmadığı, kanuni boşlukların ve gri alanların kolayca menfaat temini için kullanılabildiği,
- ❖ PEŞKEŞ ve İÇME ETME alt unsurlarının sayıca olmasının İhaleye Fesat Karıştırma suçuna yönelik yürütülen soruşturmaların

²²⁴ Yazar tarafından oluşturuldu.

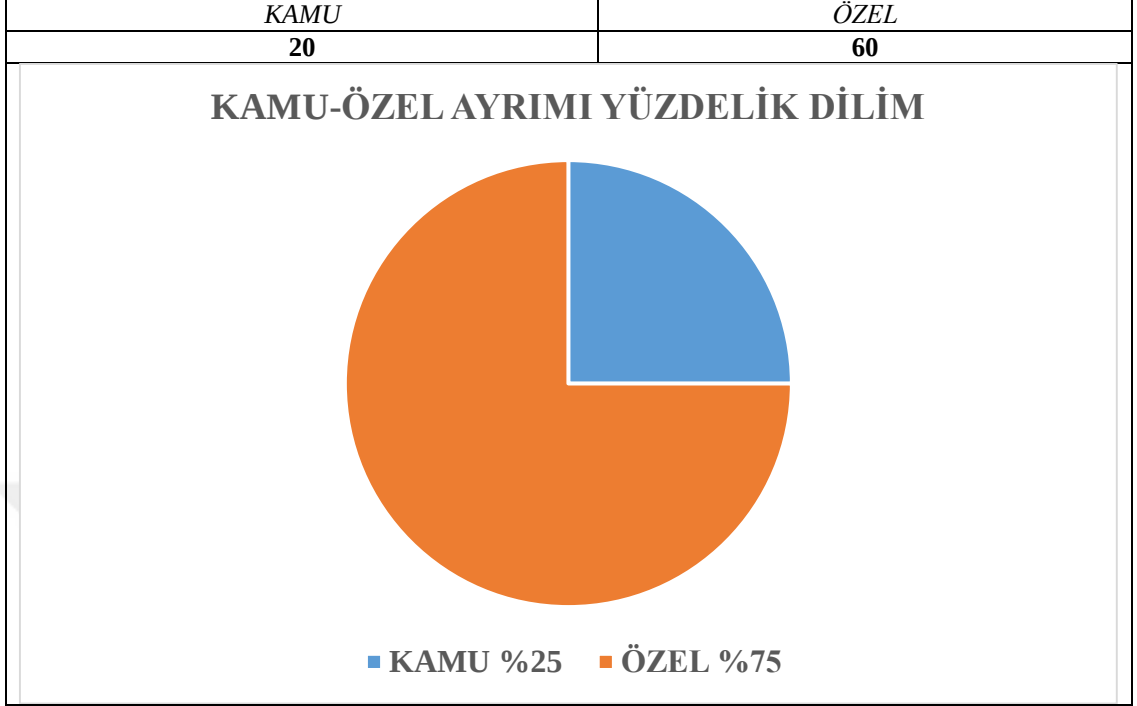
derinleştirilememesinden kaynaklanabileceği, daha basit usulde tasarruflar ve/veya işbirlikleriyle vuku bulabilecek PEŞKEŞ ve İÇ ETME alt unsurlarına kıyasen daha karmaşık bir kriminal sürecin sonucu olan DALAVERE alt unsurunun yaygınlığının hayatın olağan akışına aykırı olduğu, soruşturma şüphelilerine yönelik kişi bazlı edinilen suç geliri ve aklanmasına dair girişimlerin araştırılması halinde gerçek durumun daha dengeli bir dağılıma denk düşeceği değerlendirilmiştir.

Şekil 3.4: DALAVERE Alt Unsuru Özelinde Tek-Çift Taraflılık Durumuna İlişkin Toplam 250 Karar İnceleme Formuna Ait Veriler²²⁵

²²⁵ Yazar tarafından oluşturuldu.

Şekil 3.5: DALAVERE Alt Unsuru Özelinde Kamu-Özel Ayrımına İlişkin Toplam 80 Karar İnceleme Formuna Ait Veriler²²⁶

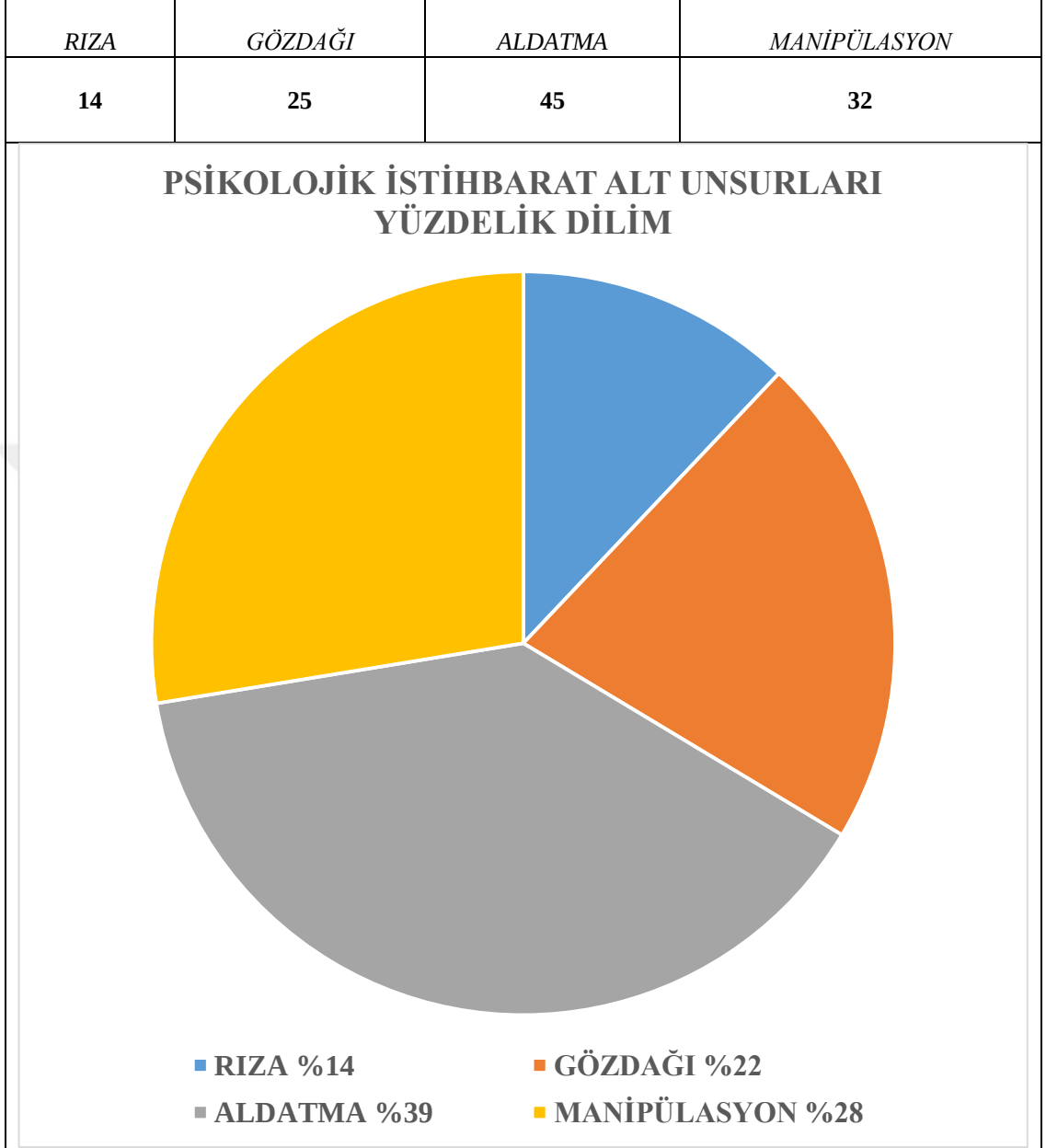

Elde edilen bulguların değerlendirilmesi;

- ❖ Ekonomik istihbarat unsurlarının tümüne yönelik tek-çift taraflılık verilerine dair yapılan değerlendirmelerin DALAVERE alt unsuru özelinde de geçerli olduğu,
- ❖ Tek taraflı DALAVERE alt unsurunda şirketler tarafını işaret eden sivil kesimin %75’lik oranla kamuya göre üç kat yüksek olmasının araştırmanın kurgulandığı kavramsallaştırmayla tutarlılık gösterdiği, tek taraflı DALAVERE alt unsurlarında kamu kesimini yüksek olması durumunda İÇ ETME alt unsurunun da buna uyumlu şekilde daha yüksek bir konum elde etmesi gerekeceği ve kamu görevlilerinin ihale organizasyonlarını suiistimal etme eğiliminin sivil kesimden daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılacağı göz önünde bulundurulduğunda araştırmada edinilen verilerin kendi içerisinde tutarlı olduğu değerlendirilmiştir.

²²⁶ Yazar tarafından oluşturuldu.

Şekil 3.6: Psikolojik İstihbarat Unsuru İçeren Toplam 116 Karar İnceleme Formuna Ait Veriler²²⁷

Elde edilen bulgulara ilişkin değerlendirmeler;

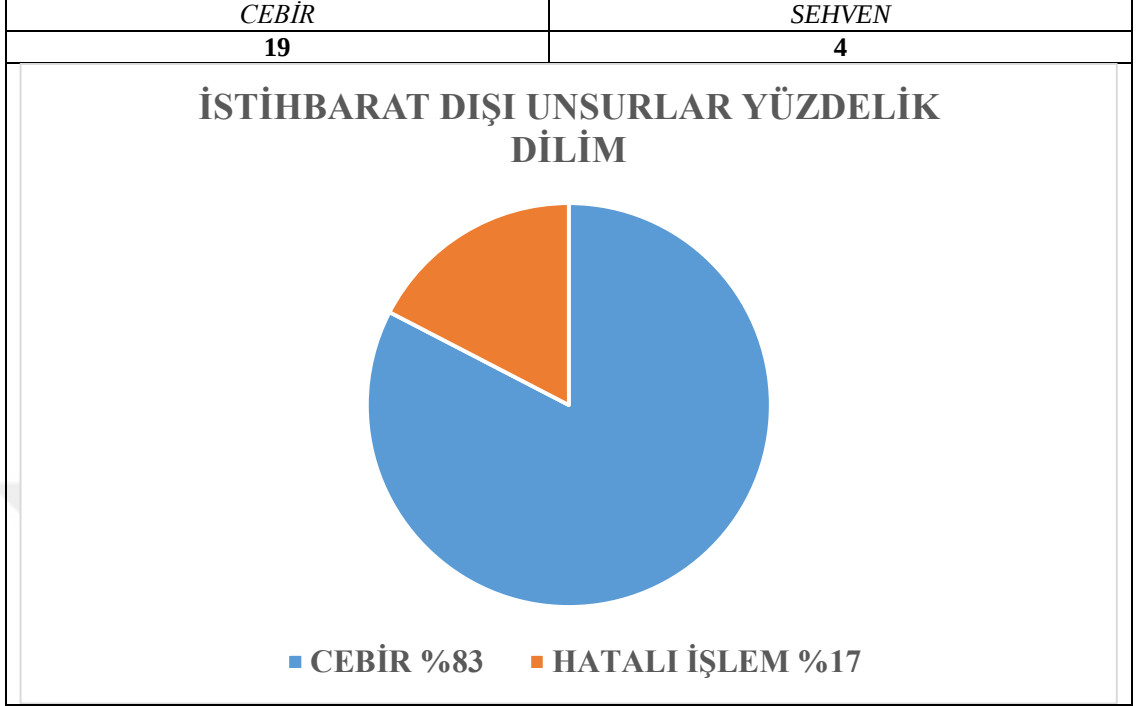
- ❖ Psikolojik istihbarat unsuru içeren olay örneklerinin yarıya yakınının sahte belge kullanımıyla ilgili olan ALDATMA alt unsurundan oluştuğu, bu noktada daha önce değerlendirmesi yapılan ihale süreçlerinde görev alan kamu görevlilerine belge inceleme eğitimleri verilmesinin gerektiği hususunun tekrar ön plana çıktığı, ayrıca ihale süreçlerinde teklif zarflarına konulan belge

²²⁷ Yazar tarafından oluşturuldu.

türlerinin Kamu İhale Kurumuna ait veri tabanları üzerinden teyit edilebilir nitelikte bir sistemin kurulmasının da uygun olacağı, örneğin iş deneyim belgelerine dair karmaşanın ortadan kaldırılması için yapılan hukuki düzenlemenin belge türlerini belirli standartlara kavuşturmasına benzer şekilde sunulan belgelerinde gerçekliğinin teyit edilebileceği şekilde Kamu İhale Kurumu uhdesinde elektronik kayıt tutulmasının uygun olacağı, nitekim konusunda eğitim almış kişileri dahi iğfal kabiliyetine haiz sahte belge üretilmesinin mümkün olduğu, belgede sahtecilik suçlarının yaygınlığı da göz önünde bulundurularak konunun ele alınması gerektiği,

- ❖ DALAVERE alt unsuruna benzer şekilde daha karmaşık kriminal süreçleri gerektiren MANİPÜLASYON alt unsurunun da %28 seviyesinde azımsanmayacak bir orana sahip olduğu, bu durumda yine ihale sürecinin işleyişiyle ilgili bilinmesi gerekenlerin failler tarafından gayet iyi özümseildiği ve konuya hakimiyetin üst seviyede olduğu,
- ❖ GÖZDAĞI alt unsurunun %22 seviyesiyle oldukça yaygın olduğu, ihale katılımcılarının birbirlerini vazgeçirme noktasında kalkıştıkları bu hileli davranışa karşı ihalelerde çevre güvenliği alan kolluk personelinin duyarlı olması gerektiği, tehditkar tutum ve davranışların ihale salonu içerisinde de olabileceği göz önünde bulundurularak sivil giyimli kolluk personelinin de istihbarata karşı koyma kapsamında hazır bulunmasının önleyici bir faktör olabileceği,
- ❖ Diğer alt unsurlardan herhangi birinin varlığına dair bulgulara rastlanılmamasına rağmen ihalede görevli kamu görevlilerinin ihaleyle ilgili bilgi ve belgelere erişim noktasında ikna edilmesi olarak tarif edilen RIZA alt unsurunun %14 gibi azımsanmayacak bir oranda olmasının yine ihaleye fesat karıştırma suçuna yönelik yürütülen soruşturmaların yeterince derinleştirilmemesinden kaynaklandığı, nitekim ihale süreçlerinde görevli kamu görevlilerinin herhangi bir menfaat temin etmeksizin ve/veya herhangi bir konuda tehdit, şantaj vb. durumla karşı karşıya bırakılmadan basit ikna yoluyla gizli tutulması gereken bilgi ve belgeleri paylaşmalarının hayatın olağan akışına uygun olmadığı, RIZA alt unsurunun var olduğu olay örneklerinde etkin bir soruşturmanın yürütülmesi halinde olayın PEŞKEŞ alt unsuruna denk düşecek şekilde yeni bir çerçeve kazanacağı değerlendirilmiştir.

Şekil 3.7: İstihbarat Dışı Unsurlar İçeren Toplam 23 Karar İnceleme Formuna Ait Veriler²²⁸

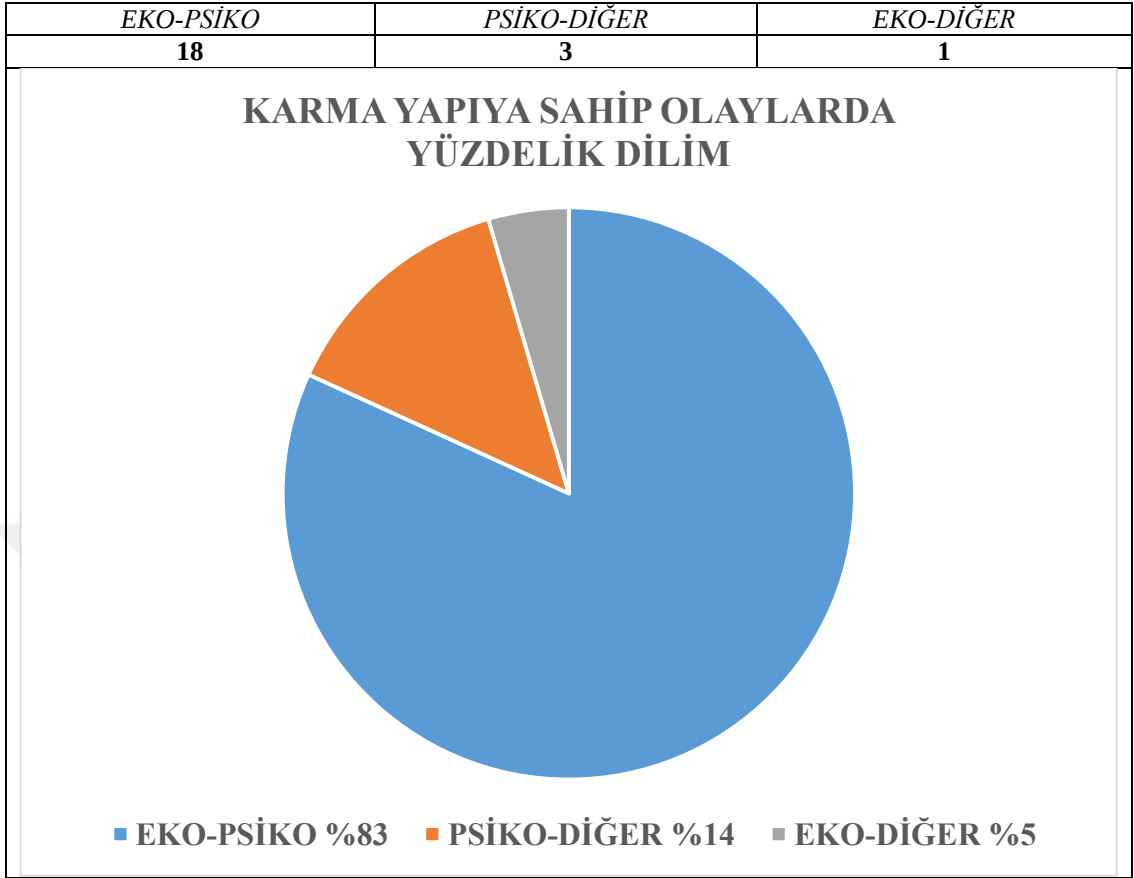

Elde edilen bulgulara ilişkin değerlendirmeler;

- ❖ CEBİR alt unsurunun her ne kadar %83'lük bir orana sahip olduğu görülse de, toplam örnek olay sayısına bakıldığında 19 olduğu ve 10 yıllık süreç için düşük bir rakamsal veri olduğu, bu kapsamda ihale organizasyonlarında çevre güvenliği alan kolluk görevlendirmelerinin başarılı sonuç verdiği,
- ❖ SEHVEN alt unsurunun on yıllık süreçte yalnızca dört örnek olayda gözlenmesinin, daha önce değinildiği gibi ihale süreçlerinde görev alan kamu görevlilerinin de konularına hakim olduğuna işaret ettiği ve ihale organizasyonlarının karmaşık yapısından kaynaklı kasıt olmaksızın ihale suçlarına konu olabilecek durumların yaşanma potansiyelinin düşük olduğu, ihale süreçlerinin apayrı uzmanlık gerektiren iş ve işlemlerden oluştuğu yönündeki yaygın kanaatin aksine ihalelerde meydana gelen kriminal olguların çok azının sehven yapılan iş ve işlemlerden kaynaklandığı, büyük çoğunluğunun ihale olgusuyla ilgili de teknik bilgi gerektiren daha karmaşık kriminal yöntemlerden oluştuğu değerlendirilmektedir.

²²⁸ Yazar tarafından oluşturuldu.

Şekil 3.8: Karma Yapıya Sahip Toplam 22 Karar İnceleme Formuna Ait Veriler²²⁹

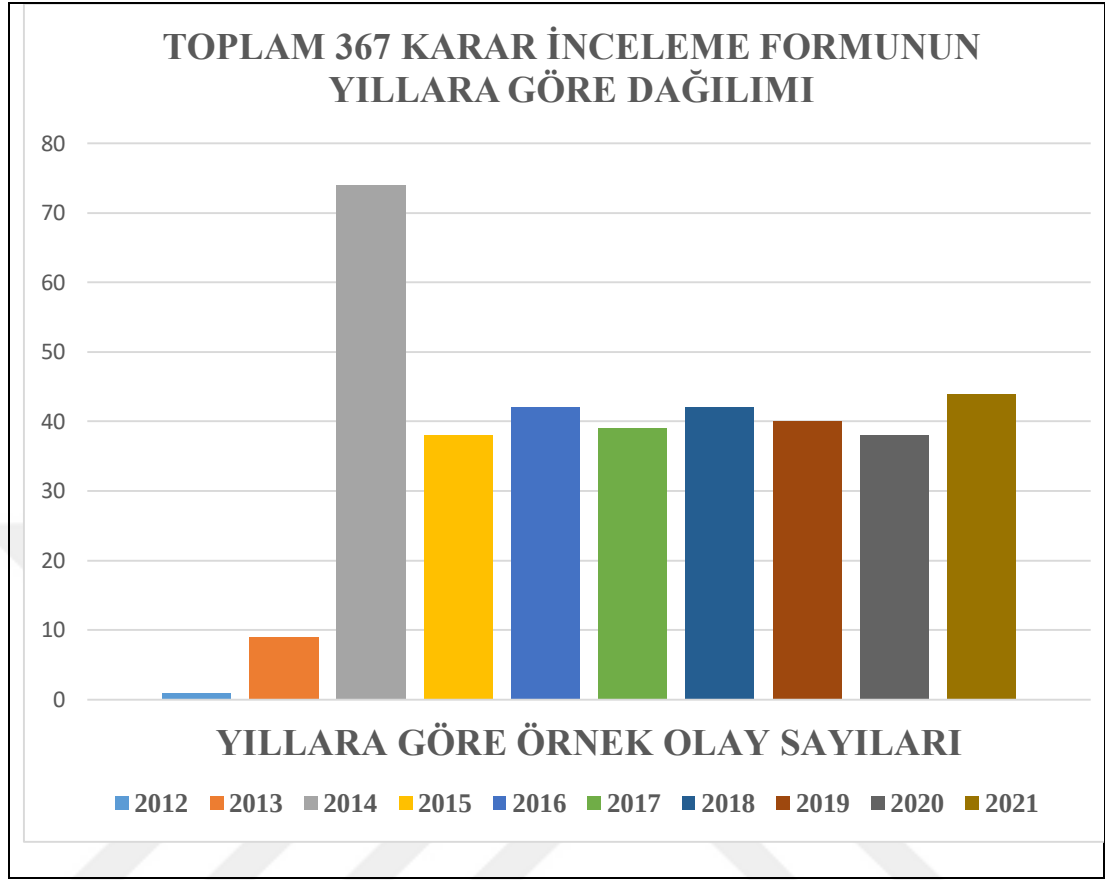

Elde edilen bulgulara ilişkin değerlendirmeler;

- ❖ Karma yapılı olay örneklerinin %83'ünün ekonomik ve psikolojik istihbarat unsurlarından oluştuğu, istihbarat dışı unsurların hileli süreçlere çok daha kısıtlı bir oranda dahil olabildiği, yine de toplam karma yapılı olay sayısı ile araştırmaya konu karar metinlerinin tarih aralığı göz önünde bulundurulduğunda on yıllık süreçte toplam yirmi iki olay örneğinin nicel veya nitel analizden çok vaka çalışması yöntemiyle ele alınması halinde sağlıklı sonuç verebileceği, mevcut durumda hile türlerinin yine farklı hile türleriyle karma yapı oluşturabildiği, hileli türlerle hilesiz türlerin karma yapılı olay oluşturma seçeneklerinin daha dar olduğu değerlendirilmiştir.

²²⁹ Yazar tarafından oluşturuldu.

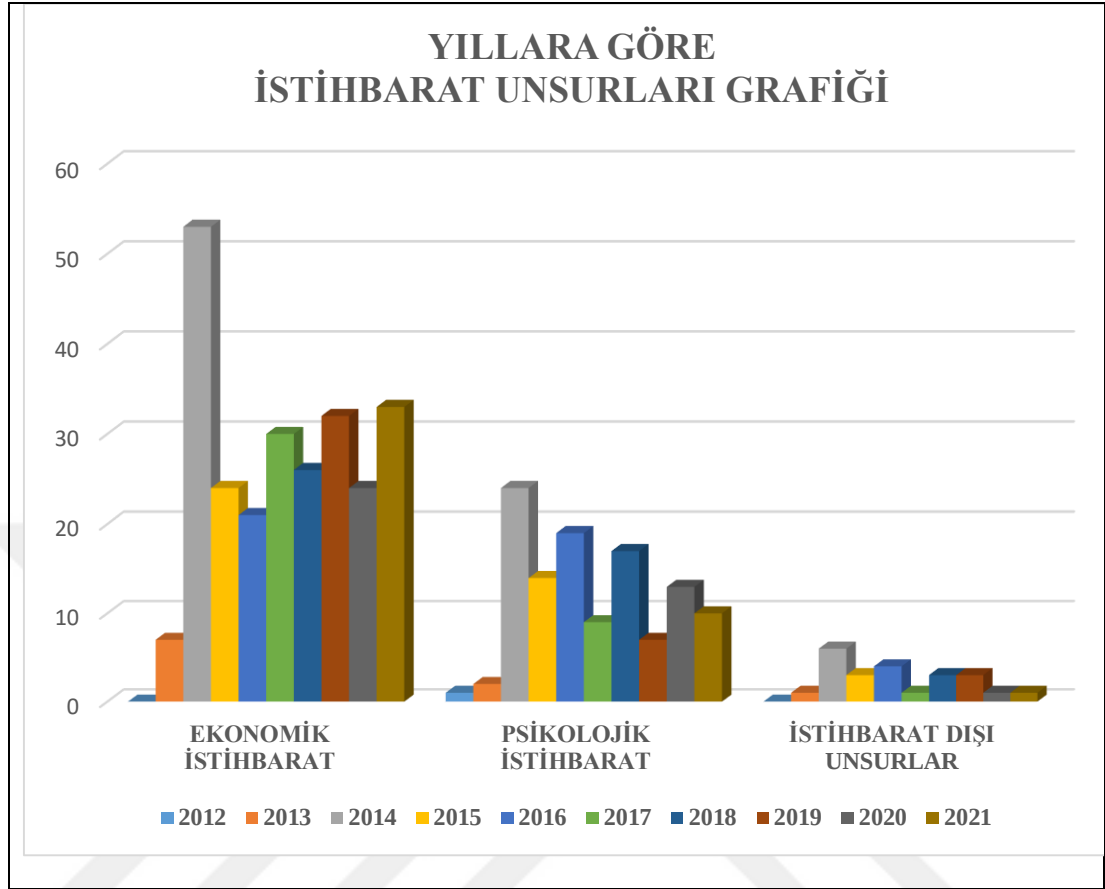
Şekil 3.9: Toplam 367 Karar İnceleme Formunun Yıllara Göre Dağılımı²³⁰

Olay özeti çıkarılabilecek ve böylece kavramsallaştırması yapılan çerçevede işlemselleştirilme sürecine dahil edilebilecek her karar metni araştırmanın BİRİNCİ AŞAMASINDA seçilerek araştırma sürecine dahil edilmiş olup bu şekilde elde edilen toplam 367 olay örneğinin yıllara göre dağılımına bakıldığında 2012 ve 2013 yıllarına ait az sayıda olay örneği olmasına karşılık, 2014 yılında belirgin sayıda fazlalık olduğu, kalan yıllarda dengeli bir dağılım gözlemlendiği ancak Yargıtay 5. Ceza Dairesince karara bağlanma tarihine göre kronolojik sıraya konulan olayların esas meydana geldiği tarihler bilinmediğinden bu tarihlendirmeye istinaden incelemeye konu suçta artış veya azalma üzerine yorum yapılamayacağı, her ne kadar tarih faktörü baz alınmaksızın seçilmiş olsalar da olay örnekleri arasında dengeli bir tarihsel dağılımın olmasının diğer değişkenler bakımından makul bir durum oluşturduğu değerlendirilmektedir.

²³⁰ Yazar tarafından oluşturuldu.

Şekil 3.10: Yıllara Göre İstihbarat Unsurları Grafiği²³¹

Elde edilen bulgulara ilişkin değerlendirmeler;

- ❖ İstihbarat dışı unsurların minimum seviyede ve sabit sayılabilecek oranda on yıllık süreci tamamladığı, ihaleye fesat karıştırma suçuyla mücadele anlamında istihbarat dışı unsurlara yönelik mevcut tedbirlerin başarılı sonuç verdiği ve ilave tedbirlere ihtiyaç duyulmadığı,
- ❖ Psikolojik istihbarat unsurlarının on yıllık süreçte düşüş eğilimine girdiği, bu noktada bilgiye erişimin her gün geçen artıyor olması ve ihale süreçlerinin tarafı olan kişilerin konuya hakimiyetleri ve bilinç kazanmaları yükselişte olduğu için iknaya dayalı hileli yöntemlerin her geçen gün daha az sayıda İhaleye Fesat Karıştırma olarak karşımıza çıktığı,
- ❖ Ekonomik istihbarat unsurlarının ise 10 yıllık süreçte artış eğilimi gösterdiği, çift taraflılığın hayli yüksek olduğu ekonomik istihbarat unsurlarının artış eğiliminde olmasının çok farklı sosyo-ekonomik sebepleri

²³¹ Yazar tarafından oluşturuldu.

olabileceği, bu durumun yalnızca güvenlik eksenli ele alınmasının yeterli olmayacağı ancak vuku bulan suç neticesinde yüksek miktarda kamu zararı meydana geliyor olması ile ihale süreçlerine taraf olan kişilerin konularına hakim karmaşık kriminal yöntemlere haiz kişilerden müteşekkil olması müştereken ele alındığında cezaların arttırılması yönünde tedbir alınmasının uygun olacağı değerlendirilmiştir.

3.4.2. Elde Edilen Bulguların Stratejik, Operasyonel ve Taktiksel Açıdan Değerlendirilmesi

3.4.2.1. Stratejik, Operasyonel ve Taktiksel Seviye Anlayışı Hakkında

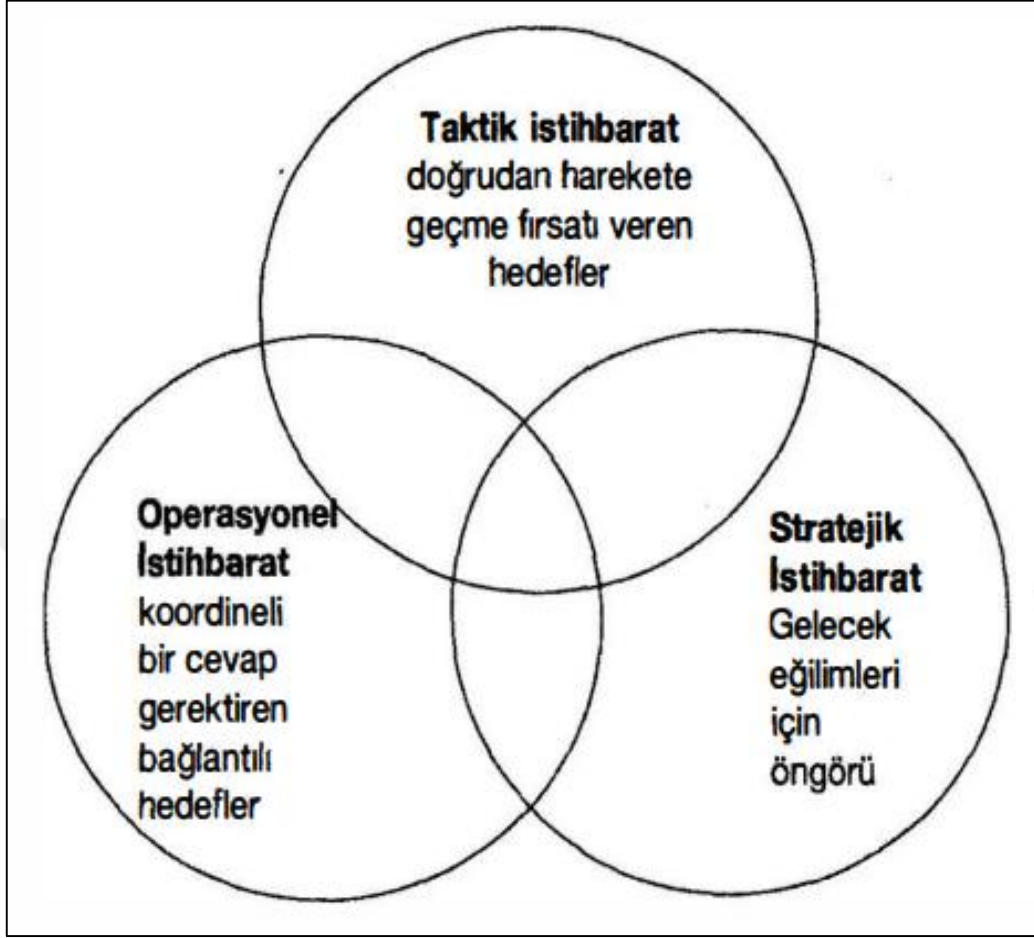
İşletme alanında *stratejik yönetim, stratejik planlama, stratejik karar alma* vb. şekilde kavramsallaştırılan stratejik, operasyonel ve taktiksel seviye anlayışı istihbarat literatüründe de benzer bir çerçevede yerini almıştır. İşletmeler için stratejik hedef, işletmenin misyonunu içeren varlık amacıyla irtibatlandırılmış uzun vadeli hedefleri, operasyonel hedefler işletmelerin vizyonu ile irtibatlandırılmış orta vadeli hedefleri, taktik hedefler ise operasyonel ve stratejik hedeflere ulaşmak için kısa vadede ulaşılması planlanan hedefleri işaret edecek şekilde kavramsallaştırılmıştır. Dolayısıyla taktiksel seviyeden stratejik seviyeye doğru gidildikçe ihtiyaç duyulan sürenin uzadığı, belirlenmiş olan hedeflerin soyutlaştığı anlaşılabılır.

Örnek vermek gerekirse, “*terörle mücadele*” stratejik hedef, “*terörle silahlı mücadele*” operasyonel hedef, “*belirli noktalara askeri üsler kurup SİHA’larla (silahlı insansız hava aracı) toplanan istihbari bilgilere göre nokta operasyonları düzenleme davranışı*” taktiksel seviyeye ait hedefler olabilir.

Türkçe literatürde de stratejik, operasyonel ve taktik istihbarat alt başlıkları ölçek bakımından büyükten küçüğe sıralanır biçimde tarif edilerek, kavramlar arasında hiyerarşik bir ilişki kurulmuştur. Taktik istihbarattan elde edilen bilgiler üzerine operasyonel istihbarat analizi, operasyonel istihbarattan elde edilen bilgiler üzerine de bir stratejik istihbarat analizi yaparak, bu analiz doğrultusunda stratejik hedefler ve bu hedeflere ulaşmak için takip edilecek rotanın çizilmesi mümkündür.²³²

²³² Ümit Özdağ, *İstihbarat Teorisi*, (8. Baskı), Ankara 2014, s. 131-141.

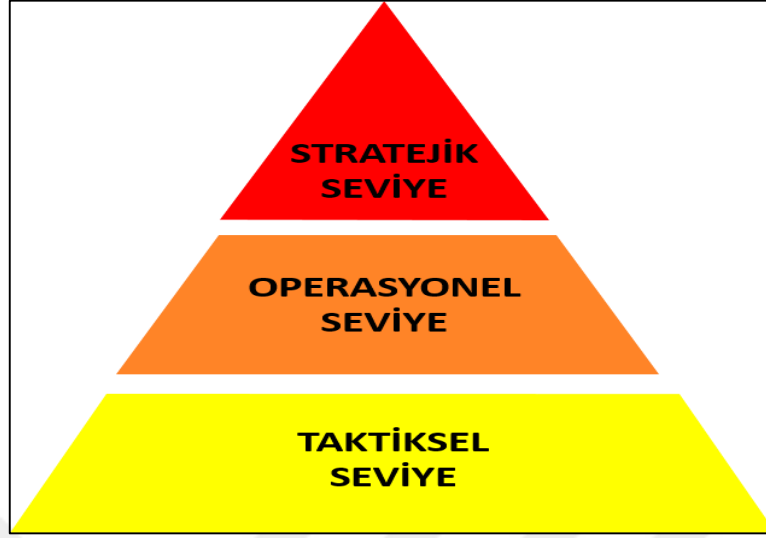
Şekil 3.11: Entegre İstihbarat Şeması²³³

Tablo içeriğinde stratejik istihbarat, operasyonel istihbarat ve taktik istihbarat süreçlerinin eşgüdümlemesiyle “*entegre istihbarat*” olarak kavramsallaştırılan bir olgudan söz ediliyor olsa da araştırmamda benimsenen kavramsallaştırma çerçevesi stratejik, operasyonel ve taktiksel seviyeler arasında tabloda şematize edilen kesişimli kümelerden çok piramit biçimli hiyerarşik ilişki bulunan çerçevedir.

²³³ Özdağ, *a.g.e.*, 2014, s. 141.

Şekil 3.12: Stratejik, Operasyonel ve Taktiksel Seviye Şeması²³⁴

3.4.3. Elde Edilen Bulguların Yorumu

Yapılan araştırma sonucu, ele alınan tüm olay örneklerinde hileli davranış içerisinde bulunan faillerin ana gayelerinin maddi menfaat temini olduğu görülmüş, ihaleye fesat karıştırma suçunun istihbari yorumuna ilişkin stratejik seviyeye ait hedef-unsurunun maddi menfaat temini olduğu yönünde bulgular elde edilmiştir.

Yapılan araştırma sonucu, hileli davranış içeren olay örneklerine göre, İhaleye Fesat Karıştırma suçunun istihbari yorumuna ilişkin operasyonel seviye unsurunun kamu zararına dayalı hileler ile iknaya dayalı hilelerden oluştuğu, yetkisiz erişime dayalı siber istihbarat unsurlarına herhangi bir olay örneğinde rastlanılmadığı yönünde bulgular elde edilmiştir.

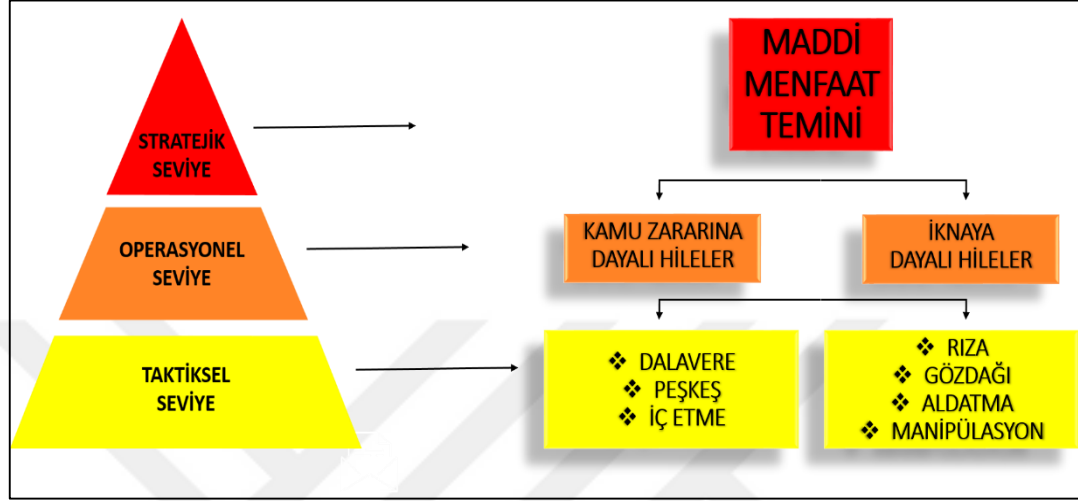
Yapılan araştırma sonucu, hileli davranış içeren olay örneklerine göre, ihaleye fesat karıştırma suçunun istihbari yorumuna ilişkin taktiksel seviye unsurlarının;

- Kamu zararına dayalı hilelerin yer aldığı Ekonomik İstihbarat unsurlarından; peşkeş, iç etme, dalavere şeklinde alt unsurlardan oluştuğu,
- İknaya dayalı hilelerin yer aldığı Psikolojik İstihbarat unsurlarının; rıza, gözdağı, aldatma, manipülasyon şeklinde alt unsurlardan oluştuğu,

²³⁴ Yazar tarafından oluşturuldu.

- Yetkisiz erişime dayalı hilelerin yer aldığı Siber İstihbarat unsurlarının failler tarafından operasyonel ve stratejik hedeflere ulaşmak için bir taktik olarak kullanılmadığı yönünde bulgular elde edilmiştir.

Şekil 3.13: İhaleye Fesat Karıştırma Suçunun İstihbari Yorumunun Şema Hali²³⁵

²³⁵ Yazar tarafından oluşturuldu.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İhaleye Fesat Karıştırma Suçunun failleri açısından, kullanılan kriminal yöntemlerdeki hile unsuru üzerinden istihbari yorumunu yapma adına tamamlamış olduğumuz çalışma esnasında elde edilen bulgulara göre ön plana çıkan hususların;

Rüşvet, zimmet, nitelikli dolandırıcılık, resmi belgede sahtecilik, özel belgede sahtecilik, edimin ifasına fesat karıştırma ve benzeri diğer mali suçlarla bir arada vuku bulduğu gözlemlenebilen ihaleye fesat karıştırma suçunun stratejik seviye unsurunun maddi menfaat temini olduğu,

Stratejik seviye unsuru olarak belirlenen hedefe ulaşmak için seçilen yöntemlerin ise hileli yöntemler olarak karşımıza çıktığı, hile içeren yöntemleri kullanmanın hile içermeyen Kasten Yaralama vb. cebir içeren yöntemlere göre çok daha yaygın olduğu, dolayısıyla inceleme altına alınan suçun hileli yöntemlerle maddi menfaat temin etme davranışı olarak tarif edilebileceği, ayrıca bu noktada maddi menfaat temininin stratejik seviye unsuru olduğu gibi hile unsurunun da operasyonel seviye unsuru olduğu,

İnceleme altına alınan hile türlerinin ise kamu zararına dayalı hileler ve iknaya dayalı hileler olmak üzere iki başlıkta toplanabildiği, yetkisiz erişim, siber saldırı vb. hilelerin örneğine, incelenen veri kaynağında rastlanılmadığı,

Kamu zararına dayalı hile türleri başlığı altında sıralanan ve Yargıtay 5. Ceza Dairesinin ilgili karar metinlerinde geçen somut olayın gerçekleşme biçimiyle uyumlu olan durumun Türk Dil Kurumu sözlüklerindeki tanımlarına göre belirlenen alt unsurların; dalavere, peşkeş, iç etme şeklinde olduğu,

İknaya Dayalı Hile Türleri başlığı altında sıralanan ve Yargıtay 5. Ceza Dairesinin ilgili karar metinlerinde geçen somut olayın gerçekleşme biçimiyle uyumlu olan durumun Türk Dil Kurumu sözlüklerindeki tanımlarına göre belirlenen alt unsurların; rıza, gözdağı, aldatma ve manipülasyon şeklinde olduğu,

Bahse konu hile alt unsurlarının, taktiksel seviyedeki unsurlara karşılık geldiği ve yapılan bu kavramsallaştırmanın çalışmanın özgün kısmını oluşturduğu, dolayısıyla adlandırmaların farklı şekillerde kurulmasının mümkün olduğu,

Ayrıca ihaleye fesat karıştırma suçunun karmaşık yapısı sebebiyle rüşvet, zimmet, nitelikli dolandırıcılık, resmi belgede sahtecilik, özel belgede sahtecilik, edimin ifasına fesat karıştırma gibi diğer birçok mali suçla müştereken vuku buluyor olmasından dolayı, ihaleye fesat karıştırma suçu özelinde yapılan bu çalışmada belirlenen stratejik, operasyonel ve taktiksel seviye unsurlarının mali suçların geneli için geçerli olabileceği yönünde kuvvetli kanaat uyandırdığı,

Ekonomik İstihbarat grubunda ele alınan kamu zararına dayalı hileli yöntemlerden, eko-çift-dalavere olarak kodlanan hem kamu hem firma taraflarının müşterek hareket ettiği hileli kriminal taktiklerin oldukça yaygın olmasına karşılık, ihale sürecinde görevli kamu personeline doğrudan menfaat sağlanan noktaların açıkça tespit edildiği peşkeş alt unsurunun görece az sayıda olmasının, İhaleye Fesat Karıştırma suçuna yönelik yürütülen adli tahkikatlarda, Rüşvet suçuna konu alışverişlerin delillendirilememesinden kaynaklandığı, bu noktada tahkikatı yürüten birimlerin soruşturma stratejilerini güncellemesi gerektiği, nitekim herhangi bir menfaat temin etmeksizin belirli bir firma lehine kamuya ait değerlerin zarar oluşturacak biçimde hileli aktarımının hayatın olağan akışına uygun olmadığı, adeta zorunlu olan bir menfaat ilişkisinin varlığına dair delil elde edilemediği için karar metinlerindeki suç nevi kısmında rüşvet suçunun az sayıda haricen yer aldığı, anılan suça konu tespitlerin de yer alması halinde TCK md. 235/3/4 göre özetle; *“İhaleye fesat karıştırma dolayısıyla menfaat temin eden görevli kişiler, ayrıca bu nedenle ilgili suç hükmüne göre cezalandırılırlar”* şeklinde yer alan hüküm doğrultusunda ayrıca TCK md. 252 rüşvet ve/veya diğer menfaat temin eden kamu görevlileri hakkındaki hükümlere göre cezalandırılacağı, bu sebeple bahse konu suçla mücadele noktasında belirlenen soruşturma stratejilerinin oldukça önemli olduğu,

Yaygın kanaatin aksine ihaleye fesat karıştırma suçunun büyük oranda cebir içeren yöntemlerle vuku bulmaması ve suçun gerçekleşme biçimine bakıldığında özellikle kamu ve firma taraflarının suçta işbirliği halinde olduğu hileli yöntemlerin baskın oranda yüksek olması sebebiyle ihale sürecine katılan tarafların fiziksel olarak aynı ortamda bulunmasının önüne geçen e-ihale yönteminin fiziksel şiddet içeren olayların önlenmesinde sonuç getireceği ancak çalışmamda tespit edilen diğer hileli yöntemlerin engellenmesi noktasında yetersiz kalacağı, dolayısıyla fiziksel olarak aynı

ortamda bulunmayışın ihale suçlarını engelleme noktasında tek başına yeterli olmayacağı,

Aldatma alt unsurunu oluşturan resmi belgede sahtecilik ve özel belgede sahtecilik suçlarıyla ihaleye katılma yeterliliğine sahip olmayan firma sahiplerinin, ihale komisyon görevlilerinin bilgisi dahilinde veya dışında sahte belgelerle *-örneğin sahte iş deneyim belgesi sunarak-* ihaleye katılım sağlaması biçiminde gerçekleşen suç fiilleriyle mücadelede ihalelerde şartnamelere koyulabilecek hususların ve bu hususlara ilişkin talep edilebilecek belgelerin standartlaştırılması, standartlaştırılan belgelerin Kamu İhale Kurumu uhdesinde onaylı ve kayıtlı olması, yine Kamu İhale Kurumu uhdesindeki dijital web sayfaları üzerinden sunulan belgelerin kolayca gerçek olup olmadığının teyit edilebilmesi şeklinde önlemlerin alınabileceği, nitekim ihale komisyonunda görevlendirilen kamu personelinin ağırlıklı olarak rastgele belirlendiği ve işgal kabiliyetine haiz bir belgenin doğruluğunu teyit etme noktasında imkanların kısıtlı olduğu, bu sebeple art niyetli kişiler için suistimale açık bir alan bırakıldığı,

Rıza, manipülasyon ve sehven alt unsurları üzerinden gerçekleşen ihale suçlarıyla mücadele noktasında ihale süreçlerine katılan hem firma yetkililerinin hem de kamu görevlilerinin konunun hassasiyeti, ceza hukukundaki karşılıkları, olağan akışta gerçekleşen ihale organizasyonunun nasıl seyretmesi gerektiği, aksine oluşan durumlarda hangi adli makamlarla ne şekilde irtibat kurulabileceği vb. hususlarda bilinç kazandırmaya yönelik çeşitli eğitimlerin yararlı olacağı, SEHVEN alt unsurunun hayli düşük bir düzeyde olmasının hali hazırda Kamu İhale Kurumunca verilen eğitimlerin kamu görevlileri açısından olumlu sonuç verdiği ve hatalı iş ve işlemde kaynaklı olumsuzlukların minimize edildiği, benzer şekilde firma yetkililerini de bilinçlendirici eğitim faaliyetlerinin dijital ortamda arttırılmasının uygun olacağı, kamu ihalelerine katılım sağlamak isteyen her ölçekten firmanın yönetiminde yer alan kişilerin ilişkili alanlarda herhangi bir ön bilgisi olmasa dahi yalnızca tarif edilen videoları izleyerek temel bilgilere vakıf olma imkanının sağlanmasının uygun olacağı, bahse konu eğitim videolarının Kamu İhale Kurumu, Muhasebat Genel Müdürlüğü ve/veya Emniyet Genel Müdürlüğü uhdesindeki Mali Suçlarla Mücadele birimlerince hazırlanmasının mümkün olduğu,

Yine manipölasyon alt unsurunun gözlendiği olay örnekleriyle mücadele noktasında ihalelerde çevre güvenliği alması için görevlendirilen resmi polis ekiplerinin yanı sıra katılımcı görünümünde ihale salonunda yer alıp vuku bulabilecek gayri nizami ilişki ve irtibatların gözlemcisi olan sivil polis ekipleri görevlendirmenin ihale güvenliği açısından uygun olacağı,

Gözdağı ve cebir alt unsuruyla vuku bulan ihale suçlarıyla mücadele noktasında müştereken ortaya çıkan tehdit ve kasten yaralama suçlarının engellenmesinde, e-ihale yönteminin oldukça faydalı olduğu, fiziksel olarak bir araya gelmeyen tarafların birbirlerine belirtilen suçlara konu fiillerle zarar verme imkanının kısıtlı olduğu, cebir alt unsurunun gözlendiği olay örneklerinin az sayıda olma sebeplerinden birinin de ihale organizasyonlarında çevre güvenliği alması için görevlendirilen resmi polis ekiplerinin önleyici hizmet sunması olduğu ancak her ölçekten ihalede bu tip önlemlerin alınamadığı, özellikle yeddiemin otoparklarda gerçekleştirilen icralık araç satışlarında kasten yaralama, hakaret, tehdit ve benzeri suçların defaten faili olan şahısların bir araya gelerek hızlı bir şekilde organize suç örgütü olmaya namzet bir kriminal işbirliği içerisine girebildiği, dolayısıyla ihale organizasyonlarında çevre güvenliği alınmadığı takdirde yapılan iş ve işlemlerin daima farklı mağduriyetlere açık bir alan bıraktığı yönünde olduğu değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Acar, Ünal ve Ural, Ömer, *Devlet, Güvenlik, İstihbarat, Terörizm*, Adalet Yayınevi, Ankara 2007.
- Adıgüzel, Burak, *Sermaye Piyasası Hukuku*, (2. Baskı), Adalet Yayınevi, Ankara 2018.
- Akar, Atilla, *Casuslar; Derin Savaşın Sıradışı Neferleri*, Timaş Yayınları, İstanbul 2005.
- Akbulut Taş, Mükerrerem, Kavram ve Genelleme Yapısının Doğrudan Öğretiminin ve Örtük Olarak Öğrenilmesinin Sınıflama ve Açıklama Davranışına, Sınıflama ve Açıklama Davranışının Kalıcılığına ve Transfere Etkisi, Doktora Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.
- Akerlof, George, “The Market For ‘Lemons’: Quality, Uncertainty and the Market Mechanism”, *The Quarterly Journal of Economics*, C. 84, S. 3, Cambridge 1970, s. 488-500.
- Akyılmaz, Bahtiyar; Sezginer, Murat ve Kaya, Cemil, *Türk İdare Hukuku*, Seçkin Kitabevi, Ankara 2017.
- Arıtürk, Ramazan, *İhaleye Fesat Karıştırma Suçu*, Doktora Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Arslan, Çetin, *İhaleye Fesat Karıştırma Suçu*, Yetkin Yayınları, Ankara 2017.
- Ashik, Syod Ahsanul Islam; Afroje, Sahariya ve Hossain, Nazmul, “Economic War and Multipolar Economic World”, *Advances in Social Sciences Research Journal*, C. 9, S. 11, Birmingham 2022, s. 23-30.
- Atay, Ender Ethem, *İdare Hukuku*, Turhan Kitabevi, Ankara 2014.
- Ayhan, Ufuk, “Algı Yönetimi Dersi – 9. Hafta Ders Notları”, Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, İstihbarat Araştırmaları Yüksek Lisans Programı 2020-2021 Bahar Dönemi, Kişisel Arşiv.
- Ayhan, Ufuk, “Algı Yönetimi Dersi – 10. Hafta Ders Notları”, Polis Akademisi Başkanlığı Güvenlik Bilimleri Enstitüsü, İstihbarat Araştırmaları Yüksek Lisans Programı 2020-2021 Bahar Dönemi, Kişisel Arşiv.
- Bağcı, Hasan, “Sosyal Mühendislik ve Denetim”, *Denetim Dergisi*, S. 1, Ankara 2009, s. 42-51.
- Balcıoğlu, Mustafa, *Teşkilat-ı Mahsusadan Cumhuriyete*, Nobel Akademi Yayıncılık, İstanbul 2001.

- Balmumcu, Özgür, “Ekonominin İlkeleri-I – Ders Notları”, 2017-2018 Güz Dönemi, Adnan Menderes Üniversitesi Söke İşletme Fakültesi Ekonomi Bölümü, 2017, <https://akademik.adu.edu.tr/bolum/sokeisletme/ekonomi/webfolders/files/EC O101%20EKONOMININ%20ILKELERI%20I%20DERS%20NOTLARI%20ILK%203%20HAFTA.pdf>, (E.T: 25 Mayıs 2021).
- Berk Burak, Mehmet ve Sarı, Gökhan, “İstihbarat Çarklarının SWOT Analizi Çerçevesinde İncelenmesi”, *International Journal of Politics and Security*, C. 4, S. 2, Malatya 2022, s. 65-99.
- Bozkurt, Cevdet, “4734 sayılı Kamu İhale Kanununun Son Değişiklikler (5812 sayılı Kanun) de Dikkate Alınarak Genel Bir Değerlendirmesi”, *Denetişim*, S. 2, Ankara 2009, s. 60-74.
- Bozkurt, İlhan, “Dünyadaki Bazı İstihbarat Teşkilatlarının Kısa Tarihçesi”, İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Namık Çencen ve Yücel Yiğit (Ed.), *Türk İstihbarat Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2021, s. 859-888.
- Britannica, “J.-B. Say – French Economist”, 2021, <https://www.britannica.com/biography/J-B-Say>, (E.T: 25 Mayıs 2021).
- Cavelty, Myriam Dunn, “Siber Güvenlik”, Allan Collins (Ed.), (Çev. Nasuh Uslu), *Çağdaş Güvenlik Çalışmaları*, Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi, İstanbul 2017, s. 190-205.
- Chothani, Rashesh G.; Patel, Nainesh A.; Dekavadiya, Asagarali H. ve Patel, Punit R., “A Review of Online Auction and It’s Pros and Cons”, *International Journal of Advance Engineering and Research Development*, C. 2, S. 1, India 2015, s. 8-11.
- CIA, “The Intelligence Cycle”, 2022, <https://www.cia.gov/spy-kids/parents-teachers/docs/Briefing-intelligence-cycle.pdf>, (E.T: 06 Aralık 2022).
- Clarke, Richard A., *Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It*, Harper Collins, New York 2010.
- Clarke, Richard A. ve Knake, Robert K., *Siber Savaş*, (Çev. Murat Erduran), İKÜ Yayınevi, İstanbul 2010.
- Clausewitz, Carl Von, *On War*, Princeton University Press, New Jersey 1832.
- Collins, Sean, “Stuxnet: The Emergence of a New Cyber Weapon and Its Implications”, *Journal of Policing, Intelligence and Counter Terrorism*, C. 7, S. 1, United Kingdom 2012, s. 80-91.
- Çalış, Ayten, Bir Kamuoyu Oluşturma ve Manipülasyon Aracı Olarak Algı Yönetimi: Kurtlar Vadisi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2018.
- Çalışkan, Suat, *İhale Kavramları ve İhale Suçları*, Adalet Yayınevi, Ankara 2013.

- Çencen, Namık; Kocamanoğlu, Serkan ve Berk, Mehmet Burak, “Yapılandırılmış İstihbarat Analiz Tekniklerinden Değişen Göstergeler Analiz Tekniğinin Önemi Üzerine Bir Değerlendirme”, *SDE Akademi Dergisi*, C. 2, S. 4, Ankara 2022, s. 104-128.
- Çetinkaya, Özhan; Filibe, Murat ve Üstün, Kamuran, “Tarihsel Boyutu ile Kamu Alım Usullerindeki Gelişmeler ve Günümüzdeki Yapının Değerlendirilmesi”, *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 1, İstanbul 2018, s. 311-330.
- Çınar, Bekir, *Devlet Güvenliği, İstihbarat ve Terör*, Sam Yayınları, Ankara 1997.
- Güntay, Vahit, “Siber Güvenliğin Uluslararası Politikada Etki Aracına Dönüşmesi ve Uluslararası Aktörler”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, C. 14, S. 22, Ankara 2018, s. 79-113.
- Darıcı, Sefer, *Subliminal İşgal*, Destek Yayınları, İstanbul 2017.
- Darıcı, Burak ve Özdal, Barış, “Rusya Federasyonu’nun Siber Güvenlik Kapasitesini Oluşturan Enstrümanların Analizi”, *Ahmet Yesevi Üniversitesi Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi (BİLİG)*, Avrasya’nın Siyasal İktisadi Özel Sayısı, S. 83, Ankara 2017, s. 121-146.
- Davis, Jack, “Tensions in Analyst-Policymaker Relations: Opinions, Facts, and Evidence”, *Kent Center Occasional Papers*, C. 2, S. 2, USA 2003, <https://www.cia.gov/static/196642e931f119b510c4d30767fafdaa/Tensions-in-Analyst-Policymaker-Relations.pdf>, (E.T:06 Aralık 2022).
- Dönmezer, Sulhi ve Erman, Sahir, *Nazari ve Tatbiki Ceza Hukuku Genel Kısım – Cilt 1*, (11. Baskı), Beta Basım Yayın, İstanbul 1994.
- Dönmezer, Sulhi, “Ekonomik Suçlar”, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, S. 7, Kayseri 1985, s. 19-30.
- Duramaz, Selim ve Gökbunar, Ali Rıza, “Ekonomik İstihbarat Sisteminin Oluşturulmasına Yönelik Türkiye için Yeni Bir Model Önerisi”, *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi*, C. 12, S. 47, İstanbul 2017, s. 49-69.
- Edizdoğan, Nihat; Çetinkaya, Özhan ve Gümüş, Erhan, *Kamu Maliyesi*, Ekin Kitabevi, Bursa 2015.
- EGM KOM Daire Başkanlığı, *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2019 Raporu*, Ankara 2020, <https://www.egm.gov.tr/kurumlar/egm.gov.tr/IcSite/kom/YAYINLARIMIZ/T%C3%9CRK%C3%87E/2019-RAPORU-TR.pdf>, (E.T: 28 Mart 2021).
- Eker Kazancı, Behiye, *İhaleye Fesat Karıştırma ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları*, (2. Baskı), Seçkin Yayınevi, Ankara 2011.

Emniyet Genel Müdürlüğü, “Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı – Tarihçe ve Tanıtım”, 2023, <https://www.egm.gov.tr/kom/baskanligimiz-tarihce-ve-tanitim>, (E.T: 23 Temmuz 2023).

Evik, Ali Hakan, *Türk Ceza Hukukunda Hileli ve Taksirli İflas Suçları*, (2. Baskı), Oniki Levha Yayınları, İstanbul 2015.

Federal Bureau of Investigation, “What is ‘economic espionage’?”, FBI, 2021, <https://www.fbi.gov/about/faqs/what-is-economic-espionage#:~:text=Economic%20espionage%20is%20foreign%20power,sensitive%20financial%2C%20trade%2C%20or%20economic>, E.T: 26 Mayıs 2021.

Fidan, Hakan, *Intelligence and Foreign Policy: A Comparison of British, American and Turkish Intelligence Systems*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Bilkent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1999.

Giritli, İsmet; Bilgen, Pertev; Akgüner, Tayfun ve Berk, Kahraman; *İdare Hukuku*, Der Yayınları, İstanbul 2015.

Göçeri, Kadir ve Yılmaz Genç, Sema, “Politik İktisadın Gelişiminde İskoç Aydınlanmasının Etkisi”, *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, C. 12, S. 2, İzmir 2020, s. 132-146.

Gök, Yaşar, “Kamu İhale Hukukuna Hakim Olan İlkeler”, *Dış Denetim Dergisi*, S. 2, Ankara 2010, s. 12-23.

Gözler, Kemal, *İdare Hukuku – Cilt 2*, Ekin Kitabevi, Bursa 2009.

Gözübüyük, Şeref ve Tan, Turgut, *İdare Hukuku – Cilt I*, Turhan Kitabevi, Ankara 2014.

Gözübüyük, Şeref, *Yönetim Hukuku*, (26. Baskı), Turhan Kitabevi, Ankara 2008.

Günday, Metin, *İdare Hukuku*, İmaj Yayınevi, Ankara 2011.

Güngör, Devrim, *Resmi Belgede Sahtecilik Suçu*, Yetkin Yayınları, Ankara 2010.

Güvenlik Portalı, “Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK)”, 2021, <https://trguvenlikportali.com/ders-1-guvenlik-kavrami/> E.T: 08 Mayıs 2021.

Hafizoğulları, Zeki ve Özen, Muharrem, *Türk Ceza Hukuku Özel Hükümler Millete ve Devlete Karşı Suçlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2016.

Hamurcu, Ali, “Ekonomik İstihbarat”, Ayşe Çatalcalı Ceylan ve Gözde Sunal (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma ve Değerlendirmeler – I*, Gece Kitaplığı, Ankara 2021, s. 57-70.

- Hannon, Paul, “Russia’s Economic War Hits Europe’s Factories”, *Wall Street Journal*, 14 Eylül 2022, <https://www.wsj.com/articles/russias-economic-war-hits-europes-factories-11663150511>, (E.T: 06 Aralık 2022).
- İlter, Erdal, *Milli İstihbarat Teşkilatı Tarihçesi*, MİT Yayınları, Ankara 2002.
- İnci, Z. Özen, *Tefecilik Suçu*, (2. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- Jandarma Genel Komutanlığı, “Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı”, 2023, <https://www.jandarma.gov.tr/asayis/kacakcilik-ve-organize-suclarla-mucadele-daire-baskanligi>, (E.T: 23 Temmuz 2023).
- Johnson, Sara ve Anton, John, “Impact of a Global Trade War on the Economy”, *S&P Global*, 2022, <https://www.spglobal.com/marketintelligence/en/mi/solutions/us-china-trade-war-impacts.html>, (E.T: 06 Aralık 2022).
- Kanca, Osman C. ve Bayrak, Metin, “Ekonomik Tasnif Esnasında Türkiye’de Kamu Harcamaları”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 1, Muş 2015, s. 107-139.
- Karaağaç, Yunus, “Sinir Savaşının Aktörleri: Psikolojik Harp, Psikolojik Harekat ve Propaganda”, *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 2, İstanbul 2018, s. 80-97.
- Karakurt, Birol, “Washington Konsensüsü’nden Küresel Mali Krize Mali Disiplin ve Türkiye’deki Gelişmeler”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 25, S. 1, Erzurum 2011, s. 31-53.
- Karakuş, Cahit, “Kritik Alt Yapılara Siber Saldırı”, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2013, <http://ckk.com.tr/bilimsel/siber.pdf>, (E.T: 15 Mayıs 2021).
- Karataş, Kenan, *İstihbarat Örgütleri*, Lades Yayıncılık, İstanbul 2017.
- Kavsıracı, Ozan, “İstihbarat Süreci ve İnsan Kaynaklı İstihbaratın Analizi”, *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, C. 16, S. 27, Antalya 2020, s. 704-705.
- Keleştemur, Atalay, “Siber İstihbarat Tanımı ve Faaliyet Alanı”, *Academia*, 2022, https://www.academia.edu/30032177/Siber_%C4%B0stihbarat_Tan%C4%B1m%C4%B1_ve_Faaliyet_Alan%C4%B1, (E.T: 07 Aralık 2022).
- Kent, Sherman, *Strategic Intelligence for American World Policy*, Princeton University Press, Connecticut 1965.
- Kılıç, Yavuz, “Hobbes, Locke ve Rousseau’da ‘Doğa Durumu’ Düşüncesi”, *Temaşa Erciyes Üniversitesi Felsefe Bölümü Dergisi*, S. 2, Kayseri 2014, s. 97-117.

- Koca, Halil İbrahim, “Stratejik İstihbarat”, *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 6, S. 4, İstanbul 2019, s. 2187-2198.
- Koca, Mehmet Reis, “Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçu ve Uygulamada Öne Çıkan Sorunlar”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, C. 2, Ankara 2013, s. 207-250.
- Korkusuz, Ahmet ve Tekir, Selma, “Intelligence Analysis Modeling”, *2006 International Conference on Hybrid Information Technology (ICHIT'06)*, South Korea: IEEE Computer Society, Jeju Island 2006, ss. 1-6.
- Levytskyi, Valentyn, *Economic Intelligence of the Modern State*, Master’s Thesis, California: Navy Postgraduate School, 2001.
- MacAskill, Ewen, “Putin Calls Internet a 'CIA Project' Renewing Fears of Web Breakup”, *The Guardian*, 24.04.2014, <https://www.theguardian.com/world/2014/apr/24/vladimir-putin-web-breakup-internet-cia>, (E.T: 14 Mayıs 2021).
- Marshall, Alfred, *Principles of Economics*, (8th Edition), Palgrave Classics in Economics, London 2013.
- McDowell, Don, *Strategic Intelligence: A Handbook for Practitioners, Managers and Users*, Istana Enterprises Pty, Australia 1998.
- Meran, Necati, *İhaleye Fesat Karıştırma ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2011.
- Michael, Robinson; Kevin, Jones ve Helge, Janicke, “Cyber Warfare: Issues and Challenges”, *Journal of Computers and Security*, C. 49, Indiana 2015, s. 70-94.
- Millikan, Max F., “The Nature and Methods of Economic Intelligence”, *CIA Studies in Intelligence*, C. 1, USA 1956, s. 1-18.
- Miman, Ahmet Tarık, *Küreselleşmenin Ordusu Ekonomik İstihbarat*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2007.
- NTV, “İŞİD'e katılmak isteyen Japon Gaziantep'te yakalandı”, 23.03.2016, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/iside-katilmak-isteyen-japon-gaziantep-te-yakalandi,sTXI563MU0a3XQwYFQ6DLw>, (E.T: 14 Mayıs 2021).
- Oxford Learners English, “Auction”, 2022b, https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/auction_1?q=auction, (E.T: 05 Aralık 2022).
- Oxford Learners English, “Intelligence”, 2022a, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/intelligence?q=intelligence>, (E.T: 06 Aralık 2022).

- Örer, Gürsel, “Ekonomik Kamu Düzeni ve Devletin Ekonomiye Müdahalesi”, *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, S. 6, Ankara 2015, s. 363-393.
- Özçoban, Cuma, *21. Yüzyılda Ulusal Güvenliğin Sağlanmasında Siber İstihbaratın Rolü ve Önemi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Harp Akademileri Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, 2014.
- Özdağ, Ümit, *İstihbarat Teorisi*, (8. Baskı), Kripto Yayınevi, Ankara 2014.
- Özdağ, Ümit, *İstihbarat Teorisi*, Kripto Yayınevi, Ankara 2010.
- Özgenç, İzzet, *İhale Sürecinde İşlenen Suçlar*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2013.
- Özkan, Işıl, *Avrupa Birliği Kamu Hukuku*, (2. Baskı), Seçkin Yayınevi, Ankara 2017.
- Platon, Devlet, (Çev. Sabahattin Eyüpoğlu ve M. Ali Cimcoz), Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul 1999.
- Prunckun, Hank, *Handbook of Scientific Methods of Inquiry of Intelligence Analysis*, Scarecrow Press, Maryland 2010.
- Rašić, Mario; Milenković, Melita ve Vojković, Goran, “Electronic Auction in European and Croatian Public Procurement Law”, *42nd International Convention on Information and Communication Technology, Electronics and Microelectronics (MIPRO)*, Croatia 2019, ss. 1559-1564.
- Sarı, Gökhan, “Geçmişten Günümüze Stratejik İstihbarat Çalışmaları”, İsmail Hakkı Demircioğlu, Ahmet Özcan, Namık Çencen ve Yücel Yiğit (Ed.), *Türk İstihbarat Tarihi*, Yeditepe Yayınevi, İstanbul 2021.
- Sarıtaş, Hatice, “İhaleye Fesat Karıştırma ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma Suçları”, *Sayıştay Dergisi*, S. 73, Ankara 2009, s. 51-68.
- Savaş, Serkan ve Topaloğlu, Nurettin, “Sosyal Medya Verileri Üzerinden Siber İstihbarat Faaliyetleri”, 8. *Uluslararası Bilgi Güvenliği ve Kriptoloji Konferansı Bildiriler Kitabı*, Ankara 2015, ss. 62-69.
- Seren, Merve, “Türk İstihbaratının Değişen Dinamikleri: Son 10 Yılda Reform, Siyasa ve Operasyonel Açılım”, *TESAM Akademi Dergisi*, C. 8, S. 2, İstanbul 2021, s. 371-405.
- Seren, Merve, *Stratejik İstihbarat & Ulusal Güvenlik*, Orion Kitabevi, Ankara 2017.
- Sfetcu, Nicolae, “Intelligence Cycle”, <https://www.telework.ro/en/intelligence-cycle/>, 01.03.2019, (E.T: 06 Aralık 2022).
- Smith, Adam, *Milletlerin Zenginliği*, (Çev. Haldun Derin), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2011.

- Soyaslan, Doğan, “İhaleye Fesat Karıştırma Suçu”, *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Prof Dr. Dursun Yarsuvat’a Armağan, C. 9, S. 2, İstanbul 2012, s. 182-196.
- Stiglitz, Joseph E., *Kamu Kesimi Ekonomisi*, (2. Baskı), (Çev. Ömer Faruk Batırel), Marmara Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1994.
- Şahin, Tayfun, Sosyal Paylaşım Sitelerinin Biyografik İstihbarat Amacıyla Kullanılması: Facebook Örneği, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Harp Akademileri Üniversitesi, 2015.
- Şen, Ali, “Washington Konsensüs ve Gelişmekte Olan Ülkeler Sorunları: Eleştirel Bir Değerlendirme”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, C. 10, S. 2, Isparta 2005, s. 181-200.
- Şen, Ersan ve Aksüt, Ertekin, *Uygulamada İhaleye Fesat Karıştırma Suçları*, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2014.
- Tamanaha, Brian Z., “The History and Elements of the Rule of Law”, *Singapore Journal of Legal Studies*, Singapore 2012, s. 232-347.
- Tan, Turgut, “Ekonomik Düzen ve Anayasa”, *Türkiye Barolar Birliği Uluslararası Anayasa Hukuku Kurultayı*, Ankara 2001.
- Taneri, Gökhan, *Uygulamadan Örnek Hükümlerle Sahtecilik Suçları*, Savaş Yayınevi, Ankara 2017.
- Tarhan, Nevzat, *Psikolojik Savaş-Gri Propaganda*, Timaş Yayınları, İstanbul 2003.
- Taşdelen, Aziz, *Kamu Harcamaları Hukukunda İhale Süreci*, Ankara: Turhan Kitabevi, Ankara 2004.
- Taşkın, Mustafa, *Türk Hukukunda Mafya ve Kara Parayla Mücadele*, Yargı Yayınevi, Ankara 2004.
- Tılısbık, Niyazi ve Akbal, Özdemir, *İstihbarat ve Türkiye*, Nüve Kültür Merkezi, Nüve Kültür Merkezi, İstanbul 2006.
- Toprak, Eren, “Akademik Çalışma Alanı Olarak Kamu İhale Hukuku: Kavram ve Kapsam Üzerine Bir İnceleme”, *TBB Dergisi*, C. 145, Ankara 2019, s. 369-406.
- Toroslul, Nevzat, *Ceza Hukuku Genel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara 2013.
- Toroslul, Nevzat, *Ceza Hukuku Özel Kısım*, Savaş Yayınevi, Ankara 2013.

- Turan, Deniz, “Economic Law Enforcement Activities as a Tool for Increasing Economic Efficiency and Productivity in Turkey”, Selim Başar ve Atakan Durmaz (Ed.), *Selected Issues on Current International Economics and Macroeconomics*, Cambridge Scholars Publishing, Cambridge 2020, ss. 238-250.
- Turan, Deniz, “Türkiye’de İctimai İqtisadi Nizamın Temin Edilmesinde Konstitusional Kaydalar”, Zivar Zeynalova (Ed.), *İqtidiyyatın Inkisafında Yeni Tendensiyalar*, Turan Evi Matbaası, Bakü 2018, ss. 187-210.
- Tutar, Hasan, *Simetrik ve Asimetrik İletişim Bağlamında Örgütsel Algılama Yönetimi*, Seçkin Yayıncılık, İstanbul 2008.
- Türk Dil Kurumu, “İstihbarat”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022a, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T: 06 Aralık 2022).
- Türk Dil Kurumu, “İhale”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022b, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T: 05 Aralık 2022).
- Türk Dil Kurumu, “Peşkeş”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022c, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T: 05 Aralık 2022).
- Türk Dil Kurumu, “İç Etme”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022ç, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T: 05 Aralık 2022).
- Türk Dil Kurumu, “Dalavere”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022d, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T: 05 Aralık 2022).
- Türk Dil Kurumu, “Rıza”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022e, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T: 05 Aralık 2022).
- Türk Dil Kurumu, “Gözdağı”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022f, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T: 05 Aralık 2022).
- Türk Dil Kurumu, “Aldatma”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022g, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T: 05 Aralık 2022).
- Türk Dil Kurumu, “Manipülasyon”, *Güncel Türkçe Sözlük*, 2022ğ, <https://sozluk.gov.tr/>, (E.T: 05 Aralık 2022).
- Tzu, Sun, *Savaş Sanatı*, (Çev. Adil Demir), Kastaş Yayınları, Ankara 2020.
- Tzu, Sun, *Savaş Sanatı*, (Çev. Sibel Özbudun ve Zeynep Ataman), 5. Baskı, Anahtar Kitap, İzmir 2008.
- Ullman, Richard H., “Redefining Security”, *International Security*, C. 8, S. 1, Massachusetts 1983, s. 129-153.

- Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK), “Kopenhag Okulu ve Güvenlikleştirme - Prof.Dr. Sinem Akgül Açıkmeşe”, 2019, https://www.youtube.com/watch?v=B17EFLPsp_E&t=90s, (E.T: 25 Mayıs 2021).
- Unkovich, Nicholas, “Three Types of Auction Sales”, *Dickinson Law Review*. C. 34, S. 4, Pennsylvania 1930, s. 233-243.
- Ursăcescu, Minodora ve Cioc, Mihai, “The Economic Intelligence Practices and Their Impact on the Organization’s Strategic Behavior”, *Review of International Comparative Management*, C. 13, S. 2, Bucharest 2012, s. 213.
- US Government, “A Tradecraft Primer: Structured Analytic Techniques for Improving Intelligence Analysis”, Berkeley 2009, <https://www.stat.berkeley.edu/~aldous/157/Papers/Tradecraft%20Primer-apr09.pdf>, (E.T: 06 Aralık 2022).
- Ünal, Nurdoğan, *İhale Suçları-İhaleye Fesat Karıştırma ve Edimin İfasına Fesat Karıştırma*, Seçkin Yayınları, Ankara 2017.
- Üstün, Ümit Süleyman ve Çalış, Hande Sena, “4734 Sayılı Kamu İhale Kanununa Hakim Olan İlkelerin Değerlendirilmesi”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 26, S. 2, Konya 2018, s. 111-147.
- Varlık, Ali Bilgin, “Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Bir Yaklaşım”, *Avrasya Terim Dergisi*, C. 1, S. 2, İstanbul 2013, s. 114-129.
- Vatan Gazetesi, “Yıllar sonra ortaya çıktı! Putin’le ilgili şok iddia”, *Basın Bülteni*, 09.12.2015, <https://www.gazetevatan.com/gundem/yillar-sonra-ortaya-cikti-putinle-ilgili-sok-iddia-892763>, (E.T: 19 Mayıs 2021).
- Vurucu, Mehmet ve Arı, Mustafa Ufuk, *A’dan Z’ye Bankacılık Yasal Mevzuat, Organizasyon, Fonlar – Cilt 1*, (2. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara 2017.
- Deutsche Welle, “Sentetik kauçuğun ilginç öyküsü”, *Ekonomi Bülteni*, 24.12.2009, <https://www.dw.com/tr/sentetik-kau%C3%A7u%C4%9Fun-ilgin%C3%A7-%C3%B6yk%C3%BCs%C3%BC/a-5053235>, (E.T: 19 Mayıs 2021).
- Wolfers, Arnold, “‘National Security’ as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, C. 67, S. 4, USA 1952, s. 481-502.
- Yargıtay 4. Ceza Dairesi, E. 1990/7518, K. 1991/723, T. 07.02.1991.
- Yargıtay 5. Ceza Dairesi, E. 2006/12792, K. 2006/10667, T. 26.12.2006.
- Yargıtay 5. Ceza Dairesi, E. 2014/1087, K. 2016/8505, T. 01.03.2016.
- Yargıtay 5. Ceza Dairesi, E. 2017/2745, K. 2017/4745, T. 06.11.2017.
- Yargıtay 5. Ceza Dairesi, E. 509/47920, T. 20.04.2005

- Yenal, Serkan, “Savaş Kavramının Dönüşümü: 1. ve 2. Körfez Savaşı Örneğinde Hibrit Savaşların İncelenmesi”, *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, C. 30, S. 1, Ankara 2020, s. 85-110.
- Yılmaz, M. Levent, “Güvenlik Kavramında Yeni Bir Boyut: Ekonomi Güvenliği Türkiye Ne Kadar Güvende?”, *Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları*, Ankara 2013.
- Yılmaz, M. Levent, *Güncel Örneklerle Ekonomi Güvenliği Yazıları*, (1. Baskı), Siyasal Kitapevi, Ankara 2020.
- Yılmaz, Sait, “Alternatif Analiz”, *Academia*, 2019, https://www.academia.edu/38101109/Alternatif_Analiz_, (E.T: 06 Aralık 2022).
- Yılmaz, Sait, *Temel İstihbarat Toplama, Analiz ve Operasyonlar*, 2. Baskı, Kripto Yayınları, Ankara 2019.
- Yılmaz, Sait, *Temel İstihbarat: Toplama, Analiz ve Operasyonlar*, Kripto Yayınları, Ankara 2018.
- 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu, *Resmi Gazete*, Sayı:24648, 22.01.2022, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4734.pdf>, (E.T: 05 Aralık 2022).
- 5812 sayılı Kamu İhale Kanunu ile Kamu İhale Sözleşmeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, *Resmi Gazete*, Sayı:27075, 05.12.2008, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/12/20081205-1.htm>, (E.T: 05 Aralık 2022).

EKLER

EK.1: Yargıtay 5. Ceza Dairesince İhaleye Fesat Karıştırma Suçuna Yönelik Verilen Kararların İncelenmesi Neticesinde Elde Edilen Sonuçlar Tam Liste

S.N	KARAR NO	YIL	UNSUR TÜRÜ	UNSUR TİPİ
1	2012/10176	2012	PSİKO	ALDATMA
2	2013/110	2013	EKOÇİFT	PEŞKEŞ
3	2013/1487	2013	EKOTEKKAMU	DALAVERE
4	2013/11348	2013	PSİKO	GÖZDAĞI
5	2013/11655	2013	EKOTEKÖZEL PSİKO	DALAVERE ALDATMA
6	2013/11777	2013	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
7	2013/11863	2013	EKOÇİFT	DALAVERE
8	2013/11967	2013	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
9	2013/12076	2013	EKOTEKKAMU	DALAVERE
10	2013/12664	2013	DİĞER	CEBİR
11	2014/221	2014	PSİKO	ALDATMA
12	2014/326	2014	EKOTEKKAMU	DALAVERE
13	2014/343	2014	EKOÇİFT PSİKO	DALAVERE ALDATMA
14	2014/401	2014	PSİKO	MANİPÜLASYON
15	2014/498	2014	PSİKO	GÖZDAĞI
16	2014/613	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
17	2014/615	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
18	2014/628	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
19	2014/879	2014	EKOÇİFT	PEŞKEŞ
20	2014/880	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
21	2014/925	2014	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
22	2014/929	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
23	2014/1010	2014	DİĞER	CEBİR
24	2014/1283	2014	DİĞER	SEHVEN
25	2014/1309	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
26	2014/1341	2014	EKOÇİFT PSİKO	DALAVERE ALDATMA
27	2014/1344	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
28	2014/1372	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
29	2014/1376	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
30	2014/1382	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
31	2014/1631	2014	DİĞER	SEHVEN
32	2014/1632	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
33	2014/1662	2014	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
34	2014/1763	2014	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
35	2014/1794	2014	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
36	2014/1836	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
37	2014/1961	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
38	2014/2369	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
39	2014/2515	2014	EKOTEKKAMU	DALAVERE
40	2014/2516	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
41	2014/2869	2014	PSİKO	ALDATMA
42	2014/2870	2014	DİĞER	CEBİR
43	2014/3542	2014	EKOÇİFT	PEŞKEŞ
44	2014/3573	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
45	2014/3702	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
46	2014/4068	2014	EKOÇİFT	DALAVERE

47	2014/4259	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
48	2014/4345	2014	EKOTEKKAMU PSİKO	DALAVERE ALDATMA
49	2014/4365	2014	PSİKO	GÖZDAĞI
50	2014/4688	2014	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
51	2014/5120	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
52	2014/5221	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
53	2014/5376	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
54	2014/5676	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
55	2014/6101	2014	PSİKO	ALDATMA
56	2014/6170	2014	PSİKO	MANİPÜLASYON
57	2014/6474	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
58	2014/6503	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
59	2014/6538	2014	PSİKO	GÖZDAĞI
60	2014/6687	2014	PSİKO	GÖZDAĞI
61	2014/7581	2014	PSİKO DİĞER	MANİPÜLASYON CEBİR
62	2014/7630	2014	PSİKO	MANİPÜLASYON
63	2014/7632	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
64	2014/7806	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
65	2014/8658	2014	PSİKO	ALDATMA
66	2014/8838	2014	PSİKO DİĞER	GÖZDAĞI CEBİR
67	2014/9410	2014	PSİKO	ALDATMA
68	2014/9411	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
69	2014/9528	2014	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
70	2014/9787	2014	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
71	2014/10029	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
72	2014/10031	2014	PSİKO	ALDATMA
73	2014/10116	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
74	2014/10158	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
75	2014/10272	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
76	2014/10506	2014	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
77	2014/10536	2014	EKOÇİFT	DALAVERE
78	2014/10558	2014	EKOÇİFT	PEŞKEŞ
79	2014/10680	2014	EKOÇİFT PSİKO	DALAVERE ALDATMA
80	2014/11306	2014	EKOÇİFT PSİKO	DALAVERE ALDATMA
81	2014/11341	2014	PSİKO	ALDATMA
82	2014/11367	2014	PSİKO EKOÇİFT	RIZA PEŞKEŞ
83	2014/13010	2014	PSİKO EKOÇİFT	MANİPÜLASYON PEŞKEŞ
84	2014/13207	2014	PSİKO	RIZA
85	2015/7947	2015	PSİKO	RIZA
86	2015/8084	2015	EKOÇİFT PSİKO	PEŞKEŞ ALDATMA
87	2015/8207	2015	EKOÇİFT	DALAVERE
88	2015/9758	2015	EKOTEKKAMU	İÇETME
89	2015/10304	2015	EKOÇİFT	DALAVERE
90	2015/10468	2015	PSİKO	MANİPÜLASYON
91	2015/10476	2015	EKOÇİFT	DALAVERE
92	2015/11213	2015	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
93	2015/11225	2015	PSİKO	MANİPÜLASYON
94	2015/11737	2015	PSİKO	ALDATMA
95	2015/11868	2015	EKOÇİFT	DALAVERE
96	2015/11952	2015	EKOÇİFT	DALAVERE
97	2015/11960	2015	PSİKO	GÖZDAĞI
98	2015/12007	2015	EKOÇİFT	DALAVERE
99	2015/12008	2015	EKOÇİFT	DALAVERE
100	2015/12042	2015	EKOTEKKAMU PSİKO	DALAVERE ALDATMA
101	2015/12588	2015	EKOÇİFT	DALAVERE

102	2015/12722	2015	PSİKO	ALDATMA
103	2015/12741	2015	PSİKO	MANİPÜLASYON
104	2015/13096	2015	DİĞER	CEBİR
105	2015/13145	2015	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
106	2015/13338	2015	DİĞER	CEBİR
107	2015/13372	2015	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
108	2015/14478	2015	DİĞER	SEHVEN
109	2015/14961	2015	EKOTEKKAMU	DALAVERE
110	2015/15071	2015	EKOÇİFT	DALAVERE
111	2015/15458	2015	PSİKO	GÖZDAĞI
112	2015/15881	2015	EKOÇİFT	DALAVERE
113	2015/16280	2015	EKOÇİFT PSİKO	DALAVERE RIZA
114	2015/16349	2015	EKOÇİFT	DALAVERE
115	2015/16780	2015	EKOÇİFT	DALAVERE
116	2015/17233	2015	EKOTEKKAMU	DALAVERE
117	2015/17234	2015	PSİKO	MANİPÜLASYON
118	2015/17323	2015	EKOTEKKAMU	DALAVERE
119	2015/17538	2015	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
120	2015/17539	2015	EKOÇİFT	DALAVERE
121	2015/17596	2015	PSİKO	GÖZDAĞI
122	2015/17773	2015	PSİKO	MANİPÜLASYON
123	2016/17	2016	PSİKO	ALDATMA
124	2016/177	2016	PSİKO	GÖZDAĞI
125	2016/342	2016	DİĞER	CEBİR
126	2016/365	2016	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
127	2016/416	2016	DİĞER EKOÇİFT	CEBİR DALAVERE
128	2016/1058	2016	PSİKO	GÖZDAĞI
129	2016/1074	2016	PSİKO	GÖZDAĞI
130	2016/1211	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
131	2016/1349	2016	PSİKO	ALDATMA
132	2016/1565	2016	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
133	2016/1707	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
134	2016/1881	2016	PSİKO	MANİPÜLASYON
135	2016/1950	2016	PSİKO	MANİPÜLASYON
136	2016/2047	2016	PSİKO	RIZA
137	2016/2222	2016	PSİKO	MANİPÜLASYON
138	2016/2250	2016	EKOÇİFT	PEŞKEŞ
139	2016/2912	2016	PSİKO	ALDATMA
140	2016/2915	2016	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
141	2016/3130	2016	PSİKO	ALDATMA
142	2016/3132	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
143	2016/3148	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
144	2016/3150	2016	PSİKO	GÖZDAĞI
145	2016/3192	2016	DİĞER	CEBİR
146	2016/3720	2016	DİĞER	CEBİR
147	2016/3728	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
148	2016/3775	2016	PSİKO	MANİPÜLASYON
149	2016/3791	2016	PSİKO	RIZA
150	2016/4055	2016	PSİKO	MANİPÜLASYON
151	2016/4537	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
152	2016/4693	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
153	2016/4794	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
154	2016/5225	2016	PSİKO	ALDATMA
155	2016/5517	2016	EKOTEKKAMU	İÇETME
156	2016/5611	2016	PSİKO	ALDATMA

157	2016/5615	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
158	2016/6416	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
159	2016/6541	2016	EKOÇİFT PSİKO	DALAVERE MANİPÜLASYON
160	2016/8146	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
161	2016/8294	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
162	2016/8334	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
163	2016/8505	2016	EKOÇİFT	DALAVERE
164	2016/9922	2016	PSİKO	MANİPÜLASYON
165	2017/5	2017	EKOÇİFT	PEŞKEŞ
166	2017/123	2017	PSİKO	ALDATMA
167	2017/402	2017	PSİKO	MANİPÜLASYON
168	2017/669	2017	PSİKO	RIZA
169	2017/865	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
170	2017/967	2017	PSİKO	ALDATMA
171	2017/1208	2017	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
172	2017/1289	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
173	2017/1348	2017	PSİKO	MANİPÜLASYON
174	2017/1516	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
175	2017/2646	2017	EKOTEKKAMU	DALAVERE
176	2017/2760	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
177	2017/2842	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
178	2017/2915	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
179	2017/2986	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
180	2017/3002	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
181	2017/3027	2017	EKOÇİFT	PEŞKEŞ
182	2017/3028	2017	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
183	2017/3076	2017	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
184	2017/3103	2017	PSİKO	ALDATMA
185	2017/3140	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
186	2017/3601	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
187	2017/3820	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
188	2017/3899	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
189	2017/4119	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
190	2017/4327	2017	EKOÇİFT	PEŞKEŞ
191	2017/4330	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
192	2017/4437	2017	DİĞER	CEBİR
193	2017/4496	2017	EKOÇİFT PSİKO	DALAVERE MANİPÜLASYON
194	2017/4711	2017	EKOTEKKAMU	DALAVERE
195	2017/4745	2017	PSİKO	ALDATMA
196	2017/4825	2017	PSİKO	MANİPÜLASYON
197	2017/4854	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
198	2017/5136	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
199	2017/5170	2017	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
200	2017/5242	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
201	2017/5297	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
202	2017/5416	2017	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
203	2017/5471	2017	EKOÇİFT	DALAVERE
204	2018/2	2018	EKOTEKKAMU	DALAVERE
205	2018/123	2018	EKOTEKKAMU	DALAVERE
206	2018/303	2018	EKOÇİFT	DALAVERE
207	2018/334	2018	EKOTEKÖZEL PSİKO	DALAVERE MANİPÜLASYON
208	2018/470	2018	PSİKO	ALDATMA
209	2018/569	2018	EKOÇİFT	DALAVERE
210	2018/1971	2018	EKOTEKKAMU PSİKO	İÇETME MANİPÜLASYON
211	2018/2030	2018	PSİKO DİĞER	GÖZDAĞI CEBİR

212	2018/2074	2018	PSİKO	GÖZDAĞI
213	2018/2657	2018	EKOTEKKAMU	DALAVERE
214	2018/2979	2018	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
215	2018/2981	2018	EKOTEKKAMU	DALAVERE
216	2018/3209	2018	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
217	2018/3537	2018	PSİKO	GÖZDAĞI
218	2018/3542	2018	PSİKO	MANİPÜLASYON
219	2018/3565	2018	EKOTEKKAMU	DALAVERE
220	2018/3677	2018	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
221	2018/3855	2018	EKOTEKKAMU	İÇETME
222	2018/4164	2018	PSİKO	ALDATMA
223	2018/4305	2018	EKOÇİFT	DALAVERE
224	2018/4336	2018	EKOÇİFT PSİKO	DALAVERE MANİPÜLASYON
225	2018/4618	2018	EKOÇİFT	DALAVERE
226	2018/4897	2018	DİĞER	SEHVEN
227	2018/4996	2018	PSİKO	MANİPÜLASYON
228	2018/5317	2018	EKOÇİFT	DALAVERE
229	2018/7758	2018	EKOÇİFT	DALAVERE
230	2018/6071	2018	PSİKO	GÖZDAĞI
231	2018/6326	2018	EKOÇİFT	PEŞKEŞ
232	2018/6412	2018	EKOÇİFT	DALAVERE
233	2018/6872	2018	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
234	2018/6985	2018	PSİKO	ALDATMA
235	2018/7783	2018	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
236	2018/8079	2018	PSİKO	GÖZDAĞI
237	2018/8117	2018	DİĞER	CEBİR
238	2018/8216	2018	PSİKO	ALDATMA
239	2018/8414	2018	PSİKO	ALDATMA
240	2018/9019	2018	EKOTEKKAMU	DALAVERE
241	2018/9254	2018	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
242	2018/9374	2018	PSİKO	MANİPÜLASYON
243	2018/9577	2018	EKOTEKKAMU	İÇETME
244	2018/9687	2018	EKOÇİFT	DALAVERE
245	2018/9748	2018	PSİKO	ALDATMA
246	2019/547	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
247	2019/555	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
248	2019/1116	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
249	2019/1641	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
250	2019/2000	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
251	2019/2219	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
252	2019/2244	2019	EKOTEKKAMU	DALAVERE
253	2019/2301	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
254	2019/2302	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
255	2019/2809	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
256	2019/3495	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
257	2019/3883	2019	DİĞER	CEBİR
258	2019/4199	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
259	2019/4206	2019	DİĞER	CEBİR
260	2019/5146	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
261	2019/5566	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
262	2019/6492	2019	DİĞER	CEBİR
263	2019/6703	2019	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
264	2019/6730	2019	PSİKO	MANİPÜLASYON
265	2019/7654	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
266	2019/8112	2019	EKOÇİFT	DALAVERE

267	2019/8120	2019	EKOTEKKAMU	DALAVERE
268	2019/8843	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
269	2019/9458	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
270	2019/9478	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
271	2019/9818	2019	PSİKO	RIZA
272	2019/10127	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
273	2019/10441	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
274	2019/10444	2019	EKOTEKÖZEL-PSİKO	DALAVERE-ALDATMA
275	2019/10594	2019	PSİKO	ALDATMA
276	2019/10671	2019	EKOTEKKAMU	İÇETME
277	2019/11346	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
278	2019/11502	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
279	2019/11544	2019	PSİKO	RIZA
280	2019/11765	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
281	2019/11935	2019	EKOÇİFT	DALAVERE
282	2019/11941	2019	EKOÇİFT-PSİKO	DALAVERE-MANİPÜLASYON
283	2019/11956	2019	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
284	2019/11972	2019	EKOTEKKAMU	DALAVERE
285	2019/11978	2019	PSİKO	GÖZDAĞI
286	2020/153	2020	EKOÇİFT	PEŞKEŞ
287	2020/306	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
288	2020/475	2020	EKOÇİFT	DALAVERE
289	2020/1996	2020	PSİKO	RIZA
290	2020/4343	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
291	2020/7193	2020	PSİKO	ALDATMA
292	2020/9304	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
293	2020/9885	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
294	2020/10075	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
295	2020/10082	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
296	2020/11310	2020	EKOÇİFT	DALAVERE
297	2020/11311	2020	DİĞER	CEBİR
298	2020/11332	2020	PSİKO	RIZA
299	2020/11408	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
300	2020/11414	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
301	2020/1440	2020	PSİKO	ALDATMA
302	2020/11640	2020	PSİKO	GÖZDAĞI
303	2020/11722	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
304	2020/11843	2020	PSİKO	GÖZDAĞI
305	2020/11868	2020	PSİKO	MANİPÜLASYON
306	2020/12116	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
307	2020/12382	2020	EKOÇİFT	DALAVERE
308	2020/12384	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
309	2020/12436	2020	PSİKO	ALDATMA
310	2020/12452	2020	EKOTEKKAMU	PEŞKEŞ
311	2020/12536	2020	EKOÇİFT	DALAVERE
312	2020/12545	2020	EKOÇİFT	PEŞKEŞ
313	2020/12559	2020	PSİKO	ALDATMA
314	2020/12602	2020	PSİKO	RIZA
315	2020/12853	2020	PSİKO	GÖZDAĞI
316	2020/13028	2020	PSİKO	GÖZDAĞI
317	2020/13504	2020	EKOÇİFT	DALAVERE
318	2020/13948	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
319	2020/13950	2020	EKOTEKKAMU	İÇETME
320	2020/13955	2020	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
321	2020/14107	2020	EKOÇİFT	PEŞKEŞ

322	2020/14145	2020	PSİKO	MANİPÜLASYON
323	2020/14337	2020	EKOÇİFT	DALAVERE
324	2021/22	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
325	2021/103	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
326	2021/699	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
327	2021/880	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
328	2021/948	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
329	2021/1122	2021	PSİKO	ALDATMA
330	2021/1226	2021	EKOTEKKAMU	İÇETME
331	2021/1230	2021	PSİKO	ALDATMA
332	2021/1570	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
333	2021/1679	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
334	2021/1719	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
335	2021/1871	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
336	2021/1872	2021	EKOÇİFT	PEŞKEŞ
337	2021/2113	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
338	2021/2243	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
339	2021/2245	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
340	2021/2477	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
341	2021/2663	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
342	2021/2827	2021	PSİKO	ALDATMA
343	2021/2998	2021	DİĞER	CEBİR
344	2021/3138	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
345	2021/3174	2021	PSİKO	GÖZDAĞI
346	2021/3235	2021	PSİKO	RIZA
347	2021/3360	2021	PSİKO	MANİPÜLASYON
348	2021/3742	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
349	2021/4143	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
350	2021/4323	2021	PSİKO	RIZA
351	2021/4532	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
352	2021/4533	2021	PSİKO	ALDATMA
353	2021/4534	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
354	2021/4548	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
355	2021/4549	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
356	2021/4757	2021	PSİKO	ALDATMA
357	2021/4873	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
358	2021/4874	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
359	2021/4875	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
360	2021/5101	2021	PSİKO	GÖZDAĞI
361	2021/5494	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
362	2021/5883	2021	EKOTEKÖZEL	DALAVERE
363	2021/5884	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
364	2021/6123	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
365	2021/6351	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
366	2021/6423	2021	EKOÇİFT	DALAVERE
367	2021/6616	2021	EKOÇİFT	DALAVERE